Alberto Vázquez-Figueroa

TUAREG

Türkçesi
İNCİ KUT

Alberto Vázquez-Figueroa

TUAREG

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Eko Basımevi'nde basıldı. (1993)

Alberto Vázquez-Figueroa
TUAREG

ROMAN

İspanyolca aslından çeviren
İNCİ KUT

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Bâbıâli Caddesi No. 19 Kat 2, 34410, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13 Fax: 513 51 88

Özgün adı
Tuareg

ISBN 975.510.455-0
© Alberto Vázquez-Figueroa / Akcalı-Tuna Telif Hakları Ajansı /
Can Yayınları Ltd. Şti. (1991)

Babama

"Allah büyüktür. Şükürler olsun!

"Çok uzun yıllar önce, bacaklarımın, kumlarda ve taşlarda yürüyerek hiç yorgunluk hissetmeden uzun günler boyunca beni taşıdığı gençlik yıllarımdayken, bir keresinde küçük kardeşimin hastalandığını haber vermişlerdi bana, benim *hayma*'mla[1] onunki arasında yayan olarak üç günlük yol olduğu halde, ona karşı duyduğum sevgi, tembelliğimi yenmiş, korkusuzca yola koyulmuştum, çünkü dedim ya, o zamanlar genç ve güçlüydüm, hiçbir şey cesaretimi kıramazdı.

"İkinci günün akşamı, Derviş Ömer İbrahim'in mezarından yarım günlük yoldayken, çok yüksek kumulların bulunduğu bir yere varmıştım, konukseverliklerine sığınabileceğim konaklanacak bir yer görebilir miyim diye bakmak için bunlardan birine çıktım, ama işe bakın ki hiçbir şey göremedim ve böylece rüzgârdan korunabileceğim bir yerde barınarak geceyi orada geçirmeye karar verdim.

"Mehtap iyice yükselmiş olmalıydı —talihsizliğime bakın ki Allah o gecenin mehtapsız olmasını istememişti—, öylesine insanlıktan uzak bir çığlık beni uykumdan uyandırmıştı ki tüm cesaretim kaybolmuş, panik halinde olduğum yere büzülüp kalmıştım.

"Orada öylece dururken o korkunç haykırma yeniden geldi kulağıma, arkasından da öyle çok inilti ve sızlanmalar duyuldu ki, cehennemde azap çeken bir ruh uluyarak dünyayı dolaşıyor sandım.

"Ama birdenbire birilerinin kumu eşelediğini duydum, az sonra da bu gürültü orada kesilip biraz daha ötede duyuldu ve böylece bu sesin art arda beş altı değişik yerden geldiğini fark ettim, bir yandan da o canhıraş feryatlar sürüp gidiyordu, bense korkumdan olduğum yere büzülmüş tir tir titriyordum.

"Çektiklerim bu kadarla kalmamıştı, çünkü hemen arkasından yorgun bir soluma geldi kulağıma ve avuç dolusu kum-

1. *Jaima*: (Hayma okunur.)

lar atıldı suratıma, atalarım beni affetsinler ama itiraf etmeliyim ki öyle müthiş bir korkuya kapıldım ki bir sıçrayışta yerimden fırlayarak, sanki lânet olasıca Şeytanın ta kendisi peşimden kovalıyormuşçasına bir koşudur tutturdum. Böylece bacaklarım, güneş ortalığı aydınlatana kadar durmak bilmemiş, arkamda da büyük kumullardan en ufak bir iz bile kalmamıştı.

"Derken kardeşimin çadırına vardım, Allah'a şükür kendini çok daha iyi hissediyordu, o kadar ki, geçirdiğim korku dolu gecenin öyküsünü bile dinleyebilmişti, ateşin başında oturup, tıpkı şimdi sizlere anlattığım gibi başıma gelenlerin bir açıklamasını yaptı ve babasının ona anlattığı şeyi nakletti bana:

"Ve şöyle dedi:

"'Allah büyüktür. Şükürler olsun.

"'Yıllar önce, Zayed'ler ve Atman'lar adında iki güçlü aile, birbirlerinden öyle nefret ediyorlarmış ki, her ikisinin de kanı pek çok vesileyle, tüm giysileri ve hattâ sürüleri ömür boyu kırmızıya boyanacak kadar çok akıtılmış. Son öldürülen, genç bir Atman olduğu için de ailesi intikam tutkusuyla yanıyormuş.

"'O sıralarda, senin uyuduğun o kumulların arasında, Derviş Ömer İbrahim'in mezarından pek uzak olmayan bir yerde, Zayed'lerin bir *hayma*'sı kuruluymuş, ama ailenin tüm yetişkin erkekleri zaten ölmüş olduğundan, burada sadece bir ana oğul sakin bir yaşam sürüyorlarmış, çünkü bir kadına saldırıda bulunmak, birbirlerinden o kadar nefret eden bu ailelerin gözünde bile yakışıksız bir davranışmış.

"'Ama bir gece düşmanları çıkagelmişler, ağlayıp sızlayan zavallı annenin ellerini bağladıktan sonra, kumullardan birine diri diri gömmek üzere çocuğu alıp götürmüşler.

"'Kadının ellerini bağlayan ipler sağlammış, ama bilindiği gibi evlât sevgisinden daha güçlü bir şey olamaz, kadın da ipleri koparmayı başarmış, ancak dışarı çıktığında hepsi çekip gitmişlermiş, sayısız yüksek kumullardan başka bir şey görememiş, oğlunun boğulmak üzere olduğunu ve onu kendisinden başka hiç kimsenin kurtaramayacağını bilerek, inleye sızlaya kendini bu kumuldan o kumula atıp orayı burayı eşelemeye koyulmuş.

"'Ve böylece, şafak söktüğünde bu halde bulmuş onu.

"'Ve bu böylece sürüp gitmiş, bir gün, bir gün daha, bir

gün daha, çünkü Allah'ın inayeti, insanların içinde ne büyük kötülük olduğunu anlamayarak daha az acı çekmesi için,ona bu deliliği ihsan etmiş.

"'Bir daha da bu bahtsız kadından hiçbir haber alınamamış, anlattıklarına göre ruhu, Derviş Ömer İbrahim'in mezarından pek uzak olmayan kumullarda dolaşıyor, arayışlarını ve yakınmalarını sürdürüyormuş; sen de olanları bilmeden orada uyuyup onunla karşılaştığına göre bu anlatılanlar doğru olsa gerek.

"'Tanrıya şükürler olsun ki senin oradan sağ salim çıkıp yoluna devam etmene izin verdi de şimdi burada ateşin başında bizlerle birliktesin.'

"Yarabbi şükür."

Sözlerini tamamlayan ihtiyar, derin bir soluk aldı, sonra bu eski öyküyü ilk kez dinleyen en gençlere dönerek şöyle dedi:

—Görün işte; aileler arasındaki kavgalar, nefretler, insanı nasıl korku, delilik ve ölümden başka bir şeye götürmüyor; kuzeydeki ezelî düşmanlarımız İbn-Aziz'lere karşı bizimkilerle birlikte dövüştüğüm bütün o uzun yıllar boyunca bu savaşı haklı çıkaracak olumlu hiçbir şeye rastlamadığım doğrudur, çünkü bir tarafın başka bir tarafa karşı giriştiği çapulculuk asla karşılıksız kalmıyor ve her birinin verdiği ölülerin değeri hiçbir şeyle ölçülemiyor, tıpkı bir zincir gibi peş peşe yeni ölümler getiriyor, böylece *hayma*'larda güçlü kollardan eser kalmayıp, evlâtlar baba sesinden yoksun büyüyorlar."

Birkaç dakika boyunca hiç kimse konuşmadı, çünkü ihtiyar Suilem'in anlattığı öyküden alınacak ibret üzerinde düşünmek gerekiyordu ve bu dersi hemencecik unutmak doğru olmazdı, yoksa onlar için uykularını feda edip kendini yoran bu derece saygıdeğer bir kişiyi rahatsız etmeye değmezdi.

Sonunda, bu eski öyküyü daha önce düzinelerce kez dinlemiş olan Gazal, bir el işaretiyle herkesin uykuya çekilme zamanının geldiğini belirterek, her gece yaptığı gibi, sürülerin toplanmış olduğunu, kölelerin talimatlarını yerine getirdiklerini, ailesinin huzur içinde dinlenmeye çekildiğini ve deve kılından dört çadır, kamışlardan örülmüş yarım düzine şeriba, bir kuyu, dokuz hurma ağacı ve üç beş keçiyle deveden oluşan küçük 'im-

paratorluğu'nda her şeyin yolunda olduğunu görmek üzere tek-başına dışarı çıktı.

Sonra, yine her gece yaptığı gibi, kampını gündoğusundan esen rüzgârlardan koruyan sert ve yüksek kumulun tepesine ağır ağır tırmanarak, bu imparatorluğun dışında kalanları ayışığında seyre koyuldu: sonsuzluğa uzanan bir çöl; kumların, kayaların, dağların ve taşlıkların arasından günlerce ve günlerce sürecek bir yürüyüş mesafesi içindeki bu yerin mutlak hâkimi o kendisi, yani Gazal Sayah'dı, çünkü oraya yerleşmiş tek inmuçar olduğu gibi, bilinen tek kuyunun da sahibiydi.

O kumulun tepesinde oturup, hiç durmadan üzerine yağdırdığı onca nimet için Allah'a şükretmek hoşuna gidiyordu: kendisine nasip ettiği o güzel aile için, kölelerinin sağlığı için, besili hayvanları için, hurma ağaçlarının verdiği meyve için ve son olarak da, 'Peçeliler' denilen güçlü Kel-Talhimus halkının, ya da tüm öteki insanların Tuareg adıyla tanıdıkları, kimseye boyun eğmez imohag'ların soyluları arasında bir soylu olarak dünyaya gelmesini sağlayan inayeti için.

Güneyde, doğuda, kuzeyde ya da batıda hiçbir şey görünmüyordu: vahşi hayvanlarla, uçsuz bucaksız kum denizleri arasında kalmış yüksek dağlardaki muflonlarla, yabaneşekleri, yabandomuzları, gazallar ve sayısız göçmen kuş sürüleriyle kendisini baş başa hissedebileceği bu en ücra çöl köşelerinde yerleşmek üzere, düzlükte günlerce bekledikten sonra, meskûn yerlerden yavaş yavaş uzaklaşmış olan korkusuz kaçak, Avcı Gazal'ın nüfuzunu sınırlandırabilecek hiçbir şey yoktu orada.

Gazal, uygarlığın ilerlemesinden, istilacıların etkisinden ve hayvanlarının fark gözetilmeden yok edilmelerinden kaçmıştı ve Timbuktu'dan Nil kıyılarına kadar Gazal Sayah'ın konukseverliğinin eşine rastlanmadığı tüm Sahra'da bilinen bir şeydi, Gazal'ın bölgesine girmeye cüret eden köle kervanları ve 'çılgın avcılar' onun gazabına uğrasalar bile.

—Babam bana, bir tek gazaldan başkasını öldürmemeyi öğretti —diyordu—, sürü dağılsa ve sonra ona yetişmek üç günümü alsa bile. Ancak üç günlük yürüyüşten sonra kendime gelebiliyorum, ama boş yere öldürülmüş bir gazalı hiç kimse yaşama geri döndüremez.

Gazal, 'Fransızlar'ın, kuzeydeki antilopları, Atlas dağlarının büyük bir bölümündeki muflonları ve binlerce yıl önce güldür güldür akan bir ırmak olan büyük sekia'nın öbür yanında uzanan hamada'daki güzelim addaksların neslini nasıl kuruttuklarına tanık olmuş, bu yüzden de Sahra'nın, El-Akab'dan yayan olarak on dört günlük yoldaki taşlı düzlükler, uçsuz bucaksız kumlar ve ansızın yükselen dağlardan oluşan bu köşesini seçmişti kendine, çünkü barınılmaz çöllerin bu en kuş uçmaz kervan geçmez bölgesine ondan başka hiç kimse talip olamazdı.

Tuareglerin kervanlara baskın yaptıkları ya da naralar atarak Fransız askerlerine saldırdıkları günler kesin olarak geride kalmıştı; Atlaslar'ın güneyinden Çad kıyılarına kadar Sahra çöllerinin 'efendileri' ve 'çöl haydutları' diye edindikleri lakaplarla gurur duyarak, düzlüklerde rüzgâr gibi koştukları, yağmacılık, dövüş ve ölümle dolu o günler de geçip gitmişti. Kardeşin kardeşi öldürdüğü savaşlar ve yaşlıların özlemle hayal meyal hatırladıkları, at sırtında hünerlerin gösterildiği şenlikler de unutulmuştu; bunlar, imohag ırkının çöküş yıllarıydı artık, çünkü en yiğit savaşçıları, bir 'Fransız' patron hesabına kamyon sürücüsü olarak çalışmak, düzenli orduda askerlik hizmeti yapmak ya da cart renkli gömlekler giymiş turistlere kumaşlar ve sandaletler satmakla uğraşıyorlardı.

Kuzeni Süleyman'ın, para karşılığında çimento ve kirece bulanmış bir halde saatlerce tuğla taşımaya karar vererek kentte yaşamak üzere çölü terk ettiği gün Gazal, oradan kaçması ve tekbaşına yaşayan Tuareglerin en sonuncusu olması gerektiğini anlamıştı.

Ve işte oradaydı, kendisiyle birlikte ailesi de oradaydı ve Allah'a bin kere şükrediyordu, çünkü bütün bu yıllar boyunca —aradan o kadar çok yıl geçmişti ki artık hesabını bile unutmuştu— orada, kumulunun en tepesinde tekbaşına kaldığında, bu kararından bir tek gece bile pişmanlık duymuş değildi.

Bütün bu süre boyunca dünya, gelip geçen tek tük yolculardan belirsiz birtakım haberlerini aldığı garip olaylar yaşamış ve bunları yakından görmediğine sevinmişti, çünkü bu bayat haberler savaş ve ölümden, nefret ve açlıktan, giderek daha hızla-

nan büyük değişikliklerden söz ediyordu; hiç kimsenin tatmin olmuşa benzemediği ve hiç kimseye hayrı dokunmayan değişikliklerdi bunlar.

Bir gece yine orada oturmuş, çöl yollarında kaç kez kendilerine kılavuzluk etmiş olan yıldızları seyrediyordu; birdenbire, gökyüzünde hızla kayan ışıl ışıl yeni bir yıldız keşfetti: bir anda yok oluveren yıldız kaymalarının, görünmesiyle kaybolması bir olan o çılgınca yol alışlarının aksine, kararlı ve sürekli bir hareket halindeydi. İlk kez olarak korkudan kanının donduğunu hissetti, çünkü birbiri ardından her gece aynı yolu izleyerek yeniden görünen böyle bir yıldız ne kendi belleğinde vardı, ne de atalarınınkinde; daha sonraki yıllarda göklerin eski huzurunu bozan hareket halinde gerçek bir yıldız kümesi oluşturana dek daha pek çoklarının katılacağı bu parlak yıldızdan ne gelenek, ne de efsanelerde söz ediliyordu.

Bu kümenin anlamının ne olduğunu hiçbir zaman bilemeyecekti. Ne kendisi, ne de hemen hemen tüm kölelerinin babası olan ve büyükbabasının Senegal'de yetişkin bir erkek olarak satın aldığı ihtiyar Suilem.

"—Yıldızlar göklerde hiçbir zaman böyle deli gibi koşmamışlardı, efendim— demişti Suilem.— Asla, ve bu da gösteriyor ki dünyanın sonu yaklaşıyor."

Bunu, oradan geçen bir yolcuya sormuş, ama o, ne yanıt vereceğini bilememişti. Sorduğu bir ikincisi kuşkulu bir tahminde bulunmuştu:

"—Bunun 'Fransızların' işi olduğunu sanıyorum." Ama o, bunu kabul etmek istememişti, çünkü Fransızların ilerlemeleri hakkında çok şey duymuş olmasına rağmen, onların, gökyüzünü yıldızlarla büsbütün doldurmakla vakit kaybedecek kadar çılgın olabileceklerini sanmıyordu.

"Bu, ilâhî bir işaret olsa gerek —dedi kendi kendine.— Allah'ın bizlere bir şeyi bildirme biçimi, ama ... acaba neyi?"

Kuran'da buna bir yanıt bulmaya çalıştı, ama Kuran yıldız kaymalarından matematiksel bir kesinlikle söz etmiyordu, o da zamanla bu yıldızlara ve onların geçişine alıştı, ama bu, onları unuttuğu anlamına gelmiyordu.

Çölün duru havası içinde, yüzlerce kilometrelik çevrede

tek bir ışığın görülmediği bir yörenin karanlığında, yıldızlar kumlara sürtünecekmişçesine alçalıyor izlenimine kapılıyordu insan; Gazal da, göz kırpan o ışıklara parmaklarının ucuyla gerçekten değebilecekmiş gibi elini sık sık ileri uzatıyordu.

Böylece, düşünceleriyle baş başa uzun bir süre geçiriyor, sonra sürüye ve kamp yerine son bir göz atmak ve bu küçük dünyasını ne aç sırtlanların, ne de kurnaz çakalların tehdit ettikleri kanısıyla,dinlenmeye çekilmek üzere acele etmeden kumuldan aşağı iniyordu.

Kamptaki çadırların en büyüğü ve konforlusu olan çadırının kapısında çevreye kulak kabartmak için bir an duruyordu. Rüzgâr henüz yakınmaya başlamadıysa, sessizlik öylesine yoğun olabiliyordu ki, neredeyse insanın kulaklarını acıtıyordu.

Gazal bayılıyordu bu sessizliğe.

Her sabah şafak vakti, Suilem ya da torunlarından biri, efendileri inmuçar Gazal'ın en sevdiği hecin devesine eyer vurur, çadırının kapısında hazır bırakırlardı onu.

Her sabah gün ağarırken, Tuareg, tüfeğini alıp uzun bacaklı beyaz devesine biner, avlanmak üzere dört yönden herhangi birine doğru uzaklaşırdı.

Gazal, bir çöl adamı, yaşamı için çok kere muhtaç olduğu bir hayvanı nasıl severse,öyle seviyordu devesini; kendisini hiç kimsenin duymadığı zamanlar gizli gizli, sanki dediklerini anlayacakmış gibi onunla yüksek sesle konuşur, arkasında yüksek bir kumul olduğu zamanlar onu görünmez kılıp çok kez kumlardan ayırt edilmez hale sokan bembeyaz tüylerini alaya alarak, R'Orab yani Kuzgun diye çağırırdı onu.

Tamanrasset'in bu yanında, onun kadar hızlı ve dayanıklı bir başka deve yoktu; üç yüzden fazla hayvanın bulunduğu bir kervanın sahibi olan zengin bir tüccar, kendi seçeceği beş deveyle değiştokuş etmeyi önermiş, ama o kabul etmemişti bunu. Gazal, eğer günün birinde, tekbaşına yaptığı yolculuklarında herhangi bir nedenle başına bir şey gelecek olursa, bu dünyada, en karanlık gecede bile onu konak yerine geri götürebilecek tek devenin R'Orab olacağını biliyordu.

Onun salınmasıyla sallana sallana, yorgunluğa yenik düşerek sık sık uyuyakaldığı olurdu, ailesinin onu hayma'nın kapısında devenin sırtından alıp yatağına yatırdığı çok olmuştu.

'Fransızlar', develerin, sadece bağırıp çağırmaya ve dayağa itaat eden aptal, zalim ve kindar hayvanlar olduklarını ileri sürerlerdi, ama gerçek bir imohag, iyi cins bir çöl devesinin, özellikle de saf kan bir hecin devesinin, iyi bakılır ve öğretilirse, bir köpek kadar akıllı ve sadık olabileceğini, hele hele bu kum ve rüzgârlar ülkesinde ondan bin kere daha yararlı olacağını bilirdi.

Fransızlar, hayvanların, kızışma aylarında ve özellikle de doğu rüzgârlarıyla sıcaklık arttığında, develerin kızarak tehlikeli bir hal aldıklarını anlamadan, yılın her mevsiminde tüm develere aynı biçimde davranırlardı; bu yüzden de hiçbir zaman iyi çöl binicileri olamamışlar, daha fazla sayıda ve daha iyi silâhlanmış olmalarına karşın, çatışma ve ayaklanma zamanlarında onları hep bozguna uğratmış olan Tuaregler üzerinde asla hâkimiyet kuramamışlardı.

Fransızlar daha sonraları vahalara ve kuyulara hâkim olmuşlar, topları ve mitralyözleriyle düzlüklerde bulunan az sayıdaki su kaynaklarını tahkim etmişlerdi; özgür ve baskıya gelmez biniciler olan 'Rüzgârın Çocukları' da, yüzyılın başından beri baş düşmanları olan bir şeye teslim olmak zorunda kalmışlardı: susuzluğa.

Ancak Fransızlar, 'Peçeliler'i yenmiş olmaktan gurur duymuyorlardı, çünkü aslında onları açık bir savaşta bozguna uğratabilmiş değillerdi; Tuareglerle develerinin bir uçtan bir uca egemen oldukları bir çölde, ne Senegalli zencilerinin, ne kamyonlarının, hattâ ne de tanklarının bir yararı olmuştu.

Tuaregler sayıca az ve dağınıkken, askerler kentlerden ya da sömürge topraklarından karınca sürüleri gibi akın akın sökün etmişlerdi, ta ki bir gün gelip, ne bir deve, ne bir erkek, ne bir kadın, ne de bir çocuk, Fransa'nın izni olmaksızın Sahra'da su içemez hale gelene kadar.

İşte o gün, ailelerinin ölüp gitmesine tanık olmaktan usanan imohag'lar, silâhlarını bırakmışlardı.

O andan itibaren de unutulmaya mahkûm bir halk olmuş-

lardı; varolmak için hiçbir nedenleri kalmayan bir 'ulus' tular, çünkü bu varoluşun nedenleri olan savaş ve özgürlük yok olmuştu artık.

Gazal'ınki gibi, çölün en uzak köşelerinde kaybolmuş tek tük aileler hâlâ vardı, ama bunlar artık gururlu ve azametli savaşçı gruplarından değil, bir daha asla korku saçan 'Peçeliler', 'Kılıçlılar' ya da 'Mızraklılar' olamayacaklarının bilinciyle, ayaklanmaları kendi aralarında sürdüren erkeklerden oluşuyordu.

Yine de imohag'lar, hamada'dan erg'e[1] kadar ya da rüzgârların dövdüğü yüksek dağlara kadar çölün efendileri olmaya devam ediyorlardı, çünkü gerçek çöl, oraya buraya dağılmış kuyular değil, onları çevreleyen binlerce kilometrekareydi ve sudan uzak yerlerde ne Fransızlar vardı, ne Senegalli askerler, ne de Bedevîler, çünkü kumluk ve taşlıkları onlar kadar iyi bilen bu sonuncular bile, tanımadıkları geniş alanlardan korkarak sadece kuyudan kuyuya, köyden köye ulaşan yollardan geçip gidiyorlardı.

Haritalarda beyaz bir lekeden başka bir şey olmayan, kızgın öğle saatlerinde ısının insanın kanını kaynattığı, en odunsu çalıların bile yetişmediği, göçmen kuşların dahi yüzlerce metre yükseklikte uçarken üstünden geçmekten kaçındıkları bu 'boş topraklar'a sadece Tuaregler ve özellikle de münzevi Tuaregler korkmadan göğüs gerebiliyorlardı.

Gazal, bu 'boş toprak' lekelerinin birinden hayatında iki kez geçmişti. Bunlardan birincisi, efsanevî Turkilerin soyundan gelen saygıdeğer biri olduğunu göstermek amacıyla giriştiği bir meydan okumaydı; ikincisini ise, artık yetişkin bir erkek olduğunda, delikanlılık yıllarında hayatını tehlikeye atabilmiş olan aynı Gazal'a hâlâ yaraşır bir kişi olduğunu kendi kendine kanıtlamak istediğinde gerçekleştirmişti.

Güneşle sıcağın yarattığı bu cehennem ve insanı mahveden bu çıldırtıcı sıcaklık, Gazal'ın üzerinde garip bir büyü etkisi yapıyordu; bu büyüleyici etkiyi, uzun yıllar önce bir gece ateşin başında oturup konuşulurken, bir 'beyaz leke' tarafından

---

1. *Erg*: Kum çölü (Çev.)

yutulan ve tek bir insan ya da hayvanının bir daha asla geri dönmediği 'büyük kervan'dan ve onun yedi yüz adamıyla iki bin devesinden söz edildiğini ilk kez duyduğunda hissetmişti.

Gao'dan Trablus'a gitmekte olan bu kervan, çölü iyi tanıyan uzman rehberlerin kılavuzluğundaki seçkin develerin sırtında fildişi, abanoz, altın ve değerli taşlardan oluşan gerçek bir hazinenin taşındığı ve zengin Hausa tüccarlarının o zaman kadar düzenledikleri en büyük kervandı.

Gazal'ın, adını taşıdığı uzak amcalarından biri de bu kervana muhafız olarak katılmış ve bir daha geri dönmemek üzere kaybolmuştu, sanki hiç var olmamış gibi, sanki olanlar sadece bir rüyaymış gibi.

Daha sonraki yıllarda, bu hazineyi ele geçirme umuduyla onların izini bulmak için delice bir serüvene boşuna atılan pek çok kişi olmuştu, çünkü yazılı olmayan bir yasaya göre bu tür zenginlikler onları kumların elinden koparıp alabilene aitti, ama çöl bu sırrı saklamayı bilmişti. Kumlar, kentleri, kaleleri, vahaları, insanları ve develeri tekbaşlarına örtüp yok etme gücüne sahiptiler, bu kez de yolcuların üzerine çullanıp onları kıskıvrak yakalamak ve erg'deki milyonlarca kumulun arasında onları yeni bir kumula çevirmek üzere, müttefiki rüzgârın kollarında beklenmedik bir anda şiddetle çıkagelmiş olmalıydılar.

Efsanevî kayıp kervanın hayali peşinde daha sonra kaç kişinin ölüp gittiğini hiç kimse bilmiyordu ve ihtiyarlar, böylesine çılgınca bir niyetten vazgeçmeleri için gençlere bıkmadan usanmadan yalvarıyorlardı:

"—Çölün el koyduğu şey, çöle aittir —diyorlardı.— Onun ganimetini elinden almaya kalkanın Allah yardımcısı olsun..."

Gazal'ın tek istediği, bu sırrı çözmek, onca hayvanın ve insanın hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmasının nedenini bulmaktı; kendini ilk kez olarak o 'boş topraklar'dan birinin ortasında bulduğu zaman anlamıştı bunun nedenini, çünkü değil yedi yüz, yedi milyon insan bile bu yatay uçurumun içinde kolayca eriyip gidebilirdi ve yadırganabilecek tek şey, kim olursa olsun, herhangi bir kimsenin buradan sağ salim çıkabilmesi olurdu.

Ama Gazal oradan çıkabilmişti. Hem de iki kez. Ancak

onun gibi imohag'ların sayısı fazla değildi ve bu yüzden de tüm 'Peçeliler', hâkim olmaya hiç kimsenin asla kalkışmadığı bu toprakların hâkimi, münzevi bir inmuçar olan Avcı Gazal'a saygı duyuyorlardı.

Bir sabah, *hayma*'sının önünde belirmişlerdi. Yaşlı olanı, ölümün eşiğine gelmiş bir haldeydi, son iki gün boyunca onu omzunda taşımış olan genci ise, kendinden geçerek yere yığılmadan önce birkaç kelimeyi zorlukla fısıldayabilmişti.

Gazal, çadırlarının en iyisini onlar için hazırlamalarını emretti; köleleriyle onların çocukları, bu dünyadan göçüp gitmesinler diye, tüm mantık kurallarına aykırı umutsuz bir savaşım vererek, gece gündüz beklediler başlarında. Develeri, içecek suları, rehberleri olmaksızın, üstelik çöl ırkından da gelmedikleri halde, son günlerde esip duran o yoğun ve amansız sirokodan sağ salim kurtulmayı başarabilmeleri, Tanrı'nın bir mucizesi gibi görünüyordu.

Anlayabildiği kadarıyla, bir haftadan uzun bir süredir kumullar ve taşlıklar arasında başıboş dolaşıp durmuşlardı; nereden geldiklerini, kim olduklarını ve nereye doğru gittiklerini ise söyleyememişlerdi. Gökyüzünde kayan o yıldızların birinden ansızın düşüvermişlerdi sanki; Gazal onları sabah akşam ziyaret ederek, kentli görünümlerine, çölde dolaşmaya hiç de uygun olmayan giysilerine ve uykuları arasında sayıkladıkları anlaşılmaz cümlelere şaşıp kalıyordu; bu sözleri öyle temiz ve kibar bir Arapçayla söylüyorlardı ki, Tuareg, bunları çözümlemeyi pek de başaramıyordu.

Sonunda, üçüncü günün akşamı, uyanık bulduğu genç adam, onu görür görmez sınırdan hâlâ çok uzak olup olmadıklarını öğrenmek istedi.

Gazal şaşkınlıkla baktı ona:

—Sınır mı? —diye tekrarladı.— Ne sınırı? Çölün sınırı yoktur ki... Ya da hiç değilse, benim bildiğim bir sınırı yok.

—Yine de —diye ısrar etti öteki—, bir sınır olması gerek. Buralarda bir yerde olmalı.

—Fransızlar sınıra gerek duymazlar —diye uyardı onu Gazal.— Onlar bir uçtan bir uca hâkimdirler Sahra'ya.

Yabancı, dirseğinin üzerinde doğrulup şaşkınlıkla baktı ona.

—Fransızlar mı? —diye sordu.— Fransızlar gideli yıllar oluyor... Artık bağımsızız biz —diye ekledi.— Çöl, özgür ve bağımsız ülkelerden oluşuyor. Yoksa bunu bilmiyor muydun?

Gazal, birkaç saniye düşündü. Bir keresinde birisi, iyice kuzeyde bir yerde, Arapların, *rumi*'lerin[1] boyunduruğundan kurtulma amacıyla giriştikleri bir savaştan söz etmişti ona, ama o, bunun üstünde durmamıştı, çünkü bu savaş, büyükbabasının hatırlayabildiği zamanlardan beri sürüp gidiyordu. Onun gözünde bağımsız olmak demek, kendi bölgesinde tekbaşına serbestçe dolaşabilmek demekti ve hiç kimse gelip ona artık yeni bir ülkenin insanı olduğunu söyleme zahmetine girişmemişti.

Olumsuz bir hareketle başını sallayarak,

—Hayır. Bunu bilmiyordum —diye itiraf etti şaşkınlıkla.— Bir sınır olduğunu da bilmiyordum. Çölün içinde kim bir sınır çizebilir ki? Rüzgârın kumları bir yandan öbürüne savurmasını kim engelleyebilir? İnsanların çölü geçmelerini kim durdurabilir?..

—Askerler.

Şaşkınlıkla baktı ona:

—Askerler mi? Çöldeki bir sınırı korumaya yetecek kadar asker yoktur ki dünyada... Üstelik askerler ondan korkarlar. —Yüzünü gizleyen ve yabancıların yanındayken asla açmadığı peçesinin altında hafifçe gülümsedi—. Sadece biz *imohag*'lar korkmayız çölden. Burada askerler, tıpkı yere dökülen su gibidir: çöl yutuverir onları.

Genç adam bir yanıt vermek istedi, ama Tuareg onun yorgun olduğunu söyleyerek, büyük yastıkların üzerine uzanmaya zorladı onu.

—Kendini yorma —diye rica etti.— Henüz güçsüzsün. Yarın konuşuruz, hem belki arkadaşın da kendine gelir. —Yaşlı adama bakmak üzere döndü, saçları bembeyaz ve seyrek olmasına, yüzünde de yol yol derin kırışıklar görünmesine rağmen onun, başlangıçta tahmin ettiği kadar yaşlı olmadığını ilk kez olarak fark etti.— Kim o? —diye sordu.

Öteki, birkaç saniye duraksadı. Sonra gözlerini yumup ya-

---

1. *Rumi*: Mağribilerin Hıristiyanlara verdikleri ad. (Çev.)

vaşça mırıldandı:

—Bir bilim adamı. En uzak atalarımızın tarihini araştırıyor. Dajbadel'a giderken yolda kamyonumuz bozuldu.

—Dajbadel çok uzaktır... —diye onun dikkatini çekti Gazal, ama genç adam, derin bir uykuya dalmıştı bile.— Güneye doğru çok, çok uzaktır... Ben hiçbir zaman ulaşamadım oraya.

Gürültü etmeden dışarı çıktı, kendini açık havada bulduğunda midesinde bir boşluk varmış duygusuna kapıldı; daha önce hiç duymadığı bir önsezi gibiydi bu. Görünürde zararsız olan bu iki adamdaki bir şey, onu huzursuz ediyordu. Ne silâhlıydılar, ne de görünüşlerinde herhangi bir tehlike işareti vardı, ama çevrelerinde bir korku rüzgârı esiyordu sanki; onun algıladığı da bu korkuydu işte.

—"...En uzak atalarımızın tarihini araştırıyor..." —demişti genç adam, ama ötekinin yüzü öyle derin bir acının izlerini taşıyor gibiydi ki, bu izleri çölde sadece bir haftalık açlık ve susuzluk çizmiş olamazdı.

Yaklaşmakta olan geceye bakıp, sorularının yanıtlarını orada aramaya çalıştı. Ondaki Tuareg ruhu ve çölün binlerce yıllık gelenekleri, yolcuları çadırına buyur etmekle doğru bir hareket yaptığını haykırıyordu ona, çünkü konukseverlik, *imohag*'ların yazılı olmayan yasalarının birinci emrini oluşturuyordu, ama kendini önsezileriyle yönlendirmeye alışık bir kimse olarak içgüdüsü ve onu kaç kez ölümden kurtarmış olan altıncı duyusu, büyük bir tehlike karşısında bulunduğunu ve yeni gelenlerin, kendisine onca çabaya mal olmuş huzurunu tehlikeye attığını fısıldıyordu.

O sırada yanı başında Leylâ belirdi; ihtiyarların fikrine karşı gelerek de olsa kendine karı olarak aldığı, esmer derili, çocuk yaştaki bu kadının körpe vücudundaki olağanüstü güzelliğin ve onu yanıbaşında hissetmenin tatlılığı karşısında gözleri parladı; ailedeki ihtiyarlar, onun gibi soylu bir *inmuçar*'ın, hor görülen köle kastı *akli*'lerden biriyle yasal olarak birleşmesini doğru bulmuyorlardı.

Genç kadın onun yanına oturdu, her zaman gizli yansımaların oynaştığı hayat dolu, iri siyah gözleriyle onun gözlerinin içine bakarak yavaşça sordu:

—Bu adamlar seni kaygılandırıyor, öyle değil mi?

—Onlar değil... —diye yanıt verdi düşünceli bir tavırla.— Onlar değil de, tıpkı bir gölge ya da bir koku gibi onları izleyen başka bir şey.

—Uzaklardan geliyorlar. Uzaklardan gelen her şey seni rahatsız ediyor, çünkü büyükannem senin çölde öleceğine dair kehanette bulunmuştu. —Elini, onunkine değinceye kadar çekinerek uzattı.— Büyükannemin yanıldığı çok olmuştur— diye ekledi.— Ben doğduğumda, benim için karanlık bir gelecek kehanetinde bulunmuştu, oysa ben bir soyluyla, hattâ neredeyse bir prensle evlendim.

Gazal, sevecenlikle gülümseyerek,

—Doğduğun zamanı hatırlıyorum —dedi.— On beş yıldan pek fazla olamaz... Senin geleceğin başlamadı daha...

Genç kadını hüzünlendirdiğine canı sıkıldı, çünkü onu seviyordu, bir *imohag*'ın kadınlara fazla sevecenlik göstermesi gerekmiyordu, ama son doğan çocuğunun anasıydı o, bu yüzden de bu kez kendisi açtı elini, onunkini avucunun içine almak için.

—Belki de haklısındır, ihtiyar Gülsüm yanılmış olabilir —dedi.— Kimse beni çölü terk edip uzaklarda ölmeye zorlayamaz.

Hiç ses çıkarmadan geceyi seyrederek uzun süre öylece kaldılar; bir huzur duygusunun, içini yeniden kapladığını fark ediyordu.

Zenci Gülsüm'ün, babasını mezara götürecek olan hastalığı bir yıl öncesinden haber verdiği doğruydu; kuyuları kurutan, çölde bir tutam bile ot bırakmayan, ezelden beri susuzluğa ve kuraklığa alışık olan hayvanların bile yüzlercesini susuzluktan öldüren büyük kuraklığı da önceden haber vermişti, ama yaşlı kölenin çok kere sırf lâf olsun diye konuştuğu ve kehanetlerinin, gerçek önsezilerden çok, bunaklığının ürününe benzediği de doğruydu.

—Çölün öbür yanında ne var? —diye sordu Leylâ, bu uzun sessizliğin sonunda.— Huaila dağlarından öteye hiç gitmedim ben.

—İnsanlar var —diye karşılık verdi Gazal.— Pek çok insan

var.- El-Akab'da ve kuzeydeki vahalarda geçirdiği deneyimleri hatırlayarak düşünceye dalan Gazal, olumsuz bir hareketle başını salladı.— Hiç nedensiz bağırıp çağırarak, hırsızlık edip birbirlerini aldatarak, tıpkı sürü halinde yaşamaktan başka şey bilmeyen hayvanlar gibi, ufacık yerlere ya da daracık pis kokulu evlere üst üste yığılmayı severler onlar.

—Neden?..

Ona bir yanıt verebilmeyi isterdi, çünkü Leylâ'nın kendisine duyduğu hayranlık onu gururlandırıyordu, ama bu yanıtın ne olduğunu bilmiyordu. Kocaman, bomboş toprakların yalnızlığında doğup büyümüş bir *imohag*'dı o, başka kabilelerdeki erkeklerle kadınların pek hevesli göründükleri, isteyerek sürü halinde yaşama ve üst üste yığılma fikrini, kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, aklı almıyordu bir türlü.

Gazal, gelen ziyaretçileri seve seve ağırlar, ateşin çevresinde toplanıp eski öyküleri anlatmaya, günlük yaşamın ufak tefek olaylarıyla ilgili yorumlar yapmaya bayılırdı, ama sonra, korlar tükenip, sırtında uykuyu taşıyan siyah deve, kamp yerini kimseye görünmeden sessizce dolaştığında, hayatını tekbaşına yaşamak ve derin derin soluk alıp sessizliğin zevkine varabilmek üzere her biri kendi çadırına çekilirdi.

Sahra'daki her insan, dikkatini kendi üzerinde toplamak, gözlerini uzaklara ya da kendi içine çevirmek, çevresini saran Doğa'yı inceleyip kutsal kitaplarda anlatılanın ötesinde nasıl hiçbir şey bilmediği üzerinde düşünceye dalmak için gerekli zamana, huzura ve atmosfere sahipti. Ama oralarda, yani kentlerde, kasabalarda ve hattâ minicik Berberî köylerinde ne huzur vardı, ne zaman, ne de boş yer; bütün yaptıkları, gürültü patırtı ve başkalarının sorunları arasında bocalamaktan başka bir şey değildi; onca yabancı ses ve kavga dövüş arasında insan, başkalarına olabilecekler, kendi başına gelebileceklerden çok daha önemliymiş duygusuna kapılıyordu. Sonunda,

—Bilmiyorum... —diye kabullendi, istemeye istemeye.— Bu şekilde davranmaktan, böyle üst üste yığılmaktan ve birbirlerine bağımlı yaşamaktan niçin hoşlandıklarını bir türlü anlayamadım. Bilmiyorum... —diye yineledi.— Bunun nedenini tam olarak bilen bir kimseye de rastlamış değilim.

Genç kadın, yaşamını oluşturan ve bilmeye değecek ne varsa hepsini kendisine öğreten bu adamın, onun sorularından birine yanıt bulamamasından belki de şaşkın, uzun uzun seyretti onu. Kendini bildi bileli Gazal onun her şeyi olmuştu:önceleri, köle sınıfı olan *akli* ırkından bir kızın neredeyse ilâhî bir varlık gözüyle baktığı bir efendi, yaşamının ve sahip olduğu her şeyin mutlak sahibi; ayrıca, ana ve babasının, kardeşlerinin, hayvanlarının ve kendi âleminde var olan her şeyin sahibiydi.

Daha sonra, günün birinde ergenlik çağına gelip ilk kez âdet gördüğünde onu karısı yapan, onu çadırına çağırıp, rüzgâr doğudan estiğinde öteki kölelerinin inlemelerinin duyulduğu gibi zevkten inleterek ona sahip olan adam olmuş, en sonunda da onu alıp havada uçar gibi cennete götüren âşığı, gerçek efendisi, sahibi olduğu günlerdekinden daha da çok efendisi olmuştu, çünkü artık onun ruhuna, düşüncelerine, arzularına, en gizli ve unutulmuş içgüdülerine varıncaya kadar her şeyine sahipti.

Epeyce bir süre konuşmadı, yeniden konuşmak istediğinde ise kocasının en büyük oğlunun gelmesiyle sözü yarıda kalmıştı; en uzaktaki *şeriba*'dan koşa koşa gelen çocuk,

—Deve doğurmak üzere, baba —diye haber verdi.— Çakallar da çevresinde dönüp duruyor.

Ufukta yükselen toz bulutunu fark edince, korkularının gerçekleşmekte olduğunu anlamıştı; toz bulutu uzun bir süre gökyüzünde hiç hareketsiz öylece kalakalmıştı, çünkü düzlükteki öğle vaktinin üzerinde en ufak bir esinti bile yoktu. Gelen araçlar —çünkü ilerledikleri hıza bakılırsa bunlar mekanik araçlar olmalıydı—, çölün duru havası içinde toz ve dumandan oluşan kirli bir iz bırakıyorlardı arkalarında.

Az sonra motorlarından duyulan hafif uğultu, daha sonra yabanigüvercinleri, çöl tilkilerini ve yılanları ürküten gürültülü bir homurtuya dönüşmüş ve sonunda, tozu toprağı peşi sıra sürükleyerek gelip, konaklama yerinden ancak on beş metre kadar ilerde, abartılı bağrışmalar ve sert emirler arasında keskin fren sesleri biçiminde son bulmuştu.

Konaklama yerindeki tüm yaşam ve hareket belirtisi, onları görmek üzere duraklamıştı. Tuareg'in, karısının, çocuklarının, kölelerinin ve hattâ hayvanlarının gözleri, yükselen toz bulutuna ve mekanik canavarların koyu boz rengine takılıp kalmışlardı; çocuklarla hayvanlar korku içinde geri çekilirlerken, kadın köleler çadırların en dibinde yabancı gözlerden uzak bir yerlere saklanabilmek için koşuşuyorlardı.

Gazal, geleneklerine bağlı soylu bir *imohag* olduğunu belirleyen peçesiyle yüzünü örterek, o kendisi izin verip onları konuk olarak karşılamadıkça daha fazla ilerlememeleri gerektiğini hiçbir şey söylemeden belirtmek ister gibi, en büyük *hayma*'sıyla yeni gelenlerin arasında durdu.

İlk fark ettiği şey, toz toprağa batmış ter içindeki üniformaların kirli gri rengi, tüfeklerle mitralyözlerin metalik saldırgan görüntüsü ve çizmelerle kayışların keskin kokusu oldu. Daha sonra, üzerine mavi *hayke*[1] giyip başına türban sarmış uzun boylu adama takıldı gözleri şaşkınlıkla. Çöldeki en yetenekli ve bilinçli iz sürücülerden biri olarak, bölgede neredeyse Avcı Gazal Sayah'ın kendisi kadar ün salmış ve 'Mızraklılar' halkından

1. *Hayke*: Mağribilerin giydikleri uzun giysi.(Çev.)

bir *imohag* olan Mubarak-ben-Sad'ı tanımıştı.

—*Metulem, metulem* —diye selâmladı onları.

—*Esselam aleykum* —diye karşılık verdi Mubarak.— İki kişiyi arıyoruz... İki yabancıyı...

—Onlar benim konuklarım —diye yanıt verdi Gazal, sakin bir tavırla— ve şu anda hasta yatıyorlar.

Birliğe kumanda ediyora benzeyen subay birkaç adım ilerledi. Tuareg'i yolunun üstünden kenara itmek için bir hareket yaptığında kol kapağındaki yıldızlar parıldamıştı, ama Gazal, konaklama yerine doğru yolunu keserek durdurdu onu.

—Onlar benim konuklarım —diye yineledi.

Öteki, sanki neden söz ettiğini bilmiyormuş gibi garip garip baktı ona; Gazal, onun bir çöl adamı olmadığını hemen anlamıştı; hareketleri ve bakışları uzak dünyalardan ve kentlerden olduğunu anlatıyordu. Sonra dönüp Mubarak'a baktığında o, ne demek istediğini anlamıştı; bakışlarını subaya çevirerek,

—Konukseverlik, bizler için kutsaldır —dedi.— Kuran'dan da eski bir yasadır bu.—

Kol kapakları yıldızlı subay, bu açıklamanın saçmalığı karşısında, neredeyse kulaklarına inanamaz bir halde, bir an kararsız kalmıştı, sonra yoluna devam etmeye hazırlanarak,

—Ben burada yasayı temsil ediyorum —dedi kesin bir tavırla.— Ondan başka yasa da yok.

Tam yanından geçmişti ki Gazal onu kolundan sımsıkı yakalayarak, dönüp gözlerinin içine bakmaya zorladı.

—Gelenek bin yaşında, sen ise daha elli bile değilsin —diye mırıldandı, sözcüklerin üzerine basa basa.— Konuklarımı rahat bırak.

Subayın bir hareketiyle on tüfek namlusunun göğsüne çevrildiğini fark ederek karşı koymanın yararsız olduğunu anlamıştı. Subay, kendisini hâlâ tutmakta olan eli sert bir hareketle itip, kemerinde asılı tabancayı kılıfından çekerek en büyük çadıra doğru yoluna devam etti.

Çadırın içinde gözden kaybolduktan bir dakika sonra içerden kısa ve tok bir patlama sesi duyuldu. Sonra dışarı çıkıp askerlere bir işaret yapmasıyla içlerinden ikisi onun ardından koşa koşa çadıra girdiler. Yeniden göründüklerinde, sanki uzun

ve tatlı bir uykudan acı bir gerçeğe uyanmış gibi kafasını sallayıp ağlayan ihtiyarı aralarına almışlar, yaka paça dışarı sürüklüyorlardı.

Gazal'ın önünden geçip hep birlikte kamyonlara bindiler. Subay, kamyonun önünde oturduğu yerden yüzünde sert bir ifadeyle ona bakıp bir an duraksadı. Gazal, ihtiyar Gülsüm'ün kehanetinin doğru çıkıp onu oracıkta, düzlüğün göbeğinde öldürmelerinden korkmuştu, ama sonunda ötekinin şoföre bir işaret yapmasıyla kamyonlar geldikleri yöne doğru uzaklaştılar.

'Mızraklılar' halkından bir *imohag* olan Mubarak, sonuncu araca atlamış, toz bulutu içinde kayboluncaya kadar gözleri Tuareg'in üzerinde takılı kalmıştı. Gazal'ın aklından geçenleri kavrayabilmesi için birkaç saniye yeterli olmuş ve içinde bir korku duymuştu. 'Peçeliler' halkından bir *inmuçar*'ı küçük düşürmek iyi bir şey değildi, bunu biliyordu. Onu aşağılayıp, sonra da sağ bırakmak hiç iyi bir şey değildi.

Ancak onu öldürüp, kardeş kabileler arasında bir dizi savaş başlatmak da iyi bir şey olmazdı. Gazal Sayah'ın, kendilerini bu savaşa atmak ve sadece çölün eski törelerine saygı gösterilmesini sağlamaya çalışmış birinin akan kanının öcünü yine kan dökerek almak zorunda kalacak dostları ve akrabaları vardı.

Gazal'a gelince o, sükûnetini hiç bozmayarak, uzaklaşmakta olan konvoyun arkasından, toz bulutu ve gürültü uzaklarda tümüyle kaybolana kadar baktı. Sonra çocuklarının, karısının ve kölelerinin, önünde toplanmakta oldukları büyük *hayma*'ya doğru yürüdü yavaş yavaş. Orada neyle karşılaşacağını önceden anlamak için içeri girmesine gerek yoktu. Genç adam, son konuşmalarının ardından onu bıraktığı aynı yerde ölümün tuzağına düşmüş olarak, gözleri kapalı yatıyordu. Görünümündeki tek fark, alnındaki kırmızı renkli küçük bir yuvarlak lekeydi. Gazal, onu acı ve öfkeyle bir an seyrettikten sonra Suilem'i çağırdı.

—Göm onu —diye emir verdi.— Sonra da devemi hazırla.

Suilem, ömründe ilk kez olarak efendisinin emrini yerine getirmemişti, bir saat sonra çadıra girdi, ayaklarına kapanıp

sandaletlerini öpmeye çalışarak,

—Yapma bunu! —diye yalvardı.— Hiçbir şey elde edemezsin.

Gazal, huysuz bir tavırla ayağını çekti.

—Sence böyle bir hakarete razı mı olmalıyım? —diye sordu, boğuk bir sesle.— Konuklarımdan birini öldürmelerine, ötekini de alıp götürmelerine göz yumduktan sonra, kendi kendimle huzur içinde yaşamayı sürdürebilir miyim sanıyorsun?

—Başka ne yapabilirdin ki? —diye itiraz etti öteki.— Seni öldürürlerdi.

—Biliyorum. Ama artık bu hakaretin öcünü alabilirim.

—Bununla eline ne geçecek ki? —diye sordu zenci köle.— Ölene canını geri mi vereceksin?

—Hayır. Ama bir *imohag*'a yapılan hakaretin cezasız kalamayacağını hatırlatacağım onlara. Senin ırkınla benimki arasındaki fark da bu işte, Suilem. Siz *akli*'ler hakaretleri ve baskıyı kabullenir, köle olarak kendinizi mutlu hissedersiniz. Bu, sizin kanınızda var, babadan oğula, kuşaktan kuşağa geçen bir şey. Her zaman da köle olarak kalacaksınız. —Bir an duraklayıp, en değerli eşyalarını sakladığı sandıktan çıkardığı uzun kılıcını, yüzünde düşünceli bir ifadeyle okşadı.— Oysa biz Tuaregler, özgür ve savaşçı bir ırkız, aşağılanmaya ve hakaret görmeye asla razı olmadığımız için de hep böyle kalmışızdır. —Başını salladı.— Şimdi değişmenin sırası değil.

—Ama onlar çok kalabalık —diye itiraz etti Suilem.— Çok da güçlüler.

—Orası doğru —diye kabullendi Tuareg.— Öyle de olmaları gerek. Sadece bir korkak, kendinden daha güçsüz olduğunu bildiği bir kişiye meydan okur, çünkü kazanacağı zafer onu asla yüceltmez. Ve sadece bir budala, kendi benzeriyle boy ölçüşür, çünkü o takdirde savaşın sonucu sadece şansa kalmış demektir. Oysa bir *imohag*, yani benim ırkımdan olan gerçek bir savaşçı, daima kendinden daha güçlü bildiği kişiyle boy ölçüşmelidir, çünkü eğer zafer onun yüzüne gülerse, çabalarının karşılığını bin kat fazlasıyla almış olur ve kendisiyle gurur duyarak yoluna devam edebilir.

—Ya seni öldürürlerse? Bizim halimiz ne olur?

—Eğer beni öldürürlerse, devem beni alıp koşa koşa dosdoğru Allah'ın vaat ettiği Cennete gidecektir, çünkü haklı bir savaşta ölenin, Ölümsüzlüğü garantilediği yazılıdır kitapta.

—Ama benim soruma yanıt vermedin —diye diretti zenci.— Bizim halimiz ne olur? Çocuklarının, karının, hayvanlarının, hizmetkârlarının hali ne olur?

Gazal, kaderci bir hareket yaptı.

—Onları savunabileceğimi gösterebildim mi ki? —diye sordu.— Konuklarımdan birini öldürmelerine ses çıkarmıyorsam, aileme saldırıp onları öldürmelerine de razı olmam gerekmez mi? —Yere doğru eğilerek sert bir hareketle onu ayağa kalkmaya zorladı.— Hadi git devemle silâhlarımı hazırla —diye emretti.— Gün doğarken yola çıkacağım. Sen sonra konak yerini kaldırıp, ailemi uzaklara, ilk karımın öldüğü Huaila *gelta*'sına götürmekle uğraşırsın.

Şafaktan önce rüzgâr çıkmıştı.

Düzlüklerde rüzgâr, hep şafağın habercisi olur, geceleri duyulan uğultusu, günün ilk ışıklarının, Huaila'nın kayalık yamaçlarının ötesinde görünmesinden bir saat önce, acı bir yakınmaya dönüşürdü sanki.

Gözlerini açıp, *hayma*'sının öylesine iyi bildiği çizgili tavanına bakarak, çevreye kulak verdi; sanki çalıların, hep kendilerine tutunacak bir yer arar, onları alıkoyup Afrika'nın bir ucundan öbür ucuna bitmek bilmez şekilde başıboş dolaşmaktan kurtaracak kesin bir yuva bulmak ister gibi, her zaman telâşla kumların ve taşların üzerinde koşuştuklarını görüyormuş gibi geldi ona.

Şafağın, havada duran milyonlarca minicik toz zerresinden süzülüp geçen beyaz ışığı altında çalılar, insanlarla hayvanların üstüne atılmak isteyen hayaletler gibi boşluğun içinden çıkıveriyorlar, sonra —tıpkı geldikleri gibi— sınırsız çölün sonsuz boşluğu içinde kaybolup gidiyorlardı.

"Bir yerlerde bir sınır olmalı. Bundan eminim..." demişti, sesinde umutsuz bir kaygı ifadesiyle; şimdi ise hayatta değildi artık.

Daha önce hiç kimse hiçbir zaman Gazal'a sınırlardan söz etmemişti, çünkü uçsuz bucaksız Sahra'da sınır diye bir şey asla var olmuş değildi.

"Hangi sınır kumları ya da rüzgârı zaptedebilir ki?"

Yüzünü geceye doğru çevirip anlamaya çalıştı, ama başaramadı. O adamlar cani değillerdi, yine de birini öbür dünyaya yollamışlar, öbürünü ise hiç kimsenin bilmediği bir yere götürmüşlerdi. Suçu ne kadar büyük olursa olsun hiç kimse böylesine soğukkanlılıkla yok edilemezdi.

Hele bir *inmuçar*'ın koruması ve çatısı altında uyurken, asla.

Bu öyküyü saran bir gariplik hissediyordu, ama Gazal bunun ne olduğunu bir türlü anlayamıyordu; kesin olan bir tek şey vardı: çölün en eski yasası ihlâl edilmişti ve bu, bir *imo-*

hag'ın kabul edebileceği bir şey değildi.

İhtiyar Gülsüm geldi aklına ve buz gibi bir el —korkunun eli— ensesine değmiş gibi hissetti. Sonra yüzünü, Leylâ'nın, ocaktaki son korlardan yansıyan alacakaranlıkta ışıl ışıl parlayan uykusuz gözlerine doğru indirdi ve içinde bir acıma duydu ona karşı; henüz bitirdiği on beş yaşına ve o gittiğinde gecelerinin ne kadar boş kalacağına acıdı. Ayrıca, o yanında olmadığı zaman gecelerinin ne kadar boş kalacağını düşünerek kendi kendisine de acıdı.

Saçını okşadı onun ve bu hareketinden dolayı, ürkek gazal gözlerini büsbütün açarak tıpkı bir hayvan gibi ona karşı şükran duygusu beslediğini fark etti.

Soru sormaktan çok yalvarır gibi bir ses tonuyla,

—Ne zaman dönersin? —diye fısıldadı Leylâ.

Gazal, başını sallayarak,

—Bilmiyorum —diye itiraf etti.— Adalet yerini bulduğu zaman.

—O adamların senin için ne anlamı vardı ki?..

—Hiçbir anlamı —diye kabullendi.— Düne kadar hiçbir anlamı yoktu. Ama sorun onlarda değil. Sorun benim kendimde. Sen bunu anlayamazsın.

Leylâ anlıyordu ama itiraz etmedi. Sadece, sanki onun gücünü ya da sıcaklığını arar gibi, ona daha da sokulmakla yetindi ve Gazal ayağa kalkıp çadırın kapısına doğru yürüdüğünde, onu durdurmak için son bir çabayla ellerini uzattı.

Dışarda rüzgâr hafif hafif ağlamayı sürdürüyordu. Hava soğuktu, önüne geçilmez bir ürperti sırtından yukarı çıkarken *hayke*'sine sarındı; bunun soğuktan mı, yoksa önünde açılmakta olan gecenin o korkunç boşluğundan mı kaynaklandığını hiç anlayamadı. Sanki bir siyah mürekkep denizine dalmak gibi bir şeydi bu ve adımını dışarı henüz atmıştı ki karanlıkların içinden çıkan Suilem, *R'Orab*'ın dizginlerini uzattı ona.

—İyi şanslar, efendim —dedi ve sanki yer yarılıp da içine geçmiş gibi kayboldu ortadan.

Hayvanı diz çökmeye zorladıktan sonra sırtına çıkıp oturdu, topuğuyla hafifçe boynuna vurarak,

—Şiaaaa...! —diye emir verdi.— Hadi gidelim!

Hayvan keyifsiz bir böğürtü çıkarıp zahmetle doğruldu, yüzünü rüzgâra dönerek dört ayağı üzerinde hareketsiz kalıp bekledi.

Tuareg, onu kuzeydoğuya doğru çevirip, yürümeye koyulması için topuğunu bu kez daha hızlı vurdu.

Hayma'nın kapısında, öteki gölgelerden daha yoğun bir gölge belirmişti. Hem de daha karanlık. Biniciyle hayvanı, rüzgârla ve çalılarla itilmişçesine gözden kaybolurlarken, Leylâ'nın gözleri gecenin içinde yeniden ışıldadı.

Rüzgâr, güneşışığının az sonra kendisini yatıştırmaya geleceğini bilerek, gitgide daha fazla hıçkırır olmuştu.

Gün, devesinin başını zar zor seçmesine olanak veren o beyazımtrak alacakaranlık değildi henüz, ama Gazal için bundan fazlası gerekmiyordu. Yüzlerce kilometrelik çevrede önünde herhangi bir engel olmadığını biliyordu; bir çöl insanı olarak içgüdüsü ve gözleri kapalıyken bile yönünü bulma yeteneği, en yoğun gecelerde bile ona yol gösterirdi.

Sadece kendisinin ve onun gibi çöllerde doğup büyümüş kimselerin sahip olduğu bir güçtü bu. Bir Tuareg, tıpkı posta güvercinleri gibi, tıpkı göçmen kuşlar ya da okyanusların en derinlerindeki balinalar gibi, nerede bulunduğunu ve nereye doğru gittiğini daima bilir; sanki öteki insanlarda körelmiş olan çok eski bir gudde, sadece onlarda etkin ve yeterli kalmış gibidir.

Kuzey, güney, doğu, batı; kuyular, vahalar, yollar, dağlar, 'boş topraklar', kumul nehirleri, taşlı yaylâlar...

Sahra'nın uçsuz bucaksızlığından oluşan tüm bu âlem, o fark etmeden ve tam olarak bilincine varmadan, beyninin derinliklerinde bir yankı gibi yansıyordu sanki.

Güneş onu devesinin sırtında yakalamış, giderek daha güçlenip rüzgârı susturarak, toprağı bastırarak, artık bir o yana bir bu yana koşuşturmayan kumlarla çalıları yatıştırarak, başının üzerinde yükseliyordu; kertenkeleleri kovuklarından çıkarıyor, kendisi doruk noktasına ulaştığında artık uçmaya cesaret edemeyen kuşları, yerde bırakıyordu.

Tuareg, o zaman deveyi durdurup yere çöktürdü, uzun kılıcıyla emektar tüfeğini toprağa saplayarak, eyerin çıkıntısıyla

birlikte, kalın bezden kabasaba ve küçücük bir tente kurmasına yarayacak destekleri oluşturdu.

Onun gölgesine sığınıp, başını devenin beyaz sırtına dayayarak uyuyakaldı.

Çölde hasreti en çok çekilen bir kokunun, burun kanatlarına çarpmasıyla uyandı. Gözlerini açtı, bunun bir rüya olmasından korkarak gökyüzüne bakmak istemeden, havayı koklayarak hiç kıpırdamadan durdu, ama sonunda başını batıya çevirdiğinde gördü onu: ara sıra kuzeyden gelip insanın en ufak bir yağmur umuduna kapılmasına fırsat vermeden gözden kayboluveren bütün o kocaman, beyaz renkli, gelip geçici bulutlardan farklı olarak, kocaman, kopkoyu, umut verici ve hayat dolu haliyle, ufku kaplıyordu.

Alçakta duran bu gri renkli, görkemli bulut, evrenin tüm su hazinelerini bağrında saklar gibiydi ve büyük bir olasılıkla bu son on beş yıl içinde, hattâ belki de Leylâ'nın doğumundan önce patlak vermiş olan o büyük fırtınadan bu yana Gazal'ın görme şansına erişebildiği bulutların en güzeliydi; işte o fırtına, büyükannesinin karanlık bir gelecek kehanetinde bulunmasına neden olmuştu, çünkü onca hasreti çekilen su, *hayma*'larla hayvanları sürükleyip götüren, ekili alanları bozup, bir dişi devenin boğulmasına neden olan bir su baskınına dönüşmüştü o kez.

R'Orab huzursuzlukla kıpırdandı. Uzun boynunu döndürüp burnunu, gün ışığını karartıp manzarayı değiştirerek ilerleyen su perdesine doğru çevirdi özlemle. Hafifçe böğürmesiyle, kocaman keyifli bir kedinin mırıltısı çıktı gırtlağından. Gazal yavaş yavaş ayağa kalktı, hayvanın eyerini çıkardı, kendi giysilerini de çıkararak, olabildiğince fazla su alabilmeleri için onları dikkatle çalıların üzerine serdi. Sonra, ilk yağmur damlaları kumun ve toprağın üzerine serpilip çölün çehresini tıpkı çiçek bozuğu gibi yara izleriyle doldursun diye, bir patırtıya dönüşen o tatlı pıtırtısını dinlerken, o ılık okşamasını derisi üzerinde hissederken, o temiz ve berrak serinliğini ağzında tadarken ve şaşırtıcı yoğunlukta bir buharın yükseldiği sırılsıklam toprağın o hasretini çektiği rayihasını içine çekerken duygularını sarhoş ederek, sonunda sular dalgalar halinde gelsin diye, öylece çırıl-

çıplak ayakta durarak bekledi.

O verimli ve harikulade birleşme sonunda gerçekleşmişti işte ve az sonra, hemen o öğle sonrasının güneşiyle, uykuda olan açeb tohumları aniden uyanıp düzlüğü yeşillikle örtecek, arkasından, belki de gelmesi bir on beş yıl daha sürecek olan bir sonraki fırtınaya kadar yeniden uzun bir uykuya yatmak üzere ancak birkaç gün yeşererek, bu kupkuru manzarayı bölgelerin en güzeli haline dönüştürecekti.

Özgür ve yabani açeb, öylesine güzeldi ki; ekili arazide yeşermekten acizdi, ne kuyuların yakınlarında, ne de onu her gün sulayan köylünün özenli eli altında yaşayabilirdi, tıpkı öteki insanların ezelden beri reddettikleri kumluk ve taşlıklara yüzyıllar ve yüzyıllar boyu bağlı kalabilmiş yegâne insanlar olan Tuareg halkının ruhu gibi.

Yağmur suyu saçlarını sırılsıklam etmiş, vücudunun kaç aylık, hattâ kaç yıllık kirini alıp götürmüştü. Tırnaklarıyla vücudunu kazıyor, eline geçirdiği yassı ve gözenekli bir taşla her yanını ovalayarak, toz toprak ve terden oluşan kabuk çözüldükçe ve sular ayaklarına doğru mavi, hattâ neredeyse çivit rengi aktıkça, derisinde nasıl daha açık renkli izler kaldığını görüyordu; çünkü giysilerinin kaba boyası, zamanla vücudunun her santimetresinin içine işlemişti.

Mutluluktan tir tir titreyerek, upuzun iki saat kaldı yağmurun altında; hayvanını çevirip eve dönmemek, yağmur suyundan yararlanıp arpa ekerek hasat zamanını beklememek, Allah'ın belki de ona orada, kendi dünyasında kalması gerektiğini gösteren bir uyarı gibi yollamak lütfunda bulunduğu o harikulâde nimetin ailesiyle birlikte tadına varmamak ve o koskocaman buluttaki onca suyun bile temizleyemeyeceği bir hakareti unutmamak için kendi kendisiyle bir savaşım veriyordu.

Ama Gazal bir Tuareg'di; ne yazık ki belki de düzlükteki gerçek Tuareg'lerin en sonuncusuydu ve bu yüzden de, savunmasız bir insanın onun çatısı altında öldürüldüğünü ve onun konuğu olan bir başkasının da zorla alınıp götürüldüğünü asla unutamayacağının da tam olarak bilincindeydi.

İşte bu nedenle, o bulut güneye doğru uzaklaşıp, öğle sonrasının güneşi vücudunu ve giysilerini kuruttuğunda yeniden

giyindi, hayvanını eyerledi ve ömründe ilk kez olarak suya ve yağmura, yaşama ve umuda, sadece bir hafta, hattâ sadece iki gün önce kendisinin ve yakınlarının kalbini sevinçle doldurabilecek olan bir şeye sırtını dönerek, yeniden yola koyuldu.

Hava kararırken kendine küçük bir kumul seçti, hâlâ nemli olan kumları açıp, kuru kumlarla neredeyse tamamen örtünerek uykuya yatmak üzere içine girebileceği bir çukur kazdı, çünkü yağmurun ardından, günışığıyla birlikte düzlüğe ayazın geleceğini ve rüzgârın, taşlarla çalıların üzerinde hâlâ duran su damlalarını kırağıya dönüştüreceğini biliyordu.

Çölde öğle vakti en yüksek ısıyla şafaktan önceki en düşük ısı arasında elli dereceden fazla bir fark olabiliyordu ve Gazal, bu beklenmedik soğuğun, bilinçsiz bir yolcunun kemiklerine işleyerek onu hasta edebileceğini ve daha sonra günlerce vücudundaki eklem yerlerinin ağrılar içinde birbirine âdeta kaynaşarak, beyinden gelen emirlere hızla yanıt veremeyecek hale geleceğini kendi deneyimlerinden biliyordu.

Bir keresinde Gazal, Huaila'nın kollarındaki taşlıklarda, üç avcının donmuş cesedine rastlamıştı; küçük oğlu Bisra'yı da veremden alıp götürmüş olan bu kış soğuğunda, avcıların, ölümün eritip birbirlerine kaynaştırdığı cesetlerini hâlâ hatırlıyordu. Adeta gülümser gibiydiler, sonra da güneş, vücutlarını kurutup onları susuz bırakarak, parşömene dönmüş derilerine ve pırıl pırıl dişlerine ürkütücü bir görünüm vermişti.

İnsanın birkaç saat içinde sıcaktan ya da soğuktan ölebileceği, bir devenin günlerce boş yere su aradıktan sonra bir sabah beklenmedik bir biçimde sulara kapılıp boğularak telef olabileceği haşin bir topraktı burası.

Haşin bir topraktı ama yine de Gazal, ne başka herhangi bir yerde var olmayı düşünebilir, ne de bu sınırsız yaylânın susuzluğunu, sıcağını ve soğuğunu, sınırlı ve ufuksuz herhangi bir başka dünyanın nimetleriyle değişirdi; her gün yüzünü doğuya, Mekke'ye doğru dönüp kıldığı her namazda, bulunduğu bu yerlerde yaşamasına izin verdiği ve peçeli, mızraklı ya da kılıçlı halkların mübarek ırkına mensup olduğu için Allah'a şükrediyordu.

Leylâ'nın yokluğunu hissederek uykuya daldı; uyandığında, rüyalarında ona yaslanan o sert kadın vücudu, parmakları-

nın arasından akıp giden yumuşacık kùma dönüşmüştü.

Avcının uyandığı saatte rüzgâr ağlıyordu.

Gün ışığının yıldızları tümüyle silip götürmesine daha ne kadar vakit kaldığını anlamak için gökyüzüne baktı; karanlıklara seslendiğinde, nemli çalıların dallarını koparıp yemekte olan devesi yumuşak bir böğürtüyle yanıt verdi ona. Deveyi eyerleyip yeniden yola koyuldu ve o gün öğleden sonra taşlı yaylâda belirginleşen beş tane koyu renk lekeyi tâ uzaktan seçebildi; askerleri onun *hayma*'sına kadar götüren, 'Mızraklılar' halkından *imohag* Mubarak-ben-Sad'ın konaklama yeriydi orası.

Namazını kıldıktan sonra yassı bir taşın üzerine oturup, kara kara düşüncelere dalarak güneşin batışını seyre koyuldu, çünkü bunun, hayatında huzur içinde uyuyabileceği son gece olması gerektiğini anlıyordu. Şafakla birlikte, savaşlar, intikamlar ve nefretlerle dolu *elhebira*'nın kapağını nihayet açmak zorunda kalacak ve bir daha hiç kimse onun ne kadar derin, ölümlerve şiddet hareketleriyle ne derece dolu olduğunu asla anlayamayacaktı.

Ayrıca Mubarak'ı, en kutsal Tuareg geleneğine karşı gelmeye iten nedenleri de anlamaya çalıştı, ama hiçbir neden bulamadı. O bir çöl kılavuzuydu; kuşkusuz iyi bir kılavuzdu, ama bir Tuareg kılavuzu sadece kervanlara yol göstermek, avda iz sürmek ya da atalarının anılarım aradıkları acayip seferlerde Fransızlara eşlik etmek üzere görev almak zorundaydı. Bir Tuareg hiçbir zaman, hiçbir koşulda bir başka *imohag*'ın arazisine izinsiz olarak girme hakkına sahip değildi, hele hele eski geleneklere saygı göstermekten aciz yabancıları oraya götürmeye, hiç hakkı yoktu...

O sabah şafak vakti Mubarak-ben-Sad, gözlerini açtığında sırtında bir ürperti hissetmiş, günlerdir düşlerine giren korku, bu kez uyanıkken üstüne çökmüştü; gerçekten korktuğu şeyle sonunda karşılaşmaktan çekinerek, yüzünü içgüdüsüyle *şeriba*'sının kapısına çevirdi. Orada, otuz metre kadar ilerde, Kel-Talhimus'lardan soylu *inmuçar* Gazal Sayah, toprağa sapladığı uzun *takuba*'sının kabzasından tutmuş, yaptıklarının hesabını sormaya kararlı bir tavırla bekliyordu.

O da kılıcını eline alıp, dimdik ve vakur bir edayla yavaş ya-

vaş ilerleyerek onun beş adım ötesinde durdu.

—*Metulem, metulem*—diye selâmladı onu, Tuareglerin yeğledikleri sözcüğü kullanarak.

Selâmına bir yanıt alamadı, zaten bunu beklemiyordu da. Ama beklediği bir soru vardı:

—Bunu neden yaptın?

—Adoras Karakolundaki yüzbaşı zorladı beni.

—Hiç kimse bir Tuareg'i istemediği bir şeyi yapmaya zorlayamaz...

—Üç yıldır onlar için çalışıyorum. Bunu yapmamazlık edemezdim. Hükümetin resmî kılavuzuyum.

—Sen de benim gibi, asla Fransızlar hesabına çalışmayacağına yemin etmiştin...

—Fransızlar gittiler... Biz artık özgür bir ülkeyiz...

Birkaç gün içinde ikinci kez iki ayrı kimse ona aynı şeyi söylüyordu ve birdenbire o nefret edilen sömürge üniformalarını ne subayın, ne de askerlerin giydiklerinin farkına vardı. Hiçbiri Avrupalı değildi, eskiden olduğu gibi belirgin bir şiveyle de konuşmuyorlardı ve araçlarında da o her zamanki üç renkli bayrak dalgalanmıyordu.

—Fransızlar daima bizim geleneklerimize saygı göstermişlerdir—diye mırıldandı sonunda, kendi kendine söylenir gibi.— Şimdi neden saygı gösterilmiyor, üstelik de artık özgürsek?

Mubarak omuzlarını kaldırdı.

—Devir değişti... —dedi.

—Benim için değişmedi—diye yanıt verdi Gazal.— Çöl bir vahaya dönüştüğünde, sular *sekya*'larda özgürce aktığında ve yağmur başımızın üstüne gereksinim duyduğumuz kadar boşandığında değişecektir Tuareg gelenekleri. Daha önce, asla.

Mubarak sükûnetini bozmadan sordu:

—Bununla, beni öldürmeye geldiğini mi söylemek istiyorsun?

—Bunun için geldim.

Mubarak sessizce ve anlayışla kabullenerek uzun uzun çevresine bakındı; hâlâ nemli olan toprağa, kayalarla çakıl taşları arasından başlarını çıkarmaya çabalayan minicik *açeb* sürgünlerine baktı.

—Yağmur güzeldi —dedi.

—Çok güzeldi.

—Yakında düzlük çiçeklerle örtülecek ve ikimizden biri bunu göremeyecek.

—Yabancıları benim konaklama yerime götürmeden önce düşünseydin bunu.

Mubarak'ın dudakları, peçesinin altında hafif bir gülümsemeyle kıpırdadı:

—O zaman yağmur henüz yağmamıştı ki —diye karşılık verdi, sonra son derece ağır bir hareketle *takuba*'sını çekerek, pırıl pırıl çeliğini kabartma deri kınından çıkardı.— Ölümünün, kabileler arasında bir savaşa yol açmamasını dilerim —diye ekledi.— Bizim kabahatimizin cezasını bizden başka hiç kimse çekmemeli.

—İnşallah öyle olur —diye karşılık verdi Gazal, ilk saldırıyı karşılamaya hazır bir şekilde eğilerek.

Ancak bu saldırı gelmekte gecikti, çünkü ne Mubarak, ne de Gazal artık kılıçlı ve mızraklı savaşçılar değil, ateşli silâhların adamıydılar ve o upuzun *takuba*'lar, bayram günlerinde, karşısındakini yaralama niyeti yerine, deri kalkanın üzerine inen darbenin yaratacağı etkinin ya da ustaca savuşturulan yalancı saldırının sergilenmek istendiği kansız gösterilerde kullanılan, basit bir süs ve seremoni eşyası olarak kalmıştı zamanla.

Ama şimdi artık ne kalkan vardı, ne de çeliği ışıltılar saçan kılıcıyla hasmına zarar vermek yerine ondan kaçınarak yapılan atlayıp sıçramalara hayran olmaya hazır seyirciler, sadece ölmemek için öldürmeye kararlı olarak silâhını eline almış bir hasımdı karşısındaki.

Kalkan olmadan, bir darbe nasıl durdurulabilirdi? Geriye doğru bir sıçrayıştan ya da sendelemeden sonra nasıl toparlanılabilirdi, eğer insanın rakibi böyle bir toparlanma için karşısındakine zaman tanıma niyetinde değilse?

Birbirlerinin çevresinde ağır ağır dönüp, karşılıklı olarak niyetlerini keşfetmeye çalışarak göz göze bakışıyorlardı; o arada *hayma*'lardan dışarı çıkmaya başlayan erkekler, kadınlar ve çocuklar, taklit değil gerçek bir çatışmayla karşı karşıya geldiklerini kabul etmek istemeyerek, büyük bir üzüntü içinde, sessiz-

ce seyrediyorlardı onları.

Sonunda Mubarak ilk darbe için şöyle bir davrandı: gerçekten bir ölüm kalım savaşı olup olmadığını anlama isteğiyle, neredeyse çekingen bir soru sorar gibiydi.

Hasmının, hışımla inen kılıcından kıl payı kurtularak geriye doğru sıçramasına neden olan yanıtıyla, damarlarındaki kanın donduğunu hissetti. Herkesin çekindiği Kel-Talhimus halkından *inmuçar* Gazal Sayah, hiç kuşku yok onu öldürmek niyetindeydi. İki elle tutarak indirdiği kılıç darbesinde öylesine bir nefret ve intikam hırsı vardı ki, sanki bir tek gün ağırladığı o yabancılar kendi öz çocuklarıymış da, Mubarak-ben-Sad onları kendi elleriyle öldürmüş gibiydi.

Aslında Gazal'ın hissettiği gerçek nefret değildi. O sadece adaleti yerine getirmeye çalışıyor, doğru ve saygı uyandıran bir iş olmasa da görevini yerine getirmekten başka bir şey yapmamış olan bir Tuareg'den nefret etmeyi soylu bir davranış olarak görmüyordu. Gazal ayrıca, kaygı, korku, sevgi ya da başka herhangi derin bir duygu gibi, nefretin de, bir çöl adamı için iyi bir can yoldaşı olmadığını biliyordu. Kaderin onu dünyaya getirdiği bu topraklarda hayatta kalabilmek için son derece sakin olmak gerekiyordu; insanı, oralarda nadiren düzeltilebilen bazı hatalar yapmaya sürükleyebilecek herhangi bir duyguyu daima bastıracak bir soğukkanlılık ve kendine hâkimiyet şarttı.

Gazal o anda bir yargıç, hattâ belki de bir cellât gibi davrandığını biliyordu ve ne biri ne de öteki, kurbanından nefret etmesini gerektiriyordu. İndirdiği kılıç darbesindeki güç ve içinde taşıdığı öfke, aslında bir uyarıdan başka bir şey değildi; hasmının ona sorduğu apaçık soruya verilmiş apaçık bir yanıttı bu.

Yeniden saldırdığında, üzerindeki uzun giysilerin, başındaki koca türbanın ve geniş peçesinin uygunsuzluğunu anladı birdenbire. *Hayke*'si kollarıyla bacaklarına dolanıyor, kalın kösele tabanlı ve incecik antilop derisinden bantlı *nail*'leri sivri taşların üzerinde kayıyor, yüzündeki *litam*, doğru dürüst görmesini ve böyle bir anda gereksinim duyduğu tüm oksijenin ciğerlerine ulaşmasını engelliyordu.

Ama Mubarak da benzer biçimde giyinmişti, bu yüzden onun hareketleri de aynı derecede güvensizdi.

Kılıçların çelikleri, sabahın sükûneti içinde şiddetle vınlayarak havayı yarıp geçmişti; dişsiz bir ihtiyar kadın bir dehşet çığlığı atarak, birinin çıkıp, oğlunu öldürmeye çalışan bu pis çakalı tek kurşunda gebertmesi için yalvardı.

Mubarak'ın, elini otoriter bir tavırla ileri uzatmasıyla hiç kimse yerinden kıpırdamadı. 'Rüzgârın Çocukları'nın, 'bulutların çocukları' olan Bedevîlerin ihanet ve alçaklıklarla dolu dünyasından öylesine farklı olan onur yasası, iki savaşçı arasındaki karşılaşmanın, birinin hayatına mal olsa bile, temiz ve soylu bir biçimde yapılmasını gerektiriyordu.

Kendisine açıkça meydan okunmuştu, o da aynı biçimde davranarak öldürecekti. Ayaklarını yere sımsıkı basıp derin bir soluk aldı, haykırarak hasmının göğsüne doğru öne atılmasıyla Gazal, onun kılıcının ucunu ani ve şiddetli bir darbeyle savuşturdu.

Bir kez daha sükûnetle bakıştılar. Gazal, *takuba*'sını sanki bir topuzmuş gibi iki eliyle kavrayıp havada çevirdi ve değirmen çarkının dönmesi gibi yukarıdan aşağıya doğru bir darbe indirdi. Herhangi bir acemi eskrimci, bir kılıç darbesiyle delip geçmek üzere onun bu açığından yararlanabilirdi, ama Mubarak, becerisinden çok gücüne güvenerek darbeden kaçınıp beklemekle yetindi. Silâhını iki eliyle kavrayıp, Gazal'dan çok daha kalın bir kimseyi belinden ikiye bölebilecek bir hareketle savurdu, ama Gazal böyle doğranabileceği bir yerde durmuyordu artık. Güneş ortalığı adamakıllı ısıtmaya başlamıştı, vücutlarından aşağı akan ter, avuçlarını sırılsıklam bırakarak, yeniden havaya kalkan kılıçlarının madenî kabzalarını kayganlaştırıyordu. Birbirlerini tartıp, aynı hareketle birbirlerinin üstüne atıldılar, ama Gazal son anda kendini arkaya atarak, Mubarak'ın silâhının ucuyla '*hayke*'sinin kumaşını yırtıp göğsünü sıyırmasına göz yumarken, kılıcını hasmının karnına saplayarak bir uçtan bir uca geçirdi.

Mubarak, kendi ayaklarının üzerinde durmaktan çok, Gazal'ın kılıcı ve kollarının onu tutmasıyla birkaç saniye ayakta kaldı; öteki, bağırsaklarını parçalayarak silâhını geri çektiğinde ise, kaderin ona reva gördüğü upuzun bir can çekişmeye hiç şikâyet etmeden sessizce katlanmaya kararlı bir tavırla, olduğu

yerde kıvrılıp, kumların üzerine serildi kaldı.

Birkaç saniye sonra, cellâdı, ne mutlu ne de gururlu, kendisini bekleyen binek hayvanına doğru ağır ağır yürüyüp giderken, dişsiz ihtiyar kadın, *hayma*'lardan en büyüğüne girip bir tüfeği kaptığı gibi doldurdu, oğlunun hiç yakınmadan acı içinde kıvrandığı yere gelip kafasına nişan aldı.

Mubarak gözlerini açtığında ihtiyar kadın, saatler boyu umutsuz bir acıdan kurtaracağı birinin sonsuz şükranını okuyabildi onun bakışlarında.

Gazal, devesinin yeniden yürümeye koyulduğu an duydu silâh sesini, ama dönüp bakmadı.

Uzaklarda bir antilop sürüsünün varlığını, gözleriyle görmekten çok sezinlediğinde, karnının ne kadar aç olduğunu fark etti.

Önceki iki günü, Mubarak'la yapacağı karşılaşmanın kaygısı içinde, birkaç avuç dolusu darı unu ve hurmayla geçiştirmişti, ama şimdi, odun ateşi üzerinde yavaş yavaş kızaran güzel bir et parçasının sadece düşüncesi bile midesini kazındırmaya yetiyordu.

Devesinin yularından tutup, rüzgârın, kendi kokusunu hayvanlara taşımamasına özen göstererek, yavaşça *grara*'nın kenarına yaklaştı; çok eski zamanlarda herhalde bir göletin ya da yayılmış bir derenin oluşturduğu ve nemlilik kalıntılarını hâlâ içinde saklayan bu çöküntüdeki bodur ve dağınık bitki örtüsüyle karınlarını doyuruyorlardı antiloplar.

Gösterişsiz birkaç ılgın ağacıyla yarım düzine kadar bodur akasya yükseliyordu oradan buradan; avcılık içgüdüsünün ona bir kez daha sadakat göstermiş olduğunu anlamak hoşuna gitmişti, çünkü dip tarafta, öğle sonrasının güneşinde ağaçların dal ve yapraklarını koparıp yiyen ya da uyuyan uzun boynuzlu, kırmızımtrak derili güzelim hayvanlardan oluşan bir aile, sanki onu ateş etmeye çağırır gibiydi.

Tüfeğine tek bir mermi sürerek silâhı doğrulttu, böylelikle eğer ilk ateşte isabet ettiremezse, çevik hayvanlar uzun sıçrayışlarla kaçmaya koyulduklarında umutsuzlukla ikinci bir atış yapmaya kalkışma eğilimini önlemiş oluyordu. Gazal, neredeyse rastgele yapılan bu ikinci atışın pek ender olarak hedefe vardığını ve kurşunların çölde su kadar az bulunur ve gerekli olduğu bir zamanda bunun bir savurganlık anlamına geleceğini kendi deneyimlerinden biliyordu.

Serbest bıraktığı hecin devesi, yağan yağmurla canlanıp iştah açıcı bir hal almış olan yeşilliklerle, kendi gıdası olmayanlara rağbet etmeyerek, karnını doyurmaya koyulmuştu hemen; Gazal, neredeyse yerde sürüne sürüne, bir kayadan bir ağaççığın çarpık gövdesine, küçük bir kum tepesinden bir çalıya ses-

sizce ilerleyerek sonunda, üç yüz metreden az bir uzaklıktan sürünün büyük erkeğinin zarif siluetini rahatça görebileceği uygun bir taş yığınına ulaştı.

"Bir erkek hayvanı vurduğun zaman, daha genç bir tanesi, dişilerle çiftleşmek üzere onun yerini almaya gelir hemen —demişti babası ona.— Ama eğer bir dişiyi öldürürsen, senin çocuklarını ve çocuklarının çocuklarını doyuracak olan yavrularını ve yavrularının yavrularını da öldürüyorsun demektir."

Silâhını doğrulttu, hayvanın kalbi hizasındaki kürek kemiğine dikkatle nişan aldı. Bu uzaklıktan kafasına ateş etmesi kuşkusuz daha etkili olurdu, ama Gazal, iyi bir Müslüman olarak, Peygamberin emrettiği dualar edilerek yüzü Mekke'ye dönük olarak kesilmemiş bir hayvanın etini yiyemezdi. Antilobu ânında öldürmek, ondan yararlanamamak anlamına gelecekti ve yaralı olarak kaçması riskini göze almaya razıydı, çünkü ciğerlerinde bir kurşunla fazla uzağa gidemeyeceğini de biliyordu.

Hayvan birdenbire başını kaldırdı, havayı koklayıp hafifçe huzursuzlandı. Sonra, hiç bitmez gibi gelen ama aslında her halde birkaç dakikadan fazla sürmeyen bir bekleyişin ardından, bakışlarını sürüsünün üzerinde gezdirip herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya olmadığı kanısına vararak bir ılgını yeniden kemirmeye hazırlandı.

Gazal, ıska geçmeyeceğinden ve avının beklenmedik bir sıçrayış ya da acayip bir hareket yapmayacağından tamamen emin olduğunda tetiğe hafifçe dokundu, kurşun tiz bir sesle havayı yararak fırlamış, antilop, sanki dört ayağını birden kesmişler ya da zemin bir sihirbazlık gösterisiyle aniden ona doğru yükselmiş gibi dizleri üstüne çöküvermişti.

Dişileri, ilgisiz ve korkusuz gözlerle baktılar ona, çünkü silâh sesi çevrede gürültüyle patlamış olmasına rağmen onların kafasında tehlike ve ölüm fikriyle bağlantılı değildi ve ancak giysileri havada uçuşarak elinde bıçağıyla koşa koşa gelen adamı gördüklerinde, düzlükte gözden kaybolmak üzere koşmaya başladılar.

Gazal, yerinden kalkıp ailesinin peşinden gitmek için son bir çaba gösteren yaralı antilobun yanına yaklaştı; hayvanın içinde bir şeyler kopmuş, beyninin verdiği emirlere hiçbir yanı

itaat etmez olmuştu. Tuareg onu boynuzlarından yakaladığında, çektiği acı ve kederin büyüklüğü, masum bakışlı iri gözlerinde yansıdı sadece; Gazal, hayvanın yüzünü Mekke'ye doğru çevirerek keskin hançerinin sert bir hareketiyle gırtlağını kesti.

Fışkırarak akan kanlar, sandaletleriyle '*hayke*'sinin kenarına sıçramıştı, ama o buna aldırmadı bile, nişancılığının bir kez daha kusursuz olduğunu ve avının tam istediği yerine isabet ettirdiğini anlamaktan mutluydu.

Akşam karanlığı, onu hâlâ yemek yerken yakalamıştı, bir çalının ardında rüzgârdan korunarak ve ocaktaki korların sıcaklığıyla ısınarak uykuya daldığında ise, ilk takımyıldızlar henüz ortaya çıkmamıştı.

Ölü antilobun çağrısına gelen sırtlanların çığlığı uyandırdı onu, çakallar da çevrede dönüp duruyorlardı, bu yüzden kalkıp ateşi canlandırmasıyla onları gölgelerin sınırına kadar uzaklaştırmış oldu, sonra da esen rüzgâra kulak vererek ve o gün bir adam öldürmüş olduğu gerçeği üzerinde düşünceye dalarak sırtüstü yattı kaldı: ömründe öldürdüğü ilk insandı o ve bu olay, artık bundan sonra hayatının eskisi gibi olamayacağı anlamına geliyordu.

Kendini suçlu hissetmiyordu, çünkü nedeninde haklı olduğu kanısındaydı, ama onu kaygılandıran, büyüklerinden kaç kez duyduğu o kabile savaşlarından birinin nedeni haline gelme olasılığıydı, bu savaşlarda öyle bir an geliyordu ki artık kimse ne bu ölümlerin nedenini biliyordu, ne de onları başlatanın adını. Geleneklerine ve yasalarına bağlı olarak çölün sınırları içinde başıboş gezen bir avuç '*imohag*'dan ibaret olan Tuaregler de birbirlerini ortadan kaldıracak halleri yoktu, çünkü uygarlığın ilerlemesine karşı kendilerini ellerinden geldiğince savunmak için yeterince uğraşıyorlardı zaten.

Kılıcı, Mubarek'in karnına neredeyse hiç zorlanmadan, yumuşacık girerken vücudunu saran o garip duygu geldi aklına ve o anda gırtlağından çıkan boğuk hırıltıyı duyar gibi oldu. Kolunu geri çekerken, hasmının yaşamı, *takuba*'sının ucuna takılıp geliyormuş gibi olmuştu, kılıcını bir kez daha başka birine karşı kullanma zorunda kalma olasılığı karşısında korkuya kapıldı. Ama sonra, uyuyan konuğunu öldüren silâhın tok bir sesle pat-

layışını anımsadı ve böyle bir cinayetin suçlularını hiçbir şeyin bağışlatamayacağı fikri ile avundu.

Haksızlık ne kadar acı geliyorsa, bu haksızlığı düzeltmeye çalışmanın da aynı derecede acı olduğunu anlamıştı birden, çünkü Mubarak'ı öldürmek ona hiç haz vermemişti, aksine derin ve umutsuz bir boşluk duygusu bırakmıştı içinde. İhtiyar Suilem'in dediği gibi, intikam, ölenleri hayata geri döndürmüyordu.

Sonra, Kuran'dakiler de dahil olmak üzere bütün öteki yasalardan önde gelen o konukseverlik töresinin, Tuaregler için neden her zaman o kadar önemli olduğunu merak etti; bir yolcunun, vardığı yerde iyi karşılanarak yardım ve saygı göreceği konusunda kesin bir güvenceye sahip olamadığı takdirde, çölün ne hale geleceğini gözünün önüne getirmeye çalıştı.

Efsanelerin anlattığına göre, bir keresinde iki adam birbirlerinden öylesine nefret ediyorlarmış ki, daha güçsüz olanı, beklenmedik bir anda düşmanının *hayma*'sına girerek ondan konukseverlik dilemiş. Geleneğe körü körüne bağlı olan Tuareg, konuğunu buyur edip onu koruması altına almış; aradan aylar geçip de onu ağırlamaktan ve beslemekten yorgun düşünce, huzur içinde çekip gidebileceğine, çünkü onun hayatına asla kastetmeyeceğine dair güvence vermiş. O zamandan beri de, ki görünüşe göre bu olayın üzerinden pek çok yıl geçmiş, anlaşmazlıklarını bu yoldan çözümleyerek kan davalarına böylece son veren Tuaregler arasında, alışılmış bir yöntem haline gelmiş bu uygulama.

Eğer Mubarak kabahatini affettirme çabasıyla onun konukseverliğine sığınmak üzere konaklama yerine gelmiş olsaydı, acaba kendisi ona nasıl bir tepki gösterirdi? Bunu bilemiyordu, ama büyük bir olasılıkla efsanedeki Tuareg gibi davranırdı, çünkü suç işlemiş olan bir kimseyi cezalandırmak için tam olarak aynı suçu işlemek mantıksız olurdu.

Jetlerin, çölde gökyüzünün en yükseklerine çizgiler çizdiği, kamyonların, onun ırkını düzlüğün en ücra köşelerine iterek bilinen yollardan geçip gittiği bir devirde, bu ırkın bu düzlükte daha ne kadar zaman varlığını sürdürebileceğini kestirmek kolay değildi, ama Gazal için kesin olan bir şey varsa o da,

kumların, hayat belirtisi görülmeyen uçsuz bucaksız yaylâların ya da *hamada*'nın ufuksuz taşlıklarının üzerinde onlardan sadece bir tanesi hayatta kalmış olsa bile, konukseverlik töresinin kutsallığının sürmesi gerektiğiydi, çünkü aksi takdirde hiçbir yolcu çölü geçme tehlikesini asla göze alamazdı.

Mubarak'ın suçu bağışlanabilir cinsten değildi ve o kendisi, yani Gazal Sayah, Sahra'da onun ırkının yasaları ve âdetlerine saygı gösterilmeye devam edilmesi gerektiğini, çünkü bunların çevreye uydurulmuş yasalar ve âdetler olduğunu ve onlar olmadan hayatta kalma olasılığının ortadan kalktığını, Tuareg olmayan o insanlara anlatmayı üstlenecekti.

Rüzgâr esmeye başlamış, onunla birlikte gün de doğmuştu. Sırtlanlarla çakallar az da olsa bir parça antilop eti kapma olasılıklarını kaybetmekte olduklarını anlamışlar, homurdanıp yakınarak, çölün geceki sakinlerinin hepsinin geri döndükleri karanlık inlerine doğru uzaklaşmışlardı: tıpkı kocaman kulaklı çöltilkileri, çölfareleri, yılanlar, tavşanlar ve tilkiler gibi. Güneş ortalığı ısıtmaya başladığında uykuya yatarak, gecenin gölgeleri, gezegenin en ıssız bölgesinde yaşamı yeniden katlanılabilir kılıncaya kadar güçlerini koruyacaklardı, çünkü orada, dünyanın geri kalan yerlerindekinin aksine, yaşam geceleri sürüyor, gündüz olunca dinlenmeye çekiliniyordu.

Yüzyılların geçmesine rağmen sadece insanoğlu, geceye tamamen uyum sağlayabilmiş değildi, bu yüzden de daha günün ilk ışıklarında Gazal, bir kilometreden biraz uzakta dal ve yapraklarla karnını doyurmakta olan devesini aranıp, yularından tuttuğu gibi, batıya doğru yürüyüşüne, hiç acele etmeden, yeniden koyuldu.

Adoras Karakolu, son derece geniş bir kumul nehrinin tam ortasında—yüzden fazla hurma ağacıyla dört kuyudan oluşan— üçgen biçiminde bir vahayı kaplıyordu, bu konumu nedeniyle, çevresini sararak onu rüzgârlardan koruyan, ama bu yüzden de öğle saatlerinde sık sık altmış derece sıcaklığa ulaşarak bir tür fırına çeviren kumların sürekli tehdidi altında, gerçek bir hayatta kalma mucizesi sayılabilirdi.

Garnizonu oluşturan üç düzine asker, ömürlerinin yarısını hurma ağaçlarının gölgesinde talihlerine lânet etmekle, öbür yarısını da, kumları geri itebilmek, böylece iki ayda bir levazım ve postanın geldiği dış dünya ile iletişimlerini sağlayan daracık bir toprak yolu açık tutabilmek için, umutsuz bir çabayla kumları küremekle geçiriyorlardı.

Otuz yıl önce çılgın bir albayın aklına, neredeyse yüz kilometrelik çevredeki tek su kaynağı olan bu dört kuyuyu ordunun denetimi altında tutması gerektiği biçiminde saçma bir fikir estiğinden beri, Adoras, önceleri sömürge askerleri, şimdi de yerli birlikler için bir 'kahrolasıca yazgı'ya dönüşmüştü; hurmalığın dışında yükselen mezarlardan dokuz tanesini 'eceliyle ölenler'e, altısını ise, böyle bir cehennemde hayatta kalma fikrine dayanamayarak canlarına kıymış olanlara borçluydular.

Bir mahkeme, herhangi bir suçluyu kurşuna dizilerek idama veya ömür boyu hapis cezasına mahkûm etme, ya da bu cezayı Adoras'da on beş yıl zorunlu hizmete çevirme arasında bocaladığı zaman, sözkonusu suçlu, başlangıçta, cezasını böyle çevirmekle kendisine lütuf yapılmak istendiği fikrine kapılsa bile, mahkeme, ne yaptığının tam olarak bilincinde olurdu.

İtalya'nın yarısı büyüklüğünde olduğu halde sekiz yüzden fazla insanın yaşamadığı bir bölgedeki en yetkili kişi ve garnizonun kumandanı olan Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi için, Adoras'da geçirdiği yedi yıl, bir önceki görevindeyken kendisini, alayın hesaplarındaki yolsuzlukları ortaya çıkarmakla tehdit eden genç bir teğmeni öldürmüş olmasının cezasını oluşturuyordu. İdama mahkûm edilmişken, Bağımsızlık kahramanı olan amcası

ünlü general Obeid-el-Fasi'nin Kurtuluş Savaşı sırasında yanındaki yardımcılarından ve güvendiği adamlardan biri olması sayesinde, amcası meslekten olduğu halde benzer durumda bulunmayan başka hiçbir subayın gönderilemeyeceği bir müfrezenin başında ıslah olmasına izin verilmesini sağlamıştı.

Yüzbaşı Kaleb'in bundan üç yıl önce ve sadece elinin altında bulunan dosyalara dayanarak vardığı sonuca göre, birliğinin bileşimi, yirmi kadar ölüm olayı, on beş ırza geçme, altmış silâhlı soygun ve sayılamayacak kadar çok hırsızlık, dolandırıcılık, askerden firar ve daha küçük suçlara ulaşıyordu, bu yüzden de böyle bir 'sürü'ye hâkim olabilmek için tüm deneyiminden, kurnazlığından ve sertliğinden yararlanması gerekmişti. Uyandırdığı saygıda, sadece en güvendiği adamı olan başçavuş Malik-el-Haydari ondan baskın çıkıyordu: ufak tefek, zayıf ve görünüşe göre güçsüz ve mariz bir adam olmasına rağmen öylesine zalim, kurnaz ve cesurdu ki, beş öldürme girişiminden ve bıçakla iki düellodan sağ salim kurtularak, böyle bir hayvan güruhunu kontrol altında tutmayı başarmıştı.

Malik, Adoras'daki en normal 'eceliyle ölüm' olayıydı ve intihar edenlerden ikisi, ona daha fazla katlanamadıklarından beyinlerine birer kurşun sıkmışlardı.

O sırada, zamanla altın rengine bürünüp içi sertleşerek kumu neredeyse taşa dönüşmüş, yüz metreden yüksek eski bir gurd olan, vahaya doğu yönünden hâkim en yüksek kumulun tepesinde oturan Çavuş Malik, adamlarının, en uzaktaki kuyuyu örtmekle tehdit eden genç kumulları nasıl küreditklerini kayıtsız bakışlarla seyrederken, dürbününü, beyaz bir hecin devesine binmiş, hiç acele etmeden ters yönden kendine yol açarak ilerlediği görülen tekbaşına bir biniciye çevirip baktı. Tuaregler, altı yıl önce Adoras'dakilerle her türlü temastan kaçınarak kuyulara gelmekten vazgeçmişlerken, onlardan birinin bu sapa yerde ne aradığını merak etmişti. Bedevî kervanları buraya giderek daha seyrek uğrar olmuşlardı; sularını doldurduktan sonra, kadınlarını gizlemeye ve askerlerle kesinlikle sürtüşmemeye özen göstererek vahanın en uzak köşesinde birkaç gün dinlenirler, herhangi bir olay çıkmadıysa rahat bir soluk alarak yeniden yola koyulurlardı. Ama Tuaregler, öyle değildiler. Onlar

kuyulara geldiklerinde, azametli ve meydan okuyucu bir tavır takınırlar, oradaki adamların yıllardır kadın yüzü görmemiş olmalarına kayıtsız kalarak, kadınlarının yüzlerini örtmeden, kolları ve bacakları açıkta oradan oraya dolaşmalarına izin verirler, herhangi biri taşkınlık yapmaya kalkacak olursa, hemen tüfeklerine ve keskin hançerlerine el atarlardı.

Bu yüzden de, iki savaşçıyla üç asker bir çatışmada ölünce, 'Rüzgârın Çocukları', bu askerî karakolu güzergâhlarından çıkarmayı yeğlemişlerdi, ama şimdi bu yalnız binici, kararlı bir tavırla ilerleyerek son tepeyi aşmaktaydı, rüzgârda uçuşan giysileriyle silueti akşam vakti gökyüzüne karşı netleşmiş, sonunda hurma ağaçlarının arasına girerek, ilk barakalardan birkaç yüz metre ötedeki kuzey kuyusunun yanında durmuştu.

Çavuş, hiç acele etmeden kumulun tepesinden aşağı kayarak kamp yerini geçti, bir oturuşta yüz litre su içebilen devesine su vermekte olan Tuareg'in yanına gitti.

—*Esselam aleykum!*

—*Metulem, metulem* —diye karşılık verdi Gazal.

—Hayvanın çok güzel. Çok da susamış.

—Uzaklardan geliyoruz.

—Nereden?

—Kuzeyden.

Çavuş Malik-el-Haydari, Tuareglerin peçesinden nefret ederdi, çünkü insanları tanımakla ve yüzlerindeki ifadeden ne zaman doğru, ne zaman yalan söylediklerini anlamakla övünürdü hep. Oysa Tuareglerle bu hiçbir zaman mümkün değildi, çünkü konuşurken bilinçli olarak yarı kapanıp ufalan gözleri için küçücük bir aralık bırakırlardı sadece, ayrıca sesleri de boğuk çıkardı. Bu yüzden, aldığı yanıtı doğru olarak kabul etmekten başka çaresi yoktu, çünkü gerçekten de onun kuzey yönünden geldiğini görmüştü ve Gazal'ın, büyük bir tur atma zahmetine girerek, aslında geldiği yönün tam karşısından ilerlediğini görmesini istediğinden kuşkulanması için hiçbir nedeni yoktu.

—Ne yana gidiyorsun?

—Güneye.

Devesini, karnı tıka basa suyla dolup bacakları iki yana açılmış olarak şişkin ve mutlu bir halde bırakmış, çalı çırpı topla-

yıp küçük bir ateş yakma işine vermişti kendini.

—Askerlerle birlikte karnını doyurabilirsin —diye önerdi çavuş.

Gazal, battaniyesinin bir ucunu kaldırıp, üstü kurumuş kanla örtülü ve hâlâ taze görünen yarım antilobu gösterdi.

—Eğer istersen sen benimle birlikte yiyebilirsin. Suyuna karşılık olarak.

Başçavuş Malik, midesinin guruldadığını hissetti. On beş günden fazladır avcılar elleri boş dönüyorlardı, çünkü av hayvanları yıllar geçtikçe çevrelerinden uzaklaşmışlardı, askerleri arasında çölü ve sâkinlerini gerçekten tanıyan bir Bedevî de yoktu.

—Su herkesin —diye karşılık verdi.— Ama davetini seve seve kabul ediyorum. Nerede avladın bunu?

Gazal, kendisine kurulan tuzağın acemiliğine içinden gülerek,

—Kuzeyde —diye yanıt verdi.

Gerekli çalı çırpıyı toplamıştı, devesinin battaniyesine otururarak çakmaktaşıyla fitil çıkardı, ama Malik kibrit kutusunu uzattı ona:

—Bunu kullan —dedi.— Daha rahattır. —Sonra istemediğini belirten bir el hareketiyle— Sende kalsın —diye ekledi.— Bizim depoda daha çok var.

Onun karşısına oturmuş, antilobun butlarını, közlenmiş ateşte yavaş yavaş kızartmak üzere eski tüfeğinin ucuna geçirmesini seyrediyordu.

—Güneyde iş mi arıyorsun?

—Bir kervan arıyorum.

—Kervan mevsimi değil şimdi. Sonuncular geçeli bir ay oluyor.

—Benimki beni bekliyor —diye gizemli bir yanıt verdi, sonra da çavuşun hiçbir şey anlamadan kendisine dik dik baktığını fark edince, yine aynı ses tonuyla ekledi:— Elli yıldan fazladır bekliyor beni.

Öteki neden söz ettiğini anlamış gibiydi, onu daha da uzun uzun süzerek,

—'Büyük Kervan!' —diye bağırdı sonunda.— Efsanedeki

'Büyük Kervan'ı mı arıyorsun? Delisin sen!

—Efsane değil o... Amcam da onunla gitmişti... Ben deli falan değilim. Deli olan biri varsa, o da üç kuruş paraya bütün gün tuğla taşıyan kuzenim Süleyman.

—O kervanı aramaya çıkanların hiçbiri sağ olarak geri dönmedi.

Gazal, başının bir hareketiyle, vahanın dip tarafına yayılmış hurma ağaçlarının arasından seçilen taş mezarları işaret etti.

—Şunlardan daha fazla ölü olamazlar... Eğer onu bulmuş olsalardı, sonsuza dek zengin olurlardı.

—Ama 'boş topraklar' insanı bağışlamaz: orada ne su var, ne deveni doyuracak bitki örtüsü, ne seni örtecek bir gölge, ne de yönünü bulmana yarayacak herhangi bir işaret. Orası bir cehennem!

—Biliyorum —diye kabullendi Tuareg.— Ben iki kez gittim oraya...

—'Boş topraklar'a mı gittin? —diye tekrarladı inanmayarak.

—İki kez.

Çavuş Malik'in, onun doğruyu söylediğini anlaması için yüzünü görmesine gerek yoktu; yepyeni bir ilgi doğmuştu içinde. 'Boş topraklar'a gidip geri dönmüş bir adama değer biçmesine yetecek kadar uzun bir süredir Sahra'da bulunuyordu. Böyleleri, Fas'tan Mısır'a kadar, bir elin parmaklarıyla sayılabilecek kadar azdı, karakolun resmî kılavuzu olan ve kumluklarla taşlıkları en iyi bilenlerden biri olarak kabul ettiği Mubarek-ben-Sad bile, böyle bir şeye kalkışmış değildi.

—"Ama böyle birini tanıyorum..." diye bir keresinde ona itirafta bulunmuştu, Huaila dağlarına yaptıkları uzun bir keşif gezisi sırasında.— "Kel-Talhimus'lardan bir *inmuçar* tanıyorum, oraya gitti ve döndü..."

—İnsan ne hissediyor orada?

Gazal ona uzun uzun bakıp omuzlarını kaldırdı:

—Hiç. Orada tüm duyguları dışarıda bırakmak gerek. Hattâ fikirlere varıncaya kadar her şeyi dışarıda bırakıp, insana su tükettirebilecek tek bir hareket yapmamaya özen göstererek,

tıpkı bir taş parçası gibi yaşamak gerek. Gece bile bir bukalemun kadar ağır hareket etmek zorundasın, böylece eğer sıcağa ve susuzluğa karşı duyarsız olmayı başarabilirsen ve özellikle de paniği yenip sükûnetini korumayı başarabilirsen, uzak bir olasılıkla hayatta kalma şansın olabilir.

—Peki neden yaptın bunu? 'Büyük Kervan'ı mı arıyordun?

—Hayır. Kendi içimde, atalarımın kalıntılarını arıyordum. Onlar 'boş topraklar'ı yenmişlerdi.

Öteki inançla itiraz ederek,

—Hiç kimse 'boş topraklar'ı yenemez —diye karşılık verdi, söylediğinden emin bir tavırla.— Bunun kanıtı da atalarınızın hepsinin ölmüş olmaları, o toprakların ise Allah'ın yarattığı zamanki kadar akıl sır ermez olmayı sürdürmeleri. —Bir an durakladı, başını sallayıp, kendi kendine konuşurmuş gibi sordu:— Neden yaptı bunu acaba? Öylesine olağanüstü şeyler yaratmaya kadir olan Tanrı, neden bu çölü yarattı acaba?

Aldığı yanıt, başlangıçta öyle gibi görünse de, gururlu değildi:

—*İmohag*'ları da yaratabilmek için.

Malik eğlenerek gülümsedi:

—Gerçekten... —diye kabullendi.— Gerçekten öyle... —sonra antilop budunu işaret ederek— Eti fazla pişmiş sevmem —diye ekledi.— Böylesi iyi.

Gazal, tüfeğin ucunu ateşten çekip iki et parçasını çıkardı, birini ona ikram etti, son derece keskin hançeriyle öteki parçadan kalın dilimler kesmeye koyuldu.

—Eğer günün birinde zor durumda kalırsan —dedi— eti pişirme sakın. Çiğ olarak ye. Hangi hayvanı bulabilirsen ye, kanını da iç. Ama hareket etme. Her şeyden önemlisi, sakın hareket etme.

—Bunu aklımda tutarım —diye kabullendi çavuş.— Aklımda tutarım, ama beni böyle tehlikeli bir duruma asla sokmaması için de Allah'a yalvarırım.

Hiç konuşmadan yemeklerini bitirdiler, kuyudan soğuk su içtiler, Malik ayağa kalkıp keyifle gerindi.

—Gitmek zorundayım —dedi.— Yüzbaşıya rapor vermem ve her şeyin yolunda olduğunu görmem gerekiyor. Burada ne

kadar kalacaksın?

Gazal, bilmediğini belirtmek için omuzlarını kaldırdı.

—Anlıyorum. İstediğin kadar kal, ama barakalara yaklaşma. Nöbetçiler vur emri aldılar.

—Neden?

Çavuş Malik-el-Haydari, esrarengiz bir ifadeyle gülümsedi ve başıyla, ahşap kulübelerin en uzakta olanına doğru bir işaret yaptı.

—Yüzbaşının pek fazla dostu yok —diye açıkladı.— Ne onun var, ne de benim, ama ben kendi başımın çaresine bakmayı bilirim.

Gölgeler vahanın üzerinden süzülüp hurma ağaçlarının kenarına oturduğunda uzaklaştı oradan; askerler, tayınlarının ve kendilerini birkaç saatliğine Adoras cehenneminden uzakta bir rüyalar âlemine götürecek olan ot şiltelerinin özlemiyle, kürekleri omuzlarında, yorgun argın, kan ter içinde geri dönerlerken, sesler daha da net olarak yankılanıyordu.

Hemen hemen hiç alacakaranlık olmadan, gökyüzü neredeyse birdenbire kırmızıdan siyaha geçmiş, az sonra kulübelerde karpit lâmbaları ışıldamıştı.

Sadece yüzbaşının kaldığı kulübenin, içerde olan bitenleri görmeyi engelleyen kepenkleri vardı, karanlık tamamen bastırmadan önce bir nöbetçi gelip, kapıdan yirmi metre kadar ötede, elinde ateşe hazır silâhıyla dimdik durarak nöbet tutmaya koyuldu.

Yarım saat sonra, bu kapı açılmış ve kapının boşluğunda uzun boylu, iriyarı birinin silueti belirmişti. Gazal'ın, konuğunu öldüren adamı tanımak için üniformasındaki yıldızları seçmesi gerekmiyordu. Onun, gecenin havasını ciğerlerine çekerek birkaç dakika hareketsiz durduğunu, sonra da bir sigara yaktığını gördü. Kibritin ışığı, yasanın kendisi olduğunu ileri sürerken gözlerinde beliren küçümseyici ve buz gibi soğuk parıltıyla yüz hatlarının her birini yeniden gözlerinin önüne getirmişti. Silâhını çekip tek kurşunda onun işini bitirmek geldi içinden. İçerden vuran ışığın önünde bu kadar net görüntüsüyle ve bu kadar kısa mesafeden, aynı anda ağzındaki sigarayı da söndürecek şekilde kafasına bir kurşun sıkabileceğini hissediyor-

du, ama bunu yapmadı. Bu adamın, hakaret edip aşağıladığı o Tuareg'in, onu o anda öldürmenin mi yoksa sonraya bırakmanın mı daha yerinde olacağını düşünerek, orada, tam karşısında, ocağın korlarının yanında bir hurma ağacına dayanmış oturduğunu bilse ne düşüneceğini hayal edip keyiflenerek, yüz metreden az bir uzaklıktan onu seyretmekle yetindi.

Sevmeyi hiçbir zaman öğrenemeyecekleri ve her ne pahasına olursa olsun oradan kaçma özlemiyle aslında nefret ettikleri çölde yaşamak zorunda bırakılmış bütün bu kent insanlarının gözünde, Tuaregler, manzaranın bir parçasından başka bir şey değildiler ve birini öbüründen ayırt etmekten öylesine acizdiler, tıpkı aralarında yarım günlük yürüyüş mesafesi olsa bile, tepeleri kılıç gibi keskin iki uzun *sif*[1] kumulunu birbirinden ayırt etmekten aciz oldukları gibi.

Kafalarında ne bir zaman kavramı vardı, ne de mekân; çölün ne kokularını tanıyorlardı, ne de renklerini; aynı şekilde, 'Peçeliler' halkından bir savaşçıyı, 'Kılıçlılar'dan bir *imohag*'ı, köle olan bir *inmuçar*'dan, ya da özgür ve güçlü olan gerçek bir Tuareg kadınını, bir haremdeki zavallı bir Bedevî kadın köleden neyin ayırdığı hakkında da hiçbir fikirleri yoktu.

Onun yanına yaklaşıp, yarım saat boyunca geceden ve yıldızlardan, rüzgârlardan ve gazallardan söz edebilir, o yine de, beş gün önce meydan okumaya kalkıştığı bu 'pis kokulu, lânet olasıca hırpani herif'i tanıyamazdı. Fransızlar yıllarca boşuna uğraşmışlardı Tuaregler yüzlerini açsınlar diye.

Sonunda bunların, peçelerinden asla vazgeçmeyecekleri kanısıyla, birini öbüründen hiçbir zaman sesi ya da hareketleriyle ayırt edemeyecekleri sonucuna vararak, aralarında ayrım yapmaktan umutlarını kesmişlerdi.

Ne Malik, ne o subay, ne de kumları küreyen bütün o askerler Fransızdılar, ama çöle ve onun sâkinlerine karşı bilgisizlikleri ve onları hor görmeleri bakımından Fransızlara çok benziyorlardı.

Yüzbaşı, sigarasını bitirince izmariti kumlara fırlatarak nöbetçiyi isteksizce selâmladı, dönüp kapıyı kapatmasıyla ağır bir

1. *Sif*: Bir ya da daha fazla sırttan (kum tepesinden) oluşan uzun kumul. (Çev.)

sürgü sesi duyuldu. Işıklar birbiri ardından sönmüş, kamp yeri ve vaha sessizliğe bürünmüştü; sadece hafif esintiyle sallanan hurma ağaçlarının yapraklarının fısıltısı ve aç bir çakalın uzaklardan duyulan ulumasıyla bozulan bir sessizlikti bu.

Gazal, battaniyesine sarındı, başını devesinin eyerine dayadı, barakalara ve derme çatma bir garajın altına yan yana park edilmiş araçlara son bir göz attıktan sonra uykuya daldı.

Gün ışığı, yere salkım salkım olgun hurmalar düşüren en yüklü hurma ağacının tepesinden yansıyarak uyandırdı onu. Torbasını hurmalarla doldurdu, aynı biçimde *herba*'larını[1] da suyla doldurduktan sonra, kuyunun yanındaki gölgelikte daha fazla kalmak istediği için kendisine gürültüyle karşı koyan hecin devesini eyerledi.

Askerler, ortaya çıkmaya başlamışlardı; kumullara işiyor ya da en büyük kuyunun yalağında yüzlerini yıkıyorlardı; çavuş Malik-el-Haydari de barakasından çıkarak, hızlı ve emin adımlarla ona yaklaştı.

—Gidiyor musun? —diye sordu, sorusunun tümüyle gereksiz olduğunu bile bile.— Birkaç gün kalıp dinleneceğini sanıyordum.

—Yorgun değilim.

—Görüyorum. Gitmene üzüldüm. Ara sıra bir yabancıyla konuşmak hoşa gidiyor. Buradaki güruhun hırsızlıktan ve kadınlardan başka bir şey düşündüğü yok.

Devenin salınmasıyla beş yüz metre gitmeden yerlere saçılmasın diye yükünü sağlama almakla uğraşan Gazal, yanıt vermedi; Malik de hayvanın öbür yanından ona yardım ederken sordu:

—Yüzbaşı bana izin verseydi, 'Büyük Kervan'ı aramaya giderken beni de götürür müydün?

Tuareg, başını sallayarak itiraz etti:

—'Boş topraklar' sana göre bir yer değil. Sadece biz *imohag*'lar gidebiliriz oraya.

—Ben üç tane deveyle katılırdım. Daha fazla su ve levazım taşıyabilirdik. O kervanda herkese bol bol yetecek kadar para

---

1. *Herba:* Kırba, deriden su torbası. (Çev.)

var. Bir bölümünü yüzbaşıya verirdim, bir bölümüyle kendimi başka bir yere tayin ettirirdim, yine de ömrümün geri kalanına yetecek kadar para kalırdı. Beni de götür!

—Olmaz.

Başçavuş Malik üstelemedi, ama gözlerini, hurma ağaçlarının, barakaların ve dört bir yandan çevresini sararak bu yeri, onları sonsuza dek gömmekle tehdit eden yüksek kumulların parmaklıkların yerini aldığı bir hapisaneye çeviren kum tepelerinin üzerinde gezdirdi ağır ağır.

—Burada on bir yıl daha! —diye mırıldandı sonra, kendi kendine konuşur gibi.— Hayatta kalmayı başarsam bile yaşlı bir adam olacağım, üstelik emeklilik hakkımı da aldılar elimden. Nereye giderim ben? —Yeniden Tuareg'e döndü.— Talihin bir cilvesinin her şeyi değiştirebileceği umuduyla, çölde vakur bir biçimde ölmek daha iyi olmaz mıydı?

—Belki.

—Senin de yapmak istediğin bu, öyle değil mi? Tuğla taşıyarak sürünmektense, hayatını tehlikeye atmayı yeğliyorsun.

—Ben bir Tuareg'im. Sen değilsin...

—Aman, cehennemin dibine git bu lânet olasıca gururunla! —diye öfkelendi çavuş.— Seni çocukluğundan beri sıcağa ve susuzluğa alıştırdılar diye daha üstün olduğunu mu sanıyorsun? Ben bu orospu çocuklarına katlanmak zorunda kaldım, emin ol hangisinin daha beter olduğunu bilmiyorum. Hadi git! Benim canım 'Büyük Kervan'ı aramak istediğinde, tekbaşıma yaparım bunu. Sana ihtiyacım yok.

Gazal, öteki farkına varmadan hafifçe gülümsedi peçesinin altından, devesini ayağa kaldırdı, yularından tutarak ağır ağır uzaklaştı.

Çavuş Malik-el-Haydari, araç yolunun güneyinde, kumulların aralarındaki dolambaçlı geçitlerde gözden kaybolana kadar arkasından baktı onun, sonra düşünceli bir tavırla en büyük barakaya doğru yürüdü.

Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi, kulübesinin çatısını güneş iyice ısıtmaya başlayana kadar uyurdu hep; bu da, kulübeyi, hurmalığın en sık yerine kurdurduğu halde sabah saat dokuz sıralarında olurdu; burası ağaçların gölgesine öylesine sokulmuştu ki, hurmaların, madenî levhalar üzerine düşmesi sık sık uykusundan sıçratırdı onu.

O saatte, kapının iki metre ötesinde namazını kılar, sonra da büyük kuyunun yalağına atardı kendini; Çavuş Malik de olan bitenleri rapor etmeye yanına giderdi, ama aslında rapor edilecek pek az olay çıkardı.

Buna rağmen o sabah yardımcısı, onda görmeye pek alışık olmadığı bir hevesle, kendisiyle konuşma isteğinde gibi görünüyordu.

—Şu Tuareg, 'Büyük Kervan'ı aramaya gidiyor —dedi.

Yüzbaşı, daha fazla bir şeyler söylemesini bekleyerek birkaç saniye baktı çavuşa, ondan ses çıkmayınca soru sorar gibi,

—Ee?.. —dedi.

—Beni de götürmesini söyledim, ama istemedi.

—Öyleyse sanıldığı kadar çılgın değilmiş. 'Büyük Kervan' ne zamandan beri ilgini çekiyor?

—Ondan söz edildiğini duyduğumdan beri. Dediklerine göre, taşıdığı malların, o zamanın parasıyla on milyon franktan fazla değeri varmış. O fildişi ve mücevherler bugün üç katından fazla eder.

—Bu rüyanın peşinde pek çok insan öldü.

—Onların hepsi serüvenciydi, uygun araçlar ve lojistik destekle bilimsel bir biçimde çıkmamışlardı bu sefere.

Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi, kendinden emin ve sert görünmeye çalışan bir ifadeyle, uzun uzun baktı ona:

—O kervanı aramak için ordunun malzemesini ve adamlarını kullanmamı mı ima ediyorsun yani? —diye sordu sahte bir şaşkınlıkla.

—Neden olmasın? —diye içtenlikle karşılık verdi çavuş.— Bizi, yeni kuyular ya da değersiz taşlar aramak, ya da kabilele-

rin sayımını yapmak için anlamsız seferlere yollarlar hep. Bir keresinde mühendisler, petrol peşinde bizi altı ay oradan oraya dolaştırmışlardı.

—Sonunda onu buldular da.

—Evet, ama... bize ne getirdi ki? Yorgunluk, zahmet, birliğin içinde huzursuzluk, bir de dinamit yüklü bir ciple havaya uçup paramparça olan üç adamımız.

—Emir yüksek yerdendi.

—Biliyorum. Ama, beni herhangi bir misyona göndermeye yetecek kadar yetkiniz var sizin; örneğin, 'boş topraklar'da hayatta kalma tatbikatı yapmaya. Bir servetle döndüğümüzü düşünün bir kere! Yarısı orduya; yarısı da bize ve birliğe. İyi dağıtıldığı takdirde bazı generalleri yumuşatmaz mı sizce?

Üstü, hemen karşılık vermedi. Başını suya sokup, belki de düşünceye dalarak birkaç saniye öylece kaldı. Başını yeniden dışarı çıkardığında, ona bakmadan,

—Bu önerin yüzünden seni içeri atabilirim —dedi.

—Elinize ne geçer ki? Aslına bakarsanız, zindanda olmakla burada dışarda olmak arasında ne fark var? Burası biraz daha sıcak, hepsi bu. Ama kesinlikle, 'boş topraklar'dakinden daha az sıcak.

—Bu kadar mı umutsuzsun?

—Sizin olduğunuz kadar. Bir şey yapmazsak buradan asla kurtulamayacağız, bunu biliyorsunuz. Günün birinde bu orospu çocuklarından biri daha kafayı bozup kurşunları üstümüze boşaltacak.

—Şimdiye kadar onlara hükmetmeyi becerdik.

—Çok şanslıymışız —diye kabul etti öteki.— Ama ne zamana kadar sürer bu şans? Çok geçmeden yaşlanıp enerjimizi kaybederiz, onlar da bizi yutup yok ederler.

Orduda 'Şeytanın Kızı' diye ad taktıkları, cehennemin bucağındaki Adoras askerî karakolu kumandanı Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi, başını arkaya atarak, en ufak bir esinti bile olmadığından hiç kımıldamayan hurma ağaçlarıyla, şöyle bir bakmakla insanın gözlerini kamaştıran, neredeyse beyaza yakın mavi renkteki gökyüzünü seyretti uzun uzun.

Ailesini düşündü; mahkûmiyeti nedeniyle dâva açıp ondan

boşanan karısını, ona hiçbir zaman yazmamış olan çocuklarını, yıllarca onu göklere çıkarmış olmalarına rağmen onun adını belleklerinden silmiş olan arkadaşlarını ve meslektaşlarını, ondan ölesiye nefret eden ve en ufak bir dikkatsizlikte sırtına bir süngü saplayıverecek ya da yatağının altına bir elbombası yerleştirecek olan bu hırsız, katil ve esrarkeş güruhunu düşündü. Sesinde herhangi bir vaat belirtisi olmamasına çaba göstererek,

—Neler gerekiyor? —diye sordu dönüp bakmadan.

—Bir kamyon, bir cip ve beş adam. Tuareg kılavuzumuz Mubarak-ben-Sad'ı da götürürüm. Bir de develere gereksinim var.

—Ne kadar süre için?

—Dört ay, ama haftada bir gün sizinle telsiz teması kurarız.

Yüzbaşı, bu kez dönüp onun gözlerinin içine baktı.

—Kimseyi seninle birlikte gitmeye zorlayamam. Eğer dönmezsen ve bu olay duyulacak olursa, benim kafamı uçururlar.

—Kimlerin seve seve ve hiç lâfını etmeden gideceklerini biliyorum. Geride kalanlar bir şey bilmemeliler.

Yüzbaşı, ağır ağır sudan çıktı, vücudundaki suyu sıcak esen rüzgârın kurutmasına bırakarak, bol paçalı bir şort giyip ayaklarına *nail*'lerini geçirdi, inanmaz bakışlarla başını salladı.

—Bence sen de o Tuareg kadar delisin — diye fikrini belirtti. Ama belki de haklısındır, burada oturup ölümü beklemekten daha iyi olabilir. —Bir an durakladı.— Bu kadar uzun bir yolculuk için mantıklı bir bahane bulmamız gerek. —Gülümsedi.— Eğer dönmeyecek olursan diye.

Malik, daha ilk andan onu razı edeceğini bildiği halde, kazandığı zaferden hoşnut, gülümsedi. Daha sabahın köründe Tuareg kumullar arasında gözden kaybolduğundan beri, planını nasıl ortaya koyacağı üzerinde düşünmeye koyulmuş, bunu aklında ne kadar çok evirip çevirdiyse, ondan izin koparacağından o kadar emin hissetmişti kendini.

Büronun bulunduğu büyük barakaya doğru birlikte yürümeye başladılar; Malik hafif bir gülümsemeyle,

—Ben bunu düşündüm bile —dedi. Öteki durup baktı

ona.— Köleler.

—Köleler mi?

—Bu sabah buradan giden şu Tuareg, bana, köle kervanlarının topraklarımıza girmekte oldukları hakkında haberler aldığını pekâlâ söylemiş olabilir. Köle ticareti yeniden korkulacak boyutlarda artmaya başladı.

—Biliyorum. Ama onlar Kızıldeniz'e ve köleliği hâlâ kabul eden ülkelere doğru gidiyorlar.

—Orası doğru —diye kabullendi Malik.— Ama bir ihbarı değerlendirmeye kalkmamızı, sonra da bunun asılsız çıktığını itiraf etmemizi kim engelleyebilir? —Alaylı bir ifadeyle gülümsedi.— Tersine, titizliğimizden ve bizdeki özveri ruhundan dolayı kutlarlar bizi.

İçinde iki masanın durduğu geniş bir odadan başka bir şey olmayan büro barakasına girdiler; sabahın o saatlerinde içerisi adamakıllı ısınmıştı; Yüzbaşı dosdoğru gidip dipteki duvarı tümüyle kaplayan bölge haritasının önünde durdu.

—Bazan merak ediyorum, bu kadar zeki olduğun halde nasıl oldu da seni bu deliğe tıkmak üzere yakalayabildiler diye. Bu araştırmayı nerede yapmayı düşünüyorsun?

Malik kararlı bir tavırla, kocaman, sarı bir lekeyi gösterdi; ortasında, herhangi bir yol, deve yolu, kuyu ya da meskûn bir yerden en ufak bir ize bile rastlanmayan, tümüyle beyaz renkli bir yer görünüyordu.

—Burada, Tikdabra'nın tam ortasında. Mantıksal olarak, kervan yolunun, Tikdabra'ya girmekten kaçınarak onu kuzeyde bırakmış olması gerekirdi. Ama eğer kumullara girerek yollarını şaşırdılarsa, sonradan artık geri dönmek için çok geç olarak kendilerini bu 'boş topraklar' bölgesinde bulmuşlardır. Bunun üzerine Muley-el-Akbar kuyularına ulaşmayı denemekten başka çareleri kalmamıştır ve oraya varamamışlardır.

—Bu sadece bir varsayım. Orada olabilecekleri gibi, başka bir yerde de olabilirler.

—Belki. Ama başka bir yerde değiller —diye dikkatini çekti onun.— Tikdabra'nın güneyindeki bölge yıllardır taranıyor. Doğusu da, batısı da. Ama hiç kimse Tikdabra'nın içine girmeye cesaret edemedi. Ya da hiç değilse, buna cesaret edenler asla ge-

ri dönmediler.

Yüzbaşı, göz kararıyla bir hesap yaptı:

—Kumullar ve düzlüklerle kaplı beş yüz kilometreden uzun, üç yüz kilometre eninde bir yer. Beyaz bir deve sürüsünün içinde beyaz bir bit aramaya kalksan daha fazla şansın olurdu.

Aldığı yanıt kesindi:

—Aramak için on bir yılım var benim.

Yüzbaşı, gazal derisiyle kaplı kırık dökük koltuğuna oturdu, bir sigara çıkarıp ağır ağır yaktı, karakola geldiği günden beri orada asılı olduğundan avucunun içi gibi bildiği haritayı uzun uzadıya inceledi. Çölü tanıyor, Tikdabra'daki gibi bir erg'e girmenin ne demek olduğunu çok iyi biliyordu; uçsuz bucaksız bir düzlüğü, sanki insanlarla develerin kimi zaman göğüslerine kadar gömüldükleri insan yutan kumlardan oluşan bir tuzak gibi koruyarak, devasa dalgalar denizi halinde ardı arkası kesilmeksizin uzayıp giden, son derece yüksek kumullardan oluşuyordu burası, ve bu düzlük öylesine düzdü ki, burada güneş sürekli yansıyarak, insanın gözünü alıp soluğunu kesiyor, insanlarla hayvanların kanını kaynatıyordu.

—Orada, bir kertenkele bile barınamaz —diye mırıldandı sonunda.— Eğer biri çıkıp da seninle birlikte gitmeye kalkışırsa, zaten kafayı bozmuş demektir ve onu başımdan almakla bana iyilik etmiş olursun. —Masasının hemen yanında, yere gömülü olarak birkaç döşeme tahtasının altına gizlenmiş kasayı açtı; içindeki parayı sayıp başıyla olumsuz bir hareket yaparak— Bedevî kabilelerindeki develere el koyman gerekecek —dedi.— Param yok, bizim develeri de götüremezsin.

—Develeri bulmama Mubarak yardım eder. —Kapıya doğru yöneldi.— İzin verirseniz, gidip adamlarımla konuşayım.

Onun selâmına başının bir hareketiyle karşılık verip kasayı yeniden kapadı, ayaklarını masanın üzerine uzatıp haritayı seyre dalarak, öylece hareketsiz kaldı. Öneriyi kabul etmiş olmaktan hoşnut, hafifçe gülümsedi. İşler kötü giderse, iki aracın dışında, altı adamıyla bir Tuareg kılavuzunu kaybetmiş olacaktı. Ama hiç kimse, oralarda bir dereceye kadar normal sayılan bir şeyin hesabını sormazdı ondan. Bir daha dönmemek üzere

yok olan devriye çoktu, çünkü kılavuzun bir hatâsı, motorda bir arıza ya da dingilin kırılması, her zamanki basit bir gezintinin, çözümü olmayan bir faciaya dönüşmesi için yeterliydi. Zaten ülkedeki kışlalarla hapisanelerdeki bütün o dökünтüyü Adoras'a yollarlarken de buna güveniyorlardı. Elbette ki adamlarının hiçbirinin uygarlığa canlı olarak geri dönmemesi gerekiyordu, çünkü toplum onları içinde barındırmak istemiyordu, sonsuza dek reddetmişti onları. Bu yüzden de, bıçaklanarak öldürülmüş, ateşli bir hastalıktan gitmiş, olağan bir devriye gezisinde kaybolmuş ya da efsanevi bir hazinenin peşinde ortadan yok olmuş, hiç kimsenin umurunda değildi.

'Büyük Kervan' orada, güneye doğru bir yerlerdeydi, bu konuda herkes aynı fikirdeydi, çünkü buhar olup uçmuş olamazdı, yükünün en değerli bölümü de yılların, hattâ yüzyılların akışına hiç bozulmadan dayanıyordu. Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi, bu yükün minicik bir bölümüyle Adoras'ı bir daha dönmemek üzere terk edebilir, yeniden Fransa'ya yerleşebilirdi; orada, Cannes'daki 'Hotel Majestic'de, günün birinde onu almak üzere geri dönme sözünü yerine getirmesi için sonradan onu yıllarca beklemiş olması gereken, Rue d'Anvers'deki *boutique*'lerden birinde çalışan güzel tezgâhtar kızla birlikte hayatının en mutlu devirlerinden birini geçirmişti.

Öğleden sonra, yüzme havuzuna, 'La Croisette'e ve plaja bakan büyük pencereleri açıp, hava kararıncaya kadar denize karşı sevişirler, sonra 'Le Moulin de Mougens'e, 'L'Oasis'e ya da 'Chez Félix'e yemek yemeğe gidip geceyi, bütün paralarını sekiz numaraya yatırarak, Casino'da tamamlarlardı.

O günlerin bedelini çok ağır ödemekteydi; hattâ ona kalırsa fazlasıyla ağır ödüyordu bunu ve işin en kötü yanı, belki de çölün kendisinde, sıcağında ve tekdüzeliğinde değil, kendi anılarında ve günün birinde Adoras'dan sağ olarak çıkmayı başaracak olursa, artık Cannes'daki otellerin, restoranların ya da kızların zevkini çıkaracak halde olmayacağını bilmekteydi.

Fırın gibi bir sıcaklık, giderek kamp yerinin her yanını kaplarken, terlerin tüm vücudundan akmasına aldırmayarak emir erinin bir tepsiyle gelmesini beklerken, anılarına gömülüp tepsideki o her günkü yağlı, iğrenç kuskusu iştahsızca yiyip bitirir-

ken, yanında da, kendini bir türlü alıştıramadığı ve aradan geçen onca yıla rağmen onda hâlâ ishal yapan o bulanık ve hafifçe tuzlu, ılık sudan ufak ufak yudumlar alıyordu.

Daha sonra, güneş ışınları yukardan aşağı dimdik inip, sıcaklık, sinekler in bile uçmaya kalkışmayacakları kadar dayanılmaz bir hal aldığında, ıssız hurmalığın içinden ağır ağır geçip, yeniden kendi barakasına sığındı; bu kez, en ufak bir esintiden yararlanma çabasıyla, kapılarla pencereleri ardına kadar açık bırakmıştı.

Çölde kutsal olan öğle uykusu, yani gaila saatiydi bu, çünkü sıcağın en yoğun olduğu dört saat boyunca insanların —ve hattâ hayvanların—, vücutlarındaki suyun kuruması ya da güneş çarpmasından küt diye gitme tehlikesine atılmak istemiyorlarsa, gölgede hareketsiz kalmaları gerekiyordu.

Askerler barakalarında uyumuşlardı bile; sadece bir tek nöbetçi, gözlerini, tümüyle uyuyakalmamasına ve güneşin beyaz kumullardaki yansımasının onu geçici bir süre için kör bırakmamasına yetecek kadar yarı açık tutmaya bütün gücüyle —sık sık da boşuna— çabalayarak, bir gölgeliğin altına sığınmış, ayakta duruyordu.

Aradan bir saat geçtiğinde, Adoras Askerî Karakolunda hayat olmadığına inanılabilirdi. Termometre, gölgede —çünkü güneşte olsa herhalde patlardı— elli derece çizgisine tehlikeli bir biçimde yaklaşmaktaydı ve hurma ağaçlarının yaprakları, rüzgârsızlıktan öylesine hareketsiz duruyordu ki, sanki gerçek değil de sadece gökyüzüne resmedilmiş olduklarını düşünebilirdi insan.

Ağızları açık, yüzleri ter içinde, eli ayağı kırık cansız bebekler gibi halsiz yatan adamlar, yakıcı sıcağın altında ezilmiş, azıcık bir nemlilik peşinde, dillerine varıncaya kadar her yanlarına konan sinekleri bile kovacak güçten yoksun, horluyorlardı. İçlerinden biri, neredeyse ağlar gibi, kısa bir an yüksek sesle sayıkladı; bir onbaşı da, gözleri dehşetten büyümüş bir halde uykusundan sıçradı, havanın ciğerlerine ulaşamaması yüzünden, korku dolu birkaç saniye boyunca, boğuluyor duygusuna kapılmıştı.

Bir köşede uykusuz yatan iskelet gibi sıska bir Zenci, yeni-

den yatışana kadar gözlerini ayırmadan baktı ona, sonra o da gözlerini yumdu ama uyanık kaldı, çünkü başçavuş, kayıp bir kervanı aramak üzere dört gün içinde yola çıkıp, bu yörelerin en güvenilmez topraklarına girmek gibi çılgınca bir serüvene atılacakları sırrını kendisine açtığından beri kafasının içi karmakarışıktı.

Büyük bir olasılıkla asla geri dönemeyeceklerdi, ama her Allah'ın günü kumları küremeyi sürdürmekten iyiydi, ta ki bir gün onun cesedinin üzerine kum küremelerine sıra gelene kadar.

Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi de kendi barakasında, belki de düşünde kayıp kervanla hazinelerini görerek, hafif hafif horluyordu; uykusu öylesine derindi ki, uzun boylu bir gölgenin, kapının boşluğunda bir an göründükten sonra en ufak bir gürültü çıkarmadan yatağa kadar usulca sokulduğunu, *Senusiler*'in[1] Fransızlarla İtalyanlara karşı koydukları devirden kalma eski ve ağır tüfeğini duvara yaslayıp, çıkardığı upuzun, keskin hançerinin ucunu yavaşça çenesinin altına dayadığını duymadı bile.

Gazal Sayah, ot şiltenin kenarına oturdu, bir eliyle uyuyan adamın ağzını sıkıca kapatırken, hançeri hafifçe batırdı.

Yüzbaşının sağ eli otomatik olarak, her zaman yatağın başucu tarafında yere bıraktığı tabancasına uzanmıştı, ama Tuareg silâhı ayağıyla yavaşça iterken, bir yandan da büsbütün eğildi onun üzerine.

Kısık bir sesle fısıldadı:

—Bağırırsan gırtlağını keserim. Anladın mı?

Ötekinin, gözleriyle evet işareti yapıp anladığını belirtmesini bekledi, sonra hançerin baskısını hiç azaltmadan soluk almasına yavaşça izin verdi. İncecik bir kan sızıntısı, dehşet içindeki yüzbaşının boynundan süzülmeye başlamış, az sonra göğsünü sırılsıklam bırakan tere karışmıştı.

—Benim kim olduğumu biliyor musun?

Başıyla evet işareti yaptı.

---

1. *Senusiler:* Sidi Muhammed bin Ali es Senusi'nin 1837'de Kuzey Afrika'da kurduğu, sömürgeci İngiliz, Fransız ve İtalyan güçlerine karşı direnen dinsel ve siyasal bir hareket olan Senusiye tarikatı yandaşları. (Çev.)

—Neden öldürdün benim konuğumu?

Yüzbaşı yutkundu. Sonunda, büyük bir çabayla ve neredeyse sesi çıkmaz bir halde, mırıldandı:

—Öyle emir almıştım. Çok kesin bir emirdi. Genci ölmeliydi. Öteki değil.

—Neden?

—Bilmiyorum.

Hançerin ucu daha da battı.

—Neden? —diye diretti Tuareg.

—Yemin ederim ki bilmiyorum —diye neredeyse hıçkırdı öteki.— Bana bir emir verdiler mi buna uymak zorundayım. Karşı koyacak durumda değilim.

—Kim verdi sana bu emri?

—Eyalet valisi.

—Adı ne?

—Hasan-ben-Kufra.

—Nerede yaşıyor?

—El-Akab'da.

—Ya öteki... yaşlı olanı? Nerede o?

—Ben nereden bileyim? Onu alıp götürdüler, hepsi bu.

—Neden?

Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi yanıt vermedi. Belki fazlasıyla konuştuğunu anlamıştı, belki bu oyundan yorulmuştu, belki de gerçekten yanıtın ne olduğunu tam olarak bilmiyordu. Gözlerinde derin bir kararlılık okuduğu saldırgandan kurtulmanın yolunu aradı umutsuzca, yardımına koşmayan adamlarının ne cehennemde olduklarını da merak ediyordu.

Tuareg sabırsızlanmıştı. Hançeri daha da fazla batırdı ve sol eliyle boynunu bükerek, duyduğu acıyla ağzından çıkmak üzere olan çığlığı bastırdı.

—Kim o yaşlı adam? —diye diretti.— Neden götürdüler onu?

—Abdul-el-Kebir o.

Her şeyi açıklayan bir ses tonuyla söylemişti bunu, ama bu adın, bir açıklama bekleyen saldırgan için hiçbir anlam taşımadığını anladı.

—Abdul-el-Kebir'in kim olduğunu bilmiyor musun?

—Ondan söz edildiğini hiç duymadım.

—Bir katildir o. Pis bir katil, sen de hayatını onun uğruna tehlikeye atıyorsun.

—O benim konuğumdu.

—Bu, onun katil olmasını engellemez.

—Katil olması da konuğun olmasını engellemez. Hüküm vermeye sadece benim hakkım vardı.

Bileğinin tek bir hareketiyle yüzbaşının gırtlağını kesiverdi.

Onun kısa bir süre can çekişmesini seyretti, ellerini kirli çarşafa sildi, tabancayla tüfeği aldı, kapıya yaklaşıp dışarıyı gözledi.

Nöbetçi, onun geldiği zamanki kadar derin uykudaydı, ne en ufak bir esinti, ne de bir soluk yaşam kıpırtısı vardı hurmalıkta.

Ağaçtan ağaca kayarak ulaştığı kumullara çevik adımlarla tırmandı.

Beş dakika sonra, sanki kumlar onu yutmuşçasına yok olmuştu ortadan.

Yüzbaşının yardımcısı, cesedi bulduğunda akşam oluyordu.

Neredeyse isterik denebilecek çığlıkları bütün vahaya yayılmış, adamların, ellerindeki kürekleri yere atarak koşa koşa gidip küçücük barakanın içine yığılmalarına neden olmuştu; başçavuş, onları oradan ite kaka çıkarmak zorunda kaldı.

Sonunda, cesedin ve üzeri sineklerle örtülü kan gölünün önünde tekbaşına kaldığında, bir tabureye oturup talihine lânetler yağdırmaya başladı. Bunu yapan hayvanoğlu hayvan dört gün daha bekleyebilirdi.

Yüzbaşı için hiçbir üzüntü duymuyordu; gerçi bu cehennemde onca yılı birlikte paylaştığı ve bu süre içinde az çok uyumlu bir diyalog kurabildiği tek kişi olmuştu, ama o anda önünde yatmakta olan bu bir başka hayvanoğlu hayvana, hattâ hepsinden daha da fazla hayvanoğlu hayvana karşı en ufak bir acıma duygusu yoktu içinde. Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi'nin, ölümü hak ettiğine hiç kuşkusu yoktu, dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi tür bir ölümü; ama bunun orada ve tam da o sıralarda olmasını hiç istemezdi.

Şimdi, başına yeni bir komutan yollayacaklardı, yüzbaşıdan ne daha iyi ne de daha kötü, sadece farklı birini, onu iyice tanıyıp zayıf yanlarını öğreninceye ve öleni yönetmeyi becerdiği gibi onu da yönetmeyi başarıncaya kadar belki de aradan yıllar geçecekti.

Ayrıca, Soruşturma Komisyonunun karmaşık formaliteleri de kaygılandırıyordu onu, çünkü bu adamları en iyi tanıyan kimse olarak o kendisi bile, kapının beş metre ötesinde durmuş, heyecanla olayın yorumunu yapan bu caniler çetesinin arasından hangisinin katil olduğunu gösterecek güçte hissetmiyordu kendini.

Hepsi suçlu olabilir gibi geliyordu ona ve çok geçmeden kendisinden bile kuşku duyulabileceğinin farkına vardı, çünkü emri altında çalışan herkese hayatı zehir etmiş olan birinin ölmesini istemek için başka herhangi biri kadar nedenleri vardı

onun da.

Eğer başına dert açmak istemiyorsa, gerçek suçluyu hiç kimse gelmeden ortaya çıkarmalı ve dosyayı çözümlenmiş olarak teslim etmeliydi.

Gözlerini yumdu, şüphelileri bulmak için adamlarının her birinin yüzünü gözünün önünden geçirdi ve bunu yaptığında içini derin bir umutsuzluk duygusunun kapladığını fark etti. Masum olabilecekleri düşüncesiyle bir yana bırakabileceklerinin sayısı bir düzineyi bulmuyordu. Geri kalanların içinde herhangi biri, komutanın gırtlağını keserken büyük bir haz duymuş olabilirdi.

—Mulay! —diye bağırdı.

Son derece iriyarı ve kabasaba biri ânında içeri girip, beti benzi atmış, süklüm püklüm haliyle, neredeyse tir tir titreyerek, kapının hemen yanında sessizce durdu.

—Emredin, çavuşum —diye kekeledi güçlükle.

—Sen nöbetteydin, öyle değil mi?

—Evet, çavuşum.

—Peki hiç kimseyi görmedin mi?

—Bir an için uyuklamış olduğumu sanıyorum, çavuşum —diye neredeyse hıçkırdı dev adam.— Kimin aklına gelirdi ki böyle güpegündüz?..

—Senin aklına gelmediği kesin. Ve büyük bir olasılıkla, bu olay seni sonunda idam mangasının karşısına götürecektir. Suçlu ortaya çıkmazsa, sorumlu sensin.

Öteki yutkundu, zorlukla soluk alarak ellerini yalvarır gibi ona uzattı:

—Ama ben değildim, çavuşum. Ben neden yapayım ki? Biz dört gün içinde o kervanı aramaya çıkacaktık.

—Kervanın adını bir daha ağzına alırsan, senin kurşuna dizilmenle bizzat ben uğraşırım. Sana böyle bir şeyden söz ettiğimi de inkâr ederim. Senin ifaden benimkinin tersi olur.

—Anlıyorum, çavuşum —diye özür diledi Mulay.— Bir daha olmayacak. Ben sadece, onun hayatta kalmasını isteyen pek az kişiden biri olduğumu anlamanızı istiyordum.

Başçavuş Malik-el-Haydari ayağa kalktı, masanın üzerinden ölenin sigara paketini aldı, ağır bir gümüş çakmakla bir si-

gara yaktıktan sonra çakmağı sakin bir tavırla cebine koydu.

—Anlıyorum —diye kabullendi.— Bunu çok iyi anlıyorum, ama senin nöbette olduğunu ve görevinin, bu barakaya yaklaşmaya kalkacak her şeye ateş etmek olduğunu da anlıyorum. Lânet olsun! Kim olduğunu bir bulayım, sana yeminle söylüyorum, diri diri derisini yüzeceğim onun!

Cesede son bir göz attıktan sonra dışarı çıkıp kapı sundurmasının gölgesinde durdu, gözlerini orada bulunanların yüzlerinde dolaştırdı teker teker. Adamlarının hepsi oradaydılar.

—Beni iyi dinleyin! —dedi.— Hayatımızı daha da zorlaştıracak bir sürü subayın başımıza gönderilmesini istemiyorsak, bu işi aramızda halletmemiz gerek. Mulay nöbetteydi, ama onun olduğunu sanmıyorum. Geri kalanlar herhalde barakada uykudaydılar. Kim orada değildi ve neden?

Askerler, sorunun ciddiyetinin bilincinde olarak ve bir soruşturma komisyonunun gelmesi olasılığından korkarak, her biri ötekinden kuşkulanır gibi birbirleriyle bakıştılar.

Sonunda, bir kıdemli onbaşı çekinerek konuştu:

—Kimsenin eksik olduğunu hatırlamıyorum, çavuşum. Dayanılmaz bir sıcak vardı. Böyle bir günde birinin dışarıda kalması olacak iş değil.

Herkesten bunu doğrulayan bir mırıltı yükseldi.

Çavuş birkaç saniye düşündü.

—Kim tuvalete gitti?

Üç kişi ellerini kaldırdılar. İçlerinden biri itiraz etti:

—Ben iki dakika bile kalmadım. Bu, beni gördü, ben de onu.

Üçüncüye döndü.

—Seni bir gören oldu mu?

Sıska Zenci, arkalardan kendine yol açarak yaklaştı.

—Ben. Kumullara kadar gidip aynı yoldan geri döndü. Ayrıca bu ikisini de gördüm... Ben uyumuyordum ve emin olun çavuşum, hiç kimse barakadan üç dakikadan fazla ayrılmadı. Dışarıda olan tek kişi Mulay'dı. —Bir an durakladı ve önem vermezmiş gibi ekledi:— Bir de siz, tabii.

Başçavuş sıkıntıyla kıpırdandı, kısacık bir an için soğukkanlılığını kaybetmişti, sırtından aşağı buz gibi bir terin aktığı-

nı fark etti. Kapının yanında kıpırdamadan duran Mulay'a dönüp, ateş püsküren gözlerle baktı.

—Mademki onlardan hiçbiri değildi, ben de değildim, yüz kilometrelik çevrede de hiç kimse olmadığına göre, bana öyle geliyor ki sen... —birdenbire durdu, kafasında bir şimşek çakmıştı, savurduğu küfür aynı zamanda bir sevinç çığlığıydı âdeta.— Tuareg! Hay kör şeytan..! Tuaregya! Onbaşı!

—Buyrun, çavuşum.

—Neydi o bana anlattığın, hani şu konaklama yerine girmenizi istemeyen Tuareg hakkında? O herifi hatırlıyor musun?

Onbaşı, kuşkulu bir tavırla omuzlarını kaldırdı:

—Peçe taktıkları zaman bütün Tuaregler birbirinin eşidir, çavuşum.

—Ama dün burada konaklayan adam olabilir mi?

Onun yerine yanıt veren, iskelet gibi sıska Zenci oldu.

—Olabilir, çavuşum. Ben de oradaydım. Uzun boylu, zayıftı, beyaz bir *gandurah*'ın üstüne mavi renkli kolsuz bir başkasını giymişti, boynunda da kırmızı deriden küçük bir çanta ya da muska asılıydı.

Çavuş, elinin bir hareketiyle susturdu onu, göğsünün en derinlerinden bir rahatlama soluğu yükseldi sanki.

—Oydu, buna hiç kuşku yok —dedi.— Demek o kahpenin dölü buraya kadar girip burnumuzun dibinde yüzbaşının gırtlağını kesecek cesareti buldu kendisinde. Onbaşı! Mulay'ı hapset. Kaçmaya kalkışırsa ateş etmeni emrediyorum. Sonra da beni başkente bağla. Ali!

—Emredin, çavuşum —dedi Zenci.

—Bütün araçları hazır duruma getir... Alabileceği kadar su, yakıt ve erzak yükle. Gidip cehennemin dibine bile saklansa bulacağız o domuzu.

Yarım saat sonra, Adoras Askerî Karakolu, kurulduğundan beri, ya da güneyden gelen büyük kervanların orada konakladıkları zamanlardan bu yana, görülmedik bir hareket içindeydi.

Hayvanın yularından tutup çekerek bütün gece durmadan yol aldı; utangaç bir mehtapla binlerce yıldız, kumulların dış hatlarıyla onların aralarındaki dolambaçlı çizgileri görmesine yetecek kadar aydınlatıyordu ortalığı: rüzgârın çizdiği, *gassi* denilen bu kaprisli yollar, ara sıra ansızın kesilerek onu, yumuşak kumların üzerine zahmetle tırmanmaya ve soluk soluğa, düşe kalka ilerlemeye zorluyordu, bu arada yularından çektiği hecin devesi, normal olarak dinlenmesi ve düzlükte sakin sakin otlaması gereken saatlerde böylesine bir çabaya ve zahmetli bir yürüyüşe şiddetle karşı koyuyordu. Ama dinlenmeleri sadece birkaç dakika sürmüştü, o da sonunda, önlerinde uçsuz bucaksız açılan *erg*'e vardıklarında: güneşin ufaladığı milyonlarca siyah taş parçasından ve rüzgârın büyük fırtınalarda çılgınca esmedikçe sürükleyemediği, neredeyse çakıl taşına benzer, son derece kalın bir kumdan oluşan, ufuksuz bir düzlüktü burası.

Gazal, artık yolunun üstüne ne bir çalı, ne de bir *grara* çıkmayacağını, hattâ *hamada*'da dolaşırken sık sık karşılaştığı kurumuş eski nehir yataklarından birine bile rastlamayacağını biliyordu; bir binicinin, bir sopanın ucunda sallanan kırmızı bir bayrak kadar göze çarptığı bu manzaranın tekdüzeliğini, belki de sadece, kenarları pürüzlü bir tuzlanın oluşturduğu bir çöküntünün bozabileceğini de biliyordu.

Ama Gazal, yüksekliği yarım metreyi bulan sivri ve kesici kayaların göz alabildiğine uzayıp gitmesiyle, mekanik araçlar için aşılması neredeyse olanaksız bir engel oluşturan böyle bir arazide, hiçbir devenin kendi hecin devesiyle boy ölçüşemeyeceğinin de bilincindeydi.

Ayrıca, belki de yanılıyordu ama, askerler onu aramaya çıkacak olurlarsa, bunu cipler ve kamyonlarla yapacaklardı, çünkü onlar çöl insanı değillerdi; ne uzun yürüyüşlere alışıktılar, ne de gün boyu süren yolculuklarda deve sırtında çalkalanmaya.

Şafak vakti, artık ufukta kıvrımlı, hafif bir çizgiden başka bir şey olmayan kumullardan çok uzakta yakalamıştı onu; as-

kerlerin, o dakikalarda harekete geçmek üzere olacaklarını hesapladı. Şu anda bulunduğu noktanın iyice doğusunda kalan düzlüğe çıkana kadar, kumda açmış oldukları yolu geçmeleri hiç değilse iki saatlerini alacaktı, araçlardan birinin doğrudan doğruya *erg*'e doğru ilerlediği varsayılsa bile, sabahın geç saatlerinde güneşin iyice yükseldiği zamandan önce onun kenarına varamazdı. Bu durum, ona geniş bir güvenlik payı sağlamış oluyordu, bu yüzden de deveden inip küçük bir ateş yakarak, antilobun artık kokmaya başlayan son kalıntılarını kızarttı. Yüzünü Mekke'ye ve düşmanlarının gelmesi gereken doğuya doğru dönerek sabah namazını kıldı, ateşin kalıntılarını kumla iyice örttükten sonra yemeğini iştahla yedi, hayvanını yularından tutup güneş sırtını ısıtmaya başlarken yeniden yola koyuldu.

Adoras'dan ve onun bilinen topraklarından uzaklaşarak, dümdüz batıya doğru gidiyordu; sağ tarafa doğru kuzeyde bıraktığı El-Akab'dan da uzaklaşmaktaydı, ama bir sonraki durağının orası olmasına karar vermişti. Gazal, bir Tuareg'di; zamanın, saatlerin, günlerin, hattâ ayların onun için hiçbir önem taşımadığı bir çöl adamıydı. El-Akab'ın yüzlerce yıldan beri orada olduğunu, kendi anısının, hattâ torunlarının anılarının çölün yüzünden silineceği zamana kadar da orada olacağını biliyordu. Her zaman sabırsız olan askerler onu aramaktan bıktığında, aynı yoldan oraya geri dönmeye bol bol vakti olacaktı.

—Şu anda öfkeden kuduruyorlardır —dedi kendi kendine.— Ama bir aya kalmaz, varlığımı bile unuturlar.

Öğleye doğru, hafifçe çukur bir yerde durup devesini çöktürdü, sonra buranın çevresine taşlar dizip, kılıcıyla tüfeğini yere sapladı, battaniyesini aralarına gererek o saatte son derece gerekli olan gölgeyi sağlayacak bir tente oluşturdu ve onun altına büzülüp yattı. Bir dakika sonra uykuya dalmıştı, iki yüz metreden yakına gelmedikçe hiç kimse onun orada olduğunu keşfedemezdi.

Neredeyse ufka yakın alçalmış güneşin, yüzüne yandan vurmasıyla uyandı, kayaların arasından dikkatle gözleyerek, kumulların koruyuculuğunu kaybedip *erg*'in güvenilmez sonsuzluğuna girmekten korkar gibi düzlüğün kenarından son derece ağır ilerleyen bir aracın arkasından göğe yükselen hafif toz

bulutunu seçebildi.

Başçavuş Malik, aracı durdurdu, kontağı kapattı, gözlerini hiç acele etmeden uçsuz bucaksız düzlüğün üzerinde gezdirdi; dev bir el, lâstikleri lime lime etmekle ya da en ufak bir dikkatsizlik sonucu arabanın dingil yatağını parçalamakla tehdit eden sipsivri siyah kayaları ortalığa saçarak eğlenmişti sanki.

—Kafamı keserim ki bu orospu çocuğu oralarda bir yerde —dedi, özenle bir sigara yakarak. Sonra hiç bakmadan elini uzatmasıyla Zenci Ali, telsizin kulaklığını koydu avucuna.— Onbaşı! —diye seslendi.— Beni duyuyor musun?

Ses çok uzaktan geliyordu.

—Sizi duyuyorum, çavuşum. Bir şey bulabildiniz mi?

—Hiçbir şey. Ya sen?

—En ufak bir iz yok.

—Almalarik'le temas kurabildin mi?

—Az önce, çavuşum. O da bir şey görmemiş. Mubarak'ı almaya yolladım onu. Talihi yaver giderse hava kararmadan onun konak yerine varır. Saat yedide arayacak beni.

—Anlaşıldı —diye karşılık verdi.— Onunla konuşur konuşmaz ara beni. Tamam.

Kulaklığı geri verip koltuğun üzerinde ayağa kalktı, dürbünü alarak yeniden taşlı düzlüğün üzerinde göz gezdirdikten sonra keyifsiz bir tavırla kendini yere bırakıp sırtı adamlarına dönük olarak işemeye koyuldu; onlar da bunu fırsat bilip aynı şeyi yaptılar.

—Ben de olsam bu cehenneme girerdim —diye söylendi yüksek sesle.— Orada daha hızlı hareket edip, gece bile ilerleyebilir, oysa biz son vidamıza kadar yolda bırakırız. —Pantolonunun önünü iliklediği, cipin kaputunun üzerine bıraktığı sigarasını alıp uzun bir nefes çekti.— Hiç değilse nereye doğru gittiğini bilebilseydik.

—Belki de eve dönüyordur —diye fikir yürüttü Ali.— Ama orası tam ters yönde, güneydoğuya doğru.

—Eve ha! —diye bağırdı alayla.— Bu lânet olası 'Rüzgârın Çocukları'nın evi olduğunu ne zaman gördün sen? En ufak bir

tehlike işaretinde ilk yaptıkları şey, konak yerlerini değiştirip ailelerini bin kilometre ötede herhangi uzak bir yere yollamak oluyor. Hayır —diye itiraz etti kendinden emin bir tavırla.— O Tuareg için evi, şu anda devesinin bulunduğu yer, Atlantik kıyısından Kızıldeniz'e kadar. Bize karşı üstünlüğü de burada işte: hiçbir şeye ve hiç kimseye muhtaç değil.

—Öyleyse ne yapıyoruz?

Gökyüzünü kızıla boyayarak tümüyle gözden kaybolmak üzere olan güneşe baktı. Kötümser bir tavırla başını iki yana salladı.

—Şimdilik hiçbir şey —dedi.— Kampı kurup akşam yemeğini hazırlayın. Bir kişi sürekli nöbette kalsın, uyuyan olursa oracıkta kurşunu sıkarım ha. Anlaşıldı mı?

Yanıt beklemedi. Torpido gözünden bir harita çıkardı, kaputun üzerine yayıp dikkatle incelemeye koyuldu. Buna güvenemeyeceğini biliyordu. Kumullar sürekli olarak yer değiştiriyor, yollar kumların altında kayboluyor, kuyular kuruyordu ve kendi deneyimlerinden yine biliyordu ki bu tür haritaları çizenler, tam olarak ölçmek üzere asla *erg*'in içine girmeyerek, yüz kilometre eksikmiş ya da fazlaymış pek umursamadan sınırları yaklaşık olarak çizmekle yetinirlerdi.

Gerçeklerle baş başa kalındığında ise, bu yüz kilometre, yaşamla ölüm arasındaki farkı oluşturabiliyordu, özellikle de cipin dingili kırılıp da yola yayan devam etme zorunda kalındığında.

Bir an için her şeyi cehennemin dibine yollayıp karakola geri dönme emrini vermek geldi içinden, çünkü işin aslına bakılırsa, yüzbaşı Kaleb-el-Fasi, uğradığı bu akıbeti bin kere hak etmişti. Tuareg'i tanımamış olsaydı bunu yapar, sorunu kapanmış kabul ederek raporunu göndermekle yetinirdi. Ama kişisel olarak kendisini alay edilmiş ve hakarete uğramış hissediyordu; onu aldatabilmiş, 'Büyük Kervan' ve onun hazineleriyle ilgili bütün o saçmalıkları anlatırken kir içindeki *litham*'ının altından kendisine kıs kıs gülmüş olan sefil bir 'Rüzgârın Çocuğu' tarafından kullanılmış hissediyordu kendini.

—Üstelik bir de devesinin yükünü pekiştirmesine yardım ettim, suyunu sağlamasına ve çok uzun bir yolculuk için gere-

ken her şeyi almasına da, oysa aslında o, önüne çıkan ilk kumulun ardına saklanıp aynı gün geri dönmeyi planlıyormuş. —Hiç çıkıntısız gri bir lekeye dönüşmekte olan düzlüğe yeniden bir göz attı.— Seni bir yakalayayım —diye mırıldandı— yemin ederim derini yüzüp lime lime edeceğim.

Akşam namazını kıldı, içinde bir avuç hurma bulunan küçük deri torbasını omzuna attı, arada bir hurma yiyerek yeniden yola koyuldu; artık her yanı kaplamış olan gölgelerin içine sokularak, acele etmeden yapacağı bu gece yürüyüşünün, kendisiyle peşindekiler arasına yine de aşılamaz bir uzaklık koyacağının bilinci içinde, hep batıya doğru gidiyordu.

Devesi, bir gün önce doyasıya su içmişti, onu uzun uzun yürütüp fazla zorlamış değildi, gücü kuvveti yerinde, hörgücü dopdoluydu; bu da, aynı tempoda giderse bir hafta yetecek kadar rezervi var demekti. Bunun gibi bir deve, güçten düşmeye başlamadan önce rahatlıkla yüz kilodan fazla kaybedebilirdi.

Kendisine gelince, uzun süren av yürüyüşlerine alışık biri olarak bu kaçış, yaralı bir hayvanın ya da önünden kaçan güzel bir sürünün izini sürdüğü pek çok benzeri gibi, bir geziden başka bir şey değildi onun için. Orada, çölde tekbaşına olmaktan kendini mutlu hissediyordu, çünkü aslında sevdiği de böyle bir yaşamdı, gerçi ara sıra ailesini düşündüğü, geceleri ya da öğle sonrasının sıcağında Leylâ'nın yokluğunu hissettiği oluyordu, ama gerekli olduğu sürece, yani üstlendiği görevi, kendisine yapılan hakaretin öcünü alma görevini yerine getirmesine yetecek bir süre boyunca, onlarsız yapabileceğini de iyi biliyordu.

Daha sonra, mehtabın çıkıp yolunu aydınlatmasına sevindi; geceyarısı olduğunda, bir *sebka*'nın[1] gümüşsü yansımasını seçti uzaktan: öteki kıyısını göremediği taşlaşmış bir deniz gibi önünde açılan büyük bir tuzlaydı bu.

Tuzlanın kenarını belirli bir uzaklıktan dönerek yolunu kuzeye doğru değiştirdi, çünkü bu tuz göllerinin bataklık ve çamurla kaplı kıyılarında, karanlığın çöktüğü saatlerde ve şa-

1. *Sebka* veya *sabha*: Çoğunlukla Kuzey Afrika'da ve Suudi Arabistan kıyılarında rastlanılan tuzla. (Çev.)

fakta, güneşi gözden gizleyerek, oralara yaklaşan herhangi bir insana ya da hayvana hayatı zehir eden, gerçek bulutlar halinde milyarlarca sivrisinek ürüyordu. Gazal, sivrisineklerin sürüler halinde gözlerine ve ağızlarına girmesiyle develerin acıdan çılgına dönüp gemi azıya alarak bir koşu tutturduklarını, yüklerini ya da binicilerini yere attıklarını ve bir daha dönmemek üzere gözden kaybolduklarını görmüştü.

Bu yüzden, *sebka*'ların kıyılarını gündüz vakti, güneşin iyice yükselip, uçma cesaretini gösteren sivrisineklerin kanatlarını kavurduğu saatlerde geçmek gerekiyordu; sivrisinekler bu nedenle, en sıcak saatlerde, sanki hiç var olmamışlar gibi, sanki çölün zaten bin kez cezalandırılmış sâkinlerinin üstüne Allah'ın yollayabileceği en büyük ceza değillermişçesine gizlenirlerdi.

Gazal kendisi bu tuz gölünü tanımıyordu, ama pek çok yolcunun ondan söz ettiğini duymuştu; hayatı boyunca rastlamış olduklarından, belki büyüklüğü dışında, pek de farklı değildi.

Sahra'nın büyük bir deniz olduğu çok uzun yıllar önce, bu deniz çekilince, suları buna benzer pek çok çukurda hapis kalmış, daha sonra bunlar son derece yavaş kuruyarak, dibinde, orta yeri çok kez metrelerce kalınlığa ulaşan bir tuz tabakası birikmişti. Tuzlu sulardan oluşan yeraltı akıntılarının yağmur yağdığı zamanlarda da bu gölleri beslediği ara sıra olurdu; böylelikle kıyılara yakın yerlerde, güneşin, tıpkı fırından yeni çıkmış bir ekmeğin kabuğu gibi sertleşmiş bir kabuğa dönüştürene kadar kavurduğu, nemli ve tuzlu kumdan, hamurumsu bir bölge oluşurdu. Bu kabuğun her an yarılarak, yolcuyu, yarı erimiş tereyağını hatırlatan ve onu birkaç dakika içinde yutuveren bir hamurun içine atma tehlikesi vardı; insanla devenin hiç beklenmedik bir anda sanki hiç var olmamışlarcasına ortadan kayboldukları, desteksiz bir kumlu zemin olan o güvenilmez *feş-feş*'lerden bile daha tehlikeliydi bunlar.

Gazal, önceden görülmeleri olanaksız olup varlığını asla belli etmeyen *feş-feş*'lerden korkardı, ama hiç değilse kurbanını yok etmekteki hızından dolayı yeğlerdi onları, oysa tuz göllerinin kenarındaki oynak kum, avını, kaçmasına hiçbir olanak vermeden, aklın alabileceği en uzun can çekişmeyle santim san-

tim batırarak, onunla, tıpkı bala düşmüş bir sinekle oynar gibi eğlenirdi.

Bütün bunlardan dolayı burasının, Doğanın, kendisiyle peşindekilerin arasına koyduğu bir başka engel olduğunun bilinciyle, hiç sınırı yokmuş gibi görünen o beyazlığın çevresini dönmeye çalışarak, şu anda çok ağır adımlarla kuzeye doğru ilerliyordu.

—Mubarak ölmüş. O orospu çocuğu onu kılıcıyla delip geçmiş. Almarik, bunun dürüst bir düello olduğunu ve Sad'ların bu yüzden bir kabile savaşı başlatmayı düşünmediklerini ileri sürüyor. Onların gözünde bu sorun kapanmışmış.

—Ne yazık ki biz aynı şeyi yapamayız. Yeni bir emre kadar gözlerinizi dört açın.

—Anlaşıldı, çavuşum. Tamam.

Malik, Zenciye döndü.

—Tidikem karakoluyla görüşmem gerek. Teğmen Razman'ı iste. Onu bulduğunda haber ver bana.

Arkasında yükselen büyük kumullarda altın renkli yansımalara neden olan mehtapla yıldızları seyretmek üzere gecenin içinde tekbaşına dolaşmaya çıktı. Kendisini bekleyen günlerin yadsınamaz güçlüğüne rağmen, orada, *erg*'in kenarında bulunmaktan mutluydu; çölü, onun hiçbir zaman tanıyamayacağı kadar iyi tanıyan ve tıpkı bir tavşanın kendisini yakalamak isteyen bir deveyle eğlenmesi gibi onunla eğlenecek olan birini avlamak üzere peşine düşmenin zor serüvenine atılmış olmaktan mutlu hissediyordu kendini. Ama şu ya da bu biçimde, bu bir avdı ve kendisini yeniden harekete geçmiş, yeniden etkin, belki de yeniden genç hissetmesine neden oluyordu, tıpkı *Kasba*'daki[1] köşebaşlarında Fransız subaylarını gözetleyip, karınlarına bir bıçak sapladıktan sonra daracık binlerce sokağın gölgeleri arasında gözden kaybolduğu günlerdeki gibi. Ya da, özgürlüğün yakın olduğu inancıyla sonunda açıkça savaş açtıkları gün,

1. *Kasba*: Kuzey Afrika kentlerinde, kent merkezini oluşturan eski kaleiçi mahalleler. (Çev.)

Avrupalıların oturdukları mahalledeki bir kahvehanenin içine bomba attığı zamanki gibi.

Ne güzel bir yaşamdı o, heyecanlı ve dopdolu, bağımsızlıkla birlikte gelen kışla yaşamının tekdüzeliğinden öyleşine uzak, Adoras'daki sürgün hayatının korkunçluğundan, kumların istilâsına karşı sürdürdüğü yararsız ve bitmez tükenmez savaşımdan öylesine farklı.

"O pis Tuareg'i yakalamak istiyorum —diye söylendi.— Hem de canlı yakalayıp peçesini çıkarmak, yüzünü görmek istiyorum, ki o da benimkini görsün ve benimle alay edilemeyeceğini anlasın."

Bütün bir geceyi kamp yatağında uyanık geçirerek, 'Büyük Kervan'ın peşinde 'Boş Topraklar'a onunla birlikte gitme fikrinin hayalini kurmuş, atılacakları serüvenleri, oraya gidip dönebilmiş, hem de bir değil iki kez gidip dönmüş öyle bir insanın ona neler öğretebileceğini geçirmişti aklından. Upuzun bir gece boyunca o Tuareg onun dostu olmuş, gerçekleşebilecek bir geleceğin umudunu ona yeniden hissettirmiş, sonra birdenbire, sadece birkaç saat içinde, o aynı Tuareg, kendisiyle birlikte gitmesini reddederek ve yüzbaşıyı tam razı ettiğinde onun gırtlağını keserek, iki kez hayallerini altüst etmişti.

Hayır. Ona bunu yapabilecek ve hâlâ hayatta kalabilecek bir 'Rüzgârın Çocuğu', anasından doğmamıştı henüz. Hayır, doğmamıştı.

—Çavuşum! Teğmen telsizde.

Ona doğru koştu.

—Teğmen Razman?

—Evet, çavuş. Tuareg'i yakaladınız mı?

—Henüz değil, teğmenim. Ama bana öyle geliyor ki Tidikem'in güneyinden büyük *erg*'i geçmekte... Adamlarınızı yollarsanız, Sidi-el-Madia dağlarına girmeden yolunu kesebilirsiniz onun...

Bir sessizlik oldu. Sonunda, teğmenin kuşkulu sesi duyuldu.

—Ama orası buradan neredeyse iki yüz kilometre uzaklıkta, çavuş...

—Biliyorum —diye kabullendi çavuş.— Ama bir kez Si-

di-el-Madia'ya girdi mi, dünyanın bütün orduları bir araya gelseler bulamazlar onu. Orası bir labirent gibidir.

Teğmen Razman, ne yanıt vereceğini enine boyuna düşündü. Çavuş Malik'ten tiksiniyordu, tıpkı ölümüne sevindiği yüzbaşı Kaleb-el-Fasi'den tiksindiği gibi ve tıpkı sonunda Adoras'a düşen bütün o ötekilerden, o lânet olasıca karakolu açık tutmak pahasına bile onların türünden alçaklara yer olmayan, temiz ve düzgün bir yer olmasını istediği ordunun süprüntü takımından tiksindiği gibi.

Eğer bir Tuareg, o cehenneme girme, yüzbaşıyı öldürme, sonra da çekip gitme cesaretini gösterdiyse, bunu hangi nedenle yapmış olursa olsun, içinden onun yanını tutardı. Ama yine aynı ordunun saygınlığının söz konusu olduğunu da anlıyordu, yardım isteğini geri çevirir de Tuareg kaçacak olursa, çavuş, üstlerinin önünde onu sorumlu tutma fırsatını kaçırmayacaktı.

İki yıl içinde yüzbaşılığa terfi edip bölgedeki en yüksek yetkili durumuna gelecekti. Bir subayın katilini de yakalayabilirse —bu subay hayattayken domuzun teki de olsa—, bu iki yıl kısalabilirdi. İçini çekti ve sanki öteki kendisini görebilirmiş gibi başıyla olumlu bir işaret yaptı.

—Pekâlâ, çavuş —diye karşılık verdi sonunda.— Şafakla yola çıkarız. Anlaşıldı, tamam.

Teğmen, mikrofonu masanın üzerine bırakıp düğmeyi kapattı, sanki onda bir yanıt bulmayı umarmış gibi telsizi seyre dalarak sessiz kaldı.

Suat'ın sesi, onu dalgınlığından kurtarıp gerçeklere döndürmüştü.

—Bu görev hiç hoşuna gitmiyor, öyle değil mi? —diye soruyordu, başını mutfaktan uzatarak.

—Hayır, elbette gitmiyor —diye kabullendi.— Ben ne polis olmak için doğmuşum, ne de sırf kendi yasalarına göre doğru bildiği bir işi yaptı diye birini çölde kovalamak için.

—Bu artık yasa değil, bunu sen de biliyorsun —diye uyardı karısı, gelip uzun masanın öbür ucuna oturarak.— Biz artık, hepimizin eşit olmamız gereken modern ve bağımsız bir ülkeyiz, herkes kendi geleneklerine göre hükmetmeye kalkışsa, yönetilemez hale geliriz. Kıyılarda yaşayanların âdetleri dağlılarınkiy-

le, ya da çöllerdeki Bedevîlerinki ve Tuareglerinkilerle nasıl uzlaştırılabilir? Hepsine bir son verip, ortak yasalarla yeniden başlamak gerek, yoksa uçuruma gideriz. Bunu anlamıyor musun?

—Evet. İnsan benim gibi bir askeri akademide, ya da senin gibi bir Fransız Üniversitesinde öğrenim görürse, bunu anlamak zor değil. —Duvarda, tahta bir pipoluğun üzerinde asılı duran yarım düzine piponun arasından kıvrık bir tanesini alıp özenle doldurmaya koyuldu.— Ama tüm yaşamını çölün sınırları içinde geçirmiş ve durumun değiştiğini haber verme zahmetine bile girişmediğimiz birinin bunu anlayabileceğinden kuşkuluyum. Kendi yaşamının, büyüklerinin ve iki bin yıldan bu yana atalarının yaşamlarının artık hiçbir değeri olmadığını, akşamdan sabaha kabul etmeye onları zorlamaya hakkımız var mı acaba? Hem ne için? Onun karşılığında biz onlara ne verdik ki?

—Özgürlük.

—Birinin evine girip konuğunun birini öldürmek, öbürünü de alıp götürmek özgürlük müdür? —diye şaşırdı.— Sen siyasal özgürlükten söz ediyorsun, tıpkı kampüslerde ve kahvelerdeki bir kız öğrencinin gördüğü biçimiyle, ama Fransızlar da yönetse, faşistler ya da komünistler de yönetse, kendisini her zaman gerçekten özgür sayan bir adamın görebileceği biçimiyle değil... Albay Duperey, her şeye ve bir 'sömürgeci' olmasına rağmen, o Tuareg'in geleneklerine, bağımsızlık uğruna verdiği tüm savaşıma karşın domuzun biri olan yüzbaşı Kaleb'den daha fazla saygı göstermesini bilmişti...

—Kaleb'i örnek olarak gösteremezsin. Pis herifin tekiydi o.

—Ama, tarihimizin ve halkımızın en canlı bölümünü oluşturduğu için korumamız gereken en saf insanlarımızla uğraşmaya, böyle pislikleri gönderiyorlar. Kaleb'leri, Malik'leri, Vali Ben-Kufra gibi adamları çölde göreve atıyorlar, oysa Fransızlar en seçkin subaylarını gönderirlerdi oraya.

—Herkes bir Albay Duperey değildi, bunu biliyorsun. Yoksa Yabancılar Lejyonu'nu ve oradaki katilleri unuttun mu? Onlar da kabilelerimiz arasında kıyıma neden oldular, onları haraca kestiler, kuyularını ellerinden aldılar, otlaklarını da ve onları taşlı arazilere sürdüler.

Teğmen Razman piposunu yaktı, mutfağa doğru bir göz atıp onu uyardı:

—Etin yanıyor. Hayır... —diye ekledi sonra.— Lejyonu ve gaddarlıklarını unutmadım. Ama belli ki onlar isyancı kabilelerle sürekli savaş halinde oldukları için böyle davranıyorlardı ve onları bastırıncaya kadar da durmadılar. Bu, onların göreviydi ve onu yerine getirdiler, tıpkı yarın sabah benim, sırf hangisi olursa olsun yönetime başkaldırdığı için o Tuareg'i yakalama görevini yerine getireceğim gibi. —Bir an durakladı, onun eti fırından çıkarıp tabaklara servis yaptıktan sonra masaya götürmesini seyretti.— Öyleyse arasındaki fark nedir? Savaşta tıpkı sömürgeciler gibi davranıyoruz, ama barışta onları taklit etmeyi beceremiyoruz.

—Sen onları pekâlâ taklit ediyorsun —dedi Suat sesinde yumuşak ve apaçık sevgi dolu bir anlatımla.— Bedevîlere yardım etmek ve onları anlamak için çaba gösteriyorsun, onların sorunlarıyla ilgileniyorsun, hattâ bu işe kendi paranı bile yatırıyorsun... —İnanamaz gibi bir hareketle başını salladı.— Acaba sana ne kadar borçları var ve bunu sana ne zaman ödeyecekler? Aylardır maaşının bir kuruşunu bile görmüyorum, güya burada tasarruf edecektik —bir el hareketiyle onun konuşmasını engelledi.— Hayır. Şikâyet ediyor değilim. Olduğu kadarı bana yetiyor. Ben sadece, bütün sorunları çözmenin senin elinde olmadığını anlatmaya çalışıyorum. Haritalarda bile görünmeyen bir karakolun teğmeninden başka bir şey değilsin sen. İşini fazla ciddiye alma... Sen de Duperey gibi bölge valisi bir albay ve Cumhurbaşkanının yakın dostu olduğun zaman, belki bir şeyler yapabilirsin.

—O zamana kadar korunacak bir şey kalacağını sanmıyorum —diye karşılık verdi, bir yandan da, yardıma gerek kalmadan ölmek üzereyken kestirdiği yaşlı devenin kösele gibi sert etini ağır ağır çiğnemeye koyulmuştu.— Bağımsız ulusun bir tek kuşağı süresince, yüzyıllar boyu hayatta kalabilmiş ne varsa tümüyle yok etmiş olacağız. Tarih ne diyecek bizim için? Özgürlüğümüzü nasıl kullandığımızı gördüklerinde torunlarımız ne diyecekler? —Bir şey daha ekleyecekti, ama kapıya hafifçe vurulmasıyla sözü yarıda kaldı, yüzünü kapıya dönerek— Gi-

rin! —diye seslendi.

Kapının eşiğinde, elini başındaki türbana götürerek hazırol duran, upuzun boylu çavuş Ahamuk belirdi.

—Emrinizdeyim, teğmenim! —diye selâm verdi.— İyi geceler! —diye saygıyla ekledi.— Karakolda bir yenilik yok. Bir emriniz var mı?

—Evet. Girin, lütfen —diye işaret etti.— Şafakla birlikte güneye doğru yola çıkacağız. Üç araçta dokuz adam olacak. Başlarında ben gideceğim, siz burada komutayı ele alacaksınız. Her şeyi hazırlayın, lütfen.

—Kaç gün için?

—Beş... En fazla bir hafta. Çavuş Malik, o Tuareg'in *erg*'i Sidi-el-Madia yönünde geçmekte olabileceğinden kuşkulanıyor —ötekinin, yüzünü buruşturmasıyla beliren ifadeyi fark etmişti.— Benim de hiç hoşuma gitmiyor, ama herhalde bu bizim görevimiz.

Çavuş Ahamuk haddini çok iyi bilirdi, ama teğmen Razman'ı da tanıyor ve fikrini söyleyebileceğini biliyordu:

—Saygısızlık etmek istemem, efendim —dedi—, ama şu Adoras'daki ayaktakımının, sizi, sorunlarına karıştırmasına izin vermemeliydiniz...

—Onlar da ordunun bir parçası, Ahamuk —diye uyardı.— İstesek de, istemesek de... Oturun, lütfen! Biraz tatlı?

—Teşekkür ederim, ama rahatsız etmek istemem.

Suat, neredeyse olduğu gibi duran tabaklarla mutfağa doğru yürümüştü bile —et, yenir gibi değildi— ve yeni gelenin gözlerinde ışıltılar yaratan bir tepsi dolusu evde yapılmış tatlıyla geri döndü.

—Hadi, çavuş! —diye güldü.— Sizi tanırız. Bunları daha iki saat önce çıkardım fırından.

Çavuşun eli, sahibinin isteğinden bağımsız olarak, kendi kendine hareket ediyormuş gibi uzandı tatlılara.

—Beni şımartıyorsunuz, hanımefendi —diye itiraf etti Ahamuk.— Bizim hanım yaptığında, ne kadar uğraşsa böyle olmuyor... —kocaman, bembeyaz dişlerini bademli gevrek hamura geçirdi, tadına vara vara çiğnemeye koyuldu. Ağzı hâlâ dolu, ekledi:— İzin verirseniz, teğmenim, sizinle gelsem iyi olacak. Bu

bölgeyi hiç kimse benim kadar iyi tanıyamaz.

—Birinin, buranın başında kalması gerek.

—Onbaşı Muhammed'e güvenebilirsiniz. Karısı da telsiz kullanmayı bilir. —Ağzındakini yutarken durakladı.— Burada hiçbir zaman bir şey olmaz.

Suat, bol şekerli, kokulu, iştah açıcı, kaynar derecede sıcak bir çay servisi yaparken teğmen düşünceye dalmıştı. Çavuş hoşuna gidiyor, arkadaşlığından zevk alıyordu, ayrıca adamları içinde kaçağı yakalayabilecek tek kişi de oydu. Belki de bu yüzden, neredeyse bilinçaltından, onu safdışı bırakmaya çalışıyordu, çünkü kalbinin derinliklerinde hâlâ Tuareg'in tarafını tutuyordu. Çay bardaklarının üstünden bakıştılar, sanki her biri, ötekinin ne düşündüğünü tahmin edebiliyordu.

—Eğer birinin onu yakalaması gerekiyorsa —diye diretti çavuş—, Malik olacağına biz olalım daha iyi. Bir kez gözüne ilişti mi, konuyu örtbas etmek için ve hiç kimse karışmasın diye ona bir kurşun sıkıverir.

—Size de öyle mi geliyor?

—Bundan eminim.

—Peki valiye teslim edecek olursak onu daha iyi bir kaderin beklediğini mi sanıyorsunuz? —Bir yanıt alamayınca, söylediğinden emin bir tavırla ekledi:— Yüzbaşı Kaleb, Ben—Kufra'nın desteği olmasaydı o adamı öldürmeye cesaret edemezdi. Beni asıl şaşırtan, Abdul-el-Kebir'i de öldürme emri vermemiş olması. —Karısının, mutfak kapısından ona yönelttiği kaygı dolu ciddi bakışları görünce— Pekâlâ!.. —diye geveledi.— Bu bizim sorunumuz değil. Anlaşıldı... —diye kabullendi sonunda.— Siz de benimle geleceksiniz. Saat dörtte uyandırın beni!

Çavuş Ahamuk, yay gibi yerinden fırladı, hoşnutluğunu gizleyemeden hazırol durumuna geçti, sonra kapıya doğru yürüdü.

—Sağ olun, teğmenim! İyi geceler, hanımefendi... Tatlı için de teşekkürler.

Dışarı çıkıp kapıyı çekti, ama Teğmen Razman da birkaç saniye sonra onun arkasından dışarı çıktı, gölgeler içinde gözden kaybolana kadar önünde uzayıp giden çölü ve geceyi seyretmek üzere sundurmanın altına oturdu.

Az sonra Suat da ona katıldı, boğucu sıcakla geçen bütün bir günden sonra tertemiz serin havanın zevkine vararak uzun süre öylece sessiz kaldılar.

Sonunda Suat konuştu:

—Kaygılanman gerektiğini sanmıyorum. Çöl o kadar büyük ki, herhalde onu hiç bulamayacaksın.

—Onu bulursam, belki de beni terfi ettirirler —diye karşılık verdi Razman, ona bakmadan.— Bunu hiç düşündün mü?

—Evet —diye kabullendi, doğal bir tavırla.— Bunu düşündüm.

—Ee?..

—Er ya da geç terfi edeceksin, polis köpekliği yapmış olmak yerine, gurur duyacağın bir şey için olursa daha iyi. Benim acelem yok... Senin var mı?

—Sana daha iyi bir hayat yaşatmak isterdim.

—Hiç üniforma giymediğine ve maaşını borç vermeyi sürdüreceğine göre, bir yıldız fazla olmuş ve maaşın artmış, ne fark eder? Herkesin sana daha fazla borcu olur, hepsi bu.

—Belki de beni buradan başka bir yere tayin ederler. Kente dönebiliriz. Kendi dünyamıza...

Karısı eğlenerek güldü:

—Aman, hadi Razman! —dedi.— Sen kimi kandırıyorsun? Senin dünyan burası, bunu biliyorsun. Seni ne kadar terfi ettirirlerse ettirsinler, sen yine burada kalırsın. Ben de seninle kalırım!

Dönüp karısına baktı, gülümseyerek,

—Biliyor musun?.. —dedi.— Geçen akşamki gibi sevişmek isterdim... Kumullar arasında.

Suat ayağa kalkıp evin içinde gözden kayboldu, az sonra kolunun altında bir battaniyeyle geri döndü.

Güneş iyice yükselip toprağı ısıtarak, sivrisinekleri taşlarla çalıların altındaki sığınaklarına ittiğinde, tuzlanın kenarına varmıştı.

Orada durdu, ayaklarından yirmi metre aşağıda ayna gibi pırıl pırıl parlayarak gözlerini kamaştırıp onları yummaya zorlayan bembeyaz düzlüğe baktı; ışığı tüm gücüyle yansıtan tuz, çöl kumlarının şiddetli ışıltısına çocukluğundan beri alışık olmasına rağmen, gözbebeklerini kavurmakla tehdit ediyordu onu.

Sonunda büyük bir taş bulup onu iki eliyle kaldırdı ve aşağı bıraktı. Taş dibe vardığında, tam beklediği gibi, güneşte adamakıllı kurumuş kabuğu kırarak, ânında yok oldu ortadan. Az sonra, arkasında bıraktığı delikten, açık kahverenkli yumuşak bir hamur, hava kabarcıklarıyla köpürerek çıkmıştı.

Taşları, tuzlanın engebeli kenarından her defasında biraz daha uzağa fırlatmayı sürdürdü, ta ki otuz metre kadar ilerde, tuz tabakasını delip geçmeden üstünde sekmeye başlayıncaya kadar. Sonra çıkıntının üzerinden öne doğru eğilip başını dikkatle uzatarak, nemliliğin dışarı süzülebildiği noktaları aradı.

En sonunda da, kendini en az tehlikeye atacak biçimde aşağı inmeyi denemek için en uygun noktayı bulmak üzere, sarp çıkıntıyı bir saatten fazla bir süreyle dikkatle inceledi.

Seçiminin doğru olduğu kanısına varınca, hecin devesini çöktürüp önüne üç avuç dolusu arpa koydu, kampını kurup hemen uykuya daldı.

Aradan dört saat geçtikten sonra, güneşin hafifçe alçalmaya başladığı bir sırada, sanki yanıbaşında saat çalmışçasına gözlerini açıverdi.

Birkaç dakika sonra, hayvanının üzerinde dengesini bularak ayağa kalkmış, arkasında bıraktığı çölü dikkatle gözlüyordu. Havaya yükselen herhangi bir toz bulutu çarpmadı gözüne, ama araçlar, sayısız kayalar yüzünden çok ağır ilerlemek zorunda kaldıklarında, *erg*'deki çakılla karışık ağır kumun havaya kalkmadığını biliyordu. Sabırla bekledi ve sonunda bu sabrının

karşılığını gördü: çok uzaklarda metalik bir cisim, güneşin bir ışınını yansıtmıştı. Uzaklığı hesap etti: bulunduğu noktaya ulaşabilmeleri için en az altı saat gerekiyordu.

Yere atladı, hayvanın yularından tutup, gürültüyle direnmesine rağmen onu çıkıntının kenarına kadar götürdü; buradan büyük bir dikkatle, adım adım aşağı inmeye başladılar; sadece ayakları kayıp, boyunlarını kırma tehlikesiyle aşağı düşmemeye değil, ayrıca her bir taşa ve sivri kaya parçasına da dikkat ediyordu, çünkü bunların altında, tuzlanın hemen kenarında, binlerce akrebin yuvalandığını biliyordu.

Dibe vardığında rahat bir soluk aldı, olduğu yerde durdu ve dört metre ötede başlayan kabuğu dikkatle inceledi. Biraz ilerleyip ayağıyla yokladı onu. Sert ve dayanıklı görünüyordu; eğer batacak olursa, hecin devesinin onu çekerek tehlikeden kurtaracağının bilinciyle, yuların ucunu bileğine sararak yuları olabildiğince uzun bıraktı.

İlk sivrisinek sokmasını topuğunda hissetmişti. Güneşin gücü azalmaya başlıyordu, az sonra burası cehenneme dönecekti.

Yürümeye koyuldu, ayaklarının altındaki kabuğun inlediğini duyar gibi oluyordu, bazı yerlerde kırılma noktasına gelmeden esniyordu. Devesi onu uysallıkla izliyordu, ama dört metre sonra içgüdüsü ona bir tehlike haberi vermiş gibi kararsız bir tavırla durup keyifsizlikle böğürdü, ancak bu böğürtüsü, içinde en cılız bir çalının bile görünmediği uçsuz bucaksız tuz tabakasını fark etmesiyle attığı bir protesto çığlığı olarak da kabul edilebilirdi neredeyse.

—Hadi yürü, salak hayvan!.. —diye söylendi.— Durmasana!

Deve, yeni bir böğürtüyle karşılık vermiş, ama yuların sert bir hareketle çekilmesi ve yüksek sesli bir çift küfür, onu yola getirmişti. On metre kadar ilerledi, ayaklarının altındaki kabuk sağlam ve güvenilir bir zemin oluşturana kadar giderek sertleştikçe, kendini daha sakin hisseder gibiydi.

Daha sonra, artık kendini göstermeyen güneşe doğru ilerleyerek ağır adımlarla yürümeyi sürdürdüler ve gecenin ilerlemiş bir saatinde hecin devesinin üstüne binip, yola kendi kendi-

ne devam etmesi için onu serbest bıraktı; kendisi orada, o yüksek eyerin tepesinde büzülmüş, sanki çalkantılı bir denizin üzerindeymiş gibi iki yana sallanarak, ama hayma'sının çatısı altında Leylâ'nın yanındaymışçasına keyifle uzun bir uyku çekerken, devesinin yolu kaybetmeyeceğinin bilincindeydi.

Şimdiye kadar geçirdiği gecelerin en sessizi olmuştu bu. Rüzgâr yakınmıyor, devenin tüylü ayakları tuzun üzerinde adım attıkça en ufak bir gürültü çıkarmıyordu ve orada, o uçsuz bucaksız *sebka*'nın ortasında, onun avına ortak çıkarak uluyan ne sırtlanlar vardı, ne de çakallar. Tertemiz, ışıl ışıl bir dolunay, engebesiz düzlüğün üzerinde milyarlarca aynadan gümüşsü kıvılcımlar çıkararak yükseliyordu; hecin devesiyle binicisinin silueti, bu düzlüğün üzerinde, gecenin boşluğundan çıkıp gölgelerin boşluğuna doğru ilerleyen, hayalet gibi, gerçekdışı bir görüntü oluşturuyordu, kesin bir yalnızlığın net görüntüsüydü bu; çünkü herhalde o güne kadar hiçbir insanoğlu, tuzlada ilerleyen o Tuareg kadar yalnız olmamıştı.

—İşte orada!

Çavuş Ahamuk, teğmenin kendisine uzattığı dürbünü alıp, eliyle gösterdiği yöne doğru çevirerek gözüne göre ayarladı ve gerçekten de, sabahın yakıcı güneşi altında ağır ağır ilerleyen biniciyi gördü.

—Evet —dedi.— Orada, ama bana öyle geliyor ki bizi gördü. Durdu, buraya bakıyor.

Teğmen Razman dürbünü yeniden alıp, Gazal Sayah'ın, beyaz yüzeyin üzerinde yükselen pusun arasından, *sebka*'nın kenarındaki bulundukları yere doğru baktığı noktaya ayarladı. Bir Tuareg'in büyük uzaklıklara alışkın şahin gözlerinin, bir dürbün yardımıyla bakan normal bir insanın görüşüne eşit olduğu belliydi.

Gerçi aralarındaki uzaklık, yansımanın etkisiyle dalgalanır gibi görünen hayvanla binicisini ancak belirsiz bir siluet olarak görmesine olanak sağlıyordu, ama yine de birbirlerine baktılar; hiçbir kaçış yolu bırakmayan tuzdan bir tuzağın ortasında kıstırıldığım anladığı şu anda ne düşündüğünü bilmek isterdi

doğrusu.

—Umduğumdan daha kolay oldu... —diye fikrini belirtti teğmen.

—Onu henüz yakalamış değiliz... —diye uyardı Ahamuk.

Dönüp ona baktı:

—Ne demek istiyorsun?

—Söylediğim şeyi —diye karşılık verdi çavuş, rahat bir tavırla.— Bizim araçlarımız tuzlaya inemez. Uygun bir bayır bulsak bile tuza saplanır kalırız. Yayan gidecek olursak da onu asla yakalayamayız.

Teğmen Razman onun haklı olduğunu anlamıştı, elini uzatıp telsizin kulaklığını aldı.

—Çavuş! —diye seslendi.— Çavuş Malik! Beni duyuyor musun?

Cihazdan bir ıslık yükseldi, bir homurtu, bir aksırıp tıksırma, sonunda Malik-el-Haydari'nin sesi net bir biçimde duyuldu.

—Sizi duyuyorum, teğmenim.

—*Sebka*'nın batı kenarındayız ve kaçağın yerini saptadık. Bize doğru geliyor, ama ne yazık ki bizi gördüğünü sanıyorum.

Alçak sesle küfür ettiğini duyar gibi olduğu çavuş, bir an durakladıktan sonra, şöyle söyledi:

—Vallahi ben artık yola devam edemem. Aşağı inmek için bir patika buldum, ama kabuk cipin ağırlığını çekmez.

—Tuzlanın çevresini kuşatıp, susuzluğun onu teslim olmaya zorlamasını beklemekten başka bir çözüm yolu göremiyorum.

—Teslim olmak mı?.. —Sesinde şaşkınlıkla inanmazlık karışımı bir ifade vardı.— İki kişiyi öldüren bir Tuareg asla teslim olmaz. —Ahamuk, onun bu sözlerini doğrulayan bir hareket yaptı.— Kendini ölüme terk edebilir, ama asla teslim olmaz.

—Mümkündür... —diye kabullendi teğmen.— ama belli ki biz de onu yakalamaya gidemeyiz. Bekleyeceğiz!

—Emredersiniz, teğmenim!..

—Telsizin başından ayrılmayın. Tamam!

Düğmeyi kapatıp Ahamuk'a döndü.

—Nesi var bunun? —diye söylendi.— Bu düzlükte bir Tua-

reg'le oradan oraya koşturalım da adam bizimle oyun oynasın ya da bize bir kurşun sıksın, bunu mu istiyor?.. —Bir an durakladı, sonra askerlerden birine döndü.— Beyaz bir bayrak hazırlayın —diye emretti.

—Onunla görüşmeye mi kalkışacaksınız? —diye şaşırdı Ahamuk.— Elinize ne geçecek ki?

Teğmen, omuzlarını kaldırdı:

—Bilmiyorum. Ama daha fazla kan akmaması için elimden ne gelirse yapacağım.

—Bırakın ben gideyim —diye yalvardı çavuş.— Ben Tuareg değilim ama bu topraklarda doğdum, onları iyi tanırım.

Teğmen, kendinden emin bir tavırla karşı koydu:

—Sidi-el-Madia'nın güneyinde en yüksek yetkili benim şimdi —dedi.— Belki beni dinler.

Askerin, ucuna kirli bir mendil bağlamış olduğu küreği sapından tuttu, tabancasını bıraktı, tehlikeli setten aşağı dikkatle inmeye başladı.

—Bana bir şey olursa, komuta sizdedir —diye belirtti.— Malik, hiçbir nedenle komutayı ele almamalı. Anlaşıldı mı?

—Merak etmeyin.

Teğmen, sendeleyerek, ayakları kayarak ve boşluğa yuvarlanmasına ramak kalarak aşağı vardı, ince tuz tabakasını güvensiz gözlerle inceledi, adamlarının kendini seyretmekte olduklarının bilinci içinde cesaretini topladı, ayakları altındaki zeminin birdenbire çökmemesi için Allah'a yalvararak, binicinin uzaktaki siluetine doğru kararlı adımlarla yürümeye koyuldu.

Kendini daha güvende hissedince, elindeki sefil bayrağı, erimiş kurşuna dönüşmeye başlayan güneşin altında sallayarak yürüyüşünü sürdürdü; en ufak bir esintinin duyulmadığı ve güneşin cayır cayır yaktığı tuzla çukurunda, ısının beş dereceden fazla yükseldiğini ve havanın insanın ciğerlerini yaktığını hissediyordu.

Tuareg'in, hayvanını çöktürüp onun yanında, elinde hazır tüfeğiyle ayakta beklediğini görmüş, yolun yarısına geldiğinde bu yaptığından pişmanlık duymuştu; terler vücudunun her yanından şakır şakır akarak üniformasını sırılsıklam bırakıyor, bacakları onu taşıyamayacak hale geliyordu.

Son kilometre, hiç kuşkusuz, hayatının en uzun kilometresi olmuştu; Gazal'ın on metre berisinde durduğunda, gücünü toplayıp sakinleşmesi epey vakit aldı ve sonunda,

—Suyun var mı? —diye mırıldandı.

Öteki, doğrudan göğsüne nişan almayı bırakmayarak,

—Bana gerek —dedi.— Geri döndüğünde içersin.

Teğmen, anlayışla susuzluğa razı oldu; dilini dudakları üzerinde gezdirdiğinde terin tuzlu tadından başka bir şey bulamadı.

—Haklısın —diye kabullendi.— Matarayı getirmemekle aptallık ettim. Bu sıcağa nasıl dayanabiliyorsun?

—Alışkınım... Benimle havadan sudan konuşmaya mı geldin?

—Hayır. Teslim olmanı istemeye geldim. Kaçamazsın!

—Bunu sadece Allah bilir. Çöl çok büyüktür.

—Ama bu tuzla o kadar değil. Adamlarım da çevresini kuşattı. —Hayvanın yanında asılı duran gevşek *herba*'ya bir göz attı.— Suyun az. Fazla dayanamazsın... —bir an durakladı.— Benimle gelirsen sana adil bir yargılanma sözü veriyorum.

—Kimsenin beni yargılamasına neden yok —diye fikrini belirtti Gazal, rahat bir tavırla.— Mubarak'ı kendi ırkımın törelerine uygun olarak, düelloda öldürdüm; subaya ise, konukseverliğin kutsal kurallarına saygı göstermeyen bir katil olduğu için hak ettiği cezayı verdim... Tuareg yasalarına göre hiçbir suç işlemiş değilim.

—Öyleyse neden kaçıyorsun?..

—Çünkü biliyorum ki, çölde olduğumuz halde, ne kâfir *rumi*'ler, ne de onların saçma yasalarını kopya eden sizler, benim yasalarıma saygı göstereceksiniz. Senin gözünde ben, seninkilerden birini öldüren pis bir 'Rüzgârın Çocuğu'yum sadece; binlerce yıl öncesine dayanan bir hakkın gereği olarak adaleti yerine getiren, Kel-Talhimus'lardan bir *inmuçar* değilim; sizlerin hiçbirinizin bu topraklara adım atmayı hayal bile etmediğiniz zamandan da çok daha öncesine dayanan bir hak bu.

Teğmen Razman, inançla itiraz ederken, kendini yere bırakarak sert tuz kabuğunun üstüne oturdu:

—Benim için hiç de pis bir 'Rüzgârın Çocuğu' değilsin. Soy-

lu ve yiğit bir *imohag*'sın ve ben senin nedenlerini anlıyorum. —Durakladı.— Ve onları paylaşıyorum. Büyük bir olasılıkla ben de böyle bir hakarete göz yummayarak aynı biçimde tepki gösterirdim —derin bir solukla iç geçirdi.— Ama benim görevim, kan akmasını engelleyerek seni yetkililere teslim etmek. Lütfen!.. —diye yalvardı.— İşleri daha da zorlaştırma.

Karşısındakinin, alayla karşılık verirken, peçesinin altından onunla eğlenerek gülümsediğine yemin edebilirdi:

—Kimin için zor? —Başını salladı.— Bir Tuareg için işler, özgürlüğünü kaybettiği anda gerçekten zorlaşmaya başlar. Bizim yaşantımız zahmetlidir, ama özgür olma gerçeği onun karşılığını verir. Bu özgürlüğü kaybedersek, yaşam nedenini de kaybetmiş oluruz. —Durakladı.— Bana ne yaparlar? Yirmi yıla mı mahkûm ederler?

—O kadar uzun olması gerekmez...

—Gerekmez mi? Öyleyse ne kadar? Beş mi?.. Sekiz mi?.. —İnançla başını salladı.— Tek bir gün bile olamaz, duydun mu? Ben sizin hapisanelerinizi gördüm, oralarda nasıl yaşandığını anlattılar bana, bir tek güne bile dayanamayacağımı biliyorum. —Eliyle, gitmesini bildiren bir hareket yaptı.— Eğer yakalamak istiyorsan, gel al beni...

Razman, ortalığı giderek daha da şiddetle kavuran güneşin altındaki o uzun yürüyüşü yeniden yapma fikrinden dehşete kapılmış bir halde, zahmetle ayağa kalktı; ona arkasını dönmeden önce,

—Seni almaya gelmeyeceğim... Bundan emin olabilirsin —dedi sadece.

Bayrak direği görevi yapmış olan küreğe dayanarak, güneş çarpmasına uğramadan *sebka*'nın kenarına ulaşabileceğinden kuşkuyla, bitkin bir halde uzaklaşırken, Gazal arkasından baktı onun.

Yalnız kalınca, *takuba*'sıyla tüfeğini sert tuz tabakasına sapladı, kendine bir gölgelik oluşturup, günün en zor saatlerinin geçişini sabırla beklemek üzere onun altına sığındı.

Gözleri, araçların güneşte metalik ışıltılar saçtığı noktaya dikilmiş, havadaki pusun her geçen dakika nasıl giderek yoğunlaştığını ve sıcaklığın insanın kanını kaynatmakla tehdit edecek

kadar arttığını fark ederek, uyumadan yatıyordu; bu öylesine yoğun, ağır ve boğucu bir sıcaktı ki, doğası gereği yüksek ısılara alışık olan hecin devesini bile rahatsız ediyordu.

Tuzlanın tam ortasında uzun süre hayatta kalamazdı, bunu biliyordu. Bir günlük suyu kalmıştı. Arkasından hezeyan ve ölüm gelecekti: ölümlerin en korkuncu; Tuareglerin doğdukları günden itibaren korktukları bir ölüm biçimi: susuzluktan ölme.

Ahamuk, güneşin yüksekliğini göz kararıyla ölçüp, tuzlanın kenarlarını uzun uzun inceledi.

—Yarım saate varmaz, sivrisinekler bizi çiğ çiğ yer —diye fikrini belirtti, söylediğinden emin bir tavırla.— Geri çekilmek zorundayız.

—Ateş yakarız.

Çavuş kesinlikle itiraz etti:

—Bu musibete karşı koyabilecek ateş ya da başka bir korunma yolu olamaz —diye diretti.— Saldırmaya bir başladılar mı askerler koşarak kaçışırlar, ben de onları durdurma garantisi veremem —gülümsedi.— Çünkü ben de onlarla birlikte koşuyor olurum.

Teğmen, bir şey diyecekti ama askerlerden biri eliyle tuzlaya doğru işaret ederek sözünü kesti.

—Bakın!.. —diye bağırdı.— Gidiyor!..

Teğmen, dürbünü aldı, gösterilen noktaya ayarladı. Gerçekten de Tuareg, o gülünç kampını kaldırmış, hayvanını yularından çekerek uzaklaşıyordu.

Düşünceli bir tavırla yardımcısına döndü:

—Acaba nereye gidiyor?..

Ahamuk, omuzlarını kaldırdı:

—Bir Tuareg'in ne düşündüğünü kim bilebilir?

—Bu hiç hoşuma gitmedi.

—Benim de.

Teğmen, yüzünde gözle görülür derecede kaygılı bir ifadeyle birkaç saniye düşündü.

—Herhalde geceden yararlanıp belli etmeden kaçmayı deneyecek —diye tahminde bulundu.— Siz, yanınıza üç adam alıp kuzeye gideceksiniz. Saud, güneye... Ben bu bölgeyi tutacağım, Malik de adamlarıyla doğuda olacak... —başını salladı.— Gözümüzü dört açarsak geçemez.

Çavuş yanıt vermedi, ama üstünün iyimserliğini paylaşmadığı belli oluyordu. O bir Bedevîydi, Tuaregleri iyi tanırdı; aynı biçimde, kendi askerlerini de iyi tanıyordu: hiç anlamadıkları,

anlamak da istemedikleri bir çölde zorunlu askerlik hizmetlerini yapmakta olan dağlılardı onlar. Teğmen Razman'ın, gerçek bir uzman olma kararlılığıyla, bu topraklara uyum sağlamak için yaptığı çabaları takdir ederek ona hayranlık duyuyordu, ama öğrenmesi gereken daha çok şey olduğu belliydi. Sahra ve onun insanları ne bir yılda özümsenebilirdi, ne de on yılda; hele hele hiçbir zaman özümsenemeyecek bir şey varsa o da, yaşam biçimleri açısından görünürde çok basit, ama gerçekte son derece karmaşık olan, 'Rüzgârın Çocukları' denilen bu akıllı insanlardan birinin düşünce tarzıydı.

Koltuğun üzerinde duran dürbünü alıp, çalkalanarak yürüyen hayvanının izlediği ve giderek daha minik bir nokta haline gelen o adama ayarladı. Neden bu korkunç fırının içine yeniden girdiğini bilemiyordu, ama bu işin içinde gizli bir hile olduğunu seziyordu, hattâ neredeyse emindi bundan. Yanında azıcık suyu olan bir Tuareg, hayvanıyla birlikte harekete geçiyorsa, bunun önemli bir nedeni var demekti.

Kulağında bir vızıltı duymasıyla yerinden fırlaması bir oldu.

—Gidiyoruz! —diye bağırdı.— Sivrisinekler!

Arabalara atladılar, daha hareket ederlerken ellerine ve yüzlerine şaplaklar indirmeye başlayarak, engebeli arazinin olanak verdiği hızla yola koyulup, bataklıklı bölgeden mümkün olduğunca uzaklaştılar. Sonra, herbiri ayrı bir yöne gitmek üzere birbirlerinden ayrıldılar.

Teğmen Razman, yanında kalan adamlarına kampı kurup akşam yemeğini hazırlamalarını emretti, kendisi de çavuş Malik-el-Haydari ile temas kurarak, hem kendi hem de kaçağın hareketlerini ona bildirdi.

—Niyetinin ne olduğunu ben de bilmiyorum, teğmenim —diye kabullendi Malik.— Ama bu herifin çok zeki olduğu belli. —Durakladı.— Belki de en iyisi onu yakalamaya peşinden gitmek...

—Herhalde onun niyeti de bu —diye karşılık verdi teğmen.— Ama unutma ki nişancılığıyla ünlü. Oraya girersek, devesi ve tüfeğiyle onun insafına kalmış oluruz. Bekleyeceğiz!..

Ve bütün gece, silâhları tetikte, kuşku uyandıracak en kü-

çük bir harekete dikkat ederek, mehtabın aydınlığına şükredip beklediler.

Ama hiçbir şey olmadı, güneş ufukta yükselip de yeniden tuzlanın kenarına döndüklerinde orada, neredeyse tuzlanın tam ortasında, yere çökmüş devesinin gölgesinde rahat rahat uyuyan adamı seçebildiler.

Dört bir yönden aynı uzaklıkta bulunan Tuareg'i, dört ayrı dürbün bütün gün gözetlemiş, ne binici ne de hayvanı, bu kadar uzaklıktan görülebilecek tek bir hareket yapmışlardı.

Yeniden akşam olmaya başlarken, sivrisinekler sığınaklarından çıkmadan önce, Teğmen Razman adamlarıyla ortak telsiz bağlantısı kurdu.

—Yerinden hiç kıpırdamadı? —diye dikkatlerini çekti.— Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Çavuş Malik onun sözlerini hatırlamıştı: "Su tükettirebilecek tek bir hareket yapmamaya özen göstererek tıpkı bir taş parçası gibi yaşamak gerek... Gece bile bir bukalemun kadar ağır hareket etmek zorundasın, böylece eğer sıcağa ve susuzluğa karşı duyarsız olmayı başarabilirsen, ve özellikle de paniği yenip sükûnetini korumayı başarabilirsen, uzak bir olasılıkla hayatta kalma şansın olabilir."

—Gücünü topluyor... —diye ileri sürdü.— Bu gece hareket geçecek... Bizim için önemli olan, ne yana gideceğini bilmek...

—*Sebka*'nın kenarına varması için en az dört saat gerekecek —diye söze karıştı Ahamuk.— Bir saat de karanlıkta tırmanıp bulunduğumuz yere gelmesi için —diye aklından hesapladı.— Geceyarısına doğru tetikte olmalıyız. Daha fazla beklerse, geçmeyi başarsa bile sonradan uzaklaşmaya vakti kalmaz.

—Devesi gemi azıya alır —diye hatırlattı Saud, tuzlanın güney ucundan.— Burada sivrisinekler bulut halinde geziyor. Bir de su deliği var, yaklaşacak olursa kesinlikle batar gider.

Teğmen Razman, Tuareg'in, canlı olarak yakalanmaktansa kendisini kumların yutmasını yeğleyeceği inancındaydı, ama herhangi bir yorumda bulunmayarak talimat vermekle yetindi.

—Dört saat dinlenin —dedi—, ama ondan sonra herkes tetikte olsun...

Düzlüğü tüm gücüyle aydınlatan mehtabın ışığında gece, yine aynı derecede uzun, bir o kadar da gergindi; şafak vakti onları, katlandıkları gerilimle sinirleri bozulmuş, karanlıkları gözlemekten kıpkırmızı gözleriyle uykuya ve yorgunluğa yenik düşmüş bir halde yakalamıştı.

Ve yeniden tuzlaya yaklaştıklarında onu yine orada görebildiler: görünürde tek bir hareket bile yapmamış olarak, aynı noktada ve aynı pozisyonda.

Teğmenin sesi, mikrofondan sinirli bir tonda duyuldu:

—Buna ne diyorsunuz?..

—Deli bu! —diye karşılık verdi Malik, keyifsiz bir ses tonuyla.— Hâlâ suyu kalmış olamaz... Bu fırında bir gün daha nasıl dayanabilir?

Hiç kimsede yanıt yoktu. Çukurun dışında oldukları ve koca koca bidonlarla yeterince suları bulunduğu halde, bu kavurucu güneşin altında bir gün daha geçirmek onlar için bile dayanılmaz bir fikirdi, oysa Tuareg, yerinden hiç kıpırdamadan bir gün daha geçirmeye hazır gibi görünüyordu.

—Bu bir intihar... —diye kendi kendine söylendi teğmen.— Bu bir intihar ve ben bir Tuareg'in intihar edebileceğini hiç sanmazdım. Ebedî mahkûmiyeti aranıyor.

Hiç o kadar uzun bir gün olmamıştı.

Ne de o kadar sıcak.

Tuz, güneşin pırıltılarını yansıtarak gücünü artırıyor, hem kendisini hem de, onu onca yıl kumluk ve taşlıkların arasında taşıdıktan sonra hiç hak etmediği biçimde acı çektirmeye gönlü razı olmadığı halde yere çöktürüp dört ayağını birden bağladığı hecin devesini mahvederek, daracık sığınağını neredeyse işe yaramaz hale getiriyordu.

Sanki rüyadaymış gibi namazını kıldıktan sonra, bir sinek kovma hareketi bile yapmadan tamamen hareketsiz kalarak, saatlerin geçmesini yine rüyada gibi bekledi, zaten böyle bir cehenneme katlanamadıkları için orada sinek de yoktu. *Herba*'larında bir tek damla bile su kalmadığının bilinci içinde, kanının damarlarında koyulaşıp giderek daha yavaş aktığı biçiminde ga-

rip bir izlenimle, derisinin nasıl kurumakta olduğunu hissediyor, vücudunu ve onun gereksinimlerini unutarak kendini bir taş parçasına dönüştürmeye çabalıyordu.

Öğle üzeri kendinden geçmiş, neredeyse elle tutulur hale gelip ciğerlerine inmeyi sanki inatla reddeden havayı içine çekme gücünden yoksun, ağzını iyice açarak, hayvanın vücuduna yaslanıp kalmıştı.

Sayıklıyordu, ama kupkuru gırtlağıyla mosmor kesilmiş dilinden tek bir ses çıkmıyordu. Sonra, hecin devesinin bir ürpermesinin ve zavallı hayvanın ta içinden kopup gelen bir yakınmanın onu yaşama geri döndürmesiyle gözlerini açtı, ama tuzlanın bembeyaz ışıltısına yenik düşerek onları yeniden yummak zorunda kalmıştı.

Ömründe hiçbir gün, ona bu kadar uzun gelmemişti; veremin yiyip bitirmesiyle kan tükürüp kumların üzerine akciğer parçaları kusan ilk çocuğunun can çekiştiği gün bile.

Ne de bu kadar sıcak.

Sonra gece oldu. Toprak çok yavaş olarak soğumaya başlamış, havanın ciğerlerine daha kolay ulaşmasıyla, gözlerinin retinasına iğneler batar gibi bir duyguya kapılmadan gözlerini açabilmişti. Hecin devesi de uyuşukluğundan kurtulmuştu, güçsüz bir böğürtü çıkararak huzursuzlukla kıpırdandı.

Bu hayvanı seviyor, onun kaçınılmaz ölümüne üzülüyordu. Onun doğumunu görmüş, daha ilk dakikadan canlı, dayanıklı, soylu bir hayvan olacağını anlamıştı. Onu sevgiyle büyütmüş, sesine ve topuğunun boynuna dokunuşuna göre davranmayı öğretmişti ona; sadece o ikisinin anladıkları kendilerine özgü bir dildi bu. Onca yıl boyunca bir kere bile onu dövmek zorunda kalmamıştı. Hayvan da onu ne ısırmaya, ne de ona saldırmaya kalkışmıştı; ilkbaharda, öteki erkek develerin isterik ve lâf anlamaz bir hale gelip sahiplerine başkaldırdıkları, yüklerini ve binicilerini durmadan yere attıkları, kızgınlığın en kötü günlerinde bile...

Bu güzel hayvan gerçekten de Allah'ın bir lütfuydu, ama artık saati gelmişti ve bunu biliyordu.

Mehtabın ufukta görünüp, tuzda yansıyan ışınlarıyla geceyi neredeyse gündüze çevirmesini bekledi ve onun ışığında kes-

kin hançerini çıkararak, acımasız ve güçlü tek bir hareketle o bembeyaz boynu kesiverdi.

Dinin gerektirdiği duayı etti ve köpürerek akan kanı *herba*'lardan birine topladı. *Herba* dolduğunda, onu hâlâ ılık ve neredeyse damarlarda atar durumda yavaş yavaş içmesiyle az sonra kendine geldiğini hissetti. Birkaç dakika bekledi, kendini toparlayınca, bağlı olduğundan ölümün gelmesiyle hiç yerinden kımıldamayıp sadece başını eğmekle yetinen devenin midesini dikkatle yokladı. Seçtiği noktanın doğruluğundan emin olduğunda hançeri, eyerin çizgili battaniyesinde temizledi ve onu bütün gücüyle batırıp derine iterek, yarayı mümkün olduğunca büyütme çabasıyla tekrar tekrar büktü. Hançeri geri çekince önce biraz kan aktı, sonra fışkıran yeşilimsi pis kokulu suyla ikinci *herba*'yı ağız ağza doldurdu. En sonunda da bir eliyle burnunu tıkayıp gözlerini yumdu, dudaklarını yaraya dayayarak, iğrenç olduğu halde hayatının ona bağlı olduğunu kesinlikle bildiği bir sıvıyı doğrudan içmeye koyuldu.

Susuzluğunun artık geçmiş olmasına ve midesinin patlayacak hale gelmesine rağmen, son damlasına kadar içip bitirdi.

Kendini başka şeyler düşünmeye ve beş günden fazla süredir devenin karnında bulunan suyun kokusuyla tadını unutmaya zorlayarak mide bulantısını bastırdı; bunu başarmak için de hayatta kalmaya kararlı bir Tuareg'in tüm iradesi gerekmişti.

Ve en sonunda, uyuyakaldı.

—Ölmüştür... —diye söylendi Teğmen Razman.— Ölmüş olması gerekir. Dört gündür yerinden kıpırdamıyor, sanki tuzdan bir heykel.

—Gidip bakmamı ister misiniz?.. —diye önerdi askerlerden biri, bu önerisinin ona onbaşılık şeritlerini kazandırabileceğinin bilincindeydi.— Sıcaklık artık azalmaya başlıyor...

Teğmen, tekrar tekrar reddetti bu öneriyi, bir yandan da, bu kum ve rüzgâr ülkesinde en kullanışlı çakmak olan, uzun ve kalın ipten bir denizci fitiliyle piposunu yakıyordu.

—O Tuareg'e hiç güvenim yok... —dedi.— Karanlıkta seni öldürmesini istemem.

—Ama ömrümüzü burada geçiremeyiz... —diye uyardı öteki.— Üç günlük suyumuz kaldı.

—Biliyorum... —diye kabullendi teğmen.— Yarın her şey aynı olursa, her bir yönden birer kişi yollayacağım. Kendimi budalaca tehlikeye atamam.

Ama kendisiyle baş başa kaldığında, onlara savaş açmadan kendini sıcaktan ve susuzluktan ölüme terk etmeye karar vermiş olabileceği fikrini kabul etmediği için, Tuareg'in niyetinin ne olduğunu tahmin edemez halde, böylesine bir bekleyiş içinde kalarak onun oyununa gelmenin, asıl büyük tehlike olup olmadığını merak etti. Bildiği kadarıyla Gazal Sayah, gerçekten özgür olan Tuareglerin en sonuncularından biriydi, 'boş topraklar'a gidip dönme yeteneğine sahip, ayrıca kendisine yapılan bir hakaretin öcünü almak için bütün bir orduyla karşılaşabilecek yetenekte soylu bir *inmuçar*, neredeyse kendi ırkının bir prensiydi. Böyle bir adamın, yakalandığını hissettiğinde kendini ölüme terk etmekle yetinmesi mantığa sığmazdı. İntihar etmek, Tuareglerin aklının alabileceği bir şey değildi, tıpkı kendi yaşamına kasteden kimsenin asla cennete gitmeyi düşünemeyeceğini bilen Müslümanların büyük bir çoğunluğunun aklının almadığı gibi. Belki de bu kaçak, halkının pek çoğu gibi, aslında dindar bir Müslüman değildi ve eski geleneklerin çoğuna bağlıydı; ama öyle bile olsa onu, beynine bir kurşun sıkarken, bilekle-

rini keserken ya da güneşle susuzluğun onu tüketmesine razı olmuş düşünemiyordu.

Bir planı vardı, bundan emindi. Makyavelce ve aynı zamanda çok basit olan bu planda, çevresinde bulunan ve bir Tuareg'in —belki de daha doğmadan önce— kendi lehine kullanmayı öğrendiği unsurlar, önemli bir yol oynuyor olmalıydılar; ama aklını ne kadar zorlarsa zorlasın, bunun ne olduğunu çözemiyordu. Adamlarının ve kendisinin yorgunluğuyla, onların hiçbir insanoğlunun böyle bir fırında bu kadar zaman susuzluğa dayanamayacağı biçimindeki inançlarıyla alay ettiğini sezinliyordu. Bir cesedi gözlüyor oldukları fikrini akıllarına, hattâ bilinçaltlarına sokmaya çalışıyordu, böylece onlar kendileri farkına bile varmadan, gevşeyip dikkatlerini azaltacaklardı. Tam o anda, tıpkı bir hayalet gibi parmaklarının arasından süzülüp kaçarak, çölün uçsuz bucaksızlığı içinde yok olup gidecekti.

Bunun, mantıklı bir düşünme biçimi olduğunun kesinlikle farkındaydı, ama yanılmadığından en emin olduğu bir anda, tuzlaya indiğinde katlanmak zorunda kaldığı o dayanılmaz sıcağı hatırlıyor, ne kadar Tuareg olursa olsun bir insanın böyle bir yerde hayatta kalabilmek için tüketmesi gereken suyu hesaplıyor ve bütün savlarının yıkıldığını, kaçağın yaşamını sürdürmesi için hiçbir umut olmadığını anlıyordu.

—Öldü o... —diye yineledi bir kez daha, kendi kendisine ve elinden bir şey gelmemesine öfkelenerek.— O orospu çocuğunun ölmüş olması gerek!

Ama Gazal Sayah ölmemişti.

Hiç yerinden kıpırdamadan, dört gün ve neredeyse dört gece boyunca yaptığı gibi hareketsiz durarak, güneşin, gölgelerin neredeyse hiçbir geçiş dönemi olmaksızın ansızın gelivereceğini haber vererek ufukta nasıl gizlendiğine baktı ve sonunda bu gece herekete geçmesi gerektiğini anladı.

Aklı, kendini cansız bir varlığa dönüştürme umuduyla, bilinçli olarak içine gömülmeye zorlandığı garip bir uyuşukluktan kurtulur gibiydi: içi sütlü bir çöl bitkisine, *erg*'de bir kaya parçasına ya da *sebka*'daki milyonlarcasının arasında bir tuz ta-

nesine dönüşüp, böylelikle su içme, terleme, hattâ işeme gereksinimini alt etmiş oluyordu.

Sanki cildindeki gözenekler kapanmış, mesanesi dışarıyla iletişim kurmaz olmuş, atışlarını en aza indirmiş olan kalbinin pompaladığı kanı, 'rölanti'de dolaşan yumuşak ve ağır bir hamura dönüşmüştü.

Bunu sağlamak için de, düşünmeyi, hatırlamayı ve hayal kurmayı bir yana bırakmıştı, çünkü bedenle aklın kesinlikle birbirlerine bağımlı olduklarını, Leylâ'yı hatırlamak, suları duru bir kuyuyu aklına getirmek ya da bu cehennemden kaçtığını hayal etmek gibi basit bir düşüncenin bile kalbinin aniden daha hızlı atmasına neden olarak, 'taş-adam'a dönüşme gereksinimini başarısızlığa uğratacağını biliyordu.

Ama o, bunu başarmıştı ve artık bu uzun trans halinden çıkmaktaydı; akşamı seyrediyor, aklını uyku durumundan çıkararak çalıştırıyordu, öyle ki bu kez de aklı bedenini harekete geçirsin, kanını canlandırsın ve kaslarının her biri, gereksinim duyacakları güce ve esnekliğe yeniden kavuşabilsin.

Karanlık bastırdığında, artık hiç kimsenin kendisini göremeyeceğinden kesinlikle emin olunca, kımıldamaya başladı; önce bir kolunu, sonra öbürünü ve sonunda bacaklarıyla başını hareket ettirerek sığınağından sürüne sürüne dışarı çıkıp ayağa kalktı; bunu yapabilmek için, ekşi ve keskin bir kokunun yayılmaya başladığını fark ettiği devenin leşine dayanmak zorunda kalmıştı.

Herba'yı arayıp buldu ve sudan çok safrayla karışık yumurta akına benzeyerek artık yarı yoğun bir biçimde akan o yeşilimsi iğrenç sıvıyı yutabilmek için, inanılmaz irade gücünü bir kez daha tümüyle kullanması gerekti. Sonra hançerini aldı, devenin eyerini çıkarıp hörgücünün derisini zorlukla keserek, içindeki beyazımsı yağı çıkardı, kısa sürede bozulmaya yüz tutacak soğuk bir içyağıydı bu, ama kendisine gücünü geri verebilecek tek şey olduğunun bilinciyle çiğnedi onu.

Sadık hayvanı, ölümünden sonra bile ona son bir hizmette bulunuyordu: susuzluğa karşı koyabilmesi için damarlarındaki kanla midesindeki suyu, onu hayata geri döndürmek için de o değerli yağ rezervini veriyordu ona.

Aradan bir saat geçip de gece iyice bastırdığında, ona şükran dolu son bir bakış yönelttikten sonra, silâhlarıyla *herba*'sını alarak, batıya doğru hiç acele etmeden yürümeye koyuldu.

Mavi *gandurah*'ını çıkarıp sadece onun altındakini bıraktığından, beyaz düzlüğün üzerinde sessizce kayıp giden beyaz bir leke haline gelmişti; çevresinde azıcık bir gölge görünmeye başlamış olan mehtap çıktığında bile, yirmi metre yakınına gelmedikçe onu seçmeye olanak yoktu.

İlk sivrisinekler kendilerini belli etmeye başladıklarında tuzlanın dik kenarını seçebildi ve *litham*'ıyla gözlerini bile örtecek biçimde türbanına iyice sarınarak, sivrisineklerin içeri sokulup topuklarını sokmasını engellemek için giysilerinin eteklerini yerlerde sürünür biçimde bıraktı.

Milyonlarca sivrisinek yıldırıcı bir biçimde vızıldıyordu, gerçi akşam karanlığından ya da şafak vaktindekinden daha az sivrisinek vardı, ama yine de sayıları ve saldırganlıkları açısından şaşılacak durumdaydılar; kollarıyla boynuna durmadan vurmak zorunda kalıyordu, öyle büyük ve sayıca öyle çoktular ki bazıları giysilerin üzerinden bile saldırmayı beceriyordu.

Tuz kabuğunun nasıl belirgin bir biçimde incelip ayaklarının altında daha tehlikeli bir hal aldığını hissediyordu, ama o karanlıkta kendini Allah'a emanet edip adımlarını onun yönlendirmesini beklemekten başka bir şey yapamayacağını da anlıyordu, bu yüzden de tuzlanın kenarının tepesinden kopup düşmüş ilk kaya parçasının sertliğini ayağının altında hissettiğinde rahat bir nefes aldı ve artık daha fazla kaygılanmadan, tırmanabileceği noktayı arandı; çünkü zaten kaygıları, ayağını bir akrep yuvasının üstüne basıp basmadığını düşünemeyecek kadar fazlaydı.

Sol yanında, üç yüz metre kadar ötede, tırmanmaya uygun bir yer buldu, başını tuzlanın kenarından dışarı uzatarak *erg*'in uçsuz bucaksızlığına bakıp da, aniden çıkan son derece hafif bir esinti yüzüne çarptığında, bitkin bir halde kendini kumların üzerine attı, bir an gelip, asla başaramayacağı inancıyla güveninin yok olma derecesine varmış olmasına rağmen, tuzladaki o tuzaktan kurtulmasına izin veren Yaradan'a şükretti.

Sivrisineklerin vızıltısını unutmaya çalışarak uzun süre

dinlendi, sonra, tuzlanın kenarından yaklaşık yarım kilometre uzaklaşıncaya kadar, bir böceği gözleyen bukalemun sabrıyla azar azar sürünerek ilerledi.

Bu arada başını, kayaların hizasından yukarıya bir kere bile çıkarmamış, küçücük bir yılan çıkıp gözlerinin önünden kıvrılarak geçtiğinde bile hiçbir harekette bulunmamıştı.

Yüzünü gökyüzüne çevirip bakarak, günün ışımasına ne kadar zaman kaldığını hesapladı. Sonra çevresine bakınıp uygun bir yer arandı: küçük siyah kaya parçalarıyla neredeyse tümüyle çevrili, çakıllı kalın kumla kaplı üç metrekarelik bir yer buldu. Hançerini çıkarıp, kendi boyunda ve iki karış derinliğinde bir çukur kazıncaya kadar kumları dikkatle ve sessizce eşeledi. Bunun içine girdiğinde hava aydınlanmaya başlamıştı, sabahın ve öğle sonrasının en kötü saatlerinde iki kayanın gölgesiyle korunacak biçimde sadece gözlerini, burnunu ve ağzını açıkta bırakarak vücudunu çakıl taşlarıyla örtmeyi tamamladığında, güneşin ilk ışınları düzlüğün üzerinde kayıyordu.

Herhangi biri çıkıp, ayaklarının altında bir adamın gizlenmekte olduğu aklına hayaline gelmeden, oradan üç metre ötede durup işeyebilirdi.

Bindiği cip, her sabah *sebka*'nın kenarına yeniden yaklaşırken, içinde iki duygu korkunç bir savaşıma girişiyorlardı sanki: o hareketsiz vücudu aynı yerde görmenin korkusu ve onu orada görememenin korkusu.

Teğmen Razman, her sabah, onunla alay etmeye kalkışan o pis 'Rüzgârın Çocuğu'na yüksek sesle küfretmesine neden olan bir öfke ve çaresizlik duygusuna kapılıyordu önce ve yine her sabah, Tuareg hakkında yanılmamış olduğunu görmenin gizli mutluluğunu duyuyordu ta içinde.

—Hapse düşmektense kendini susuzluktan ölüme terk etmek için insanın çok yürekli olması gerek —diye kabullendi.— Çok yürekli... Ama artık ölmüş olmalı.

Telsizden, çavuş Malik'in sabırsız sesi duyuldu:

—Gitmiş, teğmenim... —Öfkeden kudurduğu belli oluyordu.— Buradan her şey normal görünüyor, ama eminim kaçtı.

—Nereye? —diye sordu isteksizce.— Suyu ve devesi olmadan insan nereye gidebilir ki?.. Yoksa orada görünen bir deve değil mi?

—Evet. Oradaki bir deve —diye doğruladı öteki.— Onun yanındaki de bir adama benziyor, ama bir kukla da olabilir. —Bir an durakladı.— Ona bakmaya gitmek için izninizi rica ediyorum.

—Peki... —diye kabul etti teğmen, gönülsüzce.— Bu gece.

—Şimdi!

—Dinleyin, çavuş! —diye karşılık verdi, sesine mümkün olduğunca otoriter bir ifade vermeye çalışarak.— Sorumlu olan, benim. Hava kararırken yola çıkarsınız, gün ışıdığında da dönmüş olmanızı istiyorum. Anlaşıldı mı?

—Çok iyi anlaşıldı, efendim...

—Siz de anladınız mı, Ahamuk?

—Duydum, teğmenim.

—Saud?

—Güneş batarken bir adamımı yollarım.

—Öyleyse tamam —diye sözü bağladı teğmen.— Yarın Tidikem'e dönmek istiyorum... Bu Tuareg'den de, bu sıcaktan da, bu garip durumdan da bıktım. Eğer ölmediyse, teslim olmak da istemezse, kurşunlarla bitirin işini.

Neredeyse ânında pişman olmuştu bunu söylediğine, ama Çavuş Malik onun bu sözlerini kelimesi kelimesine yerine getirip Tuareg'in işini bir an önce bitirmeye kalkışacak olsa bile, artık sözünü geri almaması gerektiğinin farkındaydı.

Aslında Tuareg, pis bir hapisaneye düşmektense ölmeyi yeğlediğini göstermiş olduğuna göre, bunun belki de en iyi çözüm yolu olduğunu kabul etmeliydi.

Törelerin gerektirdiği görevi yerine getirmekten başka bir şey yapmadığı inancına sahip, hareketleri soylu, ağır ağır konuşan bu uzun boylu adamın, hapisanelere doluşmuş ayaktakımıyla bir arada yaşamasını gözünün önüne getirmeye çalıştı ve buna asla dayanamayacağını anladı.

Vatandaşlarının büyük bir çoğunluğu vahşi ve ilkel insanlardı, Razman bunu biliyordu. Yüzyıl boyunca, halkı cahil bırakmaya çaba göstermiş olan Fransız sömürgecilerinin boyun-

duruğu altında yaşamışlardı, şimdi kendilerini özgür ve bağımsız saysalar bile, bu bağımsızlık yıllarında daha iyi ve daha kültürlü bir halk yetişmiş değildi. Tersine, özgürlük, birçokları tarafından sık sık kötü yorumlanmış, bunlar, Fransızlardan kurtulmanın, canları ne isterse onu yapmak ve aynı Fransızların, arkalarında bıraktıkları her şeye zorla sahip olmak anlamına geldiğini düşünmüşlerdi.

Sonuç, tam bir anarşi, buhran ve sürekli bir siyasal çalkantı olmuştu; iktidar ise, ulusu kaderine götürmenin bir biçimi olmaktan çok, kısa sürede zengin olmak isteyen herkesin göz diktiği bir av hayvanına benziyordu.

Bu yüzden de hapisaneler, dolandırıcılar ve muhalif politikacılarla ağız ağza doluydu ve bu hapishanelerin hiç birinde, o Tuareg gibi, sınırsız boşluklarda yaşamak için doğmuş birine yer yoktu.

Kayanın gölgesi onu artık korumaz olunca, güneş dosdoğru yüzüne vurmuş, iri iri ter damlaları alnından aşağı akmıştı; gözlerini açıp hiç kıpırdamadan çevresine bakındı.

Tek bir hareket yapmadan, üstünü örten kum tabakasının tek bir tanesini bile yerinden oynatmadan, sıcağa, sineklere, hattâ bir ara yüzünde dolaşan kertenkeleye karşı duyarsız, öylece uyumuştu; yeşil ve beyaz renkteki kertenkele, burnundan bir metre ötede, kayanın üstünde dikilmiş, kendi bölgesini işgal eden, sırf gözler, burun ve ağızdan oluşan bu tanımadığı hayvana, koyu renk ve patlak minicik yuvarlak gözlerinde kuşkuyla bakıyordu.

Çevreye kulak verdi. Rüzgâr, insan sesleri getirmiyordu, iyice yükselip ışınları dikey olarak inen güneş de, uyuşukluğa ve bir uyku çekme gereksinimine pek az kimsenin karşı koyabildiği *galia* saati olduğunu gösteriyordu. Vücudunu neredeyse hiç oynatmadan başını kaldırdı, kayaların ötesinde kalan çevreyi gözledi. Güneye doğru bir kilometreden biraz uzakta, tuzlanın hemen kenarında, çadır bezinden bir tenteye destek sağlayan bir aracın durduğunu gördü; gergin duran eğimli tente, yarım düzine insanın işine yarayabilecek bir gölge oluşturacak bi-

çimde, uzun iplerle iki taşa bağlanmıştı.

Arkasını dönmüş, *sebka*'yı gözleyen sadece bir tek nöbetçi çarptı gözüne, ama kaç kişinin öğle uykusunda olduklarını göremedi.

Geri kalan araçlarla askerlerin çok uzakta olduklarını ve onlar için kaygılanmasına gerek bulunmadığını, daha önceki günlerde gördüklerinden biliyordu.

Onun avı orada, önündeydi, akşam olup da sivrisinekler onu bir kez daha *erg*'in içine itene kadar da orada kalmaya devam edecekti.

Askerler, onun tüfeğinin atış menzilinde bulunduklarını bilseler, o saatte pekâlâ bir sürüngen gibi kayadan kayaya sürünüp nöbetçinin arkasından yaklaşarak gırtlağını kesebileceğinden, sonra uyuyan ötekileri de hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan aynı şekilde öldürebileceğinden kuşkulansalar, yüzlerinin ne hale geleceğini hayal etmeye çalışarak gülümsedi.

Ama öyle yapmadı, vücudunu biraz kımıldatıp, kendisini güneşten koruması için kayalardan birini daha iyi bir konuma almakla yetindi. Sıcaklık artıyordu, ama üzerindeki kum tabakası onu yalıtıyor, esen hafif rüzgâr, tuzlanın içindeki o dayanılmaz eziyete meydan vermeden, havayı daha solunabilir hale getiriyordu. *Erg*, onun dünyasının bir parçasıydı, bir gazal sürüsünü bekleyerek aynı böyle kuma gömülü olarak geçirdiği sayısız günler olmuştu. Hayvanların, *grara*'larla karınlarını doyurarak, yavaş yavaş, neredeyse burun buruna gelecek kadar yaklaşmalarını bekler, zamanı geldiğinde silâhlı kolunu kaldırarak içlerinden birinin tam kalbine ateş ederdi.

Keçilerini yiyip duran o kocaman çitayı da böyle haklamıştı; sanki tehlikeyi önceden sezen ya da bir kötülük perisinin koruması altında olan, gözünü kan bürümüş bu kurnaz ve yırtıcı hayvan, sürüyü silâhsız bir çoban beklediğinde saldırır, Gazal tüfeğiyle koşup geldiğinde yer yarılmış da içine geçmiş gibi ortadan yok oluverirdi. Bu yüzden, en büyük oğlu sürüyle birlikte gelmeden önce, canavarın ortaya çıkmaya karar vermesini sabırla bekleyerek, üç gün boyunca kendini kuma gömmüştü.

Sonunda, çalıdan çalıya sürünerek geldiğini görmüştü; toprağa öylesine yapışık ve o kadar sessiz geliyordu ki ne çocuk, ne

de hayvanlar fark etmişlerdi varlığını ve tam kesin atlayışı yapmaya hazırlandığı anda, ayaklarını yerden kaldırmasına fırsat vermeden, kafasına attığı tek bir kurşunla onu yere sermişti. O çitanın postu, *hayma*'sını ziyaret edenlerde hayranlık uyandıran bir gurur kaynağı olmuş, onu öldürme biçiminin de, bütün o bölgede *Avcı* lakabının yayılmasına katkısı olmuştu.

Dört kişi, geceyarısı Tuareg'in bulunduğu noktada birleşip, başka çare kalmazsa orada işini bitirerek şafakta geri dönmüş olmak üzere yeniden yola çıkmak niyetiyle, dört bir yandan aynı anda yürümeye koyulmuşlardı.

Başçavuş Malik-el-Haydari, kendisinin yerine başkasının gitmesine razı olmayarak, sivrisinekler uyanmaya başlamadan önce, kaçağın *sebka*'nın kenarında bıraktığı ayak izlerinin üzerinden yürüyerek, tüfeği omzunda, o pis 'Rüzgârın Çocuğu'nun çekip gittiğinden emin bir halde, tuzlanın içlerine doğru ilerledi.

Bunu nasıl becerdiğini ya da şu anda nerede olduğunu bilemiyordu ve en yakın kuyu yüz kilometreden uzakta, Sidi-el-Madia dağlarının eteklerine yakın bir yerde bulunduğu halde, uçsuz bucaksız *erg*'in içinde yayan ve susuz olarak nasıl ölup da kaçabildiğini merak ediyordu.

"Eğer daha önce sırtlanlarla çarpışmalar onu bulamazlarsa, günün birinde cesedi güneşte kurumuş bir halde ortaya çıkacaktır" diye söylendi, ama içinden buna inanmak gelmiyordu, çünkü o adam 'boş topraklar'a iki kez gittiğini itiraf etmişti ona, yalan söylemediğinden emindi. Malik'in, onu tuzlada bulamayacak olursa gidip kuyuda bekleyebileceğine ihtimal vermiyor olsa da, zaten *erg*'in içinde yüz kilometrelik bir yol, herhalde Tuareg için aşılamayacak bir engel oluşturmasa gerekti.

Başçavuş için bu kovalamaca, yetkililer işe karışmadan önce onu ortadan kaldırma isteğinden daha fazla bir şeyin söz konusu olduğu, kişisel bir sorun haline dönüşmüştü. Çünkü Tuareg vahadayken onunla alay etmiş, yüzbaşıyı onun burnunun dibinde gırtlaklamış, çölde onu bir o yana bir bu yana koşturmuş, en sonunda da, neyi beklediğini tam olarak bilemeden beş gün boyunca bekler durumda bırakmıştı.

Adamları, arkasından dedikodusunu yapıyor olmalıydılar, bunu biliyordu. Adoras'a döndüklerinde, okuması yazması olmayan bir Tuareg'in, o kadar korkulan başçavuşu alaya aldığını anlatıp duracaklardı, oysa o güruha hükmetmek kolay iş de-

ğildi. Yaratmayı başardığı terörün yardımı olmadan, insan yüzbaşıyı öldürüp elini kolunu sallayarak çekip gidebildiğine göre, aynı biçimde bir çavuşun işini bitirip ortadan kaybolmanın da mümkün olduğu inancıyla, çöle kaçmaya kalkışanlar olacaktı. Bu açıdan bakılacak olursa, hayatının bir avuç hurma kadar bile değeri yok demekti.

Akşam hava kararırken Teğmen Razman, sivrisinek belâsının saldırısından uzağa, iç kısımlara doğru geri çekilme emrini verdi; adamları sığınak yerine geçen tenteyi sökerlerken, tuzlanın ortasına doğru emin adımlarla uzaklaşan onbaşıya son bir bakış yönelterek, dürbünü yeniden, onda saplantı haline gelen o noktaya çevirdi.

Yanında kalan askerler, Tuareg'in yerinden kımıldayıp kımıldamadığını bir kez daha sormanın yararsızlığından emin olarak, ağızlarını bile açmamışlardı. Ölülerin yerlerinden kıpırdamadıkları belli bir şeydi, hiçbirinin bu konuda en ufak bir kuşkuya kapılmak aklından bile geçmiyordu. 'Rüzgârın Çocuğu', kendisini kavurucu güneşte bırakma yürekliliğini göstermişti, tuzlar zamanla vücudunu örtüp devesinin yanında onu mumyalaştıracaktı, öyle ki belki de yüzyıl sonra bir gün birisi onu hiç bozulmamış olarak bulacak ve ölmek için hangi garip nedenle bu kadar uzak bir yere gitmiş olabileceğini merak edecekti.

Teğmen Razman, gelecek yüzyıllarda, ırkı yeryüzünden tümüyle silinip yok olduğunda, onun, Tuareglerin ruhunun bir simgesi haline dönüşebileceğini düşünerek, içinden güldü. Düşmanları tarafından kovalanarak, bu ölümün, teslim olup hapse düşmekten çok daha soylu ve kendisine yaraşır olduğu inancı içinde, hecin devesinin gölgesinde ölümü sükûnetle bekleyen gururlu bir *inmuçar*'dı o.

"Bir efsaneye dönüşecek —dedi kendi kendine.— Tıpkı Ömer Muhtar ya da Hamodu gibi bir efsaneye... Kendi ırkından olanları gururlandıracak ve onlara, bir zamanlar tüm *imohag*'ların böyle olduklarını anımsatacak bir efsane."

Adamlarından birinin sesi onu gerçeğe döndürdü.

—Ne zaman isterseniz, teğmenim...

Tuzlaya son bir göz atıp aracı çalıştırdı ve her geceki yerde yeniden kamp kurmak üzere sivrisineklerin bölgesinden bir kez daha uzaklaştılar.

Askerlerden biri küçük bir gazocağının üzerinde basit akşam yemeğini hazırlamaya koyulurken, teğmen telsizi açıp üssü aradı.

Suad neredeyse ânında karşılık verdi çağrısına:

—Onu yakaladın mı? —diye sordu kaygıyla.

—Hayır. Henüz değil.

Uzun bir sessizlik oldu, sonunda içtenlikle şöyle dedi Suad:

—Üzüldüm desem yalan olur... Yarın dönüyor musun?

—Başka çare yok ki! Suyumuz bitiyor.

—Dikkatli ol!

—Kampta bir yenilik var mı?..

—Dün gece doğum oldu... Dişi bir yavru.

—Bu iyi. Yarın görüşürüz!

Telsizi kesip, gri bir örtüye bürünmekte olan düzlüğü düşünceli bakışlarla seyre dalarak, elinde kulaklıkla birkaç saniye öylece kalakaldı. Bir dişi yavru doğmuştu, o ise kaçak bir Tuareg'in peşindeydi. Ne de olsa, ayların kesinlikle olaysız geçtiği Tidiken Askerî Karakolunda olağanüstü bir etkinlik haftası anlamına geliyordu bu.

Kabullenmek üzücü bir şeydi ama bu askerler, onları sadece develerine el koyan, kuyularını işgal eden ve kadınlarına sataşan utanmaz yabancılar olarak gören yerli halka karşı hiçbir ilgi duymuyorlardı.

Taşlı düzlüğün üzerine karanlık çökmüştü; uzaklarda gülen ilk sırtlanın sesi duyulmuş, utangaç yıldızlar, az sonra onlarla dolup taşacak bir gökyüzünde göz kırpmaya başlamışlardı; hayran olmaktan hiç bıkmayacağı olağanüstü bir manzaraydı bu, çünkü sıcaklık, sıkıntı ve umutsuzlukla geçen uzun bir günün ardından yine hevesle yola koyulmasına yardım edenler, bu sakin gecelerin yıldızlarıydı belki de. "Tuaregler, yollarını aydınlatmaları için mızraklarıyla yıldızları delerler..." Güzel bir çöl deyişiydi bu; basit bir tümceydi, ama her kim söylediyse o gecelerî ve o yıldızları iyi tanıyor, onları o kadar yakından saat-

lerce seyretmenin ne demek olduğunu biliyor olmalıydı. Çocukluğundan beri onu büyüleyen üç şey vardı: kamp ateşi, bir yalıyara çarpıp parçalanan dalgalar ve bulutsuz bir gökyüzündeki yıldızlar. Ateşe baktıkça kendini unutur, denize baktıkça çocukluk anılarına dalar, geceyi seyrettikçe kendi kendisiyle, geçmişle ve yaşadığı anla, hattâ kendi geleceğiyle barıştığını hissederdi.

Birdenbire gölgelerin arasından çıkıvermişti; tüfeğinin namlusunun metalik pırıltısını görmüşlerdi ilk önce.

Gözlerine inanamayarak baktılar ona. Ne ölmüş, ne de *sebka*'nın ortasında tuzdan bir heykele dönüşmüştü. Orada, gözlerinin önünde, silâhını sımsıkı kavramış, belinde tabancasıyla ayakta duruyordu. Yüzünde açıkta bıraktığı tek yeri olan gözleri, en küçük bir tehlike belirtisinde tetiği çekeceğini açıkça gösteriyordu.

—Su! —diye emretti.

Kabul ettiğini belirten bir hareket yaptığında, askerlerden biri titreyen elleriyle bir matara uzattı ona. Tuareg iki adım geri çekildi, peçesini biraz kaldırdı, tüfeğini tek eliyle tutarak, gözlerini onlardan ayırmadan kana kana içti.

Teğmenin, arabanın koltuğunda duran tabanca kılıfına doğru belli belirsiz bir hareket yapmaya kalkışmasıyla tüfeğin namlusu doğrudan doğruya ona çevrilmiş, parmağının nasıl tetikte beklediğini fark etmişti. Bu hareketinden pişman olup, Yüzbaşı Kaleb'in öcünü alma uğruna kendi hayatını tehlikeye atmaya değmeyeceğinin bilinciyle, hiç kıpırdamadan durdu.

—Seni öldü sandım —dedi.

—Biliyorum —diye kabullendi Tuareg, su içmesi sona erince.— Bir an geldi ben de öyle sandım... —Elini uzatıp askerlerden birinin tabağını aldı, *litham*'ını belli belirsiz kaldırarak eliyle yemeğe koyuldu.— Ama ben bir *imohag*'ım —dedi.— Çöl bana saygı gösterir.

—Görüyorum ki öyle. Başkası olsa ölürdü. Şimdi ne yapmayı düşünüyorsun?..

Gazal, başıyla cipi işaret etti.

—Beni Sidi-el-Madia dağlarına götüreceksin. Orada kimse bulamaz beni.

—Ya kabul etmezsem?..

—Seni öldürmek zorunda kalırım, onlardan biri beni götürür.

—Götürmemelerini emredersem götürmezler.

Tuareg, teğmenin bu sözünün saçmalığını tartar gibi uzun uzun baktı ona:

—Zaten ölmüş olacağına göre seni dinlemezler —diye düşüncesini belirtti.— Onlara karşı bir düşmanlığım yok... —diye ekledi.— Sana karşı da yok. —Bir an duraklayıp sakin bir tavırla konuştu:— İnsanın ne zaman kazandığını, ne zaman kaybettiğini bilmesi iyidir. Sen kaybettin.

Teğmen Razman başını sallayarak:

—Haklısın —diye kabullendi.— Ben kaybettim. Gün ışıyınca götürürüm seni Sidi-el-Madia'ya.

—Gün ışıyınca değil. Şimdi!

—Şimdi mi? —diye şaşırdı.— Gece vakti mi?

—Neredeyse mehtap çıkar.

—Sen delisin! —diye şaşkınlığını belirtti.— *Erg*'de yol almak gündüz bile zor... Taşlar lâstikleri parçalar, dingiller kırılır. Geceleyin bir kilometre bile yol alamayız.

Tuareg yanıt vermekte acele etmedi. Elini uzatıp ikinci askerin tabağını almış, yere bağdaş kurup oturarak, silâhı dizlerinin arasında, yemeğin tadını bile almadan, neredeyse nefesi kesilerek atıştırıyordu.

—Dinle... —diye sonra uyardı teğmeni.— Sidi-el-Madia kuyusuna varabilirsek, yaşarsın. Varamazsak, kabahat sende olmasa bile öldürürüm seni. —Söylediği şey üzerinde düşünmesine fırsat verdikten sonra ekledi:— Unutma ki ben bir *inmuçar*'ım ve söylediğim sözü mutlaka yerine getiririm.

İki askerden çok genç bir delikanlı olanı atıldı:

—Dikkatli olun, teğmenim. Deli bu, bence dediğini yapar.

Tuareg hiçbir yorumda bulunmadı. Gözünü kırpmadan askere bakmakla yetindi ve sonunda silâhını ona doğrultarak:

—Soyun! —diye emretti.

—Ne dedin? —diye sordu delikanlı, kulaklarına inanamayarak.

—Soyun dedim... —sonra silâhı ötekine de çevirdi.— Sen de.

Duraksadılar. Karşı koymaya kalkıştılar, ama Tuareg'in sesi öyle otoriter çıkıyordu ki başka çareleri olmadığını anlayarak üniformalarını yavaş yavaş çıkarmaya koyuldular.

—Çizmeleri de...

Hepsini çıkarıp Gazal'ın önüne bırakınca, o da eşyaları serbest eliyle alıp aracın arkasına fırlattı. Sonra çıkıp koltuğa oturarak Razman'a başıyla işaret etti.

—Mehtap çıktı... —dedi.— Hadi gidelim!

Teğmen, çırılçıplak kalan adamlarına baktı, içini derin bir isyan duygusu kapladı. Bir an için karşı koyacak gibi oldu, hattâ onlarla anlamlı gözlerle bakıştılar, ama adamları olumsuz bir hareket yaparak karşı koymaya yanaşmadılar ve genç olanı bitkin bir sesle şöyle dedi:

—Bizim için kaygılanmayın, teğmenim... Ahamuk bizi almaya gelir.

—Ama şafakta soğuktan ölürsünüz... —Gazal'a döndü.— Onlara hiç değilse bir battaniye ver.

Tuareg bir an kabul eder gibi oldu, ama sonra sesinde alaylı bir ifadeyle reddetti.

—Kendilerini kumla örtsünler. Hem soğuktan korur, hem de zayıflamaya yarar.

Razman, isteksiz bir selâm vermek üzere elini alnına götürdü, motoru işletip farları yaktı, ama tüfeğin namlusu ânında kaburgalarına gömülmüştü.

—Işıkları yakmadan!

Farları söndürdü ama kötümser bir tavırla başını salladı:

—Delisin sen! —diye söylendi keyifsizce.— Tam bir deli.

Gözlerinin yeniden karanlığa alışmasını bekledi, sonra önündeki engelleri seçebilme çabasıyla mümkün olduğunca öne doğru eğilerek aracı hareket ettirdi. İlk üç saat boyunca ağır ve zahmetli bir yolculuk olmuştu bu, sonunda Gazal'ın, farları artık yakabileceğini söylemesi üzerine daha hızlı ilerlemeye başlamışlarken hemen arkasından, neredeyse ânında, lâstiklerden biri paramparça oluverdi.

Teğmen kan ter içinde, küfrederek lâstiği değiştirirken tüfeğin namlusu üzerinden hiç ayrılmıyor, fırsattan yararlanıp İngiliz anahtarını ona fırlatarak bu sıkıntılı duruma bir an önce

son verecek göğüs göğüse bir çarpışmaya neden olmamak için kendini zor tutuyordu.

Ama kendisinden daha uzun boylu olan Tuareg'in daha güçlü olduğunu anlamıştı, az bir olasılıkla silâhını elinden almayı başarsa bile düşmanının, kullanabileceği bir tabancası, bir kılıcı, bir de hançeri vardı.

Yapabileceği tek şey, hızlı bir terfi olasılığına veda edip, işlerin olduğundan daha kötüye gitmemesi için dua etmekti. Aynı fikirleri paylaştığı biri tarafından yirmi sekiz yaşında öldürülmeyi kabullenmek çok büyük bir aptallık olurdu, bunu biliyordu.

Dört adam, tam geceyarısı ölü devenin başında buluşmuşlardı; avın uçup gittini anlamak hiçbiri için bir sürpriz olmamış, Başçavuş Malik-el-Haydari, hem Tuareg'e, hem de acemice oyuna gelen o 'salak teğmen bozuntusu'na yeri gelmişken ve ötekinden de çok lânetler yağdırarak, kışlaya özgü kelime hazinesinin en ağza alınmadık küfürleriyle içini dökmek için bunu fırsat bilmişti. Askerlerden biri,

—Şimdi ne yapacağız? —diye şaşkınlıkla sordu.

—Teğmenin ne yapacağını bilmem ama ben, onun izni olsun ya da olmasın, Sidi-el-Madia kuyusuna gidiyorum. O orospu çocuğu ne kadar Tuareg olursa olsun, su içmeden bu kadar gün dayanamaz.

Devenin leşini elindeki fenerin yardımıyla inceleyen kıdemli bir asker, hayvanın karnındaki yarayı işaret ederek,

—Suyu var... —diye dikkatini çekti.— İğrenç bir su, başka biri olsa ölür, ama Tuaregler buna dayanacak güçtedirler. Kanını da içmiş. —Bir an duraklayıp emin bir tavırla ekledi:— Onu asla bulamayız...

Başçavuş Malik-el-Haydari, karşılık vermedi; ölü hayvana son bir kez göz attıktan sonra arkasını dönüp aracına doğru yürümeye başladı. Bozulma derecesine bakarak, deve öleli kırk sekiz saatten fazla olması gerektiğini hesap etti, bu da Tuareg'in onu iki gece önce kurban ettiği anlamına geliyordu. Eğer hemen yola çıktıysa, ki bundan kuşkuluydu, fazlasıyla avantajlı

durumda olmalıydı, ama eğer onlara ümit verip dikkatlerini zayıflatmak için bir gün daha geçirdiyse, fazla uzaklaşmış olamazdı, yolunu kesmek için belki hâlâ vaktinde yetişebilirdi.

Onu *erg*'de yakalama düşüncesine pek güvenemiyordu, çünkü binek hayvanı olmadıkça, uzaktan bir aracı seçtiği anda kendini kuma gömebilirdi, ama devenin midesinde neredeyse sindirilmiş olan su, kokuşmadan bir gün daha dayanamazdı ve kaçağın yeni bir takviyeye kesinlikle gereksinimi olacaktı. Vadilerdeki *atankor*'larla yüksek dağlar arasındaki derin dere yatakları, fazla eşelenirse ara sıra birkaç yudum bulanık ve tuzlu bir sıvı çıkarılabilse de, hayatta kalmak için yeterli değildi ve bitmez tükenmez kayalıkların labirentine girme cüretini gösterebilecek yolcuya sadece biraz yardımcı olmaktan öteye gidemezdi.

Bu yüzden de kuyuya hâkim olmak demek, Tuareg'i teslim olmaya zorlamak ya da onu ölüme mahkûm etmek demekti. Farkına varmadan adımlarını hızlandırmış, cipe bir an önce varma kaygısıyla neredeyse koşar adım gittiğini görünce kendisi de şaşırmıştı. Mehtap ufukta gizlenmişti, ama bu çöllerde geçirdiği onca yıldan sonra yön bulma duygusu hemen hemen bir göçebeninki kadar iyiydi; aman vermeden üzerine saldıran sivrisineklere lânetler yağdırıp, adamlarına doğru avaz avaz bağırarak koşmak üzere toprak seti elinden geldiğince çabuk tırmandığında, şafak sökmesine daha bir saat vardı.

Adamları korku içinde sardılar çevresini.

—Ne oldu? —diye sordu Zenci Ali.

—Ne olacak? Çekip gitmiş. Yoksa bundan kuşkun mu vardı?

—Peki şimdi ne yapacağız?

Çavuş yanıt vermedi. Telsizi eline almış ısrarla arıyordu.

—Teğmenim! Beni duyuyor musunuz, teğmenim?

Hiçbir yanıt alamadan beş kez denedikten sonra bir küfür savurup motoru işletti:

—O kadar aptal ki, uyuyakalmış bile olabilir... Hadi gidelim!

Tuzlanın çevresini kuzeydoğuya doğru dönüp atlaya zıplaya yol alırken, adamları araçtan dışarı fırlamamak için ellerine neresi gelirse tutunmak zorunda kalıyorlardı.

Şafak sökerken, Teğmen Razman benzin doldurmak üzere durdu, bidonu boşaltıp, Gazal'ın, yalan söylemediğini anlaması için ters çevirdi.

—Bitiyor... —diye dikkatini çekti.

Tuareg karşılık vermedi. Aracın arkasına oturmuş, seçilmeye başlayan ufku ve önlerinde belirginleşen kırık ve engebeli siyah çizgiyi seyrediyordu. Sidi-el-Madia dağ kütlesi, sanki dev bir el onu yeryüzünün merkezinden dışarı doğru itip bir sihirbazlık gösterisiyle oraya oturtmuş gibi, büyük bir olasılıkla insanoğlunun gezegenin üzerinde ortaya çıkmasından önceki korkunç bir âfetin meyvesi olarak, kızıl ve kiremitrengi görünümüyle, düzlükte ansızın yükseliveriyordu.

Çölün ezelî rüzgârları, doruklarını milyonlarca yıl boyunca silip süpürerek tüm toprak, kum ya da bitki örtüsünün izlerini yok etmiş, görüntüsü, güneşin cezalandırdığı ve geceyle gündüz arasındaki korkunç ısı farklılıklarının kırıp parçaladığı, çırılçıplak, pırıl pırıl, uçsuz bucaksız bir kayaya dönüşmüştü. Herhangi bir nedenle bu dağlardan geçmiş olan yolcular, şafakla birlikte bazı sesler, çığlıklar, hıçkırıklar duyulduğunu ileri sürerlerdi; aslında bunlar, kızgın taşların, ısının ani düşmesiyle çatlamasından başka bir şey değildi.

Gerçekten de, kendisi zaten hiç güvenilir olmayan bir bölgenin tam ortasında, güvenilmez bir yerdi burası; öyle bir bölge ki Ulu Yaratıcı'nın, eserinin tüm süprüntülerini buraya atmaya koyularak, kayaları, tuzlaları, kumlukları ve 'boş topraklar'ı karmakarışık bir biçimde istif ettiğini düşünmek yersiz olmazdı.

Ancak, Sidi-el-Madia dağları şu anda Gazal'ın gözüne, tanrıların lânetine uğramış bir bölge gibi değil de, bütün bir ordunun, bir daha hiç kimsenin bulamayacağı biçimde saklanabileceği bir labirent gibi görünüyordu.

—Ne kadar benzin kaldı? —diye sordu sonunda.

—İki saatlik... En fazla üç. Böyle arazide bu hızla gidince, fazla harcanıyor... —Durakladı, sonra kaygıyla ekledi:— Kuyu-

ya varabileceğimizi sanmıyorum.

Gazal olumsuz bir hareket yaptı.

—Kuyuya gitmiyoruz —dedi.

—Ama sen dedin ki!..

Tuareg kabullendi:

—Ne dediğimi biliyorum —dedi.— Bunu sen de duydun, adamların da... Ötekilere de söyleyeceklerdir. —Bir an durakladı.— Bu son günlerde, tuzlada tek başıma kaldığımda, sizden o kadar avantajlı durumdayken nasıl olup da yolumu kesebildiğinizi merak edip durdum, ama dün şu âletle nasıl konuştuğunu görünce anladım. Adı neydi?

—Telsiz.

—Öyle ya!.. Telsiz. Kuzenim Süleyman da almıştı kendine bir tane. İki ay tuğla taşı, sonra da git, durmadan ötüp gürültü çıkaran bir şey al! Beni onun sayesinde buldunuz, öyle değil mi?

Teğmen Razman ses çıkarmadan doğruladı. Gazal, elini uzatıp kulaklığı aldı, uzağa fırlattı. Sonra da silâhının dipçiğiyle âletin geri kalanını parçaladı.

—Bu haksızlık —dedi.— Ben tek kişiyim, siz kalabalıksınız. Üstelik bir de Fransız yöntemlerini kullanmanız haksızlık.

Teğmen pantolonunu indirerek, cipin üç metre ilerisinde çömelmiş, aptesini yapıyordu.

—Bazan düşünüyorum da gerçeğin ne olduğunun farkında değilsin sen —dedi sakin bir ifadeyle.— Sorun, seninle bizim aramızda bir savaşım değil. Sorun, senin bir suç işlemiş olman ve bunun karşılığını ödemen gerektiği. Hiçbir cinayet cezasız kalamaz.

Gazal da araçtan inip, belirli bir uzaklıkta, elinden silâhını bırakmadan çömelerek onun yaptığını yapmaya koyulmuştu.

—Ben de yüzbaşıya bunu söyledim —diye karşılık verdi.— Konuğumu öldürmemeliydi... —Bir an durakladı.— Ama hiç kimse onu bundan dolayı cezalandırmadı. Bunu, benim yapmam gerekti.

—Yüzbaşı emirleri gerine getiriyordu.

—Kimin emirlerini?

—Herhalde yüksek yerden gelen emirleri... Valinin emirle-

rini.

—Böyle emirler verebilmek için bu vali de kim oluyor? Benim üzerimde, ailemin, konak yerimin ve konuklarının üzerinde ne gibi bir yetkisi var ki?

—Hükümetin bölgedeki temsilcisi olmasının kendisine verdiği yetki.

—Hangi hükümetin?

—Cumhuriyet hükümetinin.

—Cumhuriyet nedir?

Teğmen ıkındı, çevresine bakınıp uygun bir taş arandı ve onunla temizlendi. Sonra ayağa kalkıp pantolonunu özenle ilikledi.

—Şimdi kalkıp da sana, dünyada işlerin nasıl yürüdüğünü anlatmamı bekleyemezsin herhalde...

Tuareg de bir taş arandı, onunla temizlendikten sonra kıçına arka arkaya birçok kez kum attı ve ayağa kalktı.

—Neden olmasın? —diye öğrenmek istedi.— Bana bir suç işlediğimi anlatmaya çalışıyorsun, ama neden olduğunu açıklamak istemiyorsun. Bence bu çok saçma.

Razman, su bidonunun yanına gidip, aracın arkasında sallanan bir zincire asılı küçük bir maşrapaya su doldurdu, ağzını çalkalayıp ellerini yıkadı.

—Suyu boşa harcama... —diye Tuareg uyardı onu.— Bana lâzım.

Teğmen, onun dediğini yaparak dönüp baktı:

—Belki de haklısın... —diye kabullendi.— Herhalde bizim artık bir sömürge olmadığımızı sana açıklamam gerekirdi ve nasıl ki Fransızlar geldiğinde Tuaregler için her şey değiştiyse, şimdi gittiklerinde de her şeyin değiştiğini...

—Mademki gittiler, mantıklı olan, eski geleneklerimize geri dönmemizdir.

—Hayır. Mantıklı olan bu değil. O yüzyıl boşa geçmedi. Pek çok şey oldu... Dünya, 'bütün dünya' değişti.

Gazal eliyle tüm çevresini gösteren bir hareket yaptı.

—Burada hiçbir şey değişmedi. Çöl yine aynı çöl, yüz yıl da geçse aynı olacak... Hiç kimse gelip de bana demedi ki: "Al sana su; al sana yiyecek ya da cephane ve ilâç, çünkü Fransızlar artık

gittiler. Senin atalarının atalarından kalan âdetlerine, yasalarına ve geleneklerine daha fazla saygı gösteremeyiz, ama onlara karşılık sana daha iyilerini vereceğiz ve Sahra'da yaşamın daha kolay olmasını sağlayacağız; yaşam o kadar kolay olacak ki artık o âdetlere gereksinim duymayacaksın..."

Teğmen, sanki içinde suçluluk duyuyormuş gibi, başı önüne eğik, çizmelerine bakarak birkaç saniye düşündü, sonra cipin basamağında oturduğu yerde omuzlarını kaldırarak kabullendi.

—Doğru... Bunu sana söylemeliydiler, ama biz, bağımsızlığını yeni kazanmış genç bir ülkeyiz ve her şeyi yeni duruma uyarlayabilmek için uzun yıllara ihtiyacımız var.

—O halde... —Kendi bakış açısından, Gazal'ın mantığı ezici bir üstünlük gösteriyordu.— Her şeyi uyarlamaya gücünüz yetmediği sürece, zaten var olana saygı gösterseniz daha iyi olacak. Yenisini inşa etmeden yıkmak aptallıktır.

Razman, verecek yanıtı olmadığını anlamıştı. Aslında, içinde doğduğu toplumun bozulmasına üzüntüyle tanık olduğu anlarda aklını kurcalayan sorulara, kendi kendineyken bile verecek hiçbir yanıt bulamıyordu.

—Bu konuyu bıraksak iyi olacak —dedi.— Hiçbir zaman anlaşmamıza olanak yok... Bir şeyler yemek ister misin?

Gazal'ın kabul anlamında başını sallamasıyla erzakı sakladığı büyük tahta kutunun içinden bir kutu konserve et çıkarıp açarak paylaştırdı, yanına da peksimetle sert ve kupkuru bir keçi peyniri kattı; o arada güneş ufukta yükselerek yeryüzünü ısıtmaya ve uzaklarda giderek daha netleşen Sidi-el-Madia'nın siyah kayalarında yansımaya başlamıştı.

—Nereye gidiyoruz? —diye merak etti sonunda teğmen.

Gazal, sağ yanında bir noktayı işaret etti:

—Kuyu şu tarafta kalıyor. Biz sol yanımızdaki şu öteki sarp kayalığa gidiyoruz.

—Bir kez altından geçmiştim. Oraya tırmanılamaz.

—Ben tırmanabilirim. Huaila dağları da bunlar gibidir. Belki de daha beter! Oraya muflon avlamaya giderdim. Bir keresinde beş tanesini vurmuştum. Bir yıllık kurutulmuş etimiz olmuştu, çocuklarım da postlarının üzerinde uyurlar.

—*Avcı* Gazal... —dedi teğmen, hafifçe gülümseyerek.— Kimliğinden ve bir Tuareg olmaktan durur duyuyorsun, öyle değil mi?

—Öyle olmasaydım, değişirdim. Sen, kim olduğundan gurur duymuyor musun?

Teğmen başını salladı.

—Fazla değil... —diye kabullendi içtenlikle.— Şu anda bulunduğum tarafta olmaktan çok senin tarafında olmayı isterdim. Ama bir ülke böyle inşa edilemez.

—Ülkeler, işleri haksızlıkla yürüterek inşa edilirse, arkası iyi gelmez... —diye konuyu bağladı Tuareg.— Artık gitsek iyi olacak. Fazla konuştuk.

Yeniden yola koyuldular, bir kez daha lâstik patlattılar ve iki saat sonra motor işe yaramaz hale gelmeye yüz tutarak, bir takım gürültüler çıkardıktan sonra, büyük Tidiken *erg*'inin son bulduğu sarp kayalığın dimdik yükseldiği noktadan beş kilometre beride tümüyle durdu.

—Buraya kadar gelebildik!.. —dedi Razman, bir yandan da, bir devler şatosunun duvarını andıran siyah renkli dümdüz, parlak duvarı dikkatle inceliyordu.— Gerçekten de oraya tırmanmayı mı düşünüyorsun?

Gazal, sesini çıkarmadan başını salladı, yere atlayarak askerlerin kumanya torbalarına yiyecek ve cephane doldurmaya koyuldu. Silâhları boşaltıp şarjörlerde tek bir kurşun kalıp kalmadığına iyice baktı ve ordu tüfeklerini inceleyerek içlerinden en iyisini seçip, kendisininkini koltuğun üzerine bıraktı:

—Çocukken bunu bana babam armağan etmişti —dedi—, bundan başkasını hiç kullanmadım... Ama artık eskidi, onun kalibresinde kurşun bulmak da gün geçtikçe zorlaşıyor.

—Onu müzelik bir parça olarak saklayacağım —diye karşılık verdi teğmen.— Üstüne de bir plaket koyacağım: "'Haydut-avcı' Gazal Sayah'a aitti" diye.

—Ben haydut değilim.

Teğmen, onu yatıştırmak ister gibi gülümsedi.

—Sadece bir şakaydı...

—Şakalar, akşamları ateş başında ve dostlar arasında iyi olur. —Durakladı.— Şimdi sana bir şey söyleyeceğim: benim pe-

şimi bırak, çünkü seni bir daha görürsem öldürürüm.

—Eğer emir alırsam, peşine düşmek zorunda kalırım —diye uyardı onu teğmen.

Tuareg, eski *herba*'sını boşaltıp temiz suyla çalkalama işini yarıda keserek, kulaklarına inanamaz bir tavırla başını salladı:

—Sana verdikleri emirlere bağımlı olarak nasıl yaşayabiliyorsun? —diye sordu.— Hep başkalarının iradelerine bağımlı olarak nasıl kendini bir insan gibi ve özgür hissedebiliyorsun? Eğer sana "Bir suçsuzun peşine düş" derlerse, peşine düşüyorsun. Eğer sana "Yüzbaşı gibi bir katili rahat bırak" derlerse onu rahat bırakıyorsun. Bunu anlamıyorum!..

—Hayat, burada, çölde göründüğü kadar basit değil.

—Öyleyse o hayatı çöle getirmeyin. Burada iyi de, kötü de, haklı da, haksız da bellidir. —*Herba*'yı doldurma işini tamamlayarak, askerlerin mataralarının da dolu olup olmadıklarını kontrol etti. Bidon neredeyse boşalmıştı, teğmen onu uyardı:

—Beni susuz bırakmayacaksın ya? —diye sordu kaygıyla.— Hiç değilse bir matara ver bana.

Tuareg kararlı bir edayla reddetti:

—Bir parçacık susuzluk çekersen, tuzlada neler hissettiğimi anlarsın —diye yanıt verdi.— Çölde susuzluk çekmeyi öğrenmek iyidir.

—Ama ben Tuareg değilim ki —diye itiraz etti teğmen.— Kampıma yayan dönemem. Orası çok uzak, yolumu kaybederim. Lütfen!..

Yine reddetti.

—Buradan bir yere kıpırdamamalısın —diye salık verdi.— Ben dağlara vardığımda, battaniyelerle askerlerinin giysilerini ateşe verebilirsin. Dumanı görüp seni kurtarmaya gelirler. —Durakladı.— Ben yukarı varıncaya kadar bekleyeceğine söz verir misin?

Teğmen, sesini çıkarmadan kabul etti ve oturduğu yerden kıpırdamadan, Tuareg'in kumanya çantalarını, mataraları, *herba*'yı ve silâhlarını yüklenmesini seyretti. Ağırlığın farkında değil gibi görünüyordu, sıcağa aldırmadan hızlı, kararlı ve sağlam adımlarla yürüyerek uzaklaşmaya başlamıştı.

Yüz metreden fazla uzaklaştığında, Razman ısrarla klâkso-

nu çalarak onu dönüp bakmaya zorladı:

—İyi şanslar! —diye bağırdı.

Öteki, eliyle bir işaret yaptı, arkasını dönüp yürümesine devam etti.

"Hurma ağaçları, başlarının ateşte, ayaklarının suda olmasını severler" diyen eski bir söz vardır; bu atasözünün kanıtı gözlerinin önündeydi işte, çünkü neredeyse göz alabildiğine uzanan yirmi binden fazla hurma ağacı, köklerinin yüzlerce pınarın ve sayısız kuyunun serin ve duru sularına sımsıkı gömülmesinin verdiği rahatlıkla, boğucu sıcağa aldırmadan yapraklarını gökyüzüne uzatmışlardı.

Bu, güneş ışınlarının amansız, kavurucu ve boğucu bir halde yukarıdan aşağıya dimdik indiği zamanlarda bile gerçekten güzel bir manzaraydı, çünkü içeride, kalın camlar ve el değmemiş beyazlıktaki yumuşak tül perdelerle dışarının sıcağından korunan geniş ve loş çalışma odasındaki klima cihazı, Vali Hasan-ben-Kufra'nın, istediği gibi çalışabilmek için tartışmasız şart koştuğu, neredeyse buz gibi denebilecek aynı dereceyi yılın her mevsiminde gece gündüz sağlıyordu.

Bir elinde çay fincanı, öbüründe bir 'Davidoff-Ambassadrice' ile oradan bakıldığında Sahra, bir bakıma dayanılır bir hal alıyordu, hattâ bazı akşamlar güneş, caminin minaresi hizasında gözden kaybolmadan önce, El-Akab'daki tek ufku oluşturan hurma dallarından döşeğinde dinlenmek üzere duraklar gibi olduğunda, buranın gerçekten de cennetten bir manzara olduğu düşünülebilirdi.

Aşağıda, balkonların altında, efsaneye göre, Albay Duperey'in, sarayı yaptırdığı zaman planlarını kendisi çizdiği tenha bahçede, binlerce kumrunun kuğurduğu ya da upuzun göç uçuşlarının ardından inanılmaz sürüler halinde gelen bıldırcınların kondukları yüksek servilerin gölgesinde, gül ve karanfil tarhları, elma ve limon ağaçlarıyla yer paylaşamıyordu.

El-Akab'ın güzel olduğuna kuşku yoktu; Marakeş'ten Nil kıyılarına kadar Sahra'nın en güzel vahasıydı, bu yüzden de, kendi başına, pek çok Avrupa ülkesinden büyük olan bir eyaletin merkezi olarak seçilmişti.

İşte 'seçkin' Vali Hasan-ben-Kufra da, hareketleri ölçülü, sözünü esirgemez, ne yaptığını bilen bir genel valinin mutlak

hâkimiyetiyle, imparatorluğunu, sarayın bu buz gibi serin çalışma odasından yönetiyordu.

—Siz beceriksizin birisiniz, teğmen —diyerek, yüzünde hakaretten çok iltifata yaraşır bir gülümsemeyle dönüp baktı ona.— Elinde eski püskü bir silâhtan başka bir şeyi olmayan bir kaçağı yakalamak için bir düzine adam yetmiyorsa, daha başka neye ihtiyacınız var acaba? Bir tümene mi?

—İnsanların hayatlarını tehlikeye atmak istemedim, Ekselans. Bunu size daha önce de söyledim. O eski tüfeğiyle, yanına yaklaşmamıza izin vermeden bizleri teker teker yere serebilirdi. Nişancılığı dillere destan, bizim adamlarımız ise ömürlerinde kırk mermi bile yakmamışlardır... —Bir an durakladı.— Boşa cephane harcamamak için emir almıştık.

—Biliyorum —diye kabullendi vali, balkon tarafından uzaklaşıp görkemli yazı masasına dönerek.— Ben kendim vermiştim bu emri. Görünürde bir savaş yoksa, bir yıl içinde evlerine dönecek olan acemi erleri birinci sınıf birer atıcı haline getirmeyi bir savurganlık sayarım... Tetiği çekmeyi bilsinler, yeter.

—Ama yeterli olmadı, Ekselans. Cüretimi bağışlayın. Çölde, bir insanın hayatı, çok kez nişancılığına bağlıdır. —Yutkundu.— Bu da öyle bir durumdu —diye sözünü tamamladı.

—Dinleyin, teğmen... —diye karşılık verdi Hasan-ben-Kufra, sükûnetini kaybetmeden, zaten onun sükûnetini kaybettiğini hiç kimse hatırlamıyordu.— Hem asker olmadığıma göre bunu rahatça söyleyebileceğimi de unutmayın. Askerlerin hayatlarına saygı duymak bence övgüye değer bir davranış, ama öyle durumlar vardır ki, bu da onlardan biri —diye özellikle belirtti—, askerlerin her şeyden önce görevlerini yerine getirmeleri gerekir, çünkü ait oldukları ordunun şerefi söz konusudur. Bir Bedevînin, bir yüzbaşıyla kılavuzlarımızdan birini öldürmesine, iki askeri çırılçıplak soymasına ve bir teğmeni kendisini çölden arabayla geçirmeye zorlamasına göz yummak, Silâhlı Kuvvetler olarak sizler için, eyaletin en yüksek yetkilisi olarak da benim için bir şerefsizlik.

Teğmen Razman, sessizce kabullendi ve vücudunun ürpermesini elinden geldiğince bastırdı, çünkü üzerindeki hafif üniforma, bu odanın ısısına göre tasarlanmış değildi.

—Bir adamı yakalayıp adalet önüne çıkarmak için benim yardımım istenmişti, Ekselans —diye karşılık verdi, sözlerine güçlü ve soğukkanlı bir ifade vermeye çalışarak.— Onu bir köpek gibi öldürmek için değil. —Durakladı.— Polis gibi davranmak için, yüksek yerden son derece açık ve seçik emirler almam gerekirdi. İşbirliği yapmak istedim ve hareket tarzımın başarılı olmadığını itiraf ediyorum, ama içtenlikle inanıyorum ki yanımda beş cesetle geri dönseydim çok daha kötü olurdu.

Vali, konuşmanın sona erdiğini belirtmek ister gibi koltuğunda arkasına yaslanarak, onun bu sözlerini sükûnetle reddetti.

—Buna karar vermesi gereken bendim, bana gelen haberlere göre de, cesetler daha çok işimize yarardı. Göçebe kabileler arasında uyandırdıkları saygı, Fransızlardan bize kalmıştı, ama şimdi, ilk kez olarak, o Bedevînin sayesinde ve sizin gösterdiğiniz beceriksizlik yüzünden, bu saygı yara almış oldu. Bu iyi bir şey değil! —diye hükmünü verdi.— Hayır. Bu hiç iyi bir şey değil.

—Üzgünüm...

—Daha da fazla üzüleceksiniz, teğmen, bundan emin olun. Bugünden itibaren, Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi'nin yerine Adoras Karakoluna atanmış bulunuyorsunuz.

Teğmen Razman, odadaki klimalı havayla hiç ilgisi olmayan buz gibi soğuk bir terin tüm vücudunu kapladığını hissetti, bacakları neredeyse birbirine vuracak derecede titremeye başladı.

—Adoras mı?! —diye tekrarladı.— Bu haksızlık, Ekselans. Ben bir hatâ yapmış olabilirim, ama suç işlemiş değilim.

—Adoras bir hapisane değil —diye dikkatini çekti karşısındaki, sükûnetle.— Sadece bir ileri karakol. Oraya kimi uygun görürsem onu yollamaya da yetkim var.

—Ama herkes bilir ki orası it uğursuza ayrılmış bir yerdir... Ordunun süprüntü takımına!

Vali Hasan-ben-Kufra, kayıtsız bir tavırla omuzlarını silkti ve masanın üzerindeki bir raporu incelemeye koyularak sanki bununla son derece ilgileniyormuş pozuna girdi. Teğmene hiç bakmadan,

—Bu sadece bir görüş —diye yorumda bulundu—, resmen kabul edilmiş bir olay değil... İşlerinizi yoluna koyup naklinizi düzenlemeniz için bir ayınız var.

Teğmen Razman bir şey söyleyecekti, ama yararsız olacağını anladı, sert bir selâm çaktı, o kahpenin dölüne nasıl yere serildiğini görme zevkini vermemek için bacaklarının titremesini durdursun diye Tanrı'ya yalvararak, kapıya doğru yürüdü.

Dışarı çıktığında alnını mermer sütunlardan birine dayayarak birkaç saniye beklemesi gerekti, çünkü harıl harıl çalışan yirmi kadar memurun gözleri önünde, o görkemli mermer merdivenlerden bahçeye ve çiçek tarhlarına kadar yuvarlanmadan inebilecek gücü bulamıyordu kendinde.

Bu memurlardan biri, sessizce arkasından geçmiş, çalışma odasının kapısını üç kere vurduktan sonra içeri girerek kapıyı kapatmıştı.

Raporu inceliyor gibi yapmayı bırakıp, koltuğundan kıpırdamadan büyük pencerelerden caminin minaresini seyretmekte olan vali, halının kenarında saygılı bir tavırla duran yeni gelene doğru başını hafifçe eğerek sordu:

—Ne var, Enver?

—Tuareg'den hiçbir haber yok, Ekselans. Ortadan kayboldu.

—Buna hiç şaşırmadım —diye itiraf etti.— Bu 'Rüzgârın Çocukları'ndan herhangi biri, bir ay içinde çölü bir uçtan bir uca geçebilecek güçtedir. Kendi halkının yanına dönmüştür. Hiç değilse kim olduğunu tam olarak bilebiliyor muyuz?

—Gazal Sayah, Kel-Talhimus'lardan bir *inmuçar*. Genellikle Huaila dağları yakınlarında çok geniş bir arazide göçebe yaşar.

Vali Hasan-ben-Kufra, duvara gömülü kocaman bölge haritasına şöyle bir göz atıp, kötümser bir tavırla başını salladı.

—Huaila dağları ha! —diye tekrarladı.— Orası tam sınırın üstünde kalıyor.

—Uygulamada o bölgede sınır yok, efendim. Sınırı hiç kimse kesin olarak saptayabilmiş değil.

—'Hiçlik' sözcüğü orada tam olarak niteliğini buluyor —dedi, ayağa kalkıp koskoca odada ağır ağır dolaşarak.— O ıssız

yerlerde kaçak bir Tuareg'i aramak, okyanusta bir balığı aramaktan farksız... —dönüp dosdoğru gözlerinin içine baktı.— Dosyayı kapatın.

Sekiz yıldan fazla bir süredir doğrudan valinin emrinde çalışan yetenekli sekreteri Enver-el-Mohkri, hoşnutsuzluğunu belirten bir hareketle yüzünü buruşturma cesaretini göstererek,

—Askerlerin hiç hoşuna gitmeyecek bu, Ekselans... —dedi.— O, bir yüzbaşıyı öldürdü.

—Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi'yi hor görüyorlardı —diye hatırlattı vali.— Hayvanın biriydi o... —Yeniden bir 'Davidoff' alıp ağır ağır yaktı.— Tıpkı Çavuş El-Haydari gibi.

—Adoras'daki güruhu ancak bu tür insanlar hizaya getirebiliyor...

—Artık bu işi Teğmen Razman'ın yapması gerekecek.

—Razman mı? —diye şaşırdı El-Mohkri.— Razman'ı Adoras'a mı atadınız? Üç ay bile dayanamaz. —Eğlenerek gülümsedi.— Demek bundan dolayı, dışarıdayken bayılmak üzereydi. Önce ırzına geçip sonra gırtlağını keserler onun.

Vali, çalışma odasının bir köşesini kaplayan siyah deriden üç parçalı oturma takımının koltuklarından birine çöküp, kalın bir duman bulutunu havaya savurarak, olumsuz anlamda başını salladı:

—Belki de öyle olmaz... —diye tahminde bulundu.— Belki de harekete geçip hayatı için savaşım verir de, bu bölgeye *Beau Geste* okuyup Duperey'i taklit etmeye gelinemeyeceğini anlar. —Uzun bir an durakladı.— Bana bir görev verildi: çöküş halindeki eski romantizmin ve hastalık derecesinde koruyucu babalığın tüm kalıntılarını bu bölgeden silip atmak ve bu eyaletle buradaki insanlara, tüm ülkenin yararı için boyun eğdirmek. Burada petrol var, demir ve bakır var, fosfat var; eğer güçlü, ilerici ve modern bir ülke haline gelmek istiyorsak, istediğimizden bin kat fazla zenginlik var... —inançla başını salladı.— Bunu da, Teğmen Razman gibi adamlarla değil, Malik ya da Yüzbaşı Kaleb gibi tiplerle gerçekleştirebilirim... Kabul etmek üzücü, ama Tuareglerin yirminci yüzyılın ortasında var olmaya hakları yok, tıpkı Amazon yerlilerinin ya da Amerika'daki Kızılderililerin hakları olmadığı gibi. Siular'ın, petrol kuyularının ya da

atom santrallarının arasında bizon sürülerini kovalayarak, orta-batının otlaklarında hâlâ oradan oraya koşuşturmalarını düşünebiliyor musun? Tarihsel bir dönemi tamamlayıp yok olmaya mahkûm yaşam biçimleri vardır, istesek de istemesek de bizim göçerlerimize olan da budur. Ya bu yaşama ayak uyduracaklar, ya da kökleri kazınacak.

—Kulağa çok sert geliyor...

—Yüzyıllar boyunca birlikte yaşadığımız Fransızları kovmamız gerektiğini söylemeye başladığımızda da kulağa sert geliyordu. Hattâ onların birçokları benim kişisel dostlarımdı, okula birlikte gitmiştik, adlarıyla sanlarıyla tanıyordum onları. Ama duygusallığa yer vermeden işlerini bitirmenin zamanı gelmişti, biz de bunu yaptık. Burjuva ahlâkının üzerine çıkması gereken bazı şeyler vardır, bu da onlardan biri. —Yeniden uzun bir süre, düşünceli bir tavırla durakladı.— Cumhurbaşkanının görüşü son derece açık, bana da aynen öyle söyledi: "Hasan..." dedi, "Göçerler, mantıksal olarak yok olma sürecine girmiş bir azınlıktır. Ya onları yararlı işçiler haline dönüştürelim, ya da onların acı çekmelerini, kendimizin de sorunlarla karşılaşmamızı önlemek için, yok olmalarını hızlandıralım..."

—Ama yine de en son konuşmasında... —diye çekinerek atıldı sekreteri.

—A, hadi Enver! —diye bir çocukmuş gibi azarladı onu.— O göçerlerin bir bölümü bizi duyarken, dünya da gözlerini bağımsız bir ülke olarak bizim evrimimize dikmişken, bunlar uluorta söylenebilecek şeyler değil... Örneğin Amerikalılar, tam kendi yerlilerinin haklarını yok ettikleri anda, insan haklarının en büyük savunucusu kesildiler.

—O devirler başkaydı.

—Ama koşullar aynıydı. Tüm zenginliklerini işletme ve geri kazanılamaz bir insan yükünün oluşturduğu ağır safrayı atma gereğini duyan, bağımsızlığını yeni kazanmış bir ulus... Bizler hiç değilse onlara, ortak yaşamla bütünleşme olanağı tanıyoruz. Onları ne kurşunlarla yok ediyoruz, ne de 'rezerv'lere hapsediyoruz...

—Ya bütünleşmek istemeyenler? Şu Gazal gibi, çöldeki yaşamı eski âdetlerin yönetmesi gerektiğine hâlâ inananlar? Onla-

rı ne yapacağız? Kızılderililere yapıldığı gibi silâhla peşlerine mi düşeceğiz?

—Hayır, tabii ki değil... Sadece süreceğiz onları. Siz kendiniz söylediniz, çölde sınırların çizilmediğini ve onların sınırlara saygı göstermediklerini... Öyleyse sınırları geçsinler... Başka ülkelerdeki kardeşlerinin yanına gitsinler... —Elini havada salladı.— Ama eğer kalırlarsa, ya bizim yaşam biçimimize uyum sağlasınlar, ya da sonucuna katlansınlar.

—Uyum sağlamayacaklardır... —diye karşılık verdi Enver-el-Mohkri, inançla.— Şu son zamanlarda onları derinliğine inceledim, bazıları vazgeçseler bile büyük bir çoğunluğunun kendi çöllerine ve kendi âdetlerine bağlı kalmaya devam edeceklerinden eminim... —Dışarıda, müezzinin müminlere seslendiği uzaktaki bir minareyi işaret etti.— Namaz vakti geldi... Camiye gidiyor musunuz?

Vali sessizce başını salladı, masaya yaklaşıp elindeki Havana purosunu ağır bir kristal tablaya bastırdı ve incelemekte olduğu belgelere bir göz attı:

—Bunlara sonra bakarız —dedi.— Sekreterlerden biri kalsın; bu, yarın başkente gitmeli.

—Yemeğe eve mi gideceksiniz?

—Hayır. Eşime haber verilsin.

Dışarı çıktılar. Enver, bazı emirler verip, şoförün klimayı zaten en sonuna kadar açmış olduğu siyah otomobile bindiği sırada ona yetişmek üzere merdivenlerden aşağı koştu. Kısa yolculuğu hiç konuşmadan yaptıktan sonra, çevrelerinde geniş bir boşluk bırakan saygılı Bedevîlerle kuşatılmış olarak yan yana namaz kıldılar. Çıkışta vali, gölgeli hurmalığa keyifle baktı. Bu saat hoşuna gidiyordu. Tıpkı şafak vaktinin çölün en güzel anları olduğu gibi, bu da kuşkusuz vahadaki en güzel saatti ve yüzlerce kuşun, ağaçların dallarında geceyi geçirmeye çok uzaklardan nasıl geldiklerini seyrederek, bahçelerle kuyuların arasında ağır ağır dolaşmaya bayılıyordu.

Yakıcı güneşin altında ezilen kokular da, sanki bu saatte günün sıcağının verdiği uyuşukluktan kurtuluyor, güllerin, yaseminlerin, karanfillerin kokusu başıboş kalıyordu; Vali Hasan-ben-Kufra, çiçeklerin, dünyanın başka hiçbir yerinde bu sı-

cak ve verimli ülkedeki kadar kokulu olamayacakları inancındaydı.

Bir el hareketiyle şoförü savıp, geri bir bölgeyi ve bazı yarı vahşi insanları yönetmek anlamına gelen binlerce sorunu bir an için unutarak, gezinti yolundan ağır ağır yürümeye başladı.

Böyle anlarda sessizliği yeğlediğinin bilinci içindeki sadık sekreteri Enver, hangi noktada duracağını, nerede bir Havana purosu yakacağını ve hangi gül tarhından Tamat'taki gece masası için bir gonca koparacağını önceden bilerek, bir gölge gibi onu izliyordu. Bu gezintiler neredeyse günlük bir seremoni haline dönüşmüştü ve Ekselanslarının, tek vücut egzersizi ve eğlencesini oluşturan bu gezintiden vazgeçmesi için, ya sıcağın dayanılmaz bir hal alması ya da işlerin fazlasıyla birikmesi gerekiyordu.

Gece, her zaman tropikal ülkelerin üzerine çökerken olduğu gibi çabucak geliveriyordu, sanki insanların, gurup vaktinin güzelliğinin ve sükûnetinin zevkine fazlasıyla varmalarını istemez gibi, ama bahçeleri ve hurmalıkları birkaç dakika içinde ele geçiriverecek olan karanlık umurlarında değildi onların, çünkü her bir gezi yolunu ve her bir çeşmeyi gözü kapalı tanıyorlar, sarayın uzaklardaki ışıkları, yönlerini bulmalarına yetiyordu.

Ancak bu kez, karanlık tamamen çökmeden önce, hurma ağaçlarının birinden, ya da belki doğrudan doğruya yerin içinden bir gölge belirmiş, onu tam olarak seçememelerine ve elinde ağır bir tabanca tuttuğunu pek fark edememelerine rağmen, bunun o olduğunu ve kendilerini beklediğini anlamışlardı.

Enver bağırmak istedi, ama namlunun siyah deliği gözlerinin bir karış ötesinde duruyordu.

—Sus! —diye emretti.— Zarar vermek istemiyorum.

Vali Ben-Kufra, en ufak bir heyecan belirtisi göstermedi.

—Öyleyse burada ne arıyorsun?

—Konuğumu. Benim kim olduğumu biliyor musun?

—Tahmin ediyorum... —bir an durakladı.— Ama senin konuğun artık burada değil...

Gazal Sayah, ona dikkatle baktı, yalan söylemediğini anlamıştı.

—Nerede? —diye merak etti.

—Çok uzakta. —Durakladı.— Bir yararı yok. Onu asla bulamazsın.

Tuareg'in kara gözleri, peçesinin ötesinde birkaç saniye ışıl ışıl parladı. Silâhının kabzasını sımsıkı tutarak:

—Orasını görürüz... —dedi, sonra da Enver-el-Mohkri'ye işaret ederek— Sen gidebilirsin —diye emretti.— Eğer bir hafta içinde Abdul-el-Kebir sağ salim, özgür ve yalnız olarak, Sidi-al-Madia dağlarının kuzeyindeki *gelta*'da olmazsa, efendinin kellesini uçururum. Anladın mı?

Enver-el-Mohkri, yanıt verecek gücü bulamadı kendinde, onun yerine Hasan-ben-Kufra konuştu:

—Eğer aradığın Abdul-el-Kebir'se, buracıkta bana bir kurşun sık da zahmetten kurtulalım —dedi kendinden emin bir tavırla.— Onu sana asla teslim etmezler.

—Neden?

—Cumhurbaşkanı buna razı olmaz.

—Hangi Cumhurbaşkanı?

—Hangisi olacak? Cumhuriyetin başkanı.

—Senin hayatına karşılık da mı razı olmaz?

—Benim hayatıma karşılık da.

Gazal Sayah, omuzlarını silkip sükûnetle Enver-el-Mohkri'ye döndü:

—Sen benim mesajımı ilet, yeter. —Durakladı.— Ve her kimse o Cumhurbaşkanına da söyle, konuğumu bana geri vermezse, onu da öldürürüm.

—Sen delisin!

—Hayır. Ben bir Tuareg'im —diye silâhını salladı.— Artık git ve unutma: bir hafta içinde, Sidi-al-Madia dağlarının kuzeyindeki *gelta*'da —silâhın namlusunu valinin böğrüne dayayıp onu ters yöne doğru itti.— Bu taraftan! —diye belirtti.

Enver-el-Mohkri birkaç adım attı, geri dönüp baktığında onların hurmalığın gölgeleri arasında gözden kaybolduklarını görebilmişti.

Sonra sarayın ışıklarına doğru koştu.

—Abdul-el-Kebir, bizim bağımsızlığımızın yaratıcısıdır, ulusal bir kahraman, böyle bir ulus olarak da ülkemizin ilk Başkanı. Ondan söz edildiğini hiç duymamış olman gerçekten mümkün mü?

—Hiç duymadım.

—Bunca yıldır nerelerdeydin?

—Çölde... Hiç kimse gelip de neler olup bittiğini anlatmadı bana.

—Konak yerinden hiç yolcu da mı geçmiyordu?

—Pek az... Hem de konuşacağımız daha önemli konular vardı. Abdul-el-Kebir'e ne oldu?

—Şimdiki Başkan onu devirdi... Yetkisini elinden aldı, ama ona saygı duyuyordu, onu öldürtmeye cesaret edemedi. Birlikte savaşmışlar, Fransız hapisanelerinde uzun yıllar birlikte yatmışlardı —olumsuz anlamda başını salladı.— Hayır. Onu öldüremezdi... O zaman onu ne vicdanı affederdi, ne de halk.

—Ama onu hapsetti, öyle değil mi?

—Onu sürgüne yolladı. Çöle.

—Nereye?

—Çöle dedim ya.

—Çöl çok büyük.

—Biliyorum. Ama yandaşlarından birinin onu bulup kaçmasına yardım edemeyeceği kadar büyük değil. İşte böyle gelmişti senin *hayma*'na.

—O genç adam kimdi?

—Bir fanatik. —Ağır ağır yanıp tükenen odun ateşine uzun uzun baktı, kendi düşüncelerine dalmış gibiydi. Yeniden konuştuğunda Tuareg'e bakmadı, sanki kendi kendine konuşuyordu.— Bizi iç savaşa sürüklemek isteyen bir fanatik. Abdul özgürlüğüne kavuşsaydı, muhalefeti sürgünden yönetirdi ve kendimizi bir kan gölü içinde bulurduk. Bir zamanlar ona o kadar eza eden Fransızlar, bu kez ondan yana olurlardı. —Bir an durakladı.— Onu bize yeğliyorlar.

Başını kaldırdı, bakışlarını daracık mağarada ağır ağır gez-

dirdikten sonra, bir kaya çıkıntısının üzerine uzanmış kendisini seyretmekte olan Gazal'a dikti. Sesinde içten bir ifadeyle ekledi:

—Sana vakit kaybettiğini neden tekrar tekrar söylediğimi anlıyor musun? Beni asla onunla değiştokuş etmezler, bundan dolayı da onları suçlamam. Ben basit bir validen başka bir şey değilim: sadık ve yararlı bir memur, işini elinden geldiğince iyi yapan, ama hiç kimsenin uğruna bir iç savaşa atılmayacağı biri... Abdul-el-Kebir'in anısının silinip gitmesi ve karizmasının yok olması için uzun yıllar geçmesi gerek... —çay bardağını bağlı elleriyle dikkatle alıp dudaklarına götürüp, ağzı yanmasın diye höpürdeterek içti.— Bu süre içinde işler de pek iyi gitmedi... —diye devam etti.— Hatâlar yapıldı; bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelere ve yeni kurulmuş hükümetlere özgü bazı hatâlar, ama bunu böyle görmeyen pek çok kişi var, onlar hiç hoşnut değiller... Abdul bazı şeyler vaat etmeyi bildi... Halkın, yerine getirmemizi beklediği bazı şeyler, ama ütopik olduğu için asla onlara veremeyeceğimiz şeyler bunlar...

Sustu, bardağı yeniden ateşin yanına, kumun üzerine bıraktı; Tuareg'in, *litham*'ının üzerinden görünen gözlerinin, alnını delip geçmek ister gibi kendisine dikilmiş olduğunu fark etti.

—Ondan korkuyorsun —diye sonunda hükme vardı Gazal.— Sen ve seninkiler, ondan dehşetli korkuyorsunuz, öyle değil mi?

Söylediğinden emin bir tavırla başını salladı.

—Ona bağlılık yemini etmiştik, ben komployа katılmadığım ve her şey olup bittikten sonra haberdar olduğum halde, karşı koymaya cesaret edemedim —diye hüzünle gülümsedi.— Beni koskoca bir bölgenin mutlak hâkim valisi olarak atamakla sessizliğimi satın aldılar, ben de seve seve kabul ettim. Ama haklısın, aslında hâlâ korkuyorum ondan. Hepimiz korkuyoruz, çünkü her gece, günün birinde hesap sormaya geri geleceğinden emin olarak yatağa giriyoruz. Abdul, hep geri döner.

—Şimdi nerede?

—Yine çölde.

—Neresinde?

—Bunu sana asla söylemem.

Tuareg, sert bakışlarını ona dikti, sesinin tonundan, söylediği şeye tam olarak inandığı belli oluyordu.

—Eğer istersem, söylersin —dedi.— Atalarım, esirlerine yaptıkları işkencelerle nam salmışlardı, artık bunu yapmıyoruz ama eski yöntemler, sırf merak nedeniyle, ağızdan ağza günümüze kadar aktarılmıştır. —Çaydanlığı alıp bardakları yeniden doldurdu.— Dinle! —diye devam etti.— Bu topraklarda doğmadığın için belki anlayamazsın, ama ben o adamın, *hayma*'mın kapısı önünde belirdiği ilk günkü kadar özgür olduğunu bilmedikçe rahat uyku uyuyamam. Eğer bunun için öldürmem, yakıp yıkmam, hattâ işkence yapmam gerekirse, üzülerek de olsa bunu yaparım. Öldürülmesini emrettiğin genci hayata geri döndüremem, ama ötekine özgürlüğünü geri verebilirim.

—Yapamazsın.

Gözlerini garip bir bakışla dikip baktı:

—Emin misin?

—Kesinlikle. El-Akab'da bir tek ben biliyorum nerede olduğunu, bana ne kadar işkence edersen et, sana söylemeyeceğim.

—Yanılıyorsun —diye kanısını belirtti Gazal.— Başka biri daha biliyor.

—Kim?

—Karın.

Hedefini bulduğunu anlamak onu sevindirmişti, çünkü Hasan-ben-Kufra'nın yüzü allak bullak olmuş, ilk kez olarak kendine güvenini kaybetmişti. Çekinerek itiraz etmeye çalıştı, ama Gazal bir hareketle onu susturdu.

—Beni aldatmaya kalkma —dedi.— On beş gündür seni gözlüyorum, onunla birlikte gördüm seni... Bir erkeğin, tüm sırlarını kesin bir güvenle paylaşabileceği tipte bir kadın o. Yoksa değil mi?

Vali, dikkatle baktı ona:

—Bazan merak ediyorum, acaba sadece çöllerin en berbatında doğup büyümüş cahil bir Tuareg misin, yoksa o peçenin ardında daha başka biri mi gizleniyor diye.

Tuareg hafifçe gülümsedi:

—Dediklerine göre bizim ırkımız, firavunlar devrinde ta Gi-

rit adasındayken zaten zeki, kültürlü ve güçlüymüş. O kadar zeki ve güçlüymüş ki Mısır'ı işgal etmeye kalkışmış, ama bir kadın onlara ihanet etmiş ve büyük savaşı kaybetmişler. Bazıları doğuya doğru kaçıp deniz kenarına yerleşerek, okyanusların hâkimi Fenike halkını oluşturmuşlar. Bazıları da batıya kaçıp kumlar üzerine yerleşerek çöle hâkim olmuşlar. Binlerce yıl sonra sizler geldiniz; Muhammed'in, en koyu cehaletten henüz çıkardığı barbar Araplar...

—Evet, sizlerin 'Garamantalar'dan[1] geldiğinizi ileri süren o efsaneyi duydum. Ama ona inanmıyorum.

—Doğru olmayabilir, ama sizlerden çok önce buraya geldiğimiz doğru, sizlerden daha az tutkulu olsak bile, daha zeki olduğumuz da doğru. Biz yaşamımızdan hoşnutuz, daha fazlasında gözümüz yok. Bizim hakkımızda istediklerini düşünmelerine ses çıkarmayız, ama kışkırtıldığımız zaman da tepki gösteririz —sesini sertleştirdi.— Abdul-el-Kebir'in nerede olduğunu bana söyleyecek misin, yoksa karına sormak zorunda mı kalacağım?

Vali Hasan-ben-Kufra, El-Akab'a gitmek üzere ayrılmadan bir gün önce, İçişleri Bakanının kendisine tavsiyede bulunduğunu hatırladı:

—Tuaregler'e güvenme—demişti ona.— Görünüşlerine kapılma, çünkü kıtadaki insanlar içinde beyinleri en analitik ve en garip biçimde kurnaz kimseler oldukları bir gerçek. Eğer akıllarına koyarlarsa bizlere, kıyıdakilere ya da dağlılara egemen olabilecek ayrı bir ırktır onlar. Bir Tuareg, hiç görmese de denizin ne olduğunu anlayabilir, ya da ne senin ne de benim terminolojisini bile anlayamayacağımız felsefî bir sorunu çözebilir. Son derece eski bir kültüre sahiptirler, çevrelerinin değişmesi ve savaşçı ruhlarını kaybetmeleriyle toplumsal bir grup olarak giderek bozulmalarına rağmen, birey olarak hâlâ son derece dikkat çekici insanlardır. Onlardan sakın!

—Bir Tuareg, hiçbir zaman bir kadına zarar vermez —dedi sonunda.— Senin bir istisna olduğunu da sanmıyorum. Kadına saygı, sizler için neredeyse konukseverlik töresi kadar önemli-

1. *Garamantalar*: Libya'nın içlerinde yaşamış eski bir kavim. (Çev.)

dir. Bir töreyi yerine getireceğim diye bir başkasına karşı mı geleceksin?

—Hayır, tabii ki değil —diye kabullendi Gazal.— Ama ona zarar vermeme gerek yok. Senin hayatının, Abdul-el-Kebir'in nerede olduğunu bana söyleyip söylememesine bağlı olduğunu anlarsa, söyleyecektir.

Hasan-ben-Kufra, Tamat'ı, on üç yıllık evliliğini ve iki çocuğunu düşündü; Tuareg'in haklı olduğu kanısına vardı. Onu suçlayamazdı da, çünkü kendisi de olsa aynı şeyi yapacağını biliyordu. Zaten, Abdul-el-Kebir'in bulunduğu yeri itiraf etmek, onu serbest bırakmak anlamına gelmiyordu ki.

—Herifiyyes Tabyasında —dedi sonunda.

Gazal, onun doğru söylediği duygusuyla, uzaklığı şöyle bir hesapladı.

—Oraya varmak üç günümü alır, bir gün de deve ve gereç sağlamak için... —uzun uzun düşündü, sesinde bir dereceye kadar alaylı bir ifade vardı.— Demek oluyor ki Sidi-el-Madia *gelta*'sında bana pusu kurduklarında, ben Herifiyyes'de olacağım —çayını, tadına vararak, ağır ağır yudumladı.— Bizi bir gün beklerler, en fazla iki, sonra da gerçeği anlayıp beni beklemeleri için haber gönderirler... Vaktim var! —dedi kendinden emin bir tavırla.— Evet. Öyle sanıyorum ki vaktim var.

—Peki beni ne yapacaksın? —diye sordu vali, sesinde hafif bir titremeyle.

—Seni öldürmem gerekirdi, amayanına on günlük su ve yiyecek bırakacağım. Eğer bana doğru söylediysen, buraya birini yollarım. Ama yalan söylediysen de Abdul-el-Kebir orada değilse, açlıktan ve susuzluktan ölürsün, çünkü deve derisinden ipleri hiç kimse koparamaz.

—Beni almaya gerçekten birini yollayacağını nereden bileyim?

—Bilemezsin, ama öyle yapacağım... Paran var mı?

Vali Hasan-ben-Kufra, pantolonunun arka cebinde bulundurduğu cüzdanını işaret etti çenesiyle, Tuareg de onu aldı. Büyük kâğıt paraları çıkarıp onları özenle ortalarından ikiye ayırdı. Bir yarıyı kendisi aldı, ötekini cüzdana geri koyup ateşin yanına bıraktı.

—Bir göçebe bulurum, kâğıt paraların bu yarısını ona veririm ve öteki yarısını nerede bulabileceğini anlatırım... —peçesinin altından gülümsedi.— Böyle bir meblağ için hangi Bedevî olsa deve sırtında bir ay geçirmeye razı olur. Kaygılanma —diye onu yatıştırdı.— Seni almaya gelirler. Şimdi pantolonunu çıkar.

—Neden? —diye telâşlandı vali.

—Bu mağarada ellerinle ayakların bağlı olarak on gün geçireceksin... İşersen, üstünü başını kirletirsen, her yanın yara olur —elleriyle anlamlı bir hareket yaptı.— Kıçın açık daha rahat edersin...

Fransa'dan daha büyük bir bölgenin en yüksek ve tartışmasız yetkilisi Ekselansları Vali Hasan-ben-Kufra, buna itiraz edecekti, ama biraz daha iyi düşünmüş olacak ki gururunu ve öfkesini yenip, kemeriyle pantolonunu zahmetle çözmeye koyuldu.

Gazal, pantolonunu çıkarmasına yardım etti, sonra onu insaflı bir biçimde bağladı, en sonunda da saatiyle, pırıl pırıl koskoca bir pırlantanın süslediği yüzüğünü aldı.

—Bunlar, develerin ve gereçlerin bedelini öder —dedi.— Ben yoksul bir adamım, üstelik binek hayvanımı da öldürmek zorunda kaldım. Güzel bir hecin devesiydi. Benzerini asla bulamam.

Eşyalarını topladı, su dolu bir *herba* ile bir torba dolusu kuru meyveyi duvara dayalı bırakarak onları işaret etti.

—Dikkatli harca! —diye tavsiyede bulundu.— Özellikle de suyu. Kendini kurtarmaya da çalışma. Seni terletir, su içme gereksinimi duyarsın. O zaman da belki suyun yetmez. Uyumaya çalış... En iyisi bu: uyumak enerji harcatmaz...

Mağaradan çıktı. Dışarıda, üzerine yıldızlar serpiştirilmiş mehtapsız siyah bir gökyüzünün altında gece kopkoyuydu; orada, dağlarda, başının üzerinde yükselen sivri tepelerin doruklarına neredeyse değecekmiş gibi daha da yakın görünüyordu yıldızlar; belki de yönünü saptayarak, ya da bulunduğu yerden, uzaklardaki bir tabyaya gitmek üzere izlemesi gereken yolu aklından çizerek, birkaç saniye düşünceye daldı. Her şeyden önce binek hayvanlarına, bol miktarda erzaka ve bulabileceği tüm

suyu depolayacağı *herba*'lara gereksinimi vardı, çünkü Tikdabra *erg*'inin çevresinde hiç kuyu bulunmadığını, daha güneyde de, sınırlarını hiç kimsenin kesin olarak bilmediği 'büyük boş topraklar'ın uzandığını iyi biliyordu.

Bütün gece, o hızlı ve esnek yürüyüşüyle yol aldı; başka biri olsa bitap düşerdi, ama bir Tuareg için yaşamın bir parçasını oluşturan bir yürüyüştü bu; şafak vakti, binlerce yıl önce nehir yatağı olması gereken bir vadiye hâkim bir tepenin doruğunda yakaladı onu. Göçerler, bu vadide bir *atankor*'un beş deveye yetecek suyu vermesi için yeri yarım metre kazmanın yeterli olacağını biliyorlardı, bu yüzden de güneyden gelip büyük El-Akab vahasına doğru yol alan kervanlar için zorunlu bir geçiş yoluydu burası.

Nehir yatağı boyunca serpiştirilmiş üç konak yeri seçebildi; göçerler, şafağın ilk ışıklarıyla birlikte, kamp ateşlerini canlandırmaya ve yeniden yola koyulma hazırlığı içinde, yamaçlarda otlamakta olan hayvanlarını toplamaya başlıyorlardı.

Aralarında askerler bulunmadığından kesinlikle emin olana kadar, kendini belli etmeden, dikkatle gözledi, ancak o zaman aşağı inmeye karar vererek, karşısına çıkan *hayma*'lardan en büyüğünün önünde durdu; içeride dört kişi sabah çaylarını içiyorlardı.

—*Metulem, metulem!*

—*Esselam aleykum* —diye hep bir ağızdan karşılık verdiler.— Otur da bizimle birlikte bir çay iç. Peksimet?

Peksimetlere, neredeyse acımış ama sert ve lezzetli peynire, çöl şafağının ayazını gidererek vücudunu ısıtan yağlı, hafif, çok şekerli bir çaya katık ettiği sulu hurmalara teşekkür etti.

Grubun başı gibi görünen ve zeki gözlerini hiç ayırmadan ona bakan, seyrek sakallı bir Bedevî, sesinde herhangi bir duyguya yer vermeden sordu:

—Sen Gazal mısın? Kel—Talhimus'lardan Gazal Sayah? —Onun ses çıkarmadan doğrulaması üzerine ekledi:— Seni arıyorlar.

—Biliyorum.

—Valiyi öldürdün mü?

—Hayır.

Ona ilgiyle bakıyorlardı, doğruyu söyleyip söylemediğini anlama çabasıyla olacak, yediklerini çiğnemeyi bile bırakmışlardı.

Sonunda Bedevî, doğal bir tavırla ekledi.

—Bir şeye ihtiyacın var mı?

—Dört hecin devesi, su ve yiyecek. —Boynunda asılı olan kırmızı deri kesenin içinden saatle yüzüğü çıkarıp gösterdi:— Bunlarla ödeyeceğim.

Sıska bir ihtiyar, uzun ve narin 'usta' elleriyle yüzüğü alıp, işini bilen bir tavırla inceledi; bu arada seyrek sakallı olan da saate bakıyordu.

Zanaatkâr ihtiyar, sonunda mücevheri şefine uzattı:

—En aşağı on deve eder —diye güvence verdi.— Taşı iyi.

Öteki kabul edip yüzüğü aldı ve saati geri verdi.

—Yüzüğe karşılık neye ihtiyacın varsa al —gülümsedi.— Bu, sana gerekebilir.

—Kullanmasını bilmiyorum.

—Ben de öyle, ama satmak istediğinde iyi para verirler... Bu saat altından.

—Senin başına para koydular —diye haber verdi 'usta', önemsemeden.— Çok para.

—O parayı almayı düşünen birini biliyor musun?

—Bizlerden hiç kimse —diye belirtti Bedevîlerin en genci, kuşku götürmez bir hayranlıkla Tuareg'i seyretmekteydi.— Yardıma ihtiyacın var mı? Seninle birlikte gelebilirim.

Büyük bir olasılıkla babası olan şef, olumsuz bir hareketle itiraz etti:

—Yardıma ihtiyacı yok. Sessiz kalman yeterli. —Bir an durakladı.— Hem biz bu işe karışmamalıyız. Askerler öfkeden kuduruyorlar, zaten onlarla başımız yeteri kadar derde girdi. —Gazal'a döndü.— Kusura bakma, ama yakınlarımı korumak zorundayım.

Gazal Sayah, başını salladı.

—Anlıyorum. Develerini bana satmakla yapacağını yapıyorsun. —Delikanlıya sevecen bir bakış yöneltti.— Hem haklısın; yardıma ihtiyacım yok, bana sadece sessizlik gerek.

Çocuk, onun bu uysallığına teşekkür eder gibi başını hafif-

çe eğdi ve ayağa kalktı.

—Kaç tanesi gerekiyorsa sana en iyi develeri ben seçeyim. *Herba*'larını da doldururum.

Ötekilerin bakışları altında, hızlı adımlarla uzaklaştı; hiç kuşku yok şef, onunla gurur duyuyordu.

—Cesur ve kararlı, senin kahramanlıklarına da hayran —diye açıkladı.— Çölün en ünlü adamı olma yolundasın.

—Aradığım bu değil —diye inançla karşılık verdi Gazal.— Ailemle birlikte huzur içinde yaşamaktan başka bir dileğim yok. —Durakladı.— Bir de törelerimizin yerine getirilmesi.

—Bir daha asla ailenle birlikte huzur içinde yaşayamayacaksın —diye uyardı onu 'usta'.— Bu ülkeden çekip gitmen gerekecek.

—Tikdabra'daki 'boş topraklar'ın güneyinde bir sınır var —dedi şef.— Bir tane de doğuda var, Huaila dağlarından üç günlük uzaklıkta. —Olumsuz anlamda başını salladı.— Batıdakiler uzakta, çok uzakta. Oralara hiç ulaşamadım. Kuzeyde kentlerle deniz var. Oraya da hiç gitmedim.

—Bir sınırı ne zaman geçtiğimi ve kurtulduğumu nasıl anlayabilirim ki? —diye merakla sordu Tuareg.

Ötekiler, ne yanıt vereceklerini bilemeyerek birbirlerine bakıştılar. O zamana kadar konuşmamış olan, köle çocuğu bir *akli*, omuzlarını kaldırdı.

—Bunu hiç kimse tam olarak bilemez. Hiç kimse —diye tekrarladı, söylediğinden emin bir tavırla.— Geçen yıl bir kervanla birlikte Nijer'e kadar inmiştim, ne giderken ne de dönüşte anlayabilmiştik hangi ülkede bulunduğumuzu.

—Irmağa ulaşmanız ne kadar sürmüştü?

Zenci, hatırlamaya çalışarak ne yanıt vereceğini düşündü. Sonunda, pek emin olmayarak, tahminde bulundu:

—Bir ay? —hiç hoş olmayan bazı düşünceleri aklından çıkarmak ister gibi dilini şaklattı.— Dönüşte neredeyse iki katı. Kuraklık oldu, kuyular kurudu, Tikdabra'dan geçmekten kaçınmak için büyük bir tur atmak zorunda kaldık. Ben çocukken, ırmağa varmadan günler önce iyi kuyulara ve savanlara rastlamak mümkündü. Oysa şimdi, kumlar ırmak boylarını tehdit ediyor, kuyular kurudu, otların son izleri de silindi gitti. Bir za-

manlar Peullar'ın hayvanlarının otladığı düzlükler, artık en aç develeri bile tatmin etmiyor, birer dinlenme yeri olan vaha kasabalarının ise adı bile kalmadı —dilini yeniden şaklattı.— Ben yaşlı da değilim... —diye vurguladı.— Hayır. Yaşlı değilim. Çöl, fazlasıyla hızlı ilerliyor...

—Çölün ilerleyip öteki toprakları yutması umurumda değil —diye fikrini belirtti Gazal.— Ben burada rahatım. Beni kaygılandıran, çölün bile, huzur içinde yaşayabilmemiz için artık yeterince büyük olmaması. Ne kadar büyürse, o kadar iyi. Belki böylece günün birinde bizleri unuturlar.

—Unutmazlar... —diye yorumda bulundu 'usta'.— Petrol buldular, petrol de *rumi*'leri en çok ilgilendiren şey. Bunu biliyorum, çünkü iki yıl başkentte çalıştım, orada bütün konuşmalar şu ya da bu şekilde hep petrol üzerinedir.

Gazal, daha da büyük bir merakla baktı yaşlı adama. 'Usta'lar, tüm zanaatkârlar gibi, ister altın ya da gümüşle, ister onun gibi deriyle, ya da taşla uğraşsınlar, Tuaregler tarafından, bir *imohag*'la bir *ingad* yani uyruk arasında kalan, aşağı sınıftan bir kast olarak kabul edilirlerdi. Ancak, böyle sınıflandırılsalar bile, Tuaregler, 'usta'ların tüm toplumsal sistemlerinin belki de en kültürlü sınıfını oluşturduklarını kabul ediyorlardı, çünkü bunların birçokları okuma yazma bilirdi, bazıları da çöl sınırlarının çok ötesine yolculuk yapmışlardı.

—Kente bir kez gitmiştim... —dedi Gazal sonunda.— Ama daha çok küçüktüm, hâlâ Fransızlar yönetiyorlardı. O zamandan beri çok değişiklik oldu mu?

—Çok —diye doğruladı öteki.— O zamanlar bir yanda Fransızlar vardı, öbür yanda biz. Oysa şimdi kardeş kardeşle dövüşüyor, biri bir şey istiyor, ötekiler başka bir şey. —Dertli bir tavırla başını salladı.— Fransızlar giderlerken toprakları sınırlara böldüler, harita üzerinde öyle bir çizgi çizdiler ki aynı kabile, hattâ aynı aile her iki ülkeye de ait olabiliyor. Eğer hükümeti komünistse, komünist. Eğer faşistse, faşist; yok eğer kral yönetiyorsa, kralcı...

Sözünü yarıda kesip karşısındakini uzun uzun inceledikten sonra sordu:

—Komünist olmak ne demek biliyor musun?

Gazal, kendinden emin bir tavırla yanıt verdi:

—Onlardan söz edildiğini hiç duymadım. Bir mezhep mi?

—Aşağı yukarı... Ama dinsel değil. Sadece siyasal.

—Siyasal mı? —diye tekrarladı anlayamadan.

—Bütün insanların aynı görev ve haklarla eşit olmaları ve zenginliklerin herkes arasında paylaştırılması gerektiğini savunuyorlar...

—Akıllıyla aptalın, *imohag*'la kölenin, çalışkanla tembelin, savaşçıyla korkağın eşit olmalarını mı istiyorlar yani? —diye şaşkınlıkla sordu.— Deli bunlar! Allah bizleri farklı yarattığına göre, onlar neden eşit olmamızı istiyorlar ki?—Kuvvetle soluğunu bırakarak pufladı.— O zaman, bir Tuareg olarak doğmak ne işime yarardı ki?

—Bu iş ondan daha karmaşık —diye düşüncesini belirtti yaşlı adam.

—Tahmin ediyorum... —diye kabullendi Gazal.— Çok, ama çok karmaşık olmalı, çünkü böylesine bir aptallığın üzerinde tartışmaya bile değmez. —Konunun kapanmış olduğunu belirtmek ister gibi bir an durdu, sonra sordu:— Abdul-el-Kerim'den söz edildiğini duydun mu hiç?

—Ondan söz edildiğini hepimiz duyduk —diye atıldı Bedevîlerin şefi, "usta"dan önce davranarak.— Fransızları kovup, ülkeyi ilk yıllarda yöneten oydu.

—Ne tip bir adamdır?

—Adil bir adamdır —diye kabul etti öteki.— Hatâlı, ama adil.

—Neden hatâlı?

—Başkalarına, iktidarı elinden kaptırıp kendisini hapsettirme derecesinde güvenen adam, hatâlı davranmış demektir.

Gazal, yaşlı adama döndü:

—Hepimizin eşit olmamız gerektiğini söyleyenlerden mi? Neydi adları?

—Komünistler mi? —diye sordu 'usta'.— Hayır. Tam olarak komünist olduğunu sanmıyorum. Sosyalist olduğunu söylüyorlardı.

—Peki o ne?

—Başka bir şey.

—Benzer bir şey mi?

—Pek iyi bilmiyorum.

Aynı bilgisizliği göstererek omuzlarını kaldırmakla yetinen ötekilerin yüzlerine bakarak bir açıklama bekledikten sonra, bu tür sorular sormakla bir yere varamayacağını anlayarak kendi de omuzlarını silkti.

—Gitmem gerek... —dedi sadece, ayağa kalkarak.

—*Esselam aleykum.*

—*Esselam aleykum.*

Develerinin yüklerini bağlama işini bitirmek üzere oldukları yere doğru yürüdü, uzman gözüyle her şeyin yolunda olduğunu gördükten sonra develerden en hızlısına bindi, onu ayağa kaldırmadan önce bir avuç dolusu kâğıt para çıkarıp delikanlıya uzattı.

—Eksik olan öbür yarılarını, Tatalet boğazındaki mağarada bulacaksın; yarım günlük yürüyüş mesafesindedir. Orayı biliyor musun?

—Biliyorum —dedi delikanlı.— Valiyi oraya mı sakladın?

—Kâğıt paralarla birlikte —diye yanıt verdi.— Bir hafta sonra, El-Akab'dan dönüşte buradan geçerken, onu serbest bırakırsın...

—Bana güvenebilirsin.

—Teşekkürler. Ama unutma: bir hafta sonra. Daha önce değil.

—Merak etme. Allah yardımcın olsun!

Tuareg, hecin devesinin boynuna topuğuyla vurdu, hayvan ayağa kalkınca ötekiler de onu izlediler, bir grup kayanın arkasında tamamen gözden kaybolana kadar hiç acele etmeden yürüyerek uzaklaştılar.

Delikanlı ancak o zaman gidip *hayma*'nın kapısındaki yerine oturdu. Babası hafifçe gülümsedi.

—Onun için kaygılanma —dedi.— O bir Tuareg, çölde tekbaşına bir Tuareg'i yakayabilecek hiç kimse yoktur dünyada.

Işık ve sessizlik uyandırmıştı onu.

Güneş tüm gücüyle parmaklıklı pencereden içeri girmiş, sıra sıra kitapları aydınlatarak, izmaritlerle tepeleme dolu pirinç tabladan ışıltılar saçıyordu, ama bu aydınlığa ve saatin ilerlemiş olmasına rağmen, avludan en ufak bir ses duyulmuyordu; her şafakta çalınan kalk borusunun da çalınmadığından emindi.

Böylesine bir sessizlikten tedirgin olmuştu. Yıllar, her bir hareketinin son derece katı bir programa bağlı olduğu sert ve rutin bir askerî yaşam biçimine alıştırmıştı onu; bu programın birdenbire değiştiğini ve kahvaltıdan önce hazırlanması için yarım saatlik bir süre tanınmak üzere saat tam altıda uyandırılmadığını fark etmek, açıklanamaz bir huzursuzluk yaratıyordu içinde.

Bir de o sessizlik.

Sıcaklık iyice bastırmadan önce o saatte hep askerlerin gevezelikleriyle gürültü patırtı içinde olan avludaki ezici sessizlik, onu daracık yatağından fırlayıp pantolonunu ayağına geçirerek pencereye yaklaşmak zorunda bırakmıştı.

Dışarıda hiç kimseyi seçemedi. Ne kuyunun başında, ne de duvarın oradan görünebilen tek yeri olan batı köşesindeki mazgallarda.

—Hey! —diye seslendi, hafif bir huzursuzlukla.— Ne oluyor? Herkes nerede?

Bir yanıt alamadı. Yine seslendi, ama sonuç aynı olmuştu; bu kez gerçekten korkuya kapıldı.

—"Beni terk ettiler..." —düşüncesi oldu ilk aklına gelen.— "Çekip gittiler, açlıktan ve susuzluktan öleyim diye beni de burada kapalı bıraktılar..."

Kapıya doğru koştu, kapıyı aralık bulmak şaşırttı onu. Avluya çıktı, günler ve yıllar boyunca lekesiz duvarları tekrar tekrar badanalamaktan başka hiçbir zorunlulukları olmayan birtakım askerler tarafından binlerce kez kireçle boyanmış beyaz duvarlardan yansıyan kuvvetli bir güneş ışığıyla gözleri kamaştı.

Bir yanıt alamadı. Yine seslendi, ama sonuç aynı olmuştu; bu kez gerçekten korkuya kapıldı.

—"Beni terk ettiler..." —düşüncesi oldu ilk aklına gelen.— "Çekip gittiler, açlıktan ve susuzluktan öleyim diye beni de burada kapalı bıraktılar..."

Kapıya doğru koştu, kapıyı aralık bulmak şaşırttı onu. Avluya çıktı, günler ve yıllar boyunca lekesiz duvarları tekrar tekrar badanalamaktan başka hiçbir zorunlulukları olmayan birtakım askerler tarafından binlerce kez kireçle boyanmış beyaz duvarlardan yansıyan kuvvetli bir güneş ışığıyla gözleri kamaştı.

Ama onlardan hiçbiri görünmüyordu ortalıkta. Köşelerdeki kulübelerde ya da uçsuz bucaksız çölün görülebildiği kapının yanında nöbet tutan hiç kimse de yoktu.

—Hey! —diye seslendi bir kez daha.— Ne var? Ne oluyor?

Sessizlik. Ortalığı adamakıllı ısıtmaya başlayan güneşin altında taş kesilmişe, ezilip mahvolmuşa benzeyen bu yerdeki sükûneti değiştirecek ya da bir yaşam sesi yaratacak en ufak bir esintinin bile hissedilmediği, kahrolası bir sessizlikti bu.

Dört basamağı iki atlayışta inip kuyuya doğru ilerleyerek bürolara, yemek salonuna ve askerlerin lojmanlarına doğru seslendi.

—Yüzbaşı! Yüzbaşı! Ne biçim şaka bu? Herkes nereye gitti?

Mutfağın gölgeleri arasından koyu bir gölge belirdi. Bir elinde bir tüfek, öbüründe uzun bir kılıçla, koyu renk *litham*'ı yüzünü örten, uzun boylu, iyice zayıf bir Tuareg'di bu.

Sundurmanın altında durdu.

—Hepsi öldüler —dedi.

Öteki, kulaklarına inanamayarak bakakaldı ona.

—Öldüler mi? —diye tekrarladı budalaca.— Hepsi mi?

—Hepsi.

—Kim öldürdü onları?

—Ben.

Duyduklarına ihtimal vermeyerek yaklaştı.

—Sen mi? —diye sordu, sanki bu düşünceyi kafasından kovmak ister gibi başını sallayarak.— Yani hiç kimsenin yardımı olmaksızın on iki askeri, bir çavuşu ve bir subayı öldürdüğü-

nü mü söylemek istiyorsun?

Öteki, doğal bir tavırla doğruladı:

—Uyuyorlardı.

Binlerce kişinin ölümüne tanık olmuş, pek çoklarının idamını emretmiş ve gardiyanlarının tek tek her birinden nefret etmekte olan Abdul-el-Kebir, yine de dayanılmaz bir keder duygusuyla midesinde bir boşluk hissetti ve dengesini kaybetmemek için sundurmayı taşıyan ahşap direğe hafifçe dayandı.

—Onları uykudayken mi öldürdün? —diye sordu.— Neden?

—Çünkü onlar benim konuğumu öldürmüşlerdi. —Bir an durakladı.— Hem de çok kalabalıktılar. İçlerinden biri alarm verseydi, bu dört duvarın arasında ecelinle ölürdün...

Abdul-el-Kebir, onu sessizce inceledikten sonra, başlangıçta akıl erdiremediği bir şeyi anlıyormuş gibi başını salladı.

—Seni şimdi hatırladım... —diye itiraf etti.— Bizi ağırlayan Tuareg'sin sen... Beni götürürlerken görmüştüm seni.

—Evet —diye doğruladı.— Ben Gazal Sayah'ım, sen benim konuğumdun, seni sınırın öte yanına götürmek zorundayım.

—Neden?

Gazal, bir şey anlayamadan baktı ona. Sonunda açıkladı:

—Töre öyle gerektiriyor... Sen benim koruyuculuğumu istedin, ben de seni korumalıyım.

—Beni korumak için on dört adamı öldürmek biraz fazla, sence de öyle değil mi?

Tuareg, yanıt vermeye gerek görmedi; açık kapıya doğru yürümeye başladı.

—Ben gidip develeri getireyim... —dedi.— Sen de, uzun bir yolculuğa hazırlan.

Abdul-el-Kebir, onun uzaklaşarak, ardına kadar açık büyük kapının ötesinde gözden kaybolmasını seyretti, ıssız tabyanın içinde kendini yapayalnız hissetmek sıkıntı vermişti ona. Sadece sıkıntı vermek değil, korkutmuştu da; bu yeri ilk kez görüp buradan asla sağ olarak çıkamayacağı ve bu duvarların ona hem zindan hem de mezar olacağından emin olduğu zaman kapıldığından daha da büyük bir korkuydu bu.

Birkaç saniye hiç kıpırdamadan durarak, çevreye kulak

verdi, duyulacak hiçbir şey olmadığını bile bile, çünkü herhangi bir ses çıkarabilecek tek şey rüzgâr ve adamlardı, oysa rüzgârsız bir gündü, adamlar da ölmüşlerdi.

On dört kişi!

Yüzlerini tek tek hatırlıyordu: güneşten nefret edip çalışma odasının loşluğunu seven, son derece solgun benizli, ince yüzlü yüzbaşıdan, hücresini temizleyip yemeğini getirerek ona hizmet eden, pos bıyıklı, pislik içindeki onbaşı da dahil olmak üzere, terli ve kanlı canlı, tombul yanaklı aşçıya varıncaya kadar hepsini.

Her bir nöbetçiyi ve her bir aşçı yamağını da tanıyordu; onlarla zar oynamış ya da ailelerine mektuplar yazmış, çölün bitmek bilmez gecelerinde bazan onlara roman okuduğu olmuştu, çünkü çok defa, çölün sınırları içindeki bu tabyada içlerinden hangisinin daha fazla tutsak olduğuna karar vermek olanaksızdı.

Onların hepsini tanıyordu ve şimdi hepsi ölmüşlerdi.

Sesinde en hafif bir değişiklik olmadan, hiçbir mazeret göstermeden, en küçük bir pişmanlık belirtisine yer vermeden, on dört insanı uyudukları sırada öldürmüş olduğunu kabul eden bu kişinin, ne tür bir adam olabileceğini merak ediyordu.

Tabii ki bu bir Tuareg'di; üniversitedeyken, bu ırkın dünyadaki öteki ırklarla hiç ilgisi olmadığı, ahlâk ve âdetlerinin, öteki ölümlülerin ahlâk ve âdetleriyle hiçbir ortak yanı bulunmadığı öğretilmişti kendisine.

Kendi yasalarının yönetimi altında kibirli, kimseye boyun eğmez, asi bir halktı Tuaregler, ama o zamanlar hiç kimse ona, bu yasaların, uyuyan insanları kılı kıpırdamadan öldürme olasılığını da içerdiğini açıklamış değildi.

"Ahlâk, törelerle ilgili bir sorundur; atalarından kalma töreleri nedeniyle farklı bir hayat görüşü ve ölçütü olan insanların davranışlarını, asla kendi ölçütümüze göre yargılamamalıyız..."

Kocaman yazı masasının koltuğuna rahatça yerleşmiş, elleriyle koyu renk ceketinin kolları beyaz tebeşir tozuna bulanmış 'Koca İhtiyar'ın, günün birinde özgürlüğüne kavuşacak olan bir ülkeyi oluşturan öteki etnik grupların, sırf Fransızlarla on-

lardan daha az temas kurdular diye kendilerinden daha aşağı olduklarının düşünülmemesi gerektiği inancını kafalarına sokmaya çalışırken söylediği sözleri, sanki aradan onca yıl geçmemiş gibi hatırlıyordu.

"Kıtamızın en büyük sorunlarından biri —diyordu tekrar tekrar—, Afrika halklarının büyük bir çoğunluğunun, kendi başlarına, sömürgecilerden daha ırkçı olmalarındadır kuşkusuz. Neredeyse kardeş olan komşu kabileler, birbirlerinden nefret edip, birbirlerini hor görürler; şimdi de, Bağımsızlığın yaklaştığı şu günlerde, bir Zencinin, başka bir diyalekt konuşan öteki Zenciden daha büyük düşmanı olmadığı açıkça görülüyor. Bizler de aynı yanılgıya düşmeyelim. Günün birinde bu ülkeyi yönetecek olan sizler, hiç aklınızdan çıkarmayın ki, Bedevîler, Tuaregler ya da dağlı kabileler, sizlerden daha aşağı değil, sadece farklıdırlar..."

Farklı.

Fransızların toplandıkları o kahvelerden birine bir sabotaj emri verme saati geldiğinde, böyle bir emrin pek çok suçsuz insanın da yok edilmesi anlamına geleceği olgusu üzerinde durmadan, asla tereddüte kapılmış değildi. Paraşütçülerle lejyonerlere mitralyöz ateşi açarken de hiç duraksamamıştı; ölüm, gençliğinden beri hep yolunun üstüne çıkmıştı, yönetiminin ilk yıllarında düzinelerle işbirlikçiyi sehpaya yolladığında da ölüm oradaydı. Bu yüzden de on dört gardiyanın ölümünden korkuya kapılmaya hakkı yoktu, ama o gardiyanların hepsini tek tek tanıyor, adlarını ve zevklerini biliyordu, hepsinin kendi yataklarında uykudayken boğazlandıklarını da biliyordu.

Avluyu ağır ağır geçti, büyük barakanın geniş penceresinin önüne gidip ışığın yansımasına karşı camı elleriyle örterek içeriye baktı.

İkişer metre aralıklarla dizili yataklar üzerinde, kalın ot şiltelerin içine çekmesiyle en küçük bir kan lekesinin bile görülmesine olanak vermeyen kirli çarşaflarla örtülü kabarıklıklardan başka bir şey görünmüyordu.

Ne bir soluk, ne en hafif bir horlama, ne bir sayıklama, ne de güneş ve kumun kupkuru bıraktığı deriyi kaşıyan tırnakların sesi.

Sadece sessizlik ve sanki kandan gına getirmiş de ışığa ve açık havaya kaçmaya can atarmış gibi camlara çarpan birkaç sinek.

On metre öteye gidip yüzbaşının barakasının kapısını itince, içerisi eşyayla tıka basa dolu toz içindeki odaya güneş ışığı ilk kez olarak akın etti; gidip dipteki büyük yatağın önünde durduğunda, orada da, yine lekesiz bir çarşafın örttüğü ufak tefek, sıska bir vücut görünüyordu.

Kapıyı yeniden çekip tabyanın her köşesini ağır ağır dolaştığında, ne nöbetçi kulübelerinde, ne de kapının önünde başka bir ceset bulabildi; sanki Tuareg, garip bir âyinin gereği, onları yataklarına kadar taşıyıp sonra da üstlerini örtmeyi yeğlemişti.

Hücresine geri döndü, mektuplarını, çocuklarının fotoğraflarını, kendini bildi bileli yanından eksik etmediği yıpranmış Kûran'ını alıp hepsini birden, birkaç parça üst başla birlikte, bezden bir torbanın içine doldurdu. Sonra güneş ışınları artık yerdeki tüm gölgeleri silerek korkutucu bir biçimde dimdik inerken, kuyunun yakınında, sundurmanın altında oturup beklemeye koyuldu.

Boğucu sıcağın etkisiyle huzursuz bir uyuşukluğa gömülmüş, bir tür uyku halindeyken sıçrayarak uyanmıştı, ama yine o aynı sessizlik olmuştu onu uyandıran: o sükûnet ve o korkunç boşluk duygusu içinde şakır şakır terliyor, sanki onu ansızın bomboş bir âlemin içine atmışlar gibi kulakları neredeyse acıyarak zonkluyordu, o kadar ki sonunda, sırf kendi sesini duyabilmek ve yeryüzünde seslerin hâlâ var olduğunu doğrulamak amacıyla, alçak sesle birkaç sözcük mırıldandı.

Rüzgârsız bir günde, Sahra'nın sınırları içinde koca bir panteona dönüşmüş bu eski tabyadan daha sessiz bir yer olabilir miydi?

Onu neden tüm bildik kuyuların ve kervan yollarının uzağında, düzlüğün tam ortasına, vahalardan ve sınırlardan uzakta, tam bir hiçliğin göbeğinde kurduklarını bilen kimse yok gibiydi.

Küçük ve bir işe yaramaz 'Herifiyyes Tabyası' sadece, gezgin devriyeler için bir dinlenme yeri ve lojistik destek gerekeceği kuramsal olarak düşünülürse yararlı olabilirdi. Bu yüzden

de, beş yüz kilometrekarelik çevrede daha başka herhangi bir nokta kadar geçerli olan bu yerde bir kuyu açılmış, mazgallı alçak duvarlar inşa edilmiş, terk edilen eski kışlaların artıkları olduğu belli köhne mobilyalar getirilmiş ve birtakım insanlar bir çöl parçasını beklemeye mahkûm edilmişlerdi; öylesine ıssız bir çöl parçası ki, tek bir yolcunun bile Herifiyyes'e asla yaklaşmaması, bir gelenek halini almıştı artık. Yine anlatılanlara göre. Fransız lejyonu artık sömürge gücü değil, yenik düşmüş yabancılar olduklarını öğreninceye kadar, aradan üç yıl geçmişti.

Arka duvarın dışında altı tane adsız mezar görünüyordu. Bir zamanlar her birinin bir haçı ve adı vardı, ama yıllar önce aşçı, odunu tükendiği bir gün haçları alıp yakmak zorunda kalmıştı; Abdul-el-Kebir, vatanlarından bu kadar uzakta ölmeye gelen bu Hıristiyanların kimler olduğunu, onları hangi garip öykünün Lejyona yazılmaya ve ömürlerini Sahra'nın ufuksuz yalnızlığında tamamlamaya zorladığını merak eder dururdu.

"Günün birinde benim mezarımı da onların yanına kazacaklar —diye düşünürdü hep.— O zaman adsız yedi tane mezar olacak, o andan itibaren de gardiyanlarım Herifiyyes'i terk edebilecekler... Bağımsızlık kahramanı, altı meçhul askerin yanında sonsuza dek yatacak..."

Ama öyle olmamıştı, şimdi artık on dört mezar gerekecekti; hiç kimsenin üzerlerine adlarını yazmak istemeyeceği on dört mezar, çünkü bir avuç beceriksiz gardiyanın nerede yattığı hiç kimseyi ilgilendirmeyecekti.

İster istemez, başını yeniden büyük barakanın penceresine doğru çevirdi; orada, bir gece öncesine kadar sesleriyle ve varlıklarıyla bu yeri doldurmuş olan kimselerin vücutlarının, o kupkuru dayanılmaz sıcağın altında kokmaya başladıklarını kabul etmek çok zor geliyordu ona.

Onlardan birinin gırtlağını kendi elleriyle sıkma arzusuna kaç kez kapılmıştı! Tutsaklık yılları boyunca, çoğu ona saygılı davranmışlardı, ama bazıları tarafından da, özellikle de geri dönmesi nedeniyle şu son zamanlarda, her tür aşağılayıcı davranışın kurbanı olmuştu. Kaçmasının cezasını, bir yıl boyunca izinleri kaldırılan tüm garnizon eşit biçimde çekmiş ve pek çoğu, onun işini bir an önce bitirerek, hepsini bu ortak hapis yaşa-

mından sonsuza dek kurtaracak bir 'kaza'ya yol açma yanlısı olmuştu.

Şimdi bu uzun kaçışı, nereye doğru gittiğini ve bu ıssız düzlüğün gerçekten de bir yere varıp varmadığını bilmeden, bitmek bilmez bir güneşin altında, kumluk ve taşlıklar arasındaki sonsuz bir yürüyüşü yeniden başlatma düşüncesi onu korkutuyordu. Susuz kalma işkencesini, kasılıp kalan her bir kasın dayanılmaz acısını hatırlıyor, orada gölgede, elinde çıkınıyla oturup, kendisini yeniden kumlara ve taşlı arazilere götürmek isteyen bir adamın, bir katilin, geri dönmesini neden beklediğini kendi kendine soruyordu.

Çok geçmeden, bir anıt mezara girdiklerini içgüdüsel olarak algılayıp korkmuş ya da efendilerinin sessizliği onlara da geçmiş gibi en ufak bir gürültü çıkarmadan onu izleyen, üzerleri yüklü dört deveye rağmen, ansızın sessizce ortaya çıkıverip yanıbaşında belirmişti Tuareg.

Abdul-el-Kebir, başıyla büyük barakayı işaret ederek sordu:

—Nöbetçileri neden yataklarına taşıdın? Onları öldürdüğün yerdekinden daha rahat edeceklerini mi düşündün yoksa? Artık ne fark ederdi ki?

Gazal, neden söz ettiğini anlamıyormuş gibi bir an baktı ona. Sonunda omuzlarını silkerek:

—Leş akbabaları, açık havadaki bir cesedi, öldükten iki saat sonra bulurlar —diye karşılık verdi.— Ama kokunun bu duvarların dışına çıkabilmesi için üç gün geçmesi gerekir, o zamana kadar da biz sınırın yolunu tutmuş oluruz.

—Ne sınırı?

—Yoksa tüm sınırlar geçerli değil mi?

—Güney ve doğu sınırı, evet. Ama batı sınırını geçecek olursam, beni ânında idam ederler.

Kuyudan su çekip doymak bilmez hayvanlara verme işine dalmış olan Gazal, karşılık vermedi, ama işini bitirdiğinde, bez torba dikkatini çekti.

—Bundan başka bir şey götürmüyor musun? —diye merak etti.

—Bütün eşyam bu...

—Bir ülkenin başkanı olmuş biri için fazla sayılmaz... —diye söylendi.— Mutfağa git, erzak ve içine su konulabilecek ne kadar kap varsa al getir. —Başını salladı.— Bu yolculukta su, sorun olacak.

—Çölde su hep sorun olmuştur... Yoksa öyle değil mi?

—Evet, tabii, ama bizim gittiğimiz yerde, başka her yerdekinden de fazla.

—Peki, nereye gittiğimizi sorabilir miyim?

—Bizi kimsenin izleyemeyeceği bir yere: Tikdabra'daki 'boş topraklar'a.

—Ne yana gitmiş olabilirler?

Bir yanıt alamadı. Uzun boylu, güçlü kuvvetli, saçları sımsıkı taralı İçişleri Bakanı Ali Madani, kapkara gözlüklerinin arkasına niyetleriyle birlikte saklamaya çalıştığı minicik gözleriyle orada bulunanların yüzlerine tek tek baktıktan sonra, sorusuna bir yanıt alamayınca üsteledi:

—Hadi, beyler! Bin beş yüz kilometrelik yolu oturup suratlarınıza bakmak için gelmedim. Sizlerin Sahra ve Tuareglerin âdetleri konularında uzman olduğunuz varsayılıyor. Tekrar ediyorum: ne yana gitmiş olabilirler?

—Herhangi bir yana... —diye kendinden emin bir tavırla karşılık verdi, asık suratlı bir albay.— Kuzeye doğru yola çıkmış, ama bu, izini kaybettirebileceği kayalık bir bölgeye ulaşabilmek için. Oradan ötede, tüm çöl onun.

—Yani siz şimdi bana —diye söylendi Bakan, hoşnutsuzluğunu bastırmaya çalışan çok alçak bir sesle— ...bir Bedevînin, sadece bir Bedevînin, bizim tabyalarımızdan birine girebileceğini, on dört adamımızı gırtlaklayıp devletin en tehlikeli düşmanını serbest bırakabileceğini ve görünüşe göre 'kendisinin' olan bir çölde onunla birlikte ortadan kaybolabileceğini mi söylemek istiyorsunuz? —İnanmaz bir tavırla başını salladı.— Çölün 'bizim' olduğu düşünülüyordu, albay. Tüm ülkenin, ordunun ve Güvenlik Güçlerinin denetimi altında olduğu sanılıyordu.

—Ülkenin yüzde doksanı çöllerden oluşuyor, Ekselans —diye araya girdi Bölge Komutanı, aynı biçimde açıkça hoşnutsuz bir ifadeyle.— Ama buna rağmen, geri kalan yüzde on, yani kıyı şeridi, tüm zenginlikleri ve girişimleri kendisinde topluyor. Bir ordunun süprüntüsüyle ve en az derecede destekle, Avrupa'nın yarısından daha büyük bir bölgeyi denetim altında tutmak zorundayım. Hiçbir mantık gözetilmeksizin oraya buraya dağılmış tabyalara ve vahalara bölünmüş bu bölgedeki nüfus oranı, bin kilometrekareye bir kişiden az. Bu durumda çölün bize ait olduğunu gerçekten düşünebilir misiniz, Ekselans? Bizim bölgedeki nüfuzumuz ve etkimiz öylesine yok gibi ki, bu Tuareg,

yirmi yıldan fazla bir süre sonra bile hâlâ bağımsız bir ülke olduğumuzu bilmiyordu... Çölün 'efendisi' odur —diye vurguladı.— Çölün tek efendisi.

Bakan Madani, onun haklı olduğunu kabul eder göründü, ya da hiç değilse hemen karşılık vermemeyi yeğledi ve bir köşede Başçavuş Malik-el-Haydari'nin yanında saygılı bir tavırla beklemekte olan Teğmen Razman'a döndü.

—Siz, teğmen, görünüşe göre bu Tuareg'le en fazla ilişkide bulunan kişi olarak, onun hakkında ne düşünüyorsunuz?

—Çok zeki olduğunu, efendim. Hep en beklemediğimiz biçimde hareket ederek, ne yapıp yapıp işini yoluna koyuyor.

—Onu bana tarif edin.

—Uzun boylu ve zayıf.

Bakan, daha fazlasını bekleyerek durdu, ötekinin devam etmemesi üzerine üsteledi:

—Daha başka?

—Daha başka bir şey yok, Ekselans. Her zaman tümüyle örtülü geziyor. Sadece gözleri görünüyor, simsiyah gözleri, bir de güçlü elleri...

Bakan, elindeki kurşunkalemi masanın üzerine indirerek:

—Allah'ın belâsı! —diye küfretti.— Karşımızdaki bir hayalet mi? Uzun boylu, zayıf, simsiyah gözlü, elleri güçlü... Orduyu susta durduran, Cumhurbaşkanını kaygılandıran, valiyi kaçıran ve Abdul-el-Kebir'i alıp götüren bir adam hakkında bütün bildiğimiz bu mu yani? Saçmalık bu!

—Hayır, Ekselans... —diye general yine atıldı.— Saçmalık değil. Burada yasalar, Tuaregler'in yüzlerini geleneklerine göre örtmelerine izin veriyor. Bu yüzden de bu tanım, bir Tuareg'e uyuyor... Bunların nüfusunun üç yüz bin olduğunu, bunun üçte birinden fazlasının da sınırın bu yanında yaşadığını gözönüne alırsak, bu tanımın en az elli bin yetişkin erkeğe uyduğunu kabul etmemiz gerekir.

Bakan, hiçbir şey söylemedi. Gözlüğünü çıkarıp bir yana koydu, son derece kaygılı bir tavırla gözlerini ovuşturdu. Son kırk sekiz saat içinde pek az uyku uyumuştu, yaptığı uzun yolculuk ve El-Akab'ın sıcağı onu perişan etmişti. Ama gidip dinlenecek durumda değildi, çünkü Abdul-el-Kebir'i derhal bulma-

dığı takdirde, Bakanlığın başındaki günlerinin sayılı olacağı ve hiçbir geleceği olmayan silik bir memura dönüşeceği besbelliydi.

Abdul-el-Kebir sınıra ulaşır da, Fransızların bir zamanlar kendisinden esirgediği malî olanakları sağlayacağı Paris'e varabilirse, bir aydan kısa bir süre içinde Hükümeti havaya uçurabilecek bir saatli bomba olacak demekti. Bir yanda Fransızların parası, öte yanda kendi popülaritesi olduğu sürece, ona karşı koyabilecek hiçbir güç olamazdı ve ona ihanet etmiş olanların pılı-pırtıyı toplayıp, nereye saklanırlarsa saklansınlar onun intikamının kendilerine erişeceği korkusunu asla üzerlerinden atamayacakları uzun bir sürgün hayatına çıkmaya ancak vakitleri olacaktı.

Abdul-el-Kebir'i bulup, onun işini bir an önce bitirmek gerekiyordu, çünkü böyle bir üzüntüye bir kez daha katlanacak gücü kendinde bulamıyordu. Cumhurbaşkanı onun sözünü dinleyip de, ilk kaçtığında kurşuna dizdirmiş olsaydı, bunların hiçbiri olmayacaktı, bu yüzden de, kim ne derse desin, sorunu kesin olarak çözümlemeye kararlıydı.

—Onları bulmak gerek —dedi sonunda.— Neye ihtiyacınız varsa söyleyin; asker, uçak, tank, ne olursa, ama bulun onları... Bu bir emirdir!

—Efendim!

Yüzünü, konuşan kimseye doğru kaldırdı.

—Evet, çavuş?

—Efendim —diye alçak bir sesle tekrarladı Çavuş Malik—, ben, Tikdabra'daki 'boş topraklar'a girdiklerinden eminim.

—'Boş topraklar'a mı? Deli olmaları gerek... Nereden vardınız bu kanıya?

—Herifiyyes Tabyasından çıkan ayak izlerini gördüm. Çok yüklü dört devenin izleriydi bunlar. Tabyada da, içine su konabilecek tek bir kap kalmamıştı. O Tuareg çabucak kaçma peşinde olsaydı, ne dört tane deve götürürdü, ne de onları bu kadar yüklerdi...

—Ama izler kuzeye doğru gidiyordu... 'Boş topraklar' ise, eğer yanılmıyorsam, güneyde kalır.

—Yanılmıyorsunuz, efendim. Ama o Tuareg bizi pek çok

kez atlattı. İzlerini gizleyip sonradan Tikdabra'ya dönmek üzere kuzeye doğru giderek bir gün kaybetmek, belki de onun için önemli değildir. Öte yana geçti mi kurtuldu demektir.

—O bölgeyi hiçbir insanoğlu asla geçebilmiş değildir —diye atıldı albay.— Zaten bu yüzden sınır olarak seçilmişti. Korunmasına gerek yok.

—Hiçbir insanoğlu, bir tuzlanın ortasında susuz beş gün geçirip hayatta kalamaz, ama ben o Tuareg'in nasıl hayatta kaldığını gördüm, albayım —diye karşılık verdi Malik.— İzin verirseniz, onun olağan bir kişi olmadığına dikkatinizi çekmek isterim. Dayanma gücü, tahminlerin çok ötesinde.

—Ama yalnız değil. Abdul-el-Kebir de, son kaçışında başından geçenler ve hapiste geçirdiği onca yıl yüzünden neredeyse düşkün bir ihtiyar artık. Altmış dereceden fazla sıcaklıkta susuz otuz gün geçirmeye dayanabileceğini gerçekten düşünebiliyor musunuz? Eğer bunu denemeye kalkışacak kadar akıllarını yitirdilerse, onlar için bir daha kaygılanmamıza gerek kalmayacağını garanti ederim.

Başçavuş Malik-el-Haydari, rütbesi kendisininkinden o kadar yüksek olan birine bir kez daha karşı gelmeye cesaret edemedi, onun yerine konuşan Bakan oldu.

—Belki mantıksız olabilir —diye kabul etti.— Ama çavuşla teğmen, bu yabaniyle ilişki kuran tek kimseler oldukları için burada bulunuyorlar ve onların fikirleri özellikle önemli... Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz, teğmen?

—Gazal, her şeyi yapabilecek güçtedir, efendim... Kendi kanı pahasına bir ihtiyarı hayatta tutmaya bile yeter gücü... Konuğunu korumak, onun için kendi varlığından ya da ailesinin yaşamından daha önemli bir hal almış bulunuyor. Eğer Tikdabra'nın onun için daha güvenilir bir sığınak olduğuna karar verirse, kalkar 'boş topraklar'a gider.

—Pekâlâ. Öyleyse biz de onu orada ararız... Şimdi —kısa bir an durakladı—, ailesinden söz ettiniz. O konuda ne biliyoruz? Eğer onları bulabilirsek, belki ona bir değiş tokuş önermemize yarayabilir...

—Otlaklarını terk etmişler... —Generalin sesi, hoşnutsuzluk ve rahatsızlığını belli ediyordu.— Kadınlarla çocukları bu

işin içine sokmak da yakışık almaz bence. Sorunlarını çözümlemek için bu yöntemlere başvurmak zorunda kalırsa, Ordumuz hakkında ne düşünülür sonra?

—Ordu bu işin dışında kalabilir, general. Adamlarım bu işi hallederler. Aslında —diye vurgulayarak ekledi—, Ordunun, şimdiye kadar olduğundan daha kötü durumda kalabileceğini de sanmıyorum.

General ters bir yanıt verecekti, ama kendini tuttu. Ali Madani'nin, Cumhurbaşkanının sağ kolu ve ülkede en nüfuzlu ikinci kişi olduğunu biliyordu, oysa kendisi general olarak ilk görevine yeni atanmış basit bir subaydan başka bir şey değildi. Olanlar, Silâhlı Kuvvetlerin yeteneksizliğinden çok, onun gibi politikacıların beceriksizliğine yorulmalıydı, ama başına dert açmaktan başka bir işe yaramayacak olan bir tartışmaya girmenin ne yeri, ne de zamanıydı. Bu yüzden de dudağını ısırıp susarak bekledi. Zaten kendisi tümgeneralliğe yükseldiğinde herhalde Bakan ortadan kaybolmuş olacaktı.

—Kaç helikopterimiz var? —diye Bakanın albaya sorduğunu duydu.

—Bir tane.

—Üç tane daha yollatırım. Ya uçak?

—Altı tane. Ama onları görevlerinden alıkoyamayız. Karakolların çoğunun gereçleri sadece havadan sağlanabiliyor.

—Küçük bir filo getirtirim. Tüm Herifiyyes bölgesini tarasınlar. —Durakladı.— Tikdabra'daki 'boş topraklar'ın öteki yanına da iki alay yerleştirilmesini istiyorum.

—Ama orası bizim sınırlarımızın ötesi! —diye itiraz etti albay.— Buna, komşu ülkeyi işgal gözüyle bakarlar...

—Siz o sorunları Dışişleri Bakanına bırakın da, benim emirlerimi yerine getirmeye bakın.

Kapının vurulmasıyla istemeyerek sözünü yarıda kesti. Kapı açılmış, gelen emir erinin, bütün toplantı boyunca sesini çıkarmamış olan sekreter Enver-el-Mohkri'nin kulağına bir şeyler fısıldamasıyla sekreterin yüzü allak bullak olmuştu. Başını salladıktan sonra kapıyı yeniden kapatıp,

—Bağışlayın, Ekselans —dedi—, haber aldığıma göre vali gelmiş.

—Ben-Kufra mı? —diye şaşırdı Madani.— Sağ olarak mı?

—Öyleymiş, efendim. Kötü bir durumda, ama sağ olarak... Sizi ofisinde bekliyormuş.

Bakan yerinden fırlayıp, orada bulunanlara selâm bile vermeden salondan çıktı, arkasında Enver-el-Mohkri'yle birlikte, yerel memurların korkulu bakışları arasında yukarı galeriyi geçip, valinin loş ofisine girdi; ağır kapı, dışarıda bıraktığı sekreterin neredeyse suratına çarpmıştı.

Yüzünde on günlük sakalı, üstü başı kir içinde, zayıflamış ve gözlerinin altı çökmüş haliyle Vali Hasan-ben-Kufra'da, bir akşamüzeri camiye gitmek üzere bu aynı ofisten ayrılan kibirli, azametli, kendinden emin adamdan eser yoktu. Ağır kanepelerden birine çökmüş, kalın tüllerin ardındaki hurma ormanına görmeyen gözlerle bakıyordu; aklının oradan çok uzakta, büyük bir olasılıkla da ömrünün en kötü deneyimini geçirdiği mağarada olduğu söylenebilirdi. Madani içeriye girdiğinde gözlerini kaldırmadı bile; Bakan, varlığının farkına varabilmesi için gidip önüne dikilmek zorunda kalmıştı.

—Seni yeniden göreceğimi ummuyordum.

Yorgunluktan kıpkırmızı olmuş, korkudan yerlerinden uğramış denebilecek gözlerini ağır ağır kaldırıp baktı, karşısındakini tanımakta zorluk çekiyordu. Sonunda zar zor duyulabilen boğuk bir sesle:

—Ben de... —diye mırıldanarak cılk yara içindeki bileklerini gösterdi:— Baksana!

—Ölmekten iyidir... Üstelik senin yüzünden on dört kişi öldürüldü ve ülkenin güvenliği tehlikeye düştü.

—Bunu başarabileceği hiç aklıma gelmezdi... Onu bir kapana kıstırdığımdan ve Herifiyyes'de işini bitireceklerinden emindim. En iyi adamlarımız oradaydı.

—En iyileri mi? —diye bağırdı Bakan.— Onları tavuk keser gibi gırtlakladı, teker teker... Şimdi de Abdul serbest. Bunun ne demek olduğunun farkında mısın?

Vali, başını sallayarak kabullendi:

—Onu yakalarız.

—Nasıl? Şimdi onun yanında becerıksiz bir genç yandaşı değil, bu toprakları bizim hiçbirimizin asla tanıyamayacağımız

kadar iyi tanıyan bir Tuareg var. —Karşısındaki kanepeye oturdu, mihaniki bir hareketle saçlarını düzeltti.— Seni bu göreve benim önerdiğimi ve senin adında direndiğimi düşündükçe...

—Çok üzgünüm.

—Üzgün müsün? —Karşısındakini küçümseyen, acı bir kahkaha attı.— Hiç değilse ölseydin, sana insanlık dışı işkenceler yaptıklarını söyleyebilirdim... Ama işte buradasın, canlı olarak ve on beş günde kapanacak bir takım yaraları bir şey sanarak. Herhangi bir isyancı öğrenci, benim adamlarıma, senin o Tuareg'e dayandığından daha fazla dayanırdı. Eskiden daha dayanıklıydın.

—O zaman gençtim,işkenceciler de Fransız paraşütçülerdi... O zamanlar inandığım bir şey vardı. İyi bir nedenimiz vardı. Belki de Abdul'u ömür boyu hapiste tutmanın adil olduğuna inanmış değildim.

—Sana bu görevi verip valiliğe atadığımda bunun adil olduğu kanısındaydın —diye hatırlattı Bakan.— Ona ne yapacağımıza karar verdiğimizde de adil olduğunu düşünüyordun. O zamanlar 'Abdul' değildi o, düşmanımızdı, şeytanın tekiydi; en yakınları olan bizleri Hükümetten uzaklaştırdığı için ülkeyi bir kaosa götüren kişiydi. Hayır, Hasan —diye kararlı bir tavırla itiraz etti—, beni aldatmaya kalkışma, seni uzun zamandan beri tanırım. Gerçek şu ki, iktidar, yıllar ve rahat yaşam seni yumuşak ve ödlek bir insan haline getirdi... Daha iyi bir geleceğin umudundan başka kaybedilecek bir şey olmadığında, bir kahraman olunup karşı koyulabilir. Ama bir sarayda oturulup İsviçre'de seninki gibi bir hesap sahibi olunduğunda, hayır... İnkâr etme —diye yüzledi.— Her şeyden haberdar olmanın benim görevim olduğunu unutma, petrol şirketlerinin onlarla işbirliği yapman için sana ne kadar ödediklerini biliyorum.

—Herhalde sana ödediklerinden daha az.

—Elbette... —diye kabullendi Ali Madani, hiç sıkılmadan.— Ama şimdi söz konusu olan sensin, ben değilim... —caminin minaresinden müminlere seslenen müezzini seyretmek için pencereye doğru yürüdü, dönüp ona bakmadan sözüne devam etti:— Dua et de bozduğun şey düzeltilebilsin, yoksa kaybedeceğin şey, valilik makamından daha fazlası olacak.

—Bununla beni azlettiğini mi söylemek istiyorsun?

—Tabii! —diye karşılık verdi Bakan.— Ve şunu bilesin ki, Abdul'u bulamayacak olursak, seni vatana ihanetten yargılatırım.

Vali Hasan-ben-Kufra yanıt vermedi; kayışların bileklerinde açtığı yaraları seyre dalmış, günler önce bu aynı ofiste oturup, herkes için bir saplantı haline dönüşen o Tuareg'in yüzünden bir adamı sert bir dille yargılarken, kendisinin Madani'nin şimdiki durumunda olduğunu düşünüyordu.

Tuareg gerçekten de birini onu kurtarmaya gönderecek mi, yoksa orada açlık, susuzluk ve korkudan geberip gitmesine göz mü yumacak diye merak içinde, mağarada geçirdiği kaygı ve korku dolu saatleri ve günleri getirdi aklına.

Tuareg'in, onun zayıf noktasının ne olduğunu ve ona elini bile sürtmeden işbirliği yapmasını nasıl sağlayabileceğini, kendisini fazla zorlamadan keşfederek, ondan daha akıllı olduğunu ortaya koymasını da hatırladı.

Bütün bunlar için Tuareg'den nefret ettiğini anladı, ama onu kurtarmaya birini yollayarak sözünde durduğu için ondan büsbütün nefret ediyordu.

—Neden? —diye sordu Ali Madani, sanki düşüncesini okumuş gibi yeniden dönüp ona bakarak.— Onun gibi gözünü kırpmadan adam öldüren bir kimse, neden seni serbest bıraksın?

—Buna söz vermişti.

—Ve bir Tuareg verdiği sözü daima tutar, bunu biliyorum... Yine de, tanımadığı kimseleri uykuda gırtlaklamanın mubah olduğunu, bir düşmana verilen sözü yerine getirmemenin ise mubah olmadığını düşünen bir zihniyetin varlığını kabul etmek zor benim için. —Başını olumsuz anlamda sallayarak, ağır masanın arkasında, az öncesine kadar karşısındakine ait olan koltuğa gidip oturdu.— Bazan merak ediyorum, bu kadar az ortak yanımız olduğu halde, nasıl oluyor da aynı ülkede yaşayabiliyoruz... —diye devam etti, sanki kendi kendine konuşur gibi.— Fransızlara müteşekkir olmamız gereken mirasın bir parçası bu da: koskoca bir kazanın içinde karıştırdılar bizi, sonra da canlarının istediği gibi bölerek parçalara ayırdılar. Aradan yirmi yıl geçtikten sonra şimdi burada oturmuş, boş ye-

re birbirimizi anlamaya çalışıyoruz.

—Bunu biz de biliyorduk... —diye bitkin bir tavırla konuştu Hasan-ben-Kufra.— Hepimiz aynı sonuca varmıştık, ama payımıza düşenden feragat ederek, daha küçük ve daha türdeş bir ülkeye razı olmak hiçbirimizin aklına gelmedi... —Yüzünü acıyla buruşturarak, zorlukla ellerini açıp kapadı.— Tutku, gözlerimizi kör etmişti, yönetmeyi beceremeyeceğimizi bile bile daha da fazla toprak peşindeydik. İzlediğimiz politika de buradan geliyor: Bedevîlerin kendi yaşam tarzımıza uymalarını sağlayamazsak, onları yok etmeliyiz. Yıllar önce bizler Fransızların yaşam biçimine uyamıyoruz diye onlar bizi yok etmeye kalkışsalardı ne yapardık?

—Sonunda yaptığımız şeyi: bağımsızlığımızı kazanmayı... Tuaregler'in geleceği de bu belki: bizden bağımsızlıklarını kazanmak.

—Onları bağımsız olarak düşünebiliyor musun?

—Fransızlara bomba atıp bağımsız olabileceğimizi onlara gösterinceye kadar, onlar bizi bağımsız olarak düşünebildiler mi hiç? Şu Gazal, ya da adı her neyse, bizi yenebileceğini gösterdi. Hepsi birleşseler, bizi çölden sürüp atacaklarını garanti ederim sana. Dünyanın yarısı da, topraklarındaki petrole karşılık onlara yardım etmeye hazır olurdu... Hayır —diye inançla vurguladı—, develerini, altından Cadillac'lara dönüştürebileceklerini öğrenmelerine fırsat vermemeliyiz.

—Bunun için mi kalkıp geldin?

—Bunun için ve Abdul-el-Kebir'in işini bir an önce bitirmek için.

Bazan bakır rengine, hattâ en yaşlı tepelerin uçlarında kırmızıya çalan yanık tenleriyle, güneşte uzanıp yatmış çırılçıplak bir sürü kadın vücuduydu sanki karşılarındaki, ama bunlar, yüksekliği kimi yerde iki yüz metreyi aşan göğüsleri, bir kilometre çapında kalçaları, upuzun, sonu gelmez bacaklarıyla kocaman vücutlardı; develerin, ayakları kayarak, böğürüp ısırarak, dayanamayıp bir daha yerlerinden kalkamamak üzere kumulun eteğine kadar yuvarlanıp kumların onları yutma tehlikesiyle her an karşı karşıya, binbir zahmetle tırmandıkları, ulaşılmaz bacaklardı bunlar.

Kumullar arasındaki *gassi* denilen geçitler, çoğunlukla yok olarak ya da pek çok kez başladığı noktaya geri dönerek, dolambaçlı bir labirente dönüşüyordu; sadece Gazal'ın inanılmaz yön bulma duygusu ve ölçütündeki güvenilirlik sayesinde, geçtikleri yere bir daha dönmeden günlerce ve günlerce güneye doğru ilerleyebiliyorlardı.

Yıllarca yönettiği bu ülkeyi çok iyi tanımakla övünen ve çölün ortasında uzun süre yaşamış olan Abdul-el-Kebir, yeryüzünde böylesine bir kumul denizinin var olabileceğini, en kötü kâbuslarında bile hayal edebilmiş değildi; böylesine yayılmış bir kumluğu, *gurd*'ların en yükseğine bile tırmanılsa ucu bucağı görünmeyen böyle bir *erg*'in varlığını düşünemezdi.

Orada, 'büyük boş topraklar'ın civarında kum ve rüzgârdan başka bir şey yoktu; Tuareg'in, bu taş kesilmiş okyanustan 'daha da beter' bir yerin var olduğunu nasıl söyleyebildiğine şaşıyordu.

Gündüz saatlerini, rüzgârın koruması altında, develerle paylaştıkları sarımtırak renkli geniş bir çadırın gölgesine sığınarak geçiriyorlar, akşam olmaya başlarken yeniden yola koyularak yürüyüşlerini bütün gece, ayın ve yıldızların ışığında sürdürdükten sonra, her defasında, gölgelerin, kılıç biçimindeki *sif*'lerin birinin tepesinden öbürüne atlaya atlaya koşup gidiyor gibi göründüğü olağanüstü şafaklarla karşılaşıyorlardı; kum taneleri, bu kılıçların keskin kenarlarında ancak birbirleriyle ku-

caklaşarak durabiliyorlardı sanki.

—Daha ne kadar var? —diye merak etti, beşinci gün böyle bir şafak vakti, günün ilk ışıkları altında, büyük düzlüğü ufkun sınırları içinde hâlâ seçemediğini anladığı zaman.

—Bilmiyorum. Bu yerden hiç kimse asla geri dönemedi. Bugüne kadar, çöldeki ya da 'boş topraklar'daki günlerini anlatan kimse olmadı.

—Öyleyse ölüme doğru mu gidiyoruz?

—Bunu hiç kimsenin başaramamış olması, yapılamayacağını göstermez.

Öteki, kulaklarına inanamaz bir halde başını salladı:

—Kendi kendine olan bu inancına hayranım —dedi.— Ben korkmaya başlıyorum.

—Çölde insanın en büyük düşmanı korkudur —diye yanıt verdi Tuareg.— Korku, insanı umutsuzluğa ve çılgınlığa götürür, çılgınlık da aptallığa ve ölüme.

—Sen hiç korkmaz mısın?

—Çölden mi? Hayır. Ben burada doğdum, hayatımı burada geçirdim... Dört tane devemiz var, dişiler daha bugün ve yarın da süt verirler, ortalıkta *harmatan* belirtileri de yok. Rüzgâr bize acırsa, umudumuz var.

—Kaç günlük umudumuz? —diye merak etti Abdul.

Daha ne kadar günlük umutları ve bu eziyeti çekecek kaç günleri kaldığını hesaplamaya çalışırken uyuyakalmıştı, öğle vakti uzaklardan gelen bir uğultuyla uyandı. Gözlerini açtığında ilk gördüğü, kumda diz çökmüş, gökyüzünü gözlemekte olan Gazal'ın çadırın kapısındaki silueti oldu.

—Uçaklar... —diye işaret etti Tuareg, yerinden kalkmadan.

Yanına kadar sürünerek geldiğinde Abdul, beş kilometre kadar uzakta daireler çizerek yavaş yavaş yaklaşmakta olan küçük bir keşif uçağını seçebildi.

—Bizi görebilir mi?

Gazal, olumsuz anlamda başını salladı, ama yine de develerin yanına giderek, yerlerinden kalkmaya niyetlenirlerse diye, bu çabalarını engelleyecek biçimde ön ayaklarını arka ayaklarına bağladı.

—Gürültü onları ürkütür... —dedi.— Koşmaya başlarlarsa bizi ele verirler.

Bu işi bitirince, uçağın yine daire çizdiği bir sırada, en yakındaki kumulun tepesinin uçakla kendileri arasına girmesini sabırla bekledi ve ancak o zaman dışarı çıkarak, çadırın en göze görülür yerlerini bir kat kumla örttü.

Aradan on beş dakika geçtikten sonra, dişilerinden birinin onları üç kez ısırmaya kalktığı hayvanların huzursuzlukla sürekli homurdanmalarından başka bir sıkıntıya neden olmadan, uğultu uzaklaştı ve uçak, başlarının üzerinden sadece bir kez geçmiş olarak ta ilerde bir nokta haline dönüştü.

Sırtını eyerlerden birine dayamış olarak alacakaranlıkta oturan Gazal, deri bir torbanın içinden bir avuç dolusu hurma çıkardı ve sanki hiçbir şey olmamış ve en ufak bir tehlike karşısında değillermiş gibi yemeye başladı. *Hayma*'sında rahat rahat oturur gibi bir hali vardı.

—Sınırı geçmeyi başarabilirsen, gerçekten onları iktidardan indirebilir misin? —diye sordu, ama aslında alacağı yanıtla fazla ilgilenmediği de açıkça belli oluyordu.

—Onlar öyle sanıyorlar, ama ben o kadar emin değilim. Adamlarımın çoğu öldüler ya da hapisteler... Bazıları ise bana ihanet ettiler —Tuareg'in ikram ettiği hurmalardan aldı.— Kolay olmaz... —diye ekledi.— Ama eğer başarırsam, dile benden ne dilersen... Her şeyi sana borçluyum.

Gazal, ağır ağır başını salladı:

—Sen bana hiçbir şey borçlu olamazsın, aksine ben borçluyum senin dostunun ölümünden dolayı... Ne yaparsam yapayım ve aradan ne kadar zaman geçerse geçsin, bana emanet ettiği hayatını ona asla geri veremeyeceğim.

Abdul, o âna kadar yüzünde görebildiği tek yer olan o simsiyah derin gözlerin dibine inmeye çalışarak uzun uzun baktı ona.

—Neden bazı hayatların senin için bu kadar anlamı varken, bazılarının da hiç yok, merak ediyorum. O gün yapabileceğin hiçbir şey yoktu, ama sanki o günün anısı senin peşini bırakmıyor ve sana acı çektiriyor. Oysa, askerlerin gırtlağını kesmiş olman umurunda bile değil.

Bir yanıt alamadı. Tuareg omuzlarını silkmekle yetinmiş, peçesinin altından ağzına hurmaları atmayı sürdürüyordu.

—Benim dostum musun? —diye sordu Abdul, beklenmedik bir biçimde.

—Evet. Herhalde öyle.

—Tuaregler, akrabalarıyla dostlarının önünde peçelerini açarlar... Ama sen benim yanımda bunu hâlâ yapmadın.

Gazal bir an düşündü, sonra son derece ağır bir hareketle elini kaldırıp peçesini indirerek, derin kırışıklıklarla yol yol olmuş, sert ifadeli, ince yüzünü istediği gibi incelemesine izin verdi. Sonra gülümsedi:

—Herhangi bir yüz gibi işte.

—Seni başka türlü hayal ediyordum.

—Başka türlü mü?

—Belki daha yaşlı... Kaç yaşındasın?

—Bilmem. Hiç saymadım. Annem ben çocukken öldü, bunlar da sadece kadınları ilgilendiren şeylerdir. Artık eskisi kadar güçlü değilim, ama henüz yorulmaya da başlamadım.

—Seni yorgun düşünemiyorum. Ailen var mı?

—Karım ve dört çocuğum var. İlk karım öldü.

—Benim iki çocuğum var. Benim de karım öldü, ama ne zaman öldüğünü bana hiç söylemediler.

—Ne kadar zamandır hapistesin?

—On dört yıldır.

Gazal, bir insanın yaşamında on dört yılın ne anlama geldiği hakkında bir fikir edinmeye çalışarak sessiz kaldı, ama bu kadar zaman hapiste kalmanın ne demek olduğunu hayal bile etmesi olanaksızdı.

—Hep Herifiyyes Tabyasında mıydın?

—Son yıllarda, evet. Ama daha önce Fransız hapisanelerinde sekiz yıl yatmıştım... —acı bir ifadeyle gülümsedi.— Gençliğimde, özgürlük uğruna savaşırken.

—Ve her şeye rağmen, savaşıma ve sana bir kez daha ihanet edip seni yeniden hapsetmeleri olasılığına geri mi dönmek istiyorsun?

—Ben, sadece ya zirvede, ya da en dipte olabilen insanlardanım.

—Ne kadar zaman zirvede kaldın?

—İktidarda mı? Üç buçuk yıl.

—Değmez —diye karşılık verdi Tuareg inançla, kafasını olumsuz anlamda art arda sallayarak.— İktidar ne kadar iyi olursa olsun, yirmi iki yıl hapis karşılığında üç buçuk yıl yönetmeye değmez. Hayır. Tersi bile olsaydı değmezdi. Biz Tuaregler için her zaman en önemli şey özgürlüktür. Öylesine önemlidir ki taştan evler bile yapmayız, çünkü çevremizde duvarları hissetmek bizi sıkar. *Hayma*'mın duvarlarından herhangi birini kaldırıp öte yandaki çölün enginliğini görebileceğimi bilmek hoşuma gider. Rüzgârın, *şeriba*'ların kamışları arasından nasıl geçtiğini hissetmek de hoşuma gider... —bir an durakladı.— Kendimizi taştan damlar altına gizlediğimizde Allah bizi göremez.

—O, bizi her yerde görür. Zindanların en derininde bile. Bizim acılarımızı ölçer ve onlara haklı bir dava uğruna katlanıyorsak, karşılığını verir. —Gözlerinin içine baktı.— Benim de davam haklı —diye sözünü tamamladı.

—Neden?

Şaşkınlıkla baktı ona.

—Ne demek neden?

—Neden senin davan onlarınkinden daha haklı? Hepiniz iktidarın peşindesiniz. Yoksa öyle değil mi?

—İktidarı yürütmenin pek çok yolu vardır. Bazıları onu kendi yararlarına kullanırlar. Bazıları da başkalarına yararlı olmak ve halkına daha iyi bir gelecek sağlamak için. Benim yapmak istediğim de buydu. Bu yüzden de bana ihanet ettiklerinde beni suçlayacak herhangi bir şey bulamadılar ve kurşuna dizdirmeye cesaret edemediler.

—Sana ihanet etmek için bir nedenleri olmuştur.

—Çalmalarına izin vermiyordum —diye gülümsedi.— Tertemiz insanlardan oluşan bir hükümet kurmak istemiştim, hiçbir ülkenin bir hükümet kurmaya yetecek kadar temiz insanları olamayacağını fark edemedim. Şimdi hepsinin yatları var, Riviera'da sarayları var, İsviçre'de de hesapları; oysa gençken ve birlikte mücadele ederken, Fransızlarla savaştığımız aynı şevkle rüşvete karşı da savaşmaya yemin etmiştik. —Kendi kendisiy-

le alay eder gibi dilini şaklattı.— Aptalca bir yemindi bu. Fransızlara karşı savaşım verebilirdik, çünkü ne kadar istesek bizler Fransız olamazdık. Ama rüşvete karşı savaşmak o kadar kolay değildir, çünkü azıcık bir çabayla bizler de yiyici olabiliriz. —Gözlerini dikip dikkatle ona baktı.— Neden söz ettiğimi anlıyor musun?

—Ben Tuareg'im, aptal değilim. Aramızdaki fark, Tuaregler sizin dünyanıza bakıp izlerler, onu anlarlar ve çekip giderler. Oysa sizler, anlamayı bir yana bırak, bizim dünyamıza yaklaşmazsınız bile. Bu yüzden de bizler daima sizden üstünüz.

Abdul-el-Kebir, gerçekten keyiflenerek uzun zamandan beri ilk kez gülümsedi:

—Siz Tuareglerin, kendinizi hâlâ Tanrıların sevgili ırkı olarak gördüğünüz doğru mu?

Gazal, dışarıya doğru bir işaret yaptı:

—Bu kumluklarda başka hangi ırk iki bin yıl hayatta kalmayı başarabilirdi? Suyumuz bitecek olursa, senin vücudunu kurtlar kemirirken ben hâlâ hayatta olurum. Tanrıların bizi seçtiğinin bir göstergesi değil mi bu?

—Olabilir... Ve eğer öyleyse, onun tüm yardımını istemenizin zamanı geldi, çünkü çölün iki bin yılda yapamadığını insanlar yirmi yılda yapacaklar. Sizleri yok etmek istiyorlar; sizlerin işinizi bitirmek ve yeryüzünden yok etmek, mezarlarınızın üstüne hiçbir şey inşa edecek halleri olmasa bile.

Gazal, bu tehdit ya da uyarıdan pek fazla kaygıya kapılmadan gözlerini yumdu:

—Tuaregleri hiç kimse asla yok edemeyecektir —diye hükmünü verdi.— Tuareglerin kendilerinden başka hiç kimse, onlar da yıllar var ki barış halindeler ve aralarında savaşmıyorlar. —Bir an durakladıktan sonra gözlerini açmadan ekledi:— Şimdi uyusan iyi edersin. Gece uzun olacak.

Gerçekten de uzun ve yorucu bir gece olmuştu. Kıpkırmızı titrek bir güneş, kumulların tepelerinde dalgalanan pusun içine gömülmeye başladıktan, aynı pusun sol yanından dinlenmiş bir halde pırıl pırıl yeniden doğup, yine dev gibi çıplak kadınlardan oluşan o aynı manzarayı aydınlatana kadar.

Yüzlerini Mekke'ye dönüp namazlarını kıldılar, sonra yeni-

den ufku incelediler:

—Ne zamana kadar?

—Yarın düzlüğe varacağız... Asıl kötüsü ondan sonra başlayacak.

—Nereden biliyorsun?

Tuareg'in verecek yanıtı yoktu. Kum fırtınasının ne zaman başlayacağını ya da sıcaklığın dayanılmaz derecelere ne zaman yükseleceğini önceden tahmin etmek gibi bir şeydi bu. Bir kumulun öte yanındaki bir antilop sürüsünün varlığını sezinlemek ya da tanımadığı bir yolda kaybolmadan ilerlemek gibi bir şeydi. Sonunda,

—Biliyorum... —dedi sadece.— Şafak sökerken düzlüğe varacağız.

—Bu çok hoşuma gider doğrusu. Kumullara çıkıp inmekten, kumlara gömülmekten bıktım usandım.

—Hayır. Hiç de hoşuna gitmeyecek —dedi kesin bir tavırla.— Burada esinti var. Az çok serinletiyor ve nefes almaya yardımı oluyor. Rüzgârın açtığı yollarda kumdan ırmaklar oluşuyor. Oysa 'boş topraklar', tamamen hareketsiz, ölü çukurlara benzer, orada çok sıcak olduğu için hava yoğunlaşır. İnsanın kanı kaynamak ister, ciğerleri ve kafası patlayacak gibi olur. Bu yüzden orada hiçbir hayvan, hiçbir bitki yaşamaz. Şu düzlüğü geçmeyi ise... —parmağıyla ileriyi göstererek vurguladı— ...hiç kimse asla başaramadı.

Abdul-el-Kebir, Tuareg'in sözlerinden çok, sesinin tonundan etkilenmiş olarak karşılık vermedi. Onu tanımayı öğrenmiş, birlikte geçirdikleri sürenin her dakikasında kendisine daha çok açıldığını görmüştü; hiç kimse ve hiçbir şey onu korkutamaz, bastığı topraktan ve içinde yaşadığı düşmanca âlemden kesinlikle emin gibi görünüyordu. Kendini sorunların ve karşılarına çıkabilecek tehlikelerin üzerinde tutabilen, ağırbaşlı, içine kapanık, mesafeli bir insandı, ama şimdi 'boş topraklar'dan söz ederken gösterdiği saygı karşısında Abdul, çaresiz telâşlandığını hissediyordu.

Herhangi bir insanoğlu için, geçmekte oldukları *erg*, tüm yolların sonu, tüm çılgınlıkların başlangıcı ve kaçınılmaz bir ölüm anlamına gelirdi. Oysa Tuareg için, çok geçmeden gerçek-

ten zorlaşacak olan bir yolculuğun 'rahat' bir etabından başka bir şey değildi. Bu adamın neyi 'zor' olarak kabul edebileceğini düşünmek bile korkutuyordu Abdul-el-Kebir'i.

Gazal'a gelince, kendi kendisiyle savaşım halindeydi: kendi halkının kuşaklar boyunca ağızdan ağza aktardığı, 'Tikdabra'dan sakın' diyen bir öğüde, yoksa bu bir yasa mıydı, kulak asmamakla kendi gücüne fazlasıyla mı güvenmiş oluyordu acaba?

Arap yarımadasının güneyindeki Rub-al-Hali ile Sahra'nın ortasındaki Tikdabra, yeryüzünün en barınılmaz iki bölgesini oluşturuyordu; Tanrı'nın, en berbat canilerin, çocuk katillerinin ve ırz düşmanlarının ruhlarını göndermek üzere ayırdığı, kutsal savaşlarda sırtlarını düşmana dönmüş olanların azap çeken ruhlarının yaşadıkları yerlerdi buraları.

Gazal Sayah, ruhlara, hayaletlere ve hayallere aldırmamayı daha çocukluğunda öğrenmişti, ama Tikdabra'dan daha az tanınmış ve daha az korkunç başka 'boş topraklar' biliyordu, bu yüzden de gelecek günlerde onları neyin beklediği hakkında kafasında açık seçik bir fikir oluşturabiliyordu.

Yol arkadaşını inceledi. Aslında daha ilk andan beri inceliyordu onu; gardiyanlarını öldürdüğünü ona itiraf ettiğinde gözlerinde yanıp sönen korku ışığını gördüğünden beri. Onca yıl mahpus hayatına dayanıp yenilgiyi kabul etmediğine ve savaşıma yeniden girişmeye kararlı olduğuna göre, hiç kuşkusuz, alışılmışın dışında bir cesarete sahip gözüpek bir adamdı. Ama Gazal çok iyi biliyordu ki, savaşım için gereken cesaretin, çöle göğüs germek için gereken cesaretle hiç ilgisi yoktu. Çölle savaşıma girilemezdi, çünkü çöl asla yenilmezdi. Çöle direnmek gerekiyordu, sonunda insanı artık ele geçirdiğini sandığı bir anda, yaşamını onun ellerinden ustaca çekip almak için, yalan söyleyip onu aldatarak. 'Boş topraklar'da etten kemikten bir kahraman değil, kanı canı olmayan bir taş olmak gerekiyordu, çünkü manzaranın bir parçasını oluşturabilen tek şey, taşlardı.

Ve Gazal, Abdul-el-Kebir'in, *imohag* olarak doğmamış ve kumlarla kayaların arasında büyümemiş başka herhangi bir kimse gibi, kendini taşa dönüştürme yolunda en ufak bir yetenekten yoksun olduğu korkusunu taşıyordu içinde.

Onu yeniden inceledi. Hiç kuşku yok insanlardan korkacak bir adam değildi, ama her şeyin yumuşak kavisler ve soluk renklerden oluştuğu bu suskun ve neredeyse tatlı saldırgan doğadaki yalnızlığın ve sessizliğin altında ezilip gidebilecek bir kimseydi; öyle bir doğa ki orada ne bir vahşi hayvan pusu kurar, ne bir akrep ya da yılan saklanır, kana susamış bir sivrisinek bile akşamın alacakaranlığında bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkmayı göze alamaz, ama yine de, kokuların bile bin yıl önce yok olup gittiği bu kumul denizinde hiçbir şey kokmadığı halde, buram buram bir ölüm kokusu olurdu havada.

Sorunlar henüz ortaya çıkmadan, kum denizinin uçsuz bucaksızlığı karşısında bitkinleşerek korkunun ilk belirtilerini göstermeye başlamıştı bile. En yüksek kumulların ve bazalt gibi sert, kırmızımtrak renkli, yaşlı *gurd*'ların tepesine çıktıklarında, öbür yanda bin kez geride bıraktıkları manzaranın tıpatıp eşinden başka bir şey görünmediği zaman, yüreği hop ediyor, develer yüklerini yeniden yerlere attıklarında ya da bir daha ayağa kalkamayacak gibi yere yığıldıklarında, isyan ediyordu.

Ve daha işin başındaydılar.

Sabahleyin çadırlarını kurduklarında o iki uçak yeniden ortaya çıkmıştı.

Gazal, uçakların varlığına ve onları keşfedemeden başlarının üzerinde ısrarla dönüp dolaşmalarına şükrediyordu, çünkü bu uçakların, Abdul'un gereksinim duyduğu kışkırtıcı bir unsur ve tehlikenin varlığının bir göstergesi olduğunu anlıyordu; hapis yaşamına geri dönüşün ve peşindekilerin eline düştüğü takdirde hiç kuşkusuz kendisini beklemekte olan daha pis, daha aşağılayıcı bir başka ölümün apaçık belirtisiydi onlar.

İkisi de biliyorlardı ki, Tikdabra'daki 'boş topraklar'da bir daha dönmemek üzere kaybolacak olurlarsa, doğrudan doğruya efsane dünyasına girmiş olacaklardı; tıpkı bir zamanlar 'Büyük Kervan'ın girdiği gibi, ya da asla boyun eğmeyen kahramanların girdikleri gibi. Onları seven halk, efsanevi Abdul-el-Kebir'in günün birinde çölden geri döneceği umudunu yitirinceye kadar aradan yüz yıl geçecek ve düşmanları, onun ölümünün fiziksel ve elle tutulur kanıtına asla sahip olamayacaklarından bir hayaletle karşı karşıya kalacaklardı.

Uçaklar bu korkunç sessizliği bozuyordu, hattâ havada, anıları uyandıran bir benzin kokusu bıraktıkları bile söylenebilirdi.

Uzaklaştıklarında, av peşinde akbabalar gibi dönüp durmalarını seyretmek üzere dışarı çıktılar.

—Ne yana doğru yöneldiğimizi anlıyorlar. Geri dönüp öbür taraftan kaçmaya çalışsak daha iyi olmaz mıydı?

Tuareg, ağır ağır başını sallayarak itiraz etti:

—Yönümüzü bilmeleri, bizi bulmaları anlamına gelmez. Zaten bizi bulsalar da, almaya gelmeleri gerek. Buna da kimse kalkışmaz. Artık bizim tek düşmanımız çöl, ama aynı zamanda müttefikimiz de. Bunu aklından çıkarma ve gerisini unut.

Ama Abdul-el-Kebir, ne kadar çabalarsa çabalasın, gerisini unutamıyordu. Aslında unutmak da istemiyordu, çünkü ömründe ilk kez olarak bir şeyin kendisine gerçekten korku verdiğini fark etmişti.

Işıklar farklıydı, ama gölgelerin farklı olduğu söylenemezdi, çünkü uçsuz bucaksız bembeyaz düzlüğün üzerine en ufak bir gölge düşürebilecek herhangi bir cisim yoktu.

Susuzluktan kurumuş dillere benzeyen son kumullar, ucu bucağı görünmeyen bir kumsala varınca gücünü yitiren upuzun dalgalar gibi, yavaşça yok oluyorlardı; doğanın, kumun neden orada bittiğini ya da düzlüğün neden başladığını kimseye açıklamadan, görünürde hiç nedensiz, aklına esip oraya koyduğu bir sınırdı burası sanki.

Sessizlik de artmıştı, o kadar ki Abdul, kalbinin hızlanarak heyecanla çarptığını, hattâ kanının şakaklarındaki damarlarda attığını duyabiliyordu.

Böyle bir karabasan görüntüsünü aklından çıkarmaya boşuna çabalayarak gözlerini yumdu, ama gözbebeklerine öylesine çivilenmişti ki, bunun, can çekişirken gözlerinin önündeki son görüntü olacağından emindi.

Ne bir dağ, ne bir kaya, ne bir engebe; sadece dümdüz bir çöküntü, bu dünyadaki bütün kitapların üzerine yazılabileceği bir sayfa kâğıt.

İnşa-Allah![1]

Her şeye kadir olan Allah, en kesin biçimiyle hiçliği, neden bu kadar belirgin olarak orada yaratmıştı acaba?

İnşa-Allah! Bu, onun bir kaprisiydi ve çölün içinde bir çöl daha yaratmakla, kendi yaratısını mükemmelleştirmeyi başardığını kabul etmekten başka çare yoktu.

Gazal'ın hakkı vardı: rüzgâr, kumulların hemen sınırında kesilerek, daha yüz metre gitmeden, o âna kadar ona dayanılmaz gibi gelen kum denizinin tatlı serinliğine sığınmak üzere insana yeniden geri dönme arzusu veren bir sıcak hava şamarı gibi, ısının on beş derece birden yükseldiği incelmiş bir atmosfere bırakmıştı yerini.

Güneş ufukta gizlenirken yeniden yola koyuldular, ama

---

1. *İnşa-Allah:* (Arapça) Allah'ın işi. (Çev.)

bundan dolayı hava serinlemiş değildi, sanki bu lânet yer en basit doğa kurallarının dışında kalmış da, o incelmiş hava kitlesi, kendini, 'boş topraklar'ı gezegenin geri kalanından soyutlayan, içine girilmesi olanaksız camdan bir küreye dönüştürmüş gibiydi.

Develer böğürüyorlardı ve bu bir korku çığlığıydı, çünkü içgüdüleri, bu kaskatı, sıcak, sağlam zeminin, onları bütün yolların sonuna götürdüğünü haber veriyordu sanki.

Karanlıkla birlikte yıldızlar görünmüş, Gazal, sürekli izlemeleri gereken bir tanesini seçmişti aralarından; daha sonra ortaya çıkan solgun bir ay, belki de yüzyılların başlangıcından beri ilk kez olarak, hayale benzer bembeyaz düzlüğün üzerine gölgeler düşürmüştü.

Tuareg, duygusuz bir makinenin sürekli ve tekdüzeli adımlarıyla yürürken, Abdul, hayvanların içinde en dayanıklısı olan, yorgunlukla susuzluğun henüz etkilemez göründüğü genç bir dişi deveye binmişti; bembeyaz bir aydınlık, gökyüzündeki yıldızları silmeye başladığında Tuareg durdu, hayvanları çöktürüp, deve tüyünden geniş bir kumaşı onların üzerine gerdi.

Aradan bir saat geçtiğinde Abdul-el-Kebir, soluk alamadığını fark etmeye başlamıştı; hava, ciğerlerine inmiyordu.

—Su... —diye yalvardı.

Gazal, gözlerini açıp, başını çok hafif sallayarak reddetmekle yetindi.

—Ölüyorum!

—Olmaz.

—Ama ölüyorum!

—Kıpırdanmayı bırak. Hareketsiz kalmak zorundasın. Develer gibi. Benim gibi. Bırak kalbin sakinleşip ağır ağır çalışsın, ciğerlerin de gereken en az havayı alsın. Hiçbir şey düşünme.

—Sadece bir yudum... —diye yalvardı yeniden.— Bir tek yudum!

—Daha kötü olursun. Akşam olurken içeceksin.

—Akşam olurken mi? —diye dehşete kapıldı Abdul.— Daha en az sekiz saat var!

Ama ısrar etmenin yararsız olduğunu anlamıştı; gözlerini

yumup zihnini boşalttı ve kaslarının her birini, ne suyu, ne çevresini saran çölü, ne de midesinin girişinde canlı bir varlık gibi oturan korkuyu düşünmeden gevşetmeye çalıştı.

Aklının, vücudunu tamamen terk edip, kendisini taşa dönüştürmeyi başarmışa benzeyen Tuareg'in yaptığı gibi, deveye yaslanmış olarak, onu orada tekbaşına bırakmasını sağlamaya çalıştı. Sonra da kendi kendisini seyre koyuldu; sanki ikiye bölünmüş, biri, susuzluğun, sıcağın ya da çölün gerçeklerine tamamen yabancı, sadece bir görgü tanığıyken, öteki, içi boş bir kabuğa, duygu ya da acıdan yoksun bir insan bedenine dönüşmüştü.

Tam olarak uykuya dalamadan, çok uzak yerlere doğru kaçıp gitti; daha mutlu olan geçmiş zamanlara; çocuklarının anılarına; onları son kez çocukken görmüştü, artık büyüyüp koskoca adamlar ve başka çocukların babası olmuş olmalıydılar.

Fikirler, gerçekler ve hayaller aklının içinde birbirine karışmış, yoğun bir biçimde yaşanmış sahnelerle, görünürde daha gerçek olan, ama yine de kendi frenlenemez hayal gücünün meyvesinden başka bir şey olmayan bazı sahneler bir anda kafasının içinde birikmişti.

Hâlâ hapiste olduğu duygusuyla iki kez sıkıntı içinde uyanmış, özgür olduğu gerçeği ile daha da büyük bir sıkıntıya kapılmıştı, çünkü bu kez hapisanesi, yeryüzünde o güne kadar var olmuş en büyük hapisaneye dönüşmüştü.

Tuareg yine orada, en ufak bir hareket yapmadan, neredeyse soluk bile almadan, karşısında duruyordu; onun ne tür bir adam olduğunu, içinde ne gibi duygular uyandırdığını keşfetmeye çalışarak onu seyre koyuldu.

Ondan korkuyordu. Korkuyordu ama aynı zamanda ona saygı da duyuyordu; kendisini kurtardığı için ona minnettardı ve herhalde o güne kadar ömründe onun kadar kendinden emin, dürüst ve hayranlık uyandıran hiç kimseyi tanımamıştı; ama öyle bir şey vardı ki —belki de o on dört ceset— onunla arasına giriyordu.

Belki de ırkları ve kültürleri arasındaki farktı bu; Gazal'ın da dediği gibi, kıyı bölgesinden bir kimsenin, bir Tuareg'i tanımayı hiçbir zaman öğrenemeyeceği, onun âdetlerini asla kabul

edemeyeceği gerçeğiydi.

Bütün Müslüman halklar içinde bir tek Tuaregler, Muhammed'in öğretilerinin sadık izleyicileri olmakla birlikte, cinsiyetler arasında eşitliği savunuyorlar; kadınları, —erkeklerin aksine— yüzlerini hiçbir zaman peçeyle örtmedikleri gibi, ne ana babalarına, ne de genellikle kendi duygularına göre kendileri seçtikleri müstakbel kocalarına davranışlarının hesabını vermeden, evlenecekleri âna kadar mutlak bir özgürlüğün tadını çıkarıyorlardı.

Tuaregler in 'Bekârlar Şenliği' çölde ün salmıştı; *Ahal* denilen bu şenliklerde delikanlılarla genç kızlar kamp ateşinin ışığında bir araya gelip yemek yerler, öyküler anlatırlar, tek telli *amzad*'ı çalarak gecenin geç vakitlerine kadar grup halinde dans ederlerdi; o saatlerde kadınlar da erkeklerin avuçlarını açarak içine, anlamım sadece kendi ırklarının bildiği ve o gece nasıl bir sevişme türü istediklerini belirten resimler çizerlerdi.

Sonra, her çift, kumulların arasında, beyaz kumun üzerine serilen beyaz bir *gandurah*'ın üzerinde avuç içinde anlatılan arzuları doyuma ulaştırmak üzere karanlıklar içinde kaybolurdu.

Müstakbel karısının bekâreti ya da kızının namusu konusunda kıskanç olan, geleneklerine bağlı bir Arap için bu âdetler, rezalet sınırlarının da çok ötesine geçiyordu ve Abdul, Arabistan ve Libya gibi ülkelerde, hattâ kendi ülkesinin bazı bölgelerinde, bundan çok daha hafifi için suçluların taşa tutulduklarını ya da kafalarının kesildiğini biliyordu.

Ama *imohag*'lar, kadınlarının seks yapma, canlarının istediği gibi giyinme ya da aile işlerinde söz ve oy sahibi olma haklarını, Müslümanlığın yayıldığı ve dinsel bağnazlığın en koyu ve katı olduğu eski zamanlardan beri savunagelmişlerdi.

Tuaregler öyle bir halktı ki, yeryüzünde ortaya ilk çıktıkları zamanlardan beri, özgürlüklerini ve karakterlerini sınırlayacak her şeyi reddedip, kendilerine sunulanın en iyisini kabul etmeyi bilmişlerdi; Abdul-el-Kebir, yönetilemez olduklarını bildiği halde, onların liderleri olabilseydi, mutlu ve gururlu hisseder di kendini.

Tuaregler, onlara sunmaya çalıştığı şeyleri kabul etmeyi

ve anlamayı bilirler, ona asla ihanet etmezler, başkalarının ona ihanet etmelerine de asla razı olmazlardı, çünkü onların ırkından olanlar bir *amenokal*'e sadakat yemini ettiklerinde, bu sadakat ölümden de öteye kadar giderdi.

Oysa kıyı bölgesinden olanlar, Fransızları kovup onlara ilk kez olarak bir vatan ve kendileriyle gurur duymaları için bir neden sunduğunda onu deliler gibi göklere çıkarmış olanlar, sadakat yeminlerini yerine getirmeyi beceremezmişler, tehlikeyi sezer sezmez gidip sefil kulübelerinin en dibine saklanmışlardı.

—Sosyalist olmak ne demek? —diye ona sormuştu Gazal ilk gece, henüz konuşma isteği duyarlar ve salınarak yürüyen develerin üzerinde yan yana giderlerken.

—Adaletin herkes için eşit olmasını istemektir.

—Sen sosyalist misin?

—Aşağı yukarı.

—*İmohag* ya da uşak, hepimizin eşit olduğumuza mı inanıyorsun?

—Yasalar önünde, evet.

—Ben yasalardan söz etmiyorum. Uşaklar ve efendiler olarak hepimizin tam olarak eşit olmamızdan söz ediyorum.

—Bir bakıma... —kendini tehlikeye atmadan, işin nereye varacağını anlamaya çalıştı.— Siz Tuaregler, yeryüzünde utanmadan köle kullanan son insanlarsınız. Bu yaptığınız doğru değil.

—Benim kölelerim yok. Benim uşaklarım var.

—Sahi mi? Biri kaçar da artık senin için çalışmak istemezse ne yaparsın?

—Onu ararım, kırbaçlarım ve geri getiririm. Benim evimde doğmuştur, kendi kendine bakacak durumda olmadığında ona su ve yemek vermiş, onu korumam altına almışımdır. Artık bana gereksinimi olmadığı zaman bunu unutarak çekip gitmeye ne hakkı var?

—Kendi özgürlüğünün hakkı. Sen sırf çocukken seni besledi diye bir başkasının uşağı olmayı kabul eder miydin? Bu borcu ne zamana kadar ödemen gerekir?

—Aynı şey değil. Ben bir *imohag* olarak doğmuşum. Onlarsa *akli* olarak.

—Peki kim karar vermiş bir *imohag*'ın, bir *akli*'den daha üstün olacağına?

—Allah. Eğer öyle olmasaydı, onları korkak, hırsız ve aşağılık yaratmazdı. Bizleri de cesur, şerefli ve gururlu.

—Hay Allah! —diye bağırdı.— Sen kusursuz bir faşist olurdun...

—Faşist nedir?

—Kendi ırkının tüm ötekilerden üstün olduğunu iddia eden kimse.

—Öyleyse ben faşistim.

—Sahiden de öylesin —dedi inanarak.— Ama eminim, gerçekten ne anlama geldiğini bilseydin, bundan vazgeçerdin.

—Neden?

—Sarhoş gibi giden bir devenin üstünde dalgalanırken anlatılabilecek bir şey değil bu... Başka bir zamana bıraksak daha iyi olacak.

Ama o başka zaman hiç gelmemişti ve Abdul böyle bir fırsatın çıkma olanağının her geçen gün biraz daha zayıfladığı inancındaydı, çünkü yorgunluk, sıcak ve susuzluk onları perişan ediyor, insanın ağzından tek bir sözcük çıkması bile insanüstü bir çaba gerektirmeye başlıyordu.

Sonunda tam olarak uyandığında, Gazal kamp yerini kaldırmış, yükleri bir kez daha hayvanlardan üçünün sırtına bağlamakla uğraşıyordu.

Başının bir hareketiyle dördüncüyü işaret etti:

—Onu bu gece öldürmemiz gerekecek.

—Ama akbabaları bize çeker, akbabalar da uçakları. İzimizi bulurlar.

—Akbabalar 'boş topraklar'da dolaşmazlar... —küçük bir teneke maşrapa dolusu suyu alıp ona uzattı.— Hava fazlasıyla sıcak.

Abdul kana kana içtikten sonra kabı yeniden ona uzattı, ama Tuareg *herba*'yı sımsıkı kapamıştı bile.

—Başka yok.

—Hepsi bu mu? —diye şaşırdı Abdul.— Gırtlağımı bile ıslatmadı.

Gazal yeniden deveyi işaret etti.

—Bu gece kanını içersin. Etini de yersin. Yarın Ramazan başlıyor.

—Ramazan mı? —diye yineledi şaşkınlıkla.— Sence böyle bir durumda oruç farzını yerine getirebilecek koşullara sahip miyiz?

Tuareg'in gülümsediğine yemin edebilirdi.

—Şu anda onu bizden iyi kim yerine getirebilir? —diye sordu.— Acılarımız için bundan iyi yer olur mu?

Hayvanlar ayağa kalkmıştı; onun da kalkmasına yardım etmek için elini uzattı.

—Gidelim! —dedi.— Yolumuz uzun.

—Bu eziyet kaç gün sürecek?

İçtenlikle başını salladı:

—Bilmiyorum. Yemin ederim ki bilmiyorum. Allah'a dua edelim de olabildiğince kısa sürsün, ama çölü küçültmek onun bile elinde değildir. Onu öyle yaratmış, hep öyle kalacak.

Başçavuş Malik-el-Haydari, bir kez daha şiddetle reddetti:

—Gazal Sayalı'ın ailesinin nerede saklandığını öğrenene kadar hiç kimse ne bu kuyudan su çekecek, ne de on beş kilometrelik çevrede başka herhangi bir kuyudan.

İhtiyar, çaresiz bir tavırla omuzlarını kaldırdı:

—Gittiler. Kamplarını söküp gittiler. Ne bilelim nereye gittiklerini?

—Siz Tuaregler, çölde olup biten her şeyi bilirsiniz. Bir deve ölse, ya da bir keçi hastalansa, duymayan kalmaz. Nasıl yaparsınız bilmem ama bu böyledir. Bütün bir ailenin, *hayma*'ları, hayvanları, çocukları ve köleleriyle birlikte, hiç kimsenin haberi olmaksızın bir bölgenin bir ucundan öbür ucuna yer değiştirdiğine inanmamı bekliyorsan, beni aptal yerine koyuyorsun demektir.

—Gittiler.

—Nereye?

—Bilmiyorum.

—Eğer su istiyorsan, öğrenmek zorundasın.

—Hayvanlarım ölürler. Ailem de öyle.

—Kabahati bana bulma —diye onu suçlar gibi parmağıyla göğsüne tekrar tekrar vurdu; ihtiyarın, elini hançerine atmasına ramak kalmıştı.— Seninkilerden biri —diye ekledi—, pis bir katil, benimkilerden birçoğunu öldürdü. Sizleri haydutlardan koruyan askerleri; suyu bulan, kuyuları açan ve onları kumların istilasından koruyan askerleri. Çölde hayatlarını tehlikeye atarak, kayıp kervanların peşinden gidenleri. —Başını tekrar tekrar salladı.— Hayır. Gazal Sayah'ı bulana kadar ne su almaya hakkınız var, ne de yaşamaya.

—Gazal ailesiyle birlikte değil.

—Nereden biliyorsun?

—Çünkü onu Tikdabra'daki 'boş topraklar'da arayıp duruyorsunuz.

—Yanılmış olabiliriz. Onu bulamayacak olursak, günün birinde ailesinin yanına dönecektir. —Sesinin tonu, yine uzlaştı-

rıcı ve inandırıcı bir hal almıştı.— Ailesine zarar vermek istemiyoruz. Karısıyla ya da çocuklarıyla alıp veremediğimiz yok. Biz sadece onu istiyoruz, bütün yapacağımız gelmesini beklemek... Er ya da geç ortaya çıkacaktır.

İhtiyar, olumsuz anlamda başını salladı.

—Ortaya çıkmaz —diye karşılık verdi.— Yakınlardaysanız asla ortaya çıkmaz, çünkü çölü herkesten iyi tanır. —Bir an durakladı.— Kadınlarla çocukları, erkeklerin işine karıştırmak, ne savaşçılara yaraşır, ne de askerlere. Dünyanın en eski geleneği ve yasasıdır bu.

—Dinle, ihtiyar! —sesi yine sert, soğuk, tehditkâr çıkıyordu.— Buralara kadar ahlâk dersi almaya gelmedim. O Allah'ın cezası domuz, burnumun ucunda bir yüzbaşıyı öldürdü, valiyi kaçırdı, birkaç zavallı delikanlıyı uykularında gırtlakladı ve bütün bir ülkeyle alay edebileceğini sanıyor. Bu mümkün değil! Yemin ederim ki mümkün değil. Onun için seçimini yap.

İhtiyar ayağa kalktı ve tek söz etmeden ağır ağır kuyunun yanından uzaklaştı. Daha beş adım atmamıştı ki Malik arkasından bağırdı:

—Şunu da hatırlatayım ki, adamlarımın yiyecek gereksinimi var! Her gün senin develerden birini kurban ederiz, hesabı El-Akab'daki yeni valiye gönderebilirsin!

İhtiyar bir an durdu, ama arkasına dönmeden çocuklarıyla hayvanlarının bekledikleri yere doğru ağır ağır yoluna devam etti.

Malik, siyahi bir askere doğru bir işaret yaptı.

—Ali!

Çağırdığı asker hızla yaklaştı:

—Buyrun, çavuşum?

—Sen Zencisin, şu salağın köleleri gibi. O, hiçbir şey söylemeyecektir, çünkü bir Tuareg ve şerefinin sonsuza dek lekeleneceğini sanıyor, ama *akli*'ler konuşmaya yatkındır: Bildiklerini anlatmayı severler, birkaç kuruş para kazanıp efendisini dertten kurtarmaya hazır olan biri vardır elbet içlerinde. —Kısa bir an durakladı.— Bu gece onlara bir parça suyla yiyecek götür, sanki sen kendiliğinden düşünmüşün gibi. Irkdaşlar arasında dayanışma falan, anlarsın ya... Gerekli bilgiyle geri dönmeye

bak.

—Casusluk için gittiğimden kuşkulanacak olurlarsa o Tuaregler gırtlağımı sıkarlar.

—Ama sıkmazlarsa onbaşılığa yükselirsin. —Eline bir avuç dolusu buruşuk kâğıt para sıkıştırdı.— Onları bununla yola getirirsin.

Başçavuş Malik-el-Haydari, Tuaregleri de, kölelerini de iyi tanıyordu. Henüz uykuya dalmıştı ki çadırının dışında ayak sesleri duydu.

—Çavuşum!

Başını dışarı uzatıp baktı, gülümseyen bir Zenci yüzüyle karşılaşmak onu şaşırtmamıştı:

—Huaila dağlarındaki *gelta*'ya gitmişler. Hani şu 'Münzevi' Ahmed-el-Ainin'in türbesinin yakınındaki.

—Orayı biliyor musun?

—Bilmiyorum, ama nasıl varılacağını tarif ettiler.

—Uzak mı?

—Bir buçuk günlük yol.

—Onbaşıya haber ver. Şafak sökerken yola çıkacağız.

Zenci büsbütün sırıtarak,

—Artık onbaşı benim... —diye özellikle hatırlattı.— Kıdemsiz onbaşı.

Çavuş da gülümsedi.

—Haklısın. Sen artık kıdemsiz onbaşısın. Güneş doğar doğmaz her şeyin hazır olmasıyla meşgul ol... Ondan on beş dakika önce de çayımı getir.

Pilot yeniden itiraz etti.

—Bakın, teğmenim... —diye yineledi.— Şu kumulların üzerinden yüz metreden daha az yükseklikten uçtuk. O lânet yerde fareler olsaydı, en sonuncusuna varıncaya kadar seçerdik, ama hiçbir şey yoktu: Hiçbir şey! —diye inançla üsteledi.— Dört devenin kumda nasıl iz bırakacağı hakkında bir fikriniz var mı? Geçmiş olsalardı, bir şeyler görürdük.

—Hayır, o develeri süren bir Tuareg'se, göremezdik —diye karşılık verdi Razman, söylediğinden emin bir tavırla.— Hele

aradığımız Tuareg'se, hiç. Develerin, arkalarında gözle görülür bir yol kalmaması için art arda yürümelerine izin vermeyecek, kumulların sert kumunda ayakları derin iz bırakmasın diye dördünü aynı hizada yürütecektir. Hele bir de kum yumuşaksa, aradan bir saat geçmeden rüzgâr ayak izlerini siler. —Bir süre durakladı, ötekiler, ne söyleyecek diye merakla bakıyorlardı.— Tuaregler, geceleri yol alıp şafak zamanı dururlar. Sizler hiç sabahın sekizinden önce havalanmıyorsunuz, bu da demek oluyor ki *erg*'e öğleye doğru vardınız... Bu dört saatte, bir devenin kumdaki ayak izlerinden eser kalmaz.

—Peki, onlar? O dört deveyle iki adam... Nereye saklanırlar?

—Hadi, yüzbaşı! —diye itiraz etti, kollarını açarak.— Siz her Allah'ın günü bu kumulların üzerinden uçarsınız. Yüzlerce, binlerce, belki de milyonlarca kumul var. Bütün bir ordunun burada kendini kamufle edemeyeceğine inanmamı mı bekliyorsunuz benden? Biraz çukur bir yer, açık renk bir bez, üzerine de bir parça kum attın mı, gel keyfim gel...

—Pekâlâ —diye kabullendi, ilk konuşmuş olan pilot.— Tamamen aynı fikirdeyim... Öyleyse ne yapmamızı istiyorsunuz? Vakit ve benzin harcamaya devam etmemizi mi? Onları bulamayacağız —diye ısrar etti.— Onları asla bulamayacağız!

Teğmen Razman, başım olumsuz anlamda sallayarak onları yatıştırdıktan sonra, hangarın duvarına çivilenmiş büyük bir bölge haritasının yanına gitti.

—Hayır... —diye belirtti.— *Erg*'e geri dönmenizi değil, beni gerçek 'boş topraklar'a götürmenizi istiyorum. Hesaplarımda yanılmadıysam, artık düzlüğe varmış olmaları gerek. Buraya iniş yapabilir misiniz?

İki adam birbirlerine baktılar, bu önerinin hiç de hoşlarına gitmediği açıkça belli oluyordu.

—O düzlükte ısının kaç derece olduğu hakkında bir fikriniz var mı acaba?

—Elbette... —diye itiraf etti.— Öğle vakti kumlar seksen dereceyi bulabilir.

—Peki bunun, bizimkiler gibi eski püskü ve son derece bakımsız uçaklar için ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Moto-

run soğutulmasında sorunlar, teklemeler, kontrol altına alınamaz ani hava boşlukları, hepsinden önemlisi de motorda kontak sorunları demektir... Elbette iniş yapabiliriz, ama bir daha uçuşa geçememe tehlikesiyle karşı karşıya kalırız. Ya da kontağı yeniden çevirdiğimizde havaya uçma tehlikesiyle... —eliyle, kesin konuştuğunu belirtmek ister gibi bir işaret yaptı.— Ben yokum.

Arkadaşının da aynı fikirleri paylaştığı belliydi. Razman yine de ısrar etti:

—Emir yüksek yerden gelse de mi? —Farkında olmadan sesini alçalttı.— Kimi aradığımızı biliyor musunuz?

—Evet —diye kabullendi, baştan beri konuşmayı yürüten pilot.— Kulağımıza bazı şeyler geldi, ama bunlar politikacıların sorunları ve biz askerleri bunlara karıştırmamaları gerek. —Bir an durakladıktan sonra, eliyle haritanın tümünü kapsayan bir işaret yaptı.— Savaşta olduğumuz için ya da düşman ülkemizi işgal etti diye şu haritada herhangi bir noktaya iniş yapmamı emretseler, bir an bile duraksamadan yapardım. Ama Abdul-el-Kebir'in peşine düşmek için yapmam bunu, çünkü Abdul-el-Kebir'in benden böyle bir şeyi asla istemeyeceğini bilirim.

Teğmen Razman şaşırmıştı, geniş hangarın öbür ucunda cihazları ayarlamaya çalışan teknisyenlere belli belirsiz bir göz atmaktan alıkoyamadı kendisini. Sesini yeniden alçaltarak pilotu uyardı:

—Bu söylediğin çok tehlikeli.

—Biliyorum —diye karşılık verdi pilot.— Ama bunca yıldan sonra, artık neler hissettiğimizi göstermenin sırası geldi sanıyorum. Eğer Abdul-el-Kebir'i Tikdabra'da yakalayamazsanız, ki ben bunu çok zor görüyorum, kısa sürede geri dönecektir, o zaman da herkesin kiminyanında olduğunu açıkça göstermesinin zamanı gelmiş olacaktır.

—Onu bulamamış olmaktan hoşnut görünüyorsunuz.

—Benim görevim onu aramaktı, ben de elimden geldiğince aradım. Onu bulamadıysak, bu benim suçum değil. Aslında, neler olabileceğini düşünmek beni korkutuyor. Abdul'un özgür olması, ülkenin bölünmesi, çatışmalar, hattâ belki iç savaş anla-

mına gelir. Hiç kimse kendi halkı için bunları arzu etmemeli.

Lojmanına geri dönmek üzere hangardan çıktığında Teğmen Razman, hâlâ bu sözleri kafasının içinde evirip çeviriyordu çünkü ilk kez olarak, herkesi korkutan bir olasılıktan söz edilmişti: iç savaş olasılığı; aynı halkın, sadece bir kişinin, yani Abdul-el-Kebir'in ayırdığı iki ayrı fraksiyonu arasında bir çatışma olasılığı.

Yüzyıllık sömürgeciliğin ardından halk, çok zengin zenginler ve çok fakir fakirler diye iyice belirgin sosyal sınıflara ayrılmış değildi ve gelişmiş ülkelerin klâsik şemalarına henüz uymuyordu: bir yanda kapitalizm, öte yanda proletarya ve ideallerini kabul ettirme uğruna sonunda acımasız bir ölüm kalım savaşına girişecek iki uç. Okuma yazma bilmeyenlerin oranının yüzde yetmiş olduğu, son derece yaygın bir kaderci geleneğe sahip bu ülkede, onlar için en önemli şey, insanların karizması, kitleleri ardından sürükleme yeteneği ve söylediği sözlerin, kalplerinin derinliklerinde uyandırdığı yankı olmaya devam ediyordu hâlâ.

Bu konuda da —Razman bunu iyi biliyordu— Abdul-el-Kebir, kazançlı durumdaydı, çünkü karşısındakinde güven duygusu uyandıran soylu ve açık ifadeli yüzü ve konuşma yeteneği sayesinde, halk, onun ardından nereye isterse oraya gitmeye hazırdı; ne de olsa onları sömürge yaşamından özgürlüğe götürerek verdiği sözü tutmuştu.

Yatağa uzanmış, eski vantilatörün, bütün çabalamalarına karşın havayı serinletmeyi beceremeyen kanatlarını görmez gözlerle seyrederken, seçim vakti geldiğinde kendi pozisyonunun ne olacağını merak etti.

Odasının duvarlarını onun resimleriyle süsleyerek onu bir kahramana dönüştürdüğü, gençliğindeki Abdul-el-Kebir'i hatırladı, sonra bir de Hasan-ben-Kufra'yı ve maiyetindeki bütün o ötekileri düşündü ve kendi kişisel kararını çoktan vermiş olduğunu anladı.

Sonra da Tuareg'i düşündü: susuzluğa ve ölüme meydan okuyan ve onunla açıkça alay etmiş olan o garip adamı; o anda nerede bulunabileceğini, ne yaptığını ve uzun yürüyüşlerinden sonra bitkin bir halde dinlenmek üzere uzandıklarında Abdul

ile neler konuştuğunu hayal etmeye çalıştı.

"Neden onların peşindeyim bilmem —dedi kendi kendi ne.— Oysa, aslında onlarla birlikte kaçmak isterdim..."

Devenin kanını içmişler, etini yemişlerdi. Kendini güçlü, cesur, enerji dolu, hiçbir korkuya kapılmadan 'boş topraklar'la karşılaşmaya hazır hissediyordu, ama yol arkadaşının korkuları onu kaygılandırıyordu; yeni bir günün ışığı, manzaranın yine aynı olduğunu yüzlerine her haykırdığında gözlerinin içinde okuduğu umutsuzluk ona kaygı veriyordu.

—Olamaz! —ağzından çıktığını duyduğu en son şey bu olmuştu.— Olamaz!

Deveden inmesine yardım edip onu gölgeye sürükleyerek su içirmek ve korkmuş bir çocukmuş gibi başını tutup yere yatırmak zorunda kalmış, gücünün neden tükendiğini, o uçsuz bucaksız düzlüğün onun üzerinde ne gibi garip ve kötü bir etki yaptığını merak etmişti.

"Yaşlı bir adam —diye tekrarlıyordu kendi kendine.— Ömrünün son yıllarını dört duvar arasında kapalı geçirerek vaktinden önce ihtiyarlamış biri ve düşünmekle ilgisi olmayan her şey onun için insanüstü bir çaba anlamına geliyor."

Asıl zorlukların henüz ortaya çıkmadığını nasıl itiraf edecekti ona? Daha içecek suları vardı. Ve kanlarını içebilecekleri üç develeri. Vücudun gerçekten susuz kalmaya başladığının yanılmaz belirtisi olarak, binlerce güneşten gelirmiş gibi parlak bazı garip ışıkların gözlerini kamaştırmaya başlamasına günler vardı daha; ama yolları uzundu, hem de çok uzun ve çabalarının karşılığında başarıyla ödüllendirilecekleri umudunu bile vermeden, büyük bir irade gücü ve yenilmez bir hayatta kalma isteği gösterilmesini zorunlu kılıyordu.

"Tikdabra'dan uzak dur."

Belki de daha anasının karnındayken öğrendiği bu uyarıyı ilk kez nerede duyduğunu hatırlamıyordu bile, ama şimdi orada, Tikdabra'nın bir yerindeydi işte, üstelik bir hayalete dönüşmeye başlayan bir adamı da birlikte sürükleyerek, ama o, kendisinin, yani Kel-Talhimus'lardan bir *imohag* olan *Avcı* Gazal Sayah'ın, dört devenin yardımıyla Tikdabra'yı yenebileceği kanısını besliyordu içinde.

Bunu başarmış ilk insan olur, adı bir efsane gibi ağızdan ağza dolaşarak ünü çölde bir uçtan bir uca yayılabilirdi, ama dayanılmaz bir yükü de birlikte sürüklüyordu, tıpkı bazı efendilerin asi kölelerinin ayak bileklerine bağladıkları o zincirlerden biri gibi ve böyle bir yükle —bir hafta geçmeden yenilgiyi kabul edecek tükenmiş bir adamla—, ne o, ne de başka bir Tuareg çölde herhangi bir yere varabilirdi.

Besbelli, öyle bir an gelecekti ki acılarına son vermek için ona bir kurşun sıkarak kendini kurtarmaya çalışmakla, ölümlerin en korkuncunun ezasını birlikte çekmek üzere sonuna kadar devam etmek arasında bir seçim yapması gerekecekti.

"O kendisi isteyecek onu öldürmemi —dedi kendi kendine.— Artık daha fazla dayanamadığı zaman bana yalvaracak, ben de yapmak zorunda kalacağım..."

O zamana kadar iş işten geçmiş olmamasını ummaktan başka bir şey gelmiyordu elinden.

Konuğu, gönüllü olarak ondan ölümü isteyecek olursa, bu isteğini yerine getirmeye hakkı olurdu ve o andan itibaren de tüm sorumluluğundan kurtulur, kendini kurtarmayı denemekte de aynı biçimde özgür kalırdı.

—Beş gün —diye hesapladı.— Beş gün içinde, hâlâ kendi kendimi kurtarmayı deneyecek durumda olurum. Eğer daha fazla dayanırsa, ikimiz için de çok geç olur."

Zor bir ikilem karşısında olduğunu anlamıştı: bir yandan yol arkadaşını ayakta tutabilmek için çaba harcamalı, onun umutlarını beslemeli ve onu kurtarmak için insancıl açıdan elinden geleni yapmalıydı. Ama öte yandan, onun yaşamını uzatacağı her gün ya da her saatin, kendi yaşamını kurtarmak için gereken zamandan bir gün ya da bir saat eksilmesi demek olacağının farkındaydı. Abdul-el-Kebir, kendi doğası gereği ve alışkanlığı olmaması nedeniyle, Gazal'ın gereksinim duyduğundan üç kat fazla su tüketiyordu. Bu da, doğrusunu söylemek gerekirse, Tuareg'in tekbaşınayken, hayatta kalma umutlarının dört katına çıkması anlamına geliyordu.

Uyurken seyretti onu: huzursuz uykusu içinde ara sıra bir şeyler mırıldanıyor, sanki hep ciğerlerine inmek istemeyen havayı ararmış gibi ağzını iyice açık tutuyordu. Uykusunu sonsu-

za dek uzatıp, gelecek günlerdeki korkularından ve acılarından kurtaracak olsa, ona iyilik etmiş olurdu, çünkü kalbinde hâlâ birazcık özgürlük hayali ile sınırı geçeceklerinin ufacık umudunu içinde beslediği bir sırada, kuşkusuz daha sakin bir uykuya dalacaktı.

Hangi sınır?

Oralarda, önlerinde ya da belki arkalarında bir yerde olmalıydı, dünyada hiç kimse bilemezdi onun nerede olduğunu göstermeyi, çünkü bir insanın sadece varlığını bile kabul edememiş olan Tikdabra'daki 'boş topraklar', üzerine bir sınırın çizilmesini hiç kabul edemezdi.

O 'kendisi', başlı başına bir sınırdı. Ülkeler arasında, bölgeler arasında, hattâ yaşamla ölüm arasında bir sınır. İnsanlara kendini bir sınır olarak kabul ettiriyordu ve Gazal, bir bakıma, bu 'boş topraklar'ı sevdiğini, kendi iradesiyle orada bulunmaktan ve belki de yüzyıllardan beri oraya adım atmış ilk insan olmaktan hoşnut olduğunu, ve 'çöllerin çölü'ne meydan okumanın ne demek olduğunun bilincine, yaşayarak varabileceğini anlıyordu.

"Seni yenebileceğimi hissediyorum —diye mırıldandı derin bir uykuya dalmadan önce.— Seni yenebileceğimi ve bu efsaneye artık bir son verebileceğimi hissediyorum..."

Ama uykuya daldığında, beyninin içinde bir ses sürekli olarak 'Tikdabra'dan uzak dur' diye yineleyip duruyordu, sonunda gölgelerin arasından Leylâ'nın görüntüsü çıkıp alnını okşamış, en derin kuyunun serin sularından içirmiş, avucunun içine sadece kendi halkından olanların yorumlayabildikleri acayip şekiller çizdiği o bekârlar şenliğindeki gibi şarkılar söylemişti kulağına.

Leylâ!

Leylâ!

Darı öğütme işine ara vererek, simsiyah iri gözlerini, *gelta*'ya hâkim sarp kayalığın tepesini işaret eden Suilem'in kırışmış yüzüne doğru kaldırdı.

—Askerler —oldu bütün söylediği.

Gerçekten de askerlerdi ve sanki sadece kadınlar, ihtiyarlar ve çocukların bulunduğu sefil bir göçebe kampına değil de, tehlikeli bir düşman bölgesine saldırmaya hazırlanıyorlarmış gibi ellerinde ateşe hazır silâhlarıyla her yandan aşağı doğru iniyorlardı.

Durumu anlaması için şöyle bir göz atması yeterli olmuştu, yeniden Zenciye dönerek sesinde yanıt beklemeyen kesin bir ifadeyle,

—Saklan! —diye emretti.— Efendin, olup bitenleri öğrenmek isteyecektir.

İhtiyar bir an duraksadı, ama sonra hemen onun sözünü dinleyip *haima*'larla *şeriba*'lar arasından kaçıp giderek, minik su birikintisinin sazlığı onu yutuvermiş gibi gözden kayboldu.

Bunun üzerine Leylâ kocasının çocuklarını, kadınları ve hizmetçileri çağırdı, kendi bebesini kolları arasına aldı ve bir grup askerin kumandanı gibi görünen bir adamın gelip önünde dikilmesini sert ve azametli bir tavırla bekledi.

—Konak yerimde ne arıyorsun? —diye sordu, ne aradığını bile bile.

—Gazal Sayah'ı arıyorum. Onu tanır mısın?

—Kocamdır. Ama burada değil.

Çavuş Malik, yüzünü örten peçeler ya da kollarını gizleyen ağır örtüler olmaksızın, azametli ve meydan okuyan bir tavırla karşısında duran bu Tuareg dilberine bakıp, göğüslerinin başladığı yeri ve güçlü bacaklarını gönlünce seyretti. Çöle geldiğinden beri yıllar vardı ki böyle bir kadını bu kadar yakından görmemişti, aklından geçenleri bir yana bırakıp hafifçe gülümseyerek karşılık vermek için, büyük bir çaba harcaması gerekmişti.

—Burada olmadığını zaten biliyordum. Çok uzaklarda. Tikdabra'da.

Leylâ, o kadar korkulan o adı duyduğunda bir ürperti geçirdi, ama belli etmemeyi başardı. Hiç kimse, bir Tuareg kadınının bir keresinde korkuya kapıldığını gördüğünü söylememeliydi.

—Mademki nerede olduğunu biliyorsun, niye geldin?

—Sizleri korumaya... Bizimle birlikte gelmeniz gerekiyor, çünkü kocan tehlikeli bir cani oldu çıktı, yetkililer de halkın öf-

keye kapılıp size saldırmasından korkuyor.

Leylâ'nın, adamın yüzsüzlüğü karşısında bir kahkaha koyuvermesine ramak kalmıştı, kolunun geniş bir hareketiyle tüm çevresini işaret etti.

—Halk mı? —diye tekrarladı.— Ne halkı? Ne yana gidilse iki günlük yolda bir Allah'ın kulu yok.

Malik-el-Haydari, uzun zamandan beri ilk kez kendini mutlu ve neşeli hissederek pis pis sırıttı.

—Çölde haberler rüzgâr gibi gider —dedi.— Sen de bilirsin ya. Çok geçmeden gelirler, kabileler arası bir savaşa neden olabilecek olayları önlememiz gerek... Bizimle birlikte geleceksiniz.

—Ya reddedersek?

—Yine geleceksiniz. Zorla. —Gözlerini orada bulunanların üzerinde gezdirdi.— Herkes burada mı? —Sessizce kafa sallamaları üzerine koluyla bir hareket yaptı.— Güzel! Öyleyse yola çıkalım.

Leylâ çevresini gösterdi:

—Konak yerini kaldırmamız gerek.

—Konak yeri burada kalacak... Adamlarım kalıp kocanı bekleyecekler.

Leylâ ilk kez olarak sükûnetini kaybeder gibi oldu, yalvarır gibi bir ifadeyle sesi hafifçe değişti.

—Ama bütün varımız yoğumuz bu!

Malik, küçümseyerek güldü:

—Pek fazla olmadığı kesin... Ama gideceğiniz yerde buna bile gerek olmayacak. —Bir an durakladı.— Çölde göçebe 'ustalar' gibi battaniyelerle, halılarla, kap kacakla dolaşamayacağımı anlamalısın. —Adamlarından birine bir işaret yaptı.— Yola çıksınlar. Ali! Sen dört adamla burada kal, Tuareg görünecek olursa ne yapacağını biliyorsun!

On beş dakika sonra Leylâ, orada aşağıda, ufacık çukurun dibinde görünen *gelta*'nın suyuna, *hayma*'larıyla *şeriba*'larına, keçilerin ağılına ve sazlığın yakınında develerin otlamakta oldukları köşeye, son kez olarak dönüp bakıyordu. Bütün bunlar ve bir erkek, kollarında taşıdığı çocuğun dışında, sahip olduğu her şeyiydi, ne yuvasını, ne de eşini bir daha görememenin kor-

kusu sardı içini. Yanında duran Malik'e döndü:

—Bizden asıl istediğin nedir? —diye merak etti.— Erkekler arasındaki çatışmalarda kadınlarla ihtiyarların ve çocukların kullanıldığını hiç görmemiştim... Ordun bu kadar mı güçsüz ki Gazal'la olan savaşında bize gerek duyuyor?

—Onun elinde bizim istediğimiz biri var —oldu çavuşun yanıtı.— Şimdi bizim elimizde de onun istediği bir şey var... Onun yöntemlerini kullanıyoruz, hiç kimseyi uykusunda boğazlamadığımız için de şükredebilir. Ona bir değiştokuş öneriyoruz: bir adama karşılık bütün bir aile.

—Eğer o adam, onun konuğu idiyse, bunu kabul edemez. Bizim yasalarımız bunu yasaklar.

—Sizin yasanız yok artık! —Malik-el-Haydari bir taşın üzerine oturup bir sigara yakmıştı, o arada bir dizi askerle tutsaklar, araçların beklemekte olduğu düzlüğe ulaşmak üzere kayalık tepeye tırmanmaya koyulmuşlardı.— Tuaregler tarafından sadece Tuareglerin yararına ve kullanımı için yapılmış olan yasalarınızın, ulusal yasalar karşısında hiçbir değeri yok. —Kadının yüzüne kalın bir duman bulutu üfledi.— Kocan bunu iyilikle anlamak istemedi, şimdi ona bunu kötülükle anlatacağız. Geleneğin buna izin verdiği ve çölün fazlasıyla büyük olduğu bahanesine sığınarak onun yaptığı şey yapılamaz. Günün birinde dönecek ve o gün sorumluluklarını kabul etmek zorunda kalacaktır. Karısıyla çocuklarını özgür görmek istiyorsa, yargılanmak üzere teslim olması gerekecek.

—Asla teslim olmayacaktır —diye hükmünü verdi Leylâ inançla.

—O halde, bir daha hiç özgür olamayacağın fikrine alıştır kendini.

Leylâ karşılık vermeyip, sazlığın içinde Suilem'in saklandığını bildiği noktaya uzun uzun baktı, sonra da sanki tüm geçmişine kesin olarak sırtını döner gibi olduğu yerde geri dönüp ailesinin ardından tırmanmaya koyuldu.

Malik-el-Haydari, kadının kalçalarının yumuşak bir hareketle salınmasını canı sıkkın bir ifadeyle seyrederek sigarasını bitirdikten sonra, izmariti bezgin bir tavırla fırlatıp acele etmeden onu izledi.

Onu, günün ilk ışıklarıyla görmüş, gözlerinin kendisini yanılttığını sanmıştı; ama yaklaştıkça, tek bir engebenin bile görünmediği düzlüğün üzerinde, ne olduğunu bilmediği, belli belirsiz 'bir şey'in varlığından emin oldu.

Güneş ortalığı ısıtmaya başlıyordu; geceyarısından beri topallamakta olan dişi deve bir daha kalkmamak üzere yere yıkılmadan önce durup, kamp kurma zamanının geldiğini anlamıştı, ama merakı ondan baskın çıkmıştı; hayvanları yeni bir çabaya zorladıktan sonra, gördüğü şeyin bir kilometre uzağında durmalarına izin verdi.

Çadır bezini hayvanlarla, artık ölü gibi hareketsiz bir yükten başka bir şey olmayan adamın üzerine gerdi, her şeyin yolunda olup olmadığını kontrol ettikten sonra, içinden koşa koşa gidip oraya bir an önce varmak geldiği halde, kendini sakin olmaya ve azıcık gücünü harcamamaya zorlayarak, acele etmeden yayan olarak yoluna devam etti.

İki yüz metreye kadar yaklaştığında, artık hiçbir kuşkusu kalmamıştı: bembeyaz düzlüğün üzerinde hatları belirginleşen bu beyaz leke, çevredeki kuraklık sayesinde mumyalaşıp neredeyse el değmemiş bir halde kalmış, koşumlu büyük bir devenin iskeletiydi.

Onu yakından inceledi. Kocaman dişleri, ölümün hüzünlü gülümsemesini yansıtıyordu, gözçukurlarında göz diye bir şey kalmamış, derisinde açılmış bazı yerlerden içinin tümüyle boş olduğu görülüyordu.

Diz çöküp boynunu kumun üzerine uzatmış, Gazal'ın geldiği yöne, yani kuzeydoğuya doğru bakıyordu, bundan da güneydoğu yönünden gelmekte olduğu anlamı çıkıyordu, çünkü develer susuzluktan ölürken, son bir umut olarak, gidecekleri yere doğru dönerlerdi hep.

Sevinmesi mi, üzülmesi mi gerektiğini bilemedi. Bu, bir hecin devesinin iskeletiydi; günlerden beri onlara eşlik etmekte olan manzaranın tekdüzeliğini bozan bir şeydi, ama yaşamı burada son bulduğuna göre, arkasında bıraktığı yerde de sudan

eser olmadığı anlamına geliyordu.

Topal deve de çok geçmeden orada, ters yönde bir kilometreden az bir uzaklıkta ölüp aynı biçimde mumyalaşacak, birbirlerini görmeden bakışan deve leşlerinden her biri yolun yarısını işaret ediyor olacaktı. Ölümleriyle, Tikdabra'daki 'boş topraklar'ın kuzeyiyle güneyini birleştirmiş zavallı çöl hayvanları olarak, güçlerinin sınırını belirlemiş olacaklardı.

Bitkin bir haldeki iki binek hayvanı ve kendinden geçmiş, sadece onun zorlukla hayatta tutabildiği bir adamla birlikte yola devam etmesi gerektiğine göre, ne gibi bir umudu olabilirdi ki?

Bu soruyu yanıtlamak istemiyordu, çünkü yanıtın ne olduğunu biliyordu, onun yerine, bu beyaz hecin devesinin sahibinin kim olduğunu ve akıbetinin ne olduğunu kendi kendine sormayı yeğledi.

Hayvanın derisini ve ortaya çıkmış kafatası parçalarını inceledi. Çölün başka herhangi bir yerinde, hayvanın ne zaman öldüğünü tahmin edebilirdi, ama orada, böylesine sıcak ve kurak bir yerde, bir damla yağmurun bile asla düşmediği ve hiçbir canlının hayatta kalamadığı bu topraklarda, bu süre üç yıl da olabilirdi, yüz yıl da. Bu bir mumyaydı, Gazal da mumyalardan pek anlamazdı.

Sıcağın kendisini perişan etmeye başladığını fark edince aynı yoldan geri döndü. Gölgeye şükretmişti; neredeyse düzenli nefes alamaz halde soluk soluğa olan Abdul-el-Kebir'in yüzünü dikkatle inceledi. Dişi deveyi kesip kanını ve hemen hemen kokuşmuş mide suyunun, pirinç maşrapaya ancak beş altı parmak boşaltabildiği artıklarını ona içirdi. Hâlâ bilinçsiz olmasına şükretti, yoksa böylesine iğrenç bir şeyi dünyada ağzına almazdı; Tuaregler gibi sık sık kokmuş su içmeye alışık olmadığını düşününce, onu öldürmenin daha yerinde olup olmayacağını gerçekten merak ediyordu.

"Ha susuzluktan ölmüş, ha bundan —diye düşündü.— Eğer buna dayanırsa, yola devam etmesine yardım eder."

Sonra uyumak üzere uzandı, ama uzun yürüyüşlerin yorgunluğuyla her zaman ânında uykuya daldığı halde, bu kez uyku tutmamıştı. Ölü devenin, düzlüğün ortasındaki yapayalnız

iskeleti aklından çıkmıyordu; kuzeydeki vahalara gitmek üzere Gao ya da Tombuktu'dan yola çıkarak Tikdabra'ya meydan okumuş olan o çılgın Tuareg'i hayal etmeye çalıştı.

Hecin devesinin koşumları hâlâ üzerindeydi, ama eyerini ve yükünü yolda kaybetmişti, bu da efendisinin ondan önce ölmüş olduğu ve asla bulamadığı kurtuluşu aramak üzere yola tekbaşına devam ettiği anlamına geliyordu. Bedevîler de, Tuaregler de, sadece hizmetlerine karşı bir şükran ve saygı gösterisinde bulunmak için bile olsa, ölecek hayvanların koşum takımlarını daima çözerlerdi. Bu devenin sahibi aynı şeyi yapmadıysa, bunun nedeni kuşkusuz yapamamış olmasıydı.

Büyük bir olasılıkla o gece, ya da ertesi gün, onun da cesedini düzlükte bulacaktı ve yine büyük bir olasılıkla boş gözçukurları, bu bitmez tükenmez düzlüğün sonunu arar gibi kuzeydoğuya doğru bakar olacaktı.

Ama bulduğu bir değil, yüzlerce ceset olmuştu. Onlarla karanlıkta karşılaştı; yeniayın sihirli ışığı altındaki yarıkaranlıkta önce siluetlerini seçmiş, günışığıyla birlikte, çevresine göz alabildiğine saçılmış sayısız insan ve hayvanın arasında bulmuştu kendini ve işte o anda, halkı arasında *Avcı* lakabıyla tanınan, Kel-Talhimus'lardan *inmuçar* Gazal Sayah, 'Büyük Kervan'ın kalıntılarına rastlayan ilk insan olduğunu anladı.

Lime lime kumaş parçaları, pek çoğu silâhlarına ya da bomboş *herba*'larına sarılmış olan kılavuzlarla sürücülerin vücutlarını yarım yamalak örtüyordu; develerin hörgüçlerinin üzerinde güneşten solmuş Tuareg eyerleri, gümüş ve bakır süslü koşum takımları, zamanla açılıp içlerindeki değerli eşyanın sert kumun üzerine saçıldığı büyük denkler görülüyordu.

Fildişleri, abanoz ağacından heykelcikler, dokununca dağılıveren ipekler, altın ve gümüş paralar ve herhalde içlerindeki en varlıklı tacirlerin keselerinde nohut büyüklüğünde elmaslar. Efsanedeki 'Büyük Kervan' oradaydı işte; çöldeki tüm hayalperestlerin eski rüyası; Şehrazad'ın bile asla hayal edemeyeceği bin bir zenginlik.

Oradaydı işte, ama onu gördüğünde içinde sevinç değil, sadece derin bir kaygı, dayanılmaz bir keder duymuştu, çünkü bu zavallı varlıkların mumyalarını seyretmek, yüzlerindeki korku

ve acı dolu ifadeyi görmek, kendi kendisinin on ya da yirmi yıl sonraki halini seyretmek gibiydi; derisi parşömene dönmüş, bomboş gözleri hiçliğe bakar, ağzı su bulmak için son bir inlemeyle açılmış bir halde, belki de yüz, bin ya da milyon yıl sonraki halini.

Ve durup ağladı onlar için. Gazal Sayah, kendini bildi bileli ilk kez biri için ağlıyordu; onca yıl önce ölmüş birileri için ağlamanın saçma ve aptalca olduğunu bildiği halde, onları hemen orada, bu kadar yakından görmek ve son dakikalarındaki umutsuzluğun büyüklüğünü anlamak, bütün metanetini yerle bir etmişti.

Kamp yerini ölülerin ortasına kurdu ve kervanı, haydutların ve çapulcuların saldırılarından korumakla görevlendirilmişken, onu gerçek düşmanı olan çölden koruyamayan, serüven düşkünü, efsanevi savaşçı, amcası Gazal'ın, içlerinden hangisi olduğunu merak ederek, onları seyre koyuldu.

Bütün günü, ölülere eşlik ederek uyanık geçirdi; ölüm onları yolda yakaladığından beri onlara eşlik eden ilk insandı o; belki de o civarlarda sonsuza dek dolaşmakta olan ruhlarından, hayattayken bulamadıkları yolu kendisine göstererek, böylesine feci bir sondan kaçmasına yardım etmelerini istedi.

Ölüler de, dilleri olmayan ağızlarıyla, boşluk gözçukurlarıyla ve kumlara saplanmış kemikli elleriyle konuştular onunla. Doğru yolu söylemeyi beceremediler, ama güneydoğuda gözden kaybolan o upuzun, ucu bucağı görünmez mumyalar dizisi, onun izlediği ve kendilerinin de geldikleri yönün yanlış olduğunu, geri dönüşü mümkün olmayan, günlerce ve günlerce sürecek bir yalnızlık ve susuzluktan başka bir yere götürmediğini haykırıyordu ona.

Bu yüzden, onun için tek bir umut kalıyordu: yolunu doğuya doğru değiştirip daha sonra güneye yönelmek ve 'boş topraklar'ın sınırlarının, hiç değilse o yönde daha yakın olmalarına güvenmek.

Gazal, Tuareg kılavuzlarını iyi tanırdı ve biliyordu ki onlardan biri yolu şaşırdığında, yanılgısında sonuna kadar direnirdi, çünkü bu yanılgı, mekân kavramını, uzaklıkları ve bulunduğu noktayı tamamen kaybettiği anlamına gelirdi ve kurtuluşu, yo-

la devam etmekte, kendisini suya kadar götürecek olan içgüdüsüne güvenmekte aramaktan başka çare kalmazdı onun için. Tuareg kılavuzları, nereye doğru gittiklerinden tam olarak emin olmadıkça yön değiştirmekten nefret ederlerdi, çünkü yüzyıllar ötesine dayanan geleneklerinden bilirlerdi ki, çölde belirli bir varış noktası olmadan oradan oraya başıboş dolaşmak kadar kötü ve insanı bitap düşürüp moralini bozan hiçbir şey olamazdı. Hiç kuşku yok ki bu yüzden, 'Büyük Kervan'ın kılavuzu, artık kimsenin asla bilemeyeceği bir durumdan dolayı, kendini birdenbire 'boş topraklar'ın içinde buluverince, Allah'ın, yolu, olduğundan çok daha kısaltacağına güvenerek, yönüne devam etme seçeneğine karar vermiş olmalıydı.

Ve işte şimdi oradaydı, güneşte kavrulmuş haliyle Gazal'a ibret olacak şekilde.

Akşam olup da güneş, artık düzlüğü öfkeyle kavurmaz olunca, sığınağının gölgesinden çıkarak, torbasını ağır altın paralar ve koca koca elmaslarla doldurdu.

Bir an için bile, ölülerin elinden varını yoğunu alıyormuş hissine kapılmadı. Çölün yazılı olmayan yasasına göre, orada olan her şey, bulana aitti, çünkü cennete gitmiş olan ruhlar, orada istedikleri tüm zenginlikleri bulacaklardı, kötülüklerinden dolayı dışarıda kalanların lânetli ruhlarının ise, cepleri tıka basa dolu olarak sonsuza dek dolaşmaya pek hakları yoktu.

Daha sonra, kalan suyu, kendisine teşekkür etmek için gözlerini bile açamayan Abdul ile, dişi develerin, birkaç gün daha ayakta kalabilecek olan en genci arasında bölüştürdü. Son kalan hayvanın kanını içti, ihtiyarı eyere bağlayarak yeniden yola koyuldu; kendilerine gölge veren bezi bile gereksiz bir ağırlık olarak geride bırakmıştı, çünkü artık iyice biliyordu ki bir daha ne gece ne de gündüz hiç durmayacaklardı ve tek kurtulma ümitleri, kendisinin de hayvanın da bu cehennemden çıkana kadar hiç dinlenmeden yürüyebilmelerine bağlıydı.

Namazını kılarak kendisi için, Abdul için ve ölüler için dua etti, mumyalar ordusuna son bir göz attıktan sonra yönünü düzeltti ve dişi devenin yularından çekerek yola koyuldu; hayvan, kendisini ancak, önünde yürümekte olan adama körü körüne güvenmenin kurtarabileceği inancıyla, hiçbir protesto böğürtü-

sü çıkarmadan onu izliyordu.

Gazal, o gecenin hayatının en kısa gecesi mi yoksa en uzun gecesi mi olduğunu bilemedi, çünkü bacakları tıpkı bir robotunkiler gibi hareket ediyordu ve insanüstü irade gücü onu bir kez daha taşa çevirmişti; ama bu sefer çöldeki 'yürüyen taşlar'dan biriydi; arkalarında geniş izler bırakarak yaylâlarda gizemli bir biçimde oradan oraya giden ve onları manyetik güçlerin mi, sonsuza dek lânetlenmiş ruhların mı yürüttüklerini, yoksa sadece Allah'ın aklına estiği için mi böyle sürüklendiklerini hiç kimsenin tam olarak bilemediği o ağır kayalardan biriydi artık.

Onbaşı Abdul Osman, gözlerini açar açmaz talihine lânet etti. Güneş, ufukta bir çeyrek yol almıştı bile; toprağı, daha doğrusu düzlükteki neredeyse taşlaşmış beyaz ve sert kumu ısıtmaktaydı; çölde on üç yıllık hizmeti boyunca hatırlayabildiği en dayanılmaz sıcağa katlanarak altı gündür kamp kurmakta oldukları o çekilmez düzlükteydiler.

Biraz yan dönüp yüzünü hafifçe çevirdi, etraflarını saran o iğrenç gerçeğe geri dönmeyi reddederek düşler âleminde kalmaya bilinçaltında çabalarmış gibi heyecanla soluyarak hâlâ uyumakta olan şişko Kader'e baktı.

Aldıkları emir kesindi: "O noktada kalıp, onlar kendilerini almaya gelinceye kadar 'boş topraklar'ı gözlemek." Bu, yarın da olabilirdi, bir ay içinde de, bir yıl sonra da, ama yerlerinden kıpırdayacak olurlarsa kurşuna dizileceklerdi.

Yakında bir kuyu vardı: pis kokulu, kirli suyu insanı ishal yapan bir kuyu; 'boş topraklar'ın bitip, koca koca taşları, fundaları, binlerce yıl önce uzaklardaki Nijer'e ya da büsbütün uzak Çad'a doğru coşkuyla akmış olan eski nehirlerinin yataklarıyla *hamada*'nın yüksek yaylâsının başladığı yerde de av hayvanları bulunuyordu. İyi bir asker, —ki onların da öyle oldukları varsayılıyordu— benzer koşullar altında, gerekli olduğu sürece dayanarak hayatta kalmak zorundaydı.

Böylesine bir yalnızlık içinde ve o dayanılmaz sıcağın altında çıldırmak üzere olmaları, bu emri verenlerin hesaba katmadıkları bir şeydi ve kuşkusuz kendileri Sahra'yı hiçbir zaman, uzaktan bile tanımamışlardı.

Günün ilk ter damlası, kalın bıyığından süzülerek, boynundan aşağı, kıllı göğsüne doğru akmıştı. İsteksizce doğrularak kirli battaniyenin üzerinde oturdu ve mihaniki bir hareketle gözlerini kısıp bakışlarını bembeyaz düzlüğün üzerinde gezdirdi.

Birdenbire yüreği hop etti; dürbünü kapıp neredeyse tam karşısındaki bir noktaya ayarladıktan sonra sabırsızlıkla bağırdı.

—Kader! Kader! Uyansana lânet olasıca orospu çocuğu!

Şişko Muhammed Kader, küfre hiç alınmadan isteksizce gözlerini açtı, çünkü yıllardır süren beraberlikleri, onbaşının sevecen bir hakaret sözü katmadan adını söyleyememesine alıştırmıştı onu.

—Yine ne bokluk var?

—Bak da şunun ne olabileceğini söyle bana...

Dürbünü ona uzattı; Kader, dirseğine dayanmış olarak uzandığı yerden dürbünü ötekinin işaret ettiği yere ayarladı. Hiç heyecana kapılmadan yavaşça yanıt verdi:

—Bir adamla bir deve.

—Emin misin?

—Eminim.

—Ölmüşler mi?

—Öyle gibi görünüyor...

Onbaşı Abdul Osman ayağa kalkmıştı, cipin arkasına tırmanıp mitralyöze dayanarak uzandı ve elinin titrememesine çalışarak dürbünü yeniden ayarladı.

—Haklısın... —diye kabullendi sonunda.— Bir adamla bir deve... —Duraklayıp çevresine bakındı.— Öteki yok.

—Buna hiç şaşmadım... —diye fikrini belirtti şişko, üzerinde uyudukları battaniyelerle, çayı ısıtıp yemeği pişirmelerine yarayan küçük ocağı sakin sakin toplamaya başlamıştı.— Garip olan, 'onun' buraya kadar gelebilmesi.

Osman, kuşkulu bir edayla gözlerini dikip ona baktı:

—Peki şimdi ne yapıyoruz?

—Onu almaya gitmeliyiz, derim ben...

—O Tuareg tehlikeli biri. Hem de çok tehlikeli melun bir herif.

Her şeyi araca taşımayı bitiren Kader, ötekinin dayandığı mitralyözü işaret etti.

—Sen nişan alırsın, ben de aracı sürerim. En ufak bir hareketinde onu mıhlarsın.

Öteki, bir an duraksadı, ama sonunda aklı yatmış olarak kabul etti.

—Oturup beklemekten iyidir... Gerçekten öldüyse, hemen bugün çekip gidebiliriz. Hadi!

Osman silâhı kurdu, kan ter içindeki şişko Muhammed Kader de cipi çalıştırıp yavaşça hareket ettirerek, dosdoğru iki vücudun seçilebildiği yere gitmek üzere direksiyonu çevirdi.

Üç yüz metre giderek durdu, dikkatle baktıktan sonra dürbünü aldı, o arada onbaşı da gözünü yerde yatandan ayırmıyordu.

—O Tuareg olduğuna kuşku yok.

—Ölmüş mü?

—Üzerindeki onca giysiyle nefes alıp almadığını bilemiyorum. Deve ölmüş. Şişmeye başlamış...

—Şu domuz herife ateş edeyim mi?

Muhammed Kader itiraz etti. Onbaşının rütbesi kendisininkinden büyüktü, ama açıkça anlaşılıyordu ki onbaşıdan daha zekiydi, üstelik sakin yapısı, soğukkanlılığı ya da uyuşukluğu, birliğinde nam salmıştı.

—Onu canlı yakalamak daha iyi olur. Abdul-el-Kebir'e ne olduğunu söyleyebilir bize... Kumandanın hoşuna gider bu...

—Belki de bizi terfi ettirir.

—Belki... —diye isteksizce kabullendi şişko, terfi edip de sorumluluklarının artması hiç ilgilendirmiyordu onu.— Ya da belki bize El-Akab'da bir ay izin verirler.

Onbaşı bir karara varmış gibiydi.

—Pekâlâ... Daha yaklaş!

Elli metre yakınına vardıklarında, Tuareg'in vücudunun yanında hiçbir silâh görünmediğini, ellerinin de iyice görülebilir bir biçimde, açık ve birbirinden ayrı olduğunu fark ettiler, çünkü gücünü tamamen kaybettiğinde sanki yoluna devam etmeye çabalamış gibi, devenin on metre ötesinde yere yığılmıştı.

Sonunda, en ufak bir hareketinde onu delik deşik etmek üzere mitralyöz doğrudan göğsüne çevrilmiş olarak, yedi metreden az bir uzaklıkta durdular. Muhammed Kader oturduğu yerden atladı, makineli tüfeğini aldı, onbaşı Osman'ın ateş hattında durmamak için devenin arkasından bir tur atarak, türbanı neredeyse kirli peçesinin üzerine düşecek biçimde hafifçe yan yatmış olan Tuareg'e yaklaştı. Şişko, silâhının namlusunu yerde yatanın midesine dayadı, adam ne hareket etmiş, ne de herhangi bir ses çıkarmıştı. Sonra tüfeğin dipçiğiyle vurdu ona, en

sonunda de üzerine eğilerek kalp atışlarını dinledi.

Onbaşı, mitralyözün arkasındaki yerinde sabırsızlanmıştı:

—Ne oluyor? Ölü mü, diri mi?

—Diriden çok ölü gibi... Pek az soluk alıyor, vücudunda hiç su kalmamış. Su vermezsek altı saat bile dayanamaz.

—Üstünü ara!

Dediğini dikkatle yerine getirdi.

—Silâhı yok —diye güvence verdi, sonra deriden bir keseyi açıp da paralarla elmaslar sert kumun üzerine şelale gibi saçılınca lâfı yarıda kaldı.— Vay anasına! —diye şaşkınlıkla bağırdı.

Onbaşı Osman araçtan atladı, iki sıçrayışta arkadaşının yanına varıp elini, yerlerde yuvarlanan paralarla avuç dolusu koca koca elmaslara uzattı.

—Bu da nesi? Orospu çocuğu zenginmiş! Hem de çok zenginmiş itoğlu it!

Şişko Muhammed Kader silâhını bir yana bırakarak, hepsini toplayıp yeniden keseye doldurdu. Başını kaldırmadan, onu uyardı:

—Evet, ama bunu bir tek o biliyor... —bir an durakladı.— Şimdi bir de biz biliyoruz.

—Ne demek istiyorsun?

Gözlerinin içine baktı:

—Kafanı çalıştır! Onu canlı olarak geri götürürsek, bize bir ay izin verirler, ama kendine gelir gelmez parasını isteyecektir, kumandanın da parayı kimin aldığını öğrenmesi bir dakika bile sürmez. —Durakladı.— Ama cesedi bulmakta sadece birkaç saat daha gecikseydik ne olurdu?

—Birini böyle ölüme terk edebilir misin?

—Biz ona bir iyilik yapıyoruz —diye dikkatini çekti.— Bütün yaptıklarından sonra onu ele geçirdiklerinde neler olacak sanıyorsun? Onu bir güzel dövüp pestilini çıkaracaklar, yatırıp düzecekler, sonunda da ipe çekecekler. Öyle değil mi?

—Orası beni ilgilendirmez. Ben görevimi yerine getiririm —elini uzatıp, bilinçsiz yatan adamın yüzünü örten peçeyi açtı.— Yüzüne bak! Onu öldürecek misin...?

Şişko Muhammed Kader, onu oldukça yaşlı gösteren ağarmış sık sakallı, kabuk bağlamış yaralarla dolu, bu zayıf ve buru-

şuk yüze istemeyerek de olsa baktı. Gözlerini hemen kaçırmak istemişti, ama bir şeyin dikkatini çekmesiyle birdenbire bağırdı:

—Bu adam Tuareg olamaz! Abdul-el-Kebir bu!

Bu buluşuyla tehlikenin farkına varmış gibi, elini silâhına attı, ama aynı anda iki el ateş edildiği duyuldu, sadece iki el ve onbaşı Abdul Osman'la er Muhammed Kader, sanki görünmez bir el onları şiddetle savurmuşçasına havaya fırladıktan sonra, biri Abdul-el-Kebir'in üzerine, öteki de kuma yüzükoyun, yere serildiler.

Tam bir sessizlik içinde birkaç saniye geçti. Onbaşı, kafasını zahmetle yana çevirdiğinde, arkadaşının, alnında bir delik açılmış suratıyla karşılaştı ve göğsüyle midesinin üstünde büyük bir acı duydu, ama yine de kendini zorladı ve sırtüstü dönmeyi başararak güçlükle doğrulup, çevresinde ateş edeni arandı.

Hiç kimseyi göremedi. Düzlük, keskin bir nişancıya saklanabileceği hiçbir yer sunmadan, her zamanki gibi uçsuz bucaksız, her zamanki kadar ıssız ve hareketsizdi, ama görüşü yavaş yavaş bulanmaya başlayan gözlerinin önünde, elinde sımsıkı tuttuğu silâhıyla tıpkı başka dünyalardan gelmiş bir yaratığa benzeyen, yarı çıplak ve kanlara bulanmış zayıf bir adam, upuzun boylu ve güçlü vücuduyla, ölü devenin şişmiş karnından doğar gibi ortaya çıkıvermişti.

Adam, hiçbir tehlike oluşturmadığından emin olmak ister gibi onbaşıya şöyle bir göz attıktan sonra, şişkonun makinelisini ayağıyla uzağa itti ve hızlı hızlı cipe yürüyerek, su matarasını bulana kadar telaşla arandı, onu bulunca da gözünü yaralıdan ayırmadan kana kana içti.

Suyun boynundan ve göğsünden akmasına aldırmadan içti de içti, tıkanıp öksürüyor ama sonra yeniden, sanki yıllardır su içmemiş gibi içiyordu, sonunda, suyu en son damlasına kadar içip bitirdikten sonra, sesli bir geğirti çıkararak, böylesine bir çabanın ardından nefesi yerine gelsin diye, bir an için aracın istepnesine dayandı.

Sonra öteki matarayı aldı, Abdul-el-Kebir'e yaklaşıp başını kaldırarak, gırtlağından aşağı inenden daha fazla suyun boşa

akmasına rağmen, elinden geldiğince ona içirdi. En sonunda da yüzünü ıslatarak yaralıya döndü:

—Su ister misin?

Onbaşı Osman, istediğini belirten bir hareket yaptı. Tuareg ona yaklaşıp omuzlarından kavrayarak aracın gölgesine kadar sürükledi ve matarayı uzatarak içmesine yardım etti. Göğsündeki şakır şakır kanayan yarayı inceledikten sonra başını salladı.

—Herhalde öleceksin... —dedi.— Sana bir hekim gerek, yakınlarda da hiç yok.

Osman başını sallayarak zorlukla sordu:

—Sen Gazal'sın, öyle değil mi? Bunu hatırlamam gerekirdi, o eski avcı hilesini de. Ama giysilerle türban ve peçe beni yanılttı.

—Benim de istediğim buydu.

—Geleceğimizi nereden bildin?

—Günün ilk ışıklarıyla gördüm sizi, hepsini hazırlayacak vaktim oldu.

—Deveyi öldürdün mü?

—Nasıl olsa ölecekti.

Onbaşının öksürmesiyle ağzının köşesinden incecik kan sızdı, büyük bir acıyla bitkin bir halde bir an gözlerini yumdu. Gözlerini yeniden açtığında, hâlâ şişkonun cesedinin yanında duran keseye doğru bir işaret yaptı.

—'Büyük Kervan'ı mı buldun?

Gazal, öyle olduğunu belirten bir hareketle arkasını işaret etti.

—Orada; üç günlük uzaklıkta.

Öteki, sanki bunu kabullenmek ona zor geliyormuş ya da kervanın varlığının gerçek olması onu hayrete düşürüyormuş gibi başını salladı. Sonunda gözlerini yumarak zorlukla soluk aldı. Başka bir şey söylemedi, on dakika sonra ölmüştü.

Gazal, onun önünde diz çökmüş olarak, can çekişmesi karşısında saygıyla, hareketsiz bekledi, ancak başının göğsünün üzerine kesin olarak düştüğünü fark ettikten sonra ayağa kalktı ve son gücünü kullanarak Abdul-el-Kebir'in vücudunu aracın arka tarafına kadar sürükledi.

Bir an dinlendi, çünkü bu çaba onu fazlasıyla yormuştu, sonra bilinçsiz yatan Abdul'un giysilerini, peçesini ve türbanını çıkarıp kendisi giyindi. İşi bittiğinde kendini bitkin hissediyordu. Yeniden su içti ve eipin gölgesine, onbaşı Osman'ın cesedinin yanına uzandı. Anında uykuya dalmıştı.

Üç saat sonra, ilk akbabaların kanat sesleri uyandırmıştı onu. Bazıları ölü hayvanın içine girmişlerdi bile, bazıları da çekine çekine askerin cesedine sokulmaya başlıyorlardı.

Gökyüzüne baktı. Avcı kuşlar düzineleri bulmuştu bile, çünkü 'boş topraklar'ın hemen kenarındaydılar artık; sanki bir sihirbazlık gösterisi olmuş gibi, yakındaki *hamada*'nın fundalarıyla çalıları arasından, birdenbire çıkıverdiklerini düşünebilirdi insan.

Kuşlar kaygılandırmıştı onu. Havada halka halinde dönen akbabalar, çevrede kilometrelerce öteden görülebilirdi, bir sonraki devriyenin ne uzaklıkta olabileceğini de bilmiyordu.

Kumu inceledi. Çok sertti ve araçta kazmalarla kürekler bulunmasına rağmen, iki adamla devenin sığabilecekleri bir çukur kazabilecek güçte hissetmiyordu kendini. Sonra Abdul'un yüzünü inceledi, daha rahat soluk alıyordu ama henüz kendine gelmekten uzak görünüyordu. Ona yeniden su verdi ve ağzına kadar dolu iki bidon suyla bir bidon benzin ve bol miktarda yiyecek olduğunu gördü. Uzun uzun düşündü; bir an önce oradan çekip gitmesi gerektiğini biliyordu, ama onun elinde yararsız bir hurda yığınından başka bir şey olmayan cipi nasıl çalıştıracağı hakkında hiçbir fikri yoktu.

Hatırlamaya çalıştı. Teğmen Razman da böyle bir araba kullanıyordu ve direksiyonu nasıl bir o yana bir bu yana çevirdiği, yerdeki pedallara nasıl bastığı ve sağ yanındaki tepesinde siyah bir top bulunan uzun kolu nasıl sürekli oynattığı dikkatini çekmişti.

Sürücü koltuğuna yerleşti, direksiyonu döndürerek, fren, debriyaj ve gaz pedallarının herbirine ve hepsine birden tüm gücüyle basarak teğmenin bütün hareketlerini taklit ediyor, o siyah topu oradan oraya itmeye çalışıyordu, ama motorda hiç ses yoktu. Kulağına hiç ses gelmiyordu, o zaman bütün bu hareketlerin aracı sürmeye yaradığını, ama daha önce motorun ça-

lışması gerektiğini anladı.

Öne eğilerek, kumanda tablosundaki küçük kolları, anahtarları, düğmeleri ve göstergeleri uzun uzadıya inceledi. Klâksonu çalarak akbabaları ürküttü, ön camı suyla ıslatmayı becerdi, hemen arkasından bu su, durmadan gidip gelen iki kolun yardımıyla iki yana saçılmıştı, ama kaygıyla beklediği motor sesi hâlâ duyulmuyordu.

En sonunda, bir kilide takılı bir anahtar çarptı gözüne. Anahtarı yerinden çıkardı, ama hiçbir şey olmadı, yeniden kilide soktu, sonuç aynıydı. Anahtarı döndürmeyi deneyince mekanik canavar canlanarak üç kez öksürdü ve bir uçtan bir uca sarsıldı, sonra yeniden sessiz kaldı.

Doğru iz üzerinde olduğunu anlayınca gözleri parlamıştı. Bir eliyle anahtarı çevirirken öbür eliyle de direksiyonu deli gibi sarsıyordu ama sonuç aynı olmuştu: öksürükler, sarsılmalar ve sessizlik.

Anahtar ve kolu aynı anda denedi. Hiçbir şey olmadı.

Anahtarla pedal. Yine hiçbir şey olmadı.

Anahtar ve sağdaki pedal, bu kez motor süper hızlı çalışıp ortalığı inletti, ama çalışmaya devam ediyordu, ayağını basmayı çok yavaş olarak bırakınca da, hafif hafif homurdanarak çalışır durumda kaldığını sevinerek gördü.

Frenle, debriyajla, gaz pedalıyla, el freniyle, far düğmeleriyle ve vites koluyla denemelerini sürdürdü ve artık umudunu keserken araca ileri doğru bir hamle yaptırmayı, arka lastikleri onbaşı Osman'ın üzerinden geçirmeyi ve üç metre ötede durdurmayı becerdi.

Akbabalar, keyifsizce kanat çırpıyorlardı.

Aynı işleme yeniden başladı ve iki metre daha ilerledi. Akşam olana kadar denemeyi sürdürdü ve sonunda vazgeçmeye karar verdiğinde, akbabalar ve cesetlerle arasında ancak yüz metre vardı.

Bir şeyler yiyip içti, peksimet, su ve balla bir bulamaç yaparak Abdul-el-Kebir'e yutturdu, karanlık basar basmaz da, yere serdiği battaniyelerden birinin üzerine büzülüp derin bir uykuya daldı.

Sabaha karşı, bu kez akbabalar değil, leşler için dalaşan

sırtlanlarla çakalların homurtuları uyandırmıştı onu, uzun süre onların kavgalarına, güçlü çeneleri arasında kemiklerin kırılmalarına, kökünden koparılan etlerin parçalanmalarına kulak verdi.

Gazal, sırtlanlardan nefret ederdi. Akbabalarla çakallardan iğrenirdi, ama daha delikanlı bile olmadan, neredeyse küçük bir çocukken, bir sabah yeni doğmuş minicik bir oğlakla annesini parçalayıp yemiş olduklarını gördüğünden beri, özellikle sırtlanlara karşı önüne geçemediği bir tiksinti duyuyordu. Pis kokulu, iğrenç canavarlardı sırtlanlar; durmadan oradan oraya dolaşan, korkak, hain, pis, zalim hayvanlardı ve yeterli sayıda bir araya gelebilirlerse silâhsız bir insana bile saldıracak yaradılıştaydılar. Allahın onları neden yarattığı, sık sık kendi kendine sorduğu sorulardan biriydi, ama yanıtını hiçbir zaman bulamamıştı.

Artık normal soluk alarak derin uykuda olan Abdul'a yaklaştı. Onu bir kez daha yedirdikten sonra, oturup günün doğmasını beklemeye koyuldu; Gazal Sayah olarak kendisinin, çölün tarihine —ve efsanesine— Tikdabra'daki 'boş topraklar'ı yenen ilk insan olarak geçeceği olgusunu düşünüyordu.

Ve belki de günün birinde, 'Büyük Kervan'ı bulanın da o olduğu anlaşılacaktı.

'Büyük Kervan'! Kılavuzların, yollarını hafifçe güneye çevirmeleri kurtulmaları için yeterli olacaktı, ama Allah böyle olmasını istememişti ve kullarını hangi korkunç günahları yüzünden böylesine feci bir akıbetle cezalandırdığını sadece O kendisi bilebilirdi. O, hayat ve ölüm dağıtıyordu ve yapılabilecek tek şey, bunu uysallıkla kabul edip, bu kez kendisini ve konuğunu kurtarmasına izin vererek inayetini göstermiş olmasına şükretmekti.

İnşa-Allah!

Artık başka bir ülkede ve tehlikenin dışında olduğunu tahmin ediyordu, ama askerler hâlâ onun düşmanıydılar ve kovalamaca sona ermiş gibi görünmüyordu.

Kaçma olanağı da yoktu. Son deve, leş yiyen hayvanlar tarafından yok edilmişti, Abdul-el-Kebir'in bir adım atabilmesi günler sürebilirdi. Sadece bu hareketsiz metal parçası onları

tehlikeden uzaklaştırabilirdi; acizliği ve bilgisizliği karşısında derin bir öfke kapladı içini.

En niteliksiz askerler, en aciz bir Bedevî, hattâ Fransızların yanında birkaç ay geçirmiş azatlı bir Zenci *akli*, bundan büyük bir aracı ya da çimento yüklü ağır bir kamyonu yürütmeyi beceriyordu da, zekâsı, cesareti ve kurnazlığıyla ünlü *inmuçar* Gazal Sayah, içinden çıkılmaz bu lânet makinenin karmaşıklığı karşısında aptal bir çocuk gibi hissediyordu kendini.

Cisimler, onun düşmanı olmuşlardı hep, onlardan nefret ediyordu ve sürdüğü göçebe yaşamını, sayıları iki düzineyi bulmayan en vazgeçilmez olanlara indirgemişti, ama yine de onları içgüdüsel olarak reddediyordu; özgür bir insan ve yalnız bir avcı olarak onun için, silâhları, su *herba*'sı ve binek hayvanının koşum takımları yeterliydi. Vali Ben-Kufra'yı ele geçirmek için uygun zamanı kollarken El-Akab'da geçirdiği günlerde, hiç beklemediği, şaşırtıcı bir âlemle karşılaşmıştı; öyle bir âlem ki, burada bir zamanlar kendisi kadar katı olan gerçek Tuaregler, eskiden hiç tanımadıkları ve gereksinim duymadıkları, ama artık sanki içtikleri su ya da soludukları hava kadar vazgeçilmez olan bazı 'şeyler'e bağımlı görünüyorlardı.

Bir otomobile binip, görünürde hiç nedensiz oradan oraya taşındığını hissetmek de, anlayabildiği kadarıyla, böyle gereksinimlerin en önemlilerinden biri haline gelmişti; varış noktasının orada, yolun sonunda olduğunun ve adımları ne kadar ağır olursa olsun yüzyıllar ve yüzyıllar boyunca orada olmaya devam edeceğinin bilinciyle, hiç acele edip kaygıya kapılmadan, düzlüğün içinde günlerce ve haftalarca sürecek upuzun yürüyüşler, göçebe gençlerini, babalarını ettiği gibi tatmin etmiyordu artık.

Şimdi ise, kaderin garip bir cilvesi olarak, cisimleri o kadar hor görüp onlardan nefret eden ve her tür mekanik araç karşısında öylesine tiksinti duyan o aynı Gazal, kendisinin de konuğunun da yaşamlarının bağlı olduğu böyle bir aracın karşısında çaresizlikten kıvranıyor, kendi cehaletine ve elini uzatsa alabileceği bir özgürlüğe doğru düzlüğün üzerinde onu ite kaka yürütmeyi beceremediği için kendi kendisine lânetler yağdırıyordu.

Şafak sökmüştü. Sırtlanlarla çakalları ürkütüp kaçırdı,

ama düzinelerle gelen akbabalar, ölüm turlarıyla gökyüzünü kaplıyorlar, daha yirmi dört saat öncesine kadar hayat dolu olan iki adamla bir hayvanın etlerini güçlü gagalarıyla koparara-rak, orada, *hamada*'nın kenarında, Tikdabra'daki 'boş topraklar'ın hemen sınırında, insanoğlunun bir kez daha bir faciaya neden olduğunu dünyaya haykırıyorlardı.

—Üstünde oturduğun şu aynı yatakta ve aşağı yukarı bu saatlerde, herkes uykudayken, senin kocan benim yüzbaşımı boğazladı, işte o zaman hayat biraz daha zorlaştı.

Leylâ, içgüdüsel bir hareketle kamp yatağından kalkmak için davrandı, ama çavuş Malik-el-Haydari elini hızla omzuna bastırarak onu orada kalmaya zorladı.

—Yerinden kıpırdamana izin vermedim —diye uyardı.— Hem Adoras'ta, yeni bir subay gönderilene kadar, hiçbir şeyin benim iznim olmadan kıpırdayamayacağı fikrine kendini alıştırman gerek.

Odanın öbür yanına gidip, merhum Kaleb-el-Fasi'nin saatlerce sallanıp kitap okuduğu salıncaklı iskemleye oturdu ve gözlerini kızdan ayırmadan, ağır ağır sallanmaya koyuldu.

—Çok güzelsin... —dedi sonunda, hafif boğuk bir sesle.— Ömrümde gördüğüm en güzel Tuareg'sin... Kaç yaşındasın?

—Bilmiyorum. Hem ben Tuareg değilim. Ben *akli*'yim.

—*Akli* ha...? Köle kızı! —diye hayret etti.— Vay canına...! O Tuareg bir köleyi alıp karısı yaptığına göre senin için deli oluyordur. Buna hiç şaşmadım... Yatakta iyi olduğun anlaşılıyor. Yatakta iyi misin?

Bir yanıt alamadı, zaten beklemiyor gibiydi. Gömleğinin üst cebinden bir sigara çıkardı, bir zamanlar yüzbaşıya ait olan çakmakla yaktı, sigaranın dumanından ve dimdik oturup meydan okuyan bir tavırla kendisini süzmekte olan genç kadının görünümünden keyiflenerek, ağır ağır içmeye koyuldu.

—Çıplak bir kadın görmeyeli ne kadar oldu biliyor musun? —diye sordu acı acı gülümseyerek.— Hayır, bilemezsin, çünkü artık ben bile hatırlamıyorum. —Başıyla, yatağın üzerinde asılı olan eski bir takvimi işaret etti.— Şu şişko orospu var ya, artık yüz yaşında olsa gerek, bütün bu zaman boyunca ondan başka kimsem olmadı, ona bakıp mastürbasyon yaparak ve gerçek bir kadın bulacağım günü hayal ederek geçirdim saatlerimi. —Kirli bir mendil çıkarıp, boynundan şakır şakır akmakta olan teri sildi.— İşte şimdi sen buradasın, tıpkı hayallerimdeki gibi; hat-

tâ hayallerimde olduğundan daha iyi ve daha genç... —Bir an durakladı ve sonunda yavaşça, sesinin tonunu yükseltmeden ama sert bir ifadeyle ekledi:— Soyun.

Leylâ, sanki onu duymamış gibi yerinden kıpırdamadı, sadece simsiyah iri gözlerinin derinliklerinde ufacık bir korku kıvılcımı yanıp sönerken, parmakları ot şiltenin kaba ve kirli kumaşı üzerinde hafifçe kasılmıştı.

Malik-el-Haydari birkaç saniye bekledi, sigarasını bitirip izmariti dikkatle yere, salıncaklı iskemlenin altına koydu, sallanma sırasında ezilmesine baktı ve sonra gözlerini kıza dikti.

—Dinle! —diye uyardı onu.— Bu işleri yürütmenin iki yolu vardır: İyilikle, ya da zorla. Ben, şahsen birinciyi tercih ederim, çünkü daima iki kişi için de daha eğlenceli olur. Benimle işbirliği yaparsan, hoşça vakit geçiririz, ben de, bu hapisaneyi senin için daha yaşanabilir yapmaya çalışırım. Karşı koyarsan, aynı şeyi zor kullanarak elde ederim, üstelik daha sonra başına neler geleceği beni kesinlikle ilgilendirmez... Ya da seninkilerin başına neler geleceği... —anlamlı bir şekilde gülümsedi.— Kocanın iki oğlu çok güzel... Yakışıklı delikanlılar! Adamlarımın bazılarının onlara nasıl baktıklarını fark ettin mi? Onlar da yıllardır burada kapalılar, bu gece herkes uyuduğunda o çocuklara el atmalarına göz yumacak olursam, bundan son derece mutlu olacak en az sekiz kişi var içlerinde...

—Sen domuzun tekisin.

—Bu lânet çölde benim kadar uzun kalan başka herhangi birinden daha fazla değil. —Sallanmayı bırakıp arkasına yaslandı, küçük pencereden vahayı çevreleyen yüksek kumulları seyre koyuldu.— Buradan her şey farklı görünüyor, yıllar geçtikçe insan günün birinde geri dönmesine izin verecekleri umudunu yitiriyor... Artık hiç kimsenin sana ilgi ya da merhamet duymayacağını anladığın zaman, sen de başkalarına ilgi ya da merhamet duymayı bırakıyorsun. —Yeniden dönüp ona baktı.— Bana hiçbir şey vermeyecekler. Ben kendim almazsam, kimsenin bana bir şey vereceği yok ve emin ol, seni gördüklerinde ötekiler de deneyeceklerdir... Soyun! —diye yineledi, artık bu bir emirdi.

Leylâ duraksadı.

Hâlâ karşı koymaya çalışıyor, tüm benliği onun dediğini yapma fikrine isyan ediyordu, ama Başçavuş Malik-el-Haydari'nin her şeyi yapabilecek, hattâ adamlarının, kocasının ona kendi çocukları gibi sevmeyi öğrettiği oğullarıyla bıkıncaya kadar eğlenmelerine bile izin verecek bir adam olduğunu anlamıştı; zaten daha onu ilk gördüğü andan beri biliyordu bunu.

Sonunda, ağır ağır yerinden kalktı, kollarını çaprazlayıp, sade giysisinin eteklerinden tuttu, başının üzerinden sıyırarak bir köşeye fırlatıp attı. Küçük göğüsleri ve sert kalçalarıyla diri, genç ve esmer vücudu, tümüyle ortaya çıkmıştı; Çavuş Malik, sanki kendisi de soyununcaya kadar düşüncesiyle keyiflenerek o anı mümkün olduğunca uzatma fikrinden zevk alırmış gibi, sallanmayı bırakmadan uzun süre seyretti onu.

Güneş iyice yükselmişti, cesetlerin pis kokusu dayanılmaz olmaya başlamış, akbabalar, karşı durulması olanaksız bir bulut halini almıştı.

İlk önce, batı yönünde hızla yaklaşarak yükselen bir toz bulutunu seçti; cipe tırmanarak, kendini savunmak üzere mitralyözün mekanizmasını incelemeye çalıştığında ise, minicik taretinin tepesinde seri atış yapan hafif bir topla donatılmış olarak güney yönünden daha ağır aksak gelmekte olan bir başka aracı, gri bir leke olarak fark etti.

Keskin görüşü, böyle bir silâha her türlü karşı koyma çabasının yararsız olacağını anlatmıştı ona; çöllerin çölü Tikdabra'yı yenmiş olduğu ve sadece konuğuna olan sadakati sayesinde onu alt etmeyi başardığı fikriyle avutmaya çalıştı kendini.

Tüfeğini aldı ve Abdul-el-Kebir'i arkasında, silâh menzilinin dışında bırakarak, kayalarla çalıların ardına gizlenmeye çalışmadan *hamada*'nın hemen kenarına kadar ilerledi.

Silâhını hazırladı ve aradaki uzaklığı hesaplayarak cipin ateşe başlayacağı anı bekledi, ama askerleri tam olarak seçebildiğinde, nişan aldığı silâhıyla şoförü mü, yoksa mitralyözü vurmaya hazırlanan askeri mi yere sermesi gerektiği arasında bo-

calarken, uzaklardan bir patlama sesi duyuldu, bir obüs mermisi, havada ıslık çalarak uçtu, tam isabet alan ve sanki görünmez bir duvara toslamışçasına ansızın duran araç paramparça oldu.

Parçalanmış bir ceset, kırk metreden fazla uzaklığa uçmuş, öteki ise sanki hiç var olmamış gibi ufalanıp dağılmıştı, birkaç saniye içinde cipten geriye dumanı tüten bir hurda yığınından başka bir şey kalmamıştı.

Kel-Talhimus halkından, *Avcı* lakabıyla tanınmış *inmuçar* Gazal Sayah, gözlerinin önünde neler olup bittiğini belki de ömründe ilk kez anlayamaz ve şaşkın bir halde, olduğu yerde donup kalmıştı.

Sonunda, ağır ağır ikinci araca doğru dönüp baktı; ilerlemesini korkusuzca sürdüren bu küçük 'turtıl-tank', yirmi metre kadar uzaklıkta, tam *hamada*'yla 'boş topraklar'ın birleştiği noktada durmuştu.

Kum rengi üniformasının kolağızları yıldızlı, uzun boylu, kaytan bıyıklı bir adam, hemen aşağı atlayıp emin adımlarla ilerleyerek gelip Tuareg'in karşısında durdu.

—Abdul-el-Kebir? —diye sordu.

Gazal, arkasını işaret etti.

Subay, rahatlamış bir ifadeyle gülümseyerek, sanki sırtından büyük bir yük kalkmış gibi başını salladı.

—Hem Hükümetim adına, hem de kendi adıma, ülkemize hoş geldiniz diyorum... Sizlere askerî karakola kadar eşlik etmek, sonra da Cumhurbaşkanı Kebir'i başkente kadar bizzat götürmek, benim için bir şeref olacaktır...

Araca doğru ağır ağır yürümeye koyuldular, bunu yaparken Gazal, dumanı hâlâ tütmekte olan parçalanmış cipin kalıntısına uzun uzun bakmaktan kendini alamadı. Yeni gelen, bunu fark ederek, olumsuz anlamda başını salladı.

—Biz küçük, yoksul ve barışçı bir ülkeyiz, ama sınırlarımızın ihlal edilmesi hiç hoşumuza gitmez.

Hâlâ baygın yatmakta olan Abdul-el-Kebir'in yanına vardıklarında, onu dikkatle inceleyerek, normal soluk alıp tehlikeyi atlatmış göründüğünden emin olunca, başını kaldırıp önlerinde uzanmakta olan uçsuz bucaksız düzlüğe uzun uzun baktı.

—Bu dünyada kimsenin... hiç kimsenin, bu lânet yeri geçebileceğine asla inanmazdım!

Gazal, hafifçe gülümsedi.

—Öğüdüme kulak verin —dedi.— Tikdabra'dan uzak durun!

Yola çıktıktan üç saat sonra, subayın koluna hafifçe vurarak,

—Dur... —dedi.

Öteki, onun dediğini yapıp cipi durdurdu ve kendilerini izlemekte olan küçük tankın da durması için elini kaldırdı.

—Ne oldu? —diye merak etti.

—Ben burada iniyorum.

—Burada mı? —diye şaşırdı subay, taşlar ve çalılarla örtülü düzlüğe hayretle bakarak.— Ne yapacaksın burada?

—Eve döneceğim... —diye açıkladı Tuareg.— Sen güneye gidiyorsun. Ailem orada, çok uzaklarda, kuzeydoğuda, Huaila dağlarında... Eve dönme vakti geldi.

Subay, aklı almıyormuş gibi başını salladı.

—Yayan olarak mı? Hem de tekbaşına ha?

—Bana bir deve satacak biri çıkar.

—'Boş topraklar'ın çevresini dönen çok uzun bir yol bu.

—Zaten ben de onun için bir an önce yola çıkmak istiyorum.

Subay, arkasına dönüp başıyla, uyuyan Abdul-el-Kebir'i işaret etti.

—Uyanmasını beklemeyecek misin? Sana kişisel olarak teşekkür etmek isteyecektir...

Gazal, doğal bir tavırla reddetti. Silâhlarıyla su *herba*'sını alıp yere inmişti.

—Bana teşekkür edecek bir şeyi yok... —kısa bir an durakladı.— Sınırı geçmek istiyordu, işte geçti. Artık o senin konuğun... —Abdul-el-Kebir'e sevgi dolu uzun bir bakış yöneltti.— Ona benim tarafımdan şans dile.

Öteki, kararının kesin olduğunu ve onu vazgeçirmek için hiçbir şey yapamayacağını anlamış görünüyordu.

—Bir şeye ihtiyacın var mı? —diye sordu.— Para ya da erzak?

Başını sallayarak reddetti ve düzlüğü gösterdi:

—Ben artık zengin bir adamım, şu bölgede de çok av gör-

düm. Hiçbir şeye ihtiyacım yok.

Araçlar, yanından geçip güneye doğru yol alırken hiç yerinden kıpırdamadı, ancak kaldırdıkları toz yerine oturduktan ve motorların gürültüsü uzaklarda kaybolduktan sonra çevresine bakındı, geniş düzlükte yönünü bulmasına yardımcı olabilecek herhangi bir doğal engebe bulunmamasına rağmen yönünü saptadı; güzel bir akşam kırlarda gezintiye çıkmış birinin sakin edası içinde, her bir kayaya, her bir sivrisineğe ve kıvrılarak geçen her bir yılana bakıp manzaranın zevkini çıkara çıkara, hiç acele etmeden yürümeye koyuldu.

Yanında suyu, iyi bir tüfeği ve cephanesi vardı; burası onun dünyasıydı, sevdiği çölün göbeğiydi, sonunda eşini, çocuklarını, kölelerini, keçilerini ve develerini bulacağı bu uzun yolculuğun zevkini çıkarmak niyetindeydi.

Hafif bir esinti vardı; hava kararınca, düzlükteki hayvanlar alçak çalılarda karınlarını doyurmak üzere sığınaklarından çıkmışlardı; bu çalılar arasında vurduğu güzel bir yabani tavşan, ılgın dallarından yaktığı ateşin başında akşam yemeğini oluşturmuştu. Sonra kendisine eşlik etmek için toplanan yıldızları seyrederek güzel anılarıyla oyalandı; Leylâ'nın yüzü ve vücudu; çocuklarının kahkahaları ve oyunları; dostu Abdul-el-Kebir'in kalın sesi ve akıllıca sözleri ve olgunluk çağının eşiğinde yaşamanın ona nasip olduğu o güzel, heyecanlı, unutulmaz serüven; yaşamını her zaman etkileyecek olan bu serüveni, yaşlılar yıllar boyu anlatıp duracaklar, hem bir orduya, hem de Tikdabra'daki 'boş topraklar'a aynı anda meydan okumuş olan bu eşi bulunmaz adamın maceralarıyla delikanlıları hayretten hayrete sürükleyeceklerdi.

Kendisi de torunlarına anlatacaktı, 'Büyük Kervan'ın ruhlarıyla birlikte geçirdiği o günkü duygularını, mumyaların çıkmayan sesleri ve etsiz parmaklarıyla ona nasıl doğru yolu gösterdiklerini; boyun eğmez iradesi sayesinde sıcağa, susuzluğa ve yorgunluğa karşı duyarsız gerçek mekanize robotlara dönüşmüş olan kendisinin de binek hayvanının da durdukları takdirde bir daha yola koyulamayacaklarının bilinci içinde, bir kez bile durmadan, bu yolu üç gün üç gece boyunca nasıl izlediğini.

Ve işte artık oradaydı: ateşin yanında yabanitavşandan ar-

ta kalanların dumanı hâlâ tüterken, üzeri terleyen nemli *herba*'nın tatlı dokunuşunu elinin altında hissederek, kuşağında sallanan altın kesesiyle yumuşak kumlara uzanmış, kendini, kendisiyle ve çevresini kuşatan âlemle barışık hissediyor, erkek ve Tuareg olmaktan gurur duyuyordu; özellikle de, hiç kimsenin, bir Hükümetin bile, onun halkının yasa ve geleneklerini küçümseme hakkına sahip olmadığını göstermiş olmaktan gurur duyuyordu.

Daha sonra, tanıdığı otlaklardan ve çocukluğundan beri alışık olduğu yerlerden uzakta, geleceğinin nasıl olacağını düşündü, ama sınırların ötesine göç etme düşüncesi onu kaygılandırmıyordu, çünkü çöl aynı çöldü ve hangi ülkeye yerleşirse yerleşsin binlerce kilometre boyunca aynı olmaya devam edecekti; biri gelip de kumluklar, kayalıklar ve taşlıklar için onunla çatışmaya girecek diye korkmasına hiç gerek yoktu, çünkü çölü yaşam biçimi olarak seçenlerin sayısının gün geçtikçe azaldığı belliydi.

Artık daha fazla çatışma, daha fazla savaşım istemiyor, *hayma*'sının sükûnetini, uzun av günlerini ve ihtiyar Suilem'in öykülerini tekrar tekrar dinleyerek ateşin başında geçirdiği güzel geceleri özlüyordu; ta çocukluğunda dinlediği ve sadık kölesi sonsuza dek susana kadar dinlemekten bıkmayacağı o öyküleri.

Üçüncü günün akşamı, bir kuyu başında *hayma*'lar ve *şeriba*'lardan oluşan bir konak yeri keşfetti.

'Mızrak Halkı'ndan Tuareglerdi bunlar, yoksul ama cana yakın ve konuksever olan bu insanlar, ona en iyi hecin develerini satmayı kabul etmişler, şerefine bir kuzu keserek yanına uzun zamandır tatmadığı son derece lezzetli bir 'kuskus' katmışlar ve aynı gece yapılacak bir şenliğe davet etmişlerdi onu.

Onları reddederek gücendiremeyeceğini anlamıştı; boynunda asılı olan küçük kırmızı deri kesesinden ağır bir altın para çıkarıp karşısındakinin önüne bıraktı.

—Ancak kuzuları ben ödersem gelirim —dedi.— Vereceğim fiyat bu.

Evsahibi ses çıkarmadan kabul ederek parayı aldı ve ilgiyle inceledi:

—Tedavülde artık bunların pek azı kaldı —diye belirtti.— Değeri bir günden öbürüne değişen pis kâğıt paralardan başka bir şey yok. Kim verdi bunu sana?

—Eski bir kervan sürücüsü... —diye yalan söylemeden, ama gerçeği de tam olarak açıklamadan yanıt verdi.— Onda daha çok vardı.

—Kılavuzlarla devecilerin paraları bununla ödenirdi... —diye doğruladı öteki, ikna olarak.— Hayvanlarla erzak da bununla alınırdı... Biliyor musun? —diye ekledi sonra, alaylı bir gülümsemeyle.— Ben de 'Büyük Kervan'a yazılmıştım, ama yola çıkmadan on gün önce kan tükürmeye başladım, beni kabul etmediler. Sende verem var —dediler bana.— Trablus'a varamazsın... —talihin cilvesine akıl erdiremez gibi başını salladı.— Yakında doksan yaşımı bitireceğim... —diye devam etti.— 'Büyük Kervan'dan ise hiçbir şey kalmadı.

—Veremi nasıl geçirdin? —diye merak etti Gazal.— Benim büyük oğlumla ilk karım da ondan öldüler.

—Tombuktu'da bir kasapla bir anlaşma yaptım... —diye karşılık verdi ihtiyar.— Ona bir yıl bedava çalışacaktım, bunun karşılığında o da kurban edeceği bütün develerin hörgüçlerini çiğ olarak yememe izin verecekti... —eğlenerek güldü.— Öyle şişmanladım ki fıçıya dönmüştüm ama sonunda kan tükürmeyi bıraktım... Neredeyse iki yüz deve hörgücü! —diye vurguladı.— O lânet hayvanların yanına bir daha ömrümde yaklaşmadım, onlardan birine binmektense üç ay yürümeyi yeğlerim...

—Bir *imohag*'ın develerin aleyhinde konuştuğunu da ilk defa duyuyorum... —diye belirtti Gazal.

—Olabilir... —diye eğlenerek yanıt verdi öteki.— Ama veremi yenen ilk *imohag* da benim...

İnce saç örgülü, dimdik göğüslü, kırmızı avuçlu elleri takılarla bezeli güzel bir kız, kemanının tek telini akort ettikten sonra ondan, daha çok bir yakınmayı ya da tiz bir gülmeyi andıran dokunaklı bir ses çıkardı, öyküsünü özellikle ona adar gibi ya-

bancı konuk Gazal'a baktı dosdoğru, ve şöyle dedi:

—Allah büyüktür. Şükürler olsun... —bir an durakladı.— Anlatıldığına göre, ki bu, ne *imohag*'ların ülkesinde olmuş, ne de Tekna'larınkinde; Marakeş'te, Tunus'ta, Cezayir'de ya da Moritanya'da da değil, her müminin ömründe hiç değilse bir kez hacca gitmesi gereken kutsal Mekke kenti yakınlarında olmuş, çok eskiden, Halifelerin medarı iftiharı, refah içindeki kalabalık Mir kentinde yaşayan üç kurnaz tacir, birlikte ticaret yaptıkları uzun yıllardan sonra kazandıkları önemli miktarda bir parayı, yeni bir işe yatırmaya karar vermişler...

"Ancak, bu tacirler birbirlerine güvenmediklerinden, altınlarını bir keseye koyup, hepsi bir arada olmadıkça içlerinden hiçbirine teslim etmemesi konusunda kesin talimat vererek, oturdukları evin sahibesine emanet etmeyi kararlaştırmışlar.

"Aradan birkaç gün geçtikten sonra, işleri gereği, komşu bir kente bir mektup yazmaya karar vermişler, bunun için bir parşömene gerek duyunca içlerinden biri demiş ki:

"—Şu kadıncağızdan isteyeyim, mutlaka onda vardır.

"Ama kadının evine girince, ona şöyle demiş:

"—Sana bıraktığımız keseyi ver bana, ona ihtiyacımız var...

"—Arkadaşların da burada olmazlarsa vermem —diye karşılık vermiş kadın ve öteki ne kadar direttiyse de reddetmeyi sürdürmüş, sonunda açıkgöz tacir demiş ki:

"—Pencereden bir bak, sokakta bekleyen arkadaşlarım onu bana vermeni sana nasıl emredecekler göreceksin...

"Kadın, onun dediğini yapmış, o sırada tacir de dışarı çıkıp ortaklarının yanına giderek, alçak sesle onlara şöyle demiş:

"—Bize gereken parşömen onda var, ama sizler de istemedikçe bana vermeye yanaşmıyor.

"Bu hileden haberleri olmayan ortakları, onun dediğini yapması için kadına bağırmışlar, böylece kadın da keseyi ona teslim edince dolandırıcı tacir kentten kaçıp gitmiş.

"Ama öteki iki tacir, tongaya basıp da on parasız kaldıklarının farkına varınca, zavallı kadını suçlamışlar ve onu Kadı'mn huzuruna götürerek ondan adalet istemişler.

"Dengeli ve akıllı bir adam çıkan Kadı, iki tarafı da dinle-

miş ve uzun uzadıya düşündükten sonra kararını vermiş:

"—Bence davanızda haklısınız, bu kadının ya keseyi geri vermesi, ya da parayı kendi cebinden ödemesi doğru olur... Ancak durum öyle gösteriyor ki, yaptığınız anlaşma, kesenin teslim edilebilmesi için her üç ortağın da birlikte bulunmalarını şart koştuğuna göre, onu arayıp bularak huzuruma getirmenizin yerinde olacağı kanısındayım ve bunu yaptığınız anda anlaşmanın yerine getirilmesini ben kendim üstleneceğim...

"Ve böylece, o akıllı hâkimin doğru kararıyla, hak ve adalet yerini bulmuş.

"Allah, hep böyle olmasını nasip etsin. Şükürler olsun..."

Kız, sanki öyküsünü noktalamak ister gibi, kemanını şöyle bir tıngırdattı, sonra gözlerini Gazal'dan ayırmadan, ekledi:

—Görünüşe göre o kadar uzaklardan gelen sen, neden bize bir öykü anlatmıyorsun?

Gazal, gözlerini topluluğun üzerinde gezdirip, mis gibi kokular saçan iki koyunun ağır ağır kızarmakta olduğu ateşin çevresinde toplanmış yirmi kadar delikanlı ve genç kıza bakarak sordu:

—Ne tür bir öykü dinlemek istiyorsunuz?

—Seninkini... —diye hemen yanıt verdi genç kız.— Neden evinden bu kadar uzakta, tekbaşınasın? Aldıklarını neden eski altın paralarla ödüyorsun? Gizlediğin sır nedir? Peçene rağmen, gözlerin büyük bir sır sakladığını ele veriyor.

—Yorgunluktan başka bir şey olmayan bir yerde sır arayan, senin kendi gözlerin —diye güvence verdi Gazal.— Uzun bir yolculuk yaptım. Belki de bu dünyada daha önce hiç kimsenin yapmadığı kadar uzun bir yolculuk... Tikdabra'daki 'boş topraklar'ı geçtim.

Eğlenceye son gelenler arasından, kafası tıraşlı, gözleri şehlâ, yanağında boynuna kadar inen derin bir yara izi bulunan, güçlü kuvvetli bir delikanlı, heyecanlı bir sesle birdenbire sordu:

—Yoksa sen, ailesi Huaila dağlarında konaklamakta olan, Kel-Talhimus'lardan *inmuçar* Gazal Sayah mısın?

Gazal, yüreğinin hop ettiğini hissetti.

—Evet. O benim.

—Sana kötü haberlerim var... —diye yakındı çocuk.— Kuzeyden geliyorum... Kabileden kabileye, *hayma*'dan *hayma*'ya bir söz dolaşıyor: askerler, karınla çocuklarını alıp götürmüşler... Seninkilerin hepsini. Sadece ihtiyar bir Zenci hizmetkâr kaçabilmiş, o söyledi: "Seni öldürmek için Huaila'daki *gelta*'da bekliyorlar"mış...

Gazal, gırtlağının derinlerinden bir hıçkırık kaçmaması için çaba harcayarak, duygularını, 'boş topraklar'ın içindeyken olduğundan daha fazla bastırmak zorunda kalmıştı.

—Onları nereye götürmüşler? —diye yalandan sakin bir sesle konuşabildi sonunda.

—Hiç kimse bilmiyor. Belki El-Akab'a... Belki de daha kuzeye, başkente... Onu seninle, Abdul-el-Kebir'e karşı değiştokuş etmek istiyorlarmış...

Tuareg, ayağa kalktı, tüm bakışların onu izlediği saygılı bir sessizlik içinde ağır ağır kumullara doğru uzaklaştı, sanki büyü bozulmuş gibi eğlencenin neşesi kaybolmuş, koyunlardan birinin yanmakta olduğunu bile kimse fark etmemişti. Felâket *gri-gri*'si, ocaktaki alevlerin içinden çıkarak, iğrenç soluğuyla, bakışlardaki hevesin ve bedenlerdeki eğlenme arzusunun ışığını söndürmüş gibiydi.

Uzun bir serüvenden sonra yuvasının huzuruna dönmekte olan zengin bir adam değildi artık. Abdul-el-Kebir'i düşmanlarının pençelerinden kurtarıp, onunla birlikte 'boş topraklar' cehennemini aşarak onu sınırın öte yanında selâmete kavuşturan kahraman da değildi. Hiç kimse için bir anlam taşımayan birtakım geçersiz geleneklere saygı göstermekteki aptalca inadı yüzünden bu dünyadaki her şeyini kaybetmiş zavallı bir budalaydı artık.

Leylâ!..

Onu, kirli üniformalı, ağır deri kayışlı ve pis kokulu kalın çizmeli o adamların elinde düşününce, sırtından buz gibi bir su akmışçasına ürperdi. *Hayma*'sının kapısında silâhlarını ona çevirdikleri zamanki yüzlerini, kamp yerlerindeki perişanlığı, El-Akab'daki Bedevîlere davranışlarındaki zorbalığı getirdi gözünün önüne; önlemek için yaptığı bütün çabalara rağmen du-

daklarından kaçan boğuk bir inilti, elinin tersini kuvvetle ısırmak zorunda bırakmıştı onu.

—Yapma... Kendini tutma. En güçlü erkeğin bile, böyle bir anda ağlamaya hakkı vardır.

Başını kaldırdı. İnce saç örgülü kız, gelip yanına oturmuş, bir annenin korkmuş çocuğuna yapabileceği gibi, yüzünü okşamak için elini uzatmıştı.

—Geçti bile —dedi.

Kız, kesin bir tavırla itiraz etti.

—Beni aldatmaya çalışma. Geçmedi... Böyle şeyler geçmez. Saplanmış bir kurşun gibi insanın ta içinde kalır. Bunu biliyorum, çünkü iki yıl önce kocam öldü, ellerim hâlâ geceleri onu arıyor.

—Benimki ölmedi. Hiç kimse ona zarar vermeye cesaret edemez... —diye güvence verdi, kendi kendisini inandırmaya çalışır gibi.— Neredeyse bir çocuk o... Allah izin vermez ona bir şey yapmalarına.

—Bizim var olmasını istediğimizden başka Allah yok —diye karşılık verdi kız, sert bir ifadeyle.— İstersen ona güvenebilirsin. Güvenmekten bir şey çıkmaz. Ama Tikdabra'daki 'boş topraklar'ı yenmeyi başardıysan, aileni geri almayı da başarabilirsin... Bundan eminim.

—Bunu nasıl yapabilirim ki? —dedi isteksizce.— Duydun işte: Abdul-el-Kebir'i istiyorlar ve o artık benimle değil.

Kız, gökyüzünde yükselerek geceyi gündüze çeviren pırıl pırıl mehtabın ışığında gözlerini dikip baktı ona.

—Seninle birlikte olsaydı, bu değiştokuşu kabul eder miydin? —diye merakla sordu.

—Onlar benim çocuklarım... —diye yanıt verdi.— Karım ve çocuklarım... Bu dünyadaki bütün varım yoğum.

—Sana kalan, Tuareg gururun... —diye hatırlattı kız.— Bildiğim kadarıyla da, içimizde en gururlu ve yiğit olan sensin. —Bir an durakladı.— Belki de fazlasıyla... Siz savaşçılar kendinizi bir savaşa attığınızda, geride kalıp övünce katılmadan darbeleri yiyen biz kadınlara yapabileceğiniz kötülükleri durup düşünmezsiniz hiç... —kendi kendine kızmış gibi dilini şaklattı:— Ama seni suçlamaya gelmedim buraya —diye güvence verdi.—

Olan olmuş, bunun için nedenlerin olsa gerek. Böyle anlarda bir erkeğin dosta gereksinimi vardır, onun için geldim... Bana ondan söz etmek ister miydin?

Gazal, başını salladı.

—Öylesine çocuk ki! —diye hıçkırdı.

Kapının ansızın ardına kadar açılmasıyla, Çavuş Malik-el-Haydari kamp yatağından fırlayıp masanın üzerinde duran tabancasına doğru atıldı, ama dışarıdaki kuvvetli ışığın önünde dış hatları belirginleşen Teğmen Razınan'ın siluetini görünce durdu.

Yarıçıplak bir halde olduğunden, askerî havasını koruma çabasıyla hazırol durumuna girip selâm durarak topuklarını çakmayı denedi, bu haliyle gerçekten gülünç olmuştu ama teğmenin yüzü, durumun komikliğini kavrayacak kadar keyifli olmadığını açıkça gösteriyordu; gözleri odanın yarı karanlığına alışınca, pencerelerden birine yaklaşıp kepenkleri açarak, kırbacıyla yandaki büyük barakayı işaret etti.

—Şurada hapsedilen insanlar kim, çavuş? —diye sordu.

Çavuş, vücudundaki her bir gözenekten buz gibi bir terin aniden fışkırdığını hissetti, ama soğukkanlılığını bozmamaya çalışarak yanıt verdi:

—Tuareg'in ailesi.

—Ne zamandır buradalar?

—Bir haftadır.

Razman, kulaklarına inanmak istemez gibi bir tavırla ona doğru döndü.

—Bir hafta mı? —diye tekrarladı dehşetle.— Yani, üstlerinize rapor etmeden, kadınlarla çocukları o cehennem gibi yerde sıcaktan kavrularak bir hafta boyunca kapalı tuttuğunuza inanmamı mı istiyorsunuz?

—Telsiz bozuk.

—Yalan... Operatörle şimdi konuştum... Telsizi kapalı tutma emrini siz vermişsiniz... Zaten bu yüzden gelişimi bildirme olanağı bulamadım... —birdenbire sözünü yarıda kesti, çünkü odanın en uzak köşesinde, her zaman uyuduğu yırtık pırtık bir battaniyenin üzerinde, Leylâ'nın, korkudan büzülmüş çırılçıplak vücudu çarpmıştı gözüne. Bakışları bir ona, bir Malik-el-Haydari'ye gidip geldikten sonra, sanki sormaya korkuyormuş gibi boğuk bir sesle sordu:— Kim bu?

—Tuareg'in karısı... Ama düşündüğünüz gibi değil, teğmen... —diye kendini haklı göstermeye çalıştı.— Düşündüğünüz gibi değil... Seve seve kabul etti... Kendisi kabul etti! —diye tekrarladı, ellerini yalvarır gibi bir hareketle uzatarak.

Teğmen Razman, Leylâ'ya yaklaşarak, battaniyenin bir ucuyla çıplaklığını örtmeye çalıştı.

—Kabul ettiğin doğru mu? —diye öğrenmek istedi.— Seni zorlamadı mı?

Tuareg kadını, ona dik dik baktıktan sonra, çavuşa dönerek sert bir ifadeyle yanıt verdi:

—Kabul etmezsem, çocukları askerlere teslim edeceğini söyledi.

Teğmen Razman, sesini çıkarmadan birkaç kez başını salladı, ağır ağır arkasına dönüp kapıyı göstererek Malik'e emretti:

—Çıkın dışarı!

Öteki, giysilerini almak ister gibi bir hareket yapınca, teğmen sert bir ifadeyle durdurdu onu.

—Hayır! O üniformayı bir daha giymeye layık değilsiniz. Böylece çıkın! Olduğunuz gibi...

Başçavuş Malik-el-Haydari, teğmenin önü sıra ilerleyerek dediğini yaptı, ama kapının eşiğine vardığında durdu, çünkü bu kez aralarında Razman'ın eşiyle çam yarması gibi çavuş Ahamuk'un da bulunduğu birliğin bütün adamları orada beklemekteydiler.

—Kumullara doğru gidin!

Kızgın kumların tabanlarını yakmasına rağmen itaat ederek, başı önünde, hiç kimsenin yüzüne bakamadan, kumulların başladığı yere kadar sessizce ilerledi.

Daha fazla ilerleyemeyeceğini ve dik yokuşu tırmanmaya çalışmanın yararsız olacağını anlayınca arkasına döndü, teğmenin ağır beylik tabancasını kılıfından çıkarmış olduğunu görmek onu şaşırtmamıştı.

Beynini dağıtmaya tek bir kurşun yetmişti.

Razman, cesedi seyrederek birkaç saniye düşünceli kaldı, sonra son derece ağır hareketlerle tabancasını yerine koydu, geldiği yoldan geri dönerek, ne yerlerinden kıpırdamış, ne de

herhangi bir yüz ifadesi takınmış olan oradakilerin karşısında durdu.

Teker teker yüzlerine bakarak gözlerinin içini okumaya çalıştı, en sonunda da, sanki uzun zamandan beri kendisini rahatsız etmekte olan bir şeyi kalbinin derinliklerinden çıkarmaya karar vermiş gibi,

—Sizler Ordumuzun süprüntü takımısınız... —dedi.—Her zaman değersiz bulduğum, hiçbir zaman kumanda etmek istemediğim askerlersiniz! Hırsızlar, caniler, esrarkeşler ve ırz düşmanları... Leş kargaları! —Bir an durakladı.— Ama aslında belki de birer kurbandan başka bir şey değilsiniz, bu Hükümetin ülkemizi ne hale getirdiğinin göstergesisiniz... —onlara neyi anlatmak istediği üzerinde bir an düşünmelerine fırsat verdikten sonra, sesini yükselterek devam etti:— Ama artık işlerin değişmesinin zamanı geliyor... Cumhurbaşkanı Abdul-el-Kebir sınırı geçmeyi başararak, demokrasi ve özgürlüğe geri dönmeyi isteyenlerin birleşmeleri ve mücadelesi için ilk çağrısını yaptı... —Biraz tiyatrovari davranma gereğinin bilinciyle, bu kez daha da dramatik bir tavırla, yeniden durakladı:— Ben ona katılacağım! —diye itiraf etti sonunda.— Demin burada gördüğüm şey, kararımı büsbütün vermeme yetti; geçmişle bağlarımı koparıp, gerçekten güvendiğim tek insanın yanında savaşımı yeniden başlatmaya hazırım... Ve sizlere de bir fırsat vereceğim! Beni izleyip sınırı geçerek Abdul-el-Kebir'e katılmak isteyenler, benimle gelebilirler...

Adamlar, kulaklarına inanamayarak bakıştılar: hiç akıllarından çıkmayan, Adoras'tan sıvışma ve ülkeden kaçma rüyalarının, onları orada gözaltında tutmakla görevli subayın bizzat kendisi tarafından bir tepsi içinde sunulmakta olduğuna inanamıyorlardı.

Arkadaşlarının çoğu kaçmayı denemişler, her defasında da yakalanmışlar, kurşuna dizilmişler ya da ömür boyu hapis cezasına çarptırılmışlardı; derken birdenbire, yanında çekici karısı ve saf görünüşlü devasa çavuşuyla yeni gelen, temiz pak üniformalı bu genç teğmen kalkıp, o âna kadar suçların en büyüğü addedilen şeyin, sanki bir sihirbazlık gösterisi yapılmış gibi, bir kahramanlığa dönüşmekte olduğuna onları inandırmaya çalışı-

yordu.

İçlerinden biri, kahkahayı koyuvermek üzereydi, bir başkası sevinçle sıçradı; ne yaptığının ve bu cani güruhunun gerçek duygularının ne olduğunun tam olarak bilincinde olan Razman, ciddi bir ifadeyle, kendisini izlemeye hazır olanların ellerini kaldırmalarını isteyince, sanki karşı koyulamaz tek bir yay bütün elleri harekete geçirmiş gibi, hepsi birden göğe doğru uzanıverdi.

Teğmen, belli belirsiz gülümseyerek karısıyla bakıştı, o da gülümsüyordu. Sonra Ahamuk'a döndü:

—Her şeyi hazırla —diye emir verdi.— İki saate kadar yola çıkıyoruz... —Gazal Sayah'ın ailesinin, parmaklıklı pencerelerinden, olayların gelişimini izlediği büyük barakayı kırbacıyla işaret ederek:— Onlar da bizimle geliyorlar... —diye ekledi.— Sınırın öte yanında selâmete kavuşunca bırakırız onları...

Eve dönmek için ne tarafa gideceğini tam olarak bilemeden, evinin şimdi nerede olduğunu bile bilmeden, uzun bir yolculuk olmuştu bu; hâlâ var olup olmadıklarını bilmeden, ailesini arıyordu.

Çok uzun bir yolculuk olmuştu.

İlk önce batıya doğru giderek, 'boş topraklar'ı bir günlük mesafede bırakmıştı; sonra, oranın artık sona erdiğini anlayınca, sınırı yeniden geçtiğinin ve onun için bir karabasana dönüşmüş olan askerlerin her an yeniden ortaya çıkabileceklerinin bilinci içinde, kuzeye yöneldi.

Çok uzun bir yolculuk olmuştu.

Çok da hüzünlü.

Olayların bu şekilde gelişebileceğini hiçbir zaman, Tikdabra'nın içine girip de ölümün artık tek yol arkadaşı olduğunu anladığı en kötü anlarda bile, tahmin etmemişti, çünkü soylu savaşçılardan oluşan bir halkın arasından çıkmış soylu bir savaşçı olarak onun için bu ölüm, tek kesin yenilgi anlamına geliyordu.

Ama şimdi birdenbire, sevdiklerinin, onun kişisel savaşının kurbanları haline geldiklerini ve aslında en korkunç yenilgiyi oluşturduklarını anlamış olmanın tüyler ürpertici gerçeği karşısında, ölümün hiçbir anlam taşımadığı, bir balyoz gibi kafasına iniyordu.

Çocuklarının yüzleri, Leylâ'nın sesi, ya da büyük kumulların eteklerinde her şeyin huzur dolu bir yalnızlık olduğu ve tekdüzeli bu basit yaşamın sükûnetini hiç kimse bozmadan yılların geçtiği konak yerindeki yaşamında durmadan yinelenen sahneler, kafasının içinden, bir saplantı gibi, bir kez daha, bir kez daha gelip geçiyordu.

Leylâ'nın, onun vücudunun ılıklığını arayarak karnına doğru büzüldüğü soğuk şafaklar; göz kamaştırıcı ışığıyla upuzun sabahlar boyunca av peşinde geçen kaygılı bekleyiş; ağır ve boğucu sıcak, öğle saatlerindeki tatlı uyuşukluk; gökyüzünün kıpkırmızı kesilerek, gölgelerin, ufkun kenarına dokunmak

istercesine düzlükte uzayıp gittiği akşamlar ve bir kamp ateşinin aydınlığında, herkesin bildiği efsanelerin bıkmadan usanmadan yinelendiği, mis gibi kokulu yoğun geceler...

Uğuldayarak esen *harmatan*'dan ve kuraklıktan duyulan korku; esintisiz düzlüğe ve toprak yemyeşil *açeb* halısıyla örtünsün diye açılıveren kara buluta duyulan sevgi.

Ölen keçi, sonunda doğuran genç deve, bebenin ağlaması, yetişkinin gülmesi, yarıkaranlıkta Leylâ'nın zevkten inlemesi...

Buydu onun yaşamı, özlediği ve tutkuyla istediği tek yaşam tarzı buydu ve sırf Tuareg onuruna karşı yapılmış bir hakarete dayanamadığı için yitirmişti onu.

Kim onu bir orduya karşı koymamakla suçlayabilirdi ki?

Karşı koyup da serüven sırasında ailesini kaybettiği için kim onu suçlayamayacaktı şimdi?

Ülkesinin ne büyüklükte olduğunu bilmiyordu. O ülkede kaç kişinin yaşadığını da bilmiyordu, yine de, böyle bir cehaletin getirebileceği sonuçları oturup düşünmeden, o ülkeye, onun askerlerine ve yöneticilerine karşı çıkmıştı.

Bu dev gibi ülkenin neresinde bulacaktı karısıyla çocuklarını? Bu ülkede oturanların arasında kim onlardan haber verebilecekti ona?

Kuzeye doğru ilerledikçe, günden güne kendi küçüklüğünün bilincine varıyordu, oysa bütün uçsuz bucaksızlığıyla çölün kendisi bile, kırk yıllık yaşamı boyunca ona bu küçüklük duygusunu verebilmiş değildi.

Şimdi, toprağın büyüklüğü karşısında değil ama, orada yaşayan ve erkeklerin savaşına kadınlarla çocukları katabilenlerin alçaklığı karşısında kendini minicik hissediyordu.

Bu tür kişilere karşı koyabilmesi için gerekli silâhı tanımıyordu. Bu oyunun kurallarını kimse öğretmemişti ona; Zenci Suilem'in her zaman anlattığı o eski öyküyü anımsadı bir kez daha; hani şu, savaş halinde olup da sonunda küçük bir çocuğu kumullara gömerek anasının çıldırmasına neden olacak kadar birbirlerinden nefret eden o iki ailenin öyküsü.

Ama tüm Sahra'nın tarihinde bir tek kez olmuştu böyle bir şey ve insanları arasında öyle bir korku yaratmıştı ki, anısı,

yetişkinleri dehşete düşürüp gençlere ibret olduğu gece söyleşilerinde, ağızdan ağza dolaşarak, yıllar boyu sürüp gitmişti.

"Görün bakın, nefret ve savaşlar, insanı nasıl korku, çılgınlık ve ölümden başka bir şeye götürmüyor."

İhtiyarın kullandığı sözcüklerin herbirini ezbere biliyordu ve belki de şimdi, onları dinledikten yıllar sonra ilk kez olarak, ne kadar derin bir anlam taşıdıklarının farkına varıyordu.

Hecin devesine binip, kaybolan onurunu aramak üzere kendini çöle atmaya karar verdiği o uzak şafak vaktinden beri o kadar çok insan ölmüştü ki, o ölülerin kanının bir bölümünün de ummadığı biçimde kendisine ve ailesinin üstüne sıçramış olmasına şaşırmaya hakkı yoktu.

Tek suçu, haklarında hiçbir şey bilmediği insanların izlerini sürmek üzere bir devriyeyi yönlendirmek olan Mubarak; reddedemediği emirleri yerine getirmekten başka bir şey yapmadığını ileri sürerek kendini savunan ter içindeki yüzbaşı; onun yolunun üzerinde uyumaktan başka bir hatâ işlememiş olan, Herifiyyes'deki on dört gardiyan; 'boş topraklar'ın kenarında öldürdüğü askerler ve daha sonra, ölümün nereden geldiğini öğrenecek vakit bile bulamadan havaya uçanlar...

Çok fazla insan ölmüştü, oysa Gazal Sayah'ın buna karşılık onlara sunabileceği sadece bir tek canı vardı; onca ölümün karşılığında bir tek can.

Belki de bu yüzden, böylesine büyük bir borcun ödenmesinin bir parçası olarak ailesini istiyorlardı ondan.

Abdul-el-Kebir olsaydı, *İnşa-Allah!* derdi hayretle.

Yaşlı adamın hayali bir kez daha geldi gözünün önüne ve ona ne olduğunu, söz verdiği gibi iktidar uğruna savaşıma geri dönüp dönmediğini merak etti.

"Deliydi o... —diye söylendi alçak sesle.— Hayalperest bir deli, alnında durmadan sille yiyecek diye yazılı olarak doğanlardan; talihsizlik *gri-gri*'si, giysilerine yapışmış, yanından hiç ayrılmıyordu. O *gri-gri*'nin gücü öylesine büyüktü ki, talihsizliğinin bir bölümünü de bana bulaştırdı."

Bedevîler için *gri-gri*'ler, hastalık, talihsizlik ya da ölüm getirebilen kötü ruhlardı ve her ne kadar Tuaregler, serflerle kölelere özgü bu gibi boş inançlara başkalarının yanında gülüp geç-

seler de, en soylu *inmuçar*'ların bile, kötü ruhlarıyla nam salmış bölgelerden ya da *gri-gri*'leri çok garip bir biçimde kendilerine çektikleri kesin olarak bilinen bazı insanlardan kaçındıkları da bir gerçekti.

Bir *gri-gri*'nin birine âşık olması üzücü, hattâ trajik bir olaydı, çünkü böyle bir durumda evrenin öbür ucuna kaçmaya, kendini kumulların en dibine hapsetmeye, ya da Tikdabra cehennemini yayan geçmeye çalışmanın bile bir yararı olmazdı.

Gri-gri'ler, tıpkı kene gibi, kumaşların kokusu ya da boyası gibi, insanın derisine yapışırlardı; şimdi Tuareg'in içinde, ölüm *gri-gri*'si kendisine el atmış gibi bir duygu vardı; tüm *gri-gri*'lerin en sadık ve sebatkâr olanıydı bu; bir savaşçı, ancak ölüm ruhu kendisininkinden daha kudretli olan bir başka savaşçıyla boy ölçüştüğünde kurtulabilirdi ondan.

"Neden beni seçtin? —diye soruyordu ara sıra, onu ateşin öte yanında oturur gibi gördüğü bazı geceler.— Ben seni çağırmadım ki. Yüzbaşı, uyuyan çocuğa ateş ettiğinde, askerler çektiler seni benim evime..."

O günden beri, yani çatısının altında bir konuğunun öldürüldüğü andan itibaren, ölüm *gri-gri*'sinin o *hayma*'nın sahibini ele geçirdiğini kabul etmek gerekiyordu, tıpkı zina *gri-gri*'sinin, düğünden bir önceki ay içinde kocasını aldatan kadının içine sonsuza dek yerleştiği gibi.

"Ama kabahat bende değildi —diye itiraz etti, onu yanından kovmaya çalışarak.— Onu korumak istemiştim, onunkine karşılık kendi hayatımı bile verirdim."

Ama, Suilem'in dediği gibi, *gri-gri*'ler insanların sözleri, ricaları, hattâ tehditleri karşısında sağırdılar, çünkü onların kendi ölçütleri vardı ve birini sevdiler mi sonsuza dek vazgeçmezlerdi ondan.

"Bir keresinde bir adam varmış —diye anlatmıştı— bir çekirge *gri-gri*-si, görülmedik biçimde âşık olmuş bir adama. Adam, Arabistan'da yaşıyormuş, üst üste her yıl, bu lânet olasıca âfetin, hem onun hem de hemşerilerinin tarlalarını silip süpürmesi kaçınılmaz olmuş."

"Çaresiz kalan komşuları, onu halifenin huzuruna çıkararak, idam edilmesini rica etmişler ve aksi halde hepsinin açlık-

tan öleceklerini söylemişler, ama zavallı adamın başına gelenlerde hiçbir kabahati olmadığını anlayan halife, şu sözlerle onu savunmuş: 'Onu öldürtecek olursam, ona ölümün ötesinde de bağlı olan çekirge *gri-gri*'si, her yıl mezarını ziyarete gelecektir. Bu yüzden, gerek şimdi hayattayken kendisinin, gerekse yarın öhür gün öldüğünde ruhunun, her yedi yılda bir Afrika'nın batı kıyısına yolculuk yapmasını ve aynı süre boyunca orada kalmasını emrediyorum. Böylece, çekirge de Allah'ın yarattığı bir varlık olduğuna ve Allah'ı gücendirmemek için onun iradesine karşı gelemeyeceğimize göre, hiç değilse yükü eşit biçimde dağıtmış olur, dönüşümlü olarak yedi yıl bolluk içinde yaşar, yedi yıl da kıtlık çekeriz.'

"Adam, hayattayken böyle yapmış, ruhu da aynı şeyi yapmayı sürdürmüş, işte bunun için âfet bize hep yedi yıl süreyle gelir, sonra da adamın ruhunun peşinden giderek, geldiği ülkeye geri döner."

Efsane doğru olsa da olmasa da, çekirgenin böyle davrandığı bir gerçekti, ama daha da gerçek olan bir şey varsa, o da Arap köylülerinden daha kurnaz olan Tuareglerin, açlık sorunlarını, suçsuz bir adamı idam etmeye kalkışmaktan çok daha pratik bir çareyle çözümledikleriydi: tıpkı çekirgelerin onların ekinlerini yiyip bitirdikleri gibi, onlar da bu böcekleri yeme yoluna gitmişlerdi. Ateşte kızartılmış ya da öğütülüp un haline getirilmiş olarak çekirgeleri en sevdikleri yiyecekler arasına katmışlardı; milyonlarca çekirgenin öğle güneşini gözden gizleyerek gelmeleri, onlar için bir felâket görüntüsü oluşturmuyor, tersine, aylar süren bir refah ve bolluk anlamına geliyordu. Üç yıl içinde yine geri geldiklerinde, Leylâ onları un haline getirip bal ve hurmayla karıştırarak, çocukların en sevdikleri yiyecekleri yapacaktı.

O kurabiyelere bayılırdı; çadırının kapısında onları ufak ufak ısırarak yiyip kaynar çayını yudumlarken, gözden gizlenmekte olan güneşi seyrettiği akşam saatlerini özlüyordu. Sonra, kadınlar develeri sağar ya da kızlar keçileri toplarlarken, suyun ne kadar yükseldiğini anlamak için kuyunun korkuluğuna kadar ağır ağır yürürdü; bütün bunların sona erdiğini, sııf gözle görülmez kötülük ruhu onun arkadaşlığından hoşlanıyor diye, kuyusunun ve hurma ağaçlarının ya da ailesiyle sürülerinin

yanına bir daha hiç dönemeyeceğini kabul etmek istemiyordu.

"Git buradan! —diye yalvardı bir kez daha.— Seni yanımda taşımaktan ve neden olduğunu bilmeden adam öldürmekten bıktım artık."

Ama biliyordu ki, *gri-gri* çekip gitmek istese bile, Mubarak'ın, yüzbaşının ve askerlerin huzursuz ruhları, buna asla izin vermezlerdi.

Enver-el-Mohkri, her hafta sonu, Hükümet konağındaki rahat ve serin çalışma odasından çıkar, yakındaki dar bir sokakta su ve yiyecek dolu olarak bıraktığı eski 'Simca'sına atladığı gibi, doruğunda, savaş ve kargaşa zamanlarında vaha sâkinlerine sığınak görevi yapmış ulaşılmaz bir kalenin yıkıntılarının yükseldiği, El-Akab'a hâkim dağın yakınlardaki tepelerine doğru, patır kütür motor sesleri arasında uzaklaşırdı.

Taşlarının pek çoğu Fransızlar tarafından El-Akab'daki resmî binaların yapımında kullanılarak tanınmaz hale gelmiş olan kalenin duvarları arasında keşfedilecek hiçbir şey kalmamıştı artık, ama Enver-el-Mohkri, yıkıntıların ardında açılan dar boğazların kayalık duvarlarında ve mağaralarında, dikkatle aranır da binlerce yıllık toz topraktan kurtarılırsa, Sahra'nın ve sâkinlerinin en eski geçmişini anlatan sayısız duvar resimlerinin varlığını keşfetmişti.

Filler, zürafalar, antiloplar, leoparlar, av ya da aşk sahneleri ve bu topraklardaki çok eski halkların günlük yaşamından daha başka sahneler, taşları büyük bir dikkatle temizleyen uzman parmaklarının altında ortaya çıkıyordu; bu aramalarında çoğu kez, bulmayı umduğu figürleri, mantıksal olarak kendisinin de kazıyacağı yerlerde aramasına neden olan bir tür doğuştan arkeolog içgüdüsü yönlendiriyordu onu.

Onun büyük sırrı ve gurur kaynağıydı bu; iki yıldan fazla süren titiz bir çalışma sonunda elde ettiği yüzlerce harikulâde renkli fotoğraf, minicik bekâr dairesinde birikmekteydi; bu fotoğraflar, Enver-el-Mohkri'nin günün birinde 'El-Akab Freskleri' buluntularıyla tüm dünyayı şaşırtacağı kalın bir cildin resimlerini oluşturacaktı.

Ve sonunda, oralarda bir yerde, —henüz nerede olduğunu bilmiyordu ama yakında olduğunu sezinliyordu— başından beri aradığı şeyle karşılaşacaktı: artık terk edilmiş olan ama bir zamanlar verimli ve her tür egzotik hayvanlarla dolu olması gereken bu bölgeleri, geçmiş zamanların gecelerinde ziyaret etmiş olan astronotların davranış ve giysilerini tam tamına çağrıştı-

ran ve 'Tassili'nin Marslıları' denilen, boyları iki metreden uzun, o kocaman heykellerin bir kopyasıyla.

Başka bir gezegenin sâkinlerinin orada, Tassili'den çok uzaklarda olan bu yerde de bulunmuş olduklarını göstermek, hiç kuşkusuz, bölge valisinin sekreterinin tüm tutkularının doruk noktasını oluşturuyordu; ne kadar rüstik olursa olsun, bu resimlerden birine karşılık, gelecek vaat eden politik yaşamını seve seve feda edebilirdi.

Güneş ışınlarının, eski hasır şapkasının üstüne dimdik indiği bunaltıcı öğle sıcağında, rüzgârlardan ve yağmurlardan korunan minicik bir oyuğun dibindeki parlak kayanın dümdüz duvarı, yepyeni ve belki de aydınlatıcı bir buluş konusunda içinde haklı umutlar yaratırken, neredeyse bir önsezi denebilecek garip bir duygu tüm vücudunu sarmış, dış hatları belirsiz büyük bir figürü müjdeleyen derin bir çizgiyi ortaya çıkarırken ellerinin titrediğini fark etmişti.

Alnından süzülerek gözlüklerini buğulandıran teri kuruladı, artık belirgin olarak görülen çizginin üzerinden beyaz tebeşirle geçti, küçük bir yudum su içti ve iyi tanıdığı o kalın ve tehditkâr sesi hemen arkasında duyunca dehşet içinde yerinden sıçradı:

—Ailem nerede?

Bir yayla itilmiş gibi arkasına döndü ve kendisi için bir kâbusa dönüşmüş olan Tuareg'in dimdik duran siluetiyle silâhının namlusunun simsiyah deliğini üç metreden az bir uzaklıkta görünce, heyecandan yere düşmemek için duvara dayanmak zorunda kaldı.

—Sen ha? —diyebildi sadece.

—Evet. Benim... —diye soğuk bir biçimde yanıtladı.— Ailem nerede?

—Ailen mi? —diye şaşırdı.— Senin ailenle benim ne ilgim olabilir ki? Ne oldu?

—Askerler alıp götürmüşler.

Enver-el-Mohkri, dizlerinin çözüldüğünü hissederek bir kayanın üzerine oturup şapkasını çıkardı, eliyle yüzünün terini sildi.

—Askerler mi? —diye kulaklarına inanamayarak yinele-

di.— Olamaz! Hayır, mümkün değil... Benim haberim olurdu... —pantolonunun arka cebinden titreyen ellerle çıkardığı mendiliyle gözlük camlarını temizleyerek küçücük miyop gözleriyle Gazal'ın gözlerinin içine baktı.— Dinle!.. —diye ekledi, kesinlikle içten bir ses tonuyla.— Bakan, aileni ele geçirip onu Abdul-el-Kebir'le değiştokuş etme olasılığından söz etmişti, ama general itiraz etti ve bir daha da bu konu açılmadı... Yemin ederim!

—Hangi bakan? Nerede oturuyor?

—İçişleri Bakanı... Madani. Ali Madani. Başkentte oturuyor... Ama aileni elinde bulundurduğundan kuşkuluyum.

—Eğer onunla değillerse, askerlerin yanında olmalılar.

—Hayır... —diye elini sallayarak itiraz etti, kesin bir tavırla.— Askerlerle hiç olamaz... General dostumdur. Haftada iki kez birlikte yemek yeriz... Bunu yapacak adam değildir, eğer yapsaydı bana danışırdı...

—Vallahi ailem meydanda yok. Kölem, onları askerlerin nasıl götürdüklerini görmüş, içlerinden beş tanesi de beni hâlâ Huaila dağlarındaki *gelta*'da bekliyorlarmış.

—Askerler olamazlar... —diye bir kez daha ısrarla yineledi Enver-el-Mohkri.— Polisler olmalı. Bakanın polisleri... —başını sallayarak aşağılayıcı bir tavırla ekledi:— Ondan bu beklenir. Alçağın tekidir —artık tertemiz olan gözlüğünü yeniden takıp, yeni bir ilgiyle Gazal'a baktı:— Tikdabra'daki 'boş topraklar'ı gerçekten geçtin mi? —diye merakla sordu.

Ötekinin sessiz yanıtı karşısında, belki de inanmazlığını ya da hayranlığını belirtmek ister gibi, soluğunu üfleyerek,

—Harika! —dedi.— Gerçekten harika... Abdul-el-Kebir'in Paris'te olduğunu biliyor muydun? Fransızlar onu destekliyorlar ve mümkündür ki senin gibi okuması yazması bile olmayan bir Tuareg, ülkemizde tarihin akışını değiştirmiş olsun.

—Hiçbir şeyi değiştirmek ilgilendirmiyor beni... —diye karşılık verdi, elini uzatıp matarasını alarak, sonra da peçesini hafifçe kaldırıp içti.— Tek istediğim, ailemi geri verip beni rahat bırakmaları.

—Hepimizin istediği bu: huzur içinde yaşamak. Sen ailenle, ben de resimlerimle. Ama buna izin vereceklerinden kuşku-

luyum.

Gazal, duvarlarda gördüğü, üzerinden tebeşirle geçilmiş resimleri başıyla işaret edip:

—Bunlar nedir? —diye sordu.

—Senin atalarının tarihi. Ya da Tuaregler çöle hâkim olmadan önce bu topraklarda yaşayan insanların tarihi.

—Neden yapıyorsun bunu? El-Akab'da rahat rahat gölgede oturacağın yerde, neden bunlarla vakit kaybediyorsun?

Eyalet valisinin sekreteri, omuzlarını kaldırdı.

—Belki kendimi siyasette hayal kırıklığına uğramış hissettiğim için —diye belirtti.— Hasan-ben-Kufra'yı anımsıyor musun? Onu azlettiler, küçük bir servet biriktirdiği İsviçre'ye gitti, daha ikinci günü meşrubat yüklü bir kamyonun altında kalmış. Ne gülünç! Çöl Genel Valisiyken, birkaç ay içinde, karlar altında bir klinikte kırık bacaklarla ağlar hale geldi.

—Karısı da yanında mı?

—Evet.

—O halde hiçbir şeyin önemi yok... —diye vurguladı Tuareg.— Birbirlerini seviyorlardı. Ben günlerce gözledim onları, biliyorum.

Enver-el-Mohkri, inançla başını salladı.

—Tam bir orospu çocuğuydu, vicdandan yoksun kötü bir politikacı, hırsızın, hainin, oportünistin teki... Ama iyi bir yanı vardı: Tamar'a olan sevgisi... Sırf bu yüzden hayatını bağışlamalarına değerdi.

Gazal, ötekine fark ettirmeden hafifçe gülümsedi, bakışlarını duvarlardaki resimlerin üzerinde gezdirdikten sonra silâhını yeniden alarak ayağa kalktı:

—Belki ben de, atalarımın tarihine olan bu aşkından dolayı şimdi senin hayatını bağışlıyorum —diye yorumda bulundu.— Ama buradan bir yere kıpırdamamaya çalış, beni ele vermeye de kalkışma. Pazartesiden önce seni El-Akab'da görürsem, kafanı uçururum.

Öteki, tebeşiriyle fırçalarını ve bezlerini almış, yeniden işe koyulmaya hazırlanıyordu.

—Merak etme! —diye karşılık verdi.— Öyle bir niyetim yoktu.

Daha sonra, Tuareg artık uzaklaşırken, arkasından bağırdı:

—Aileni bulacağından da eminim!

Köhne bir otobüstü. Karayolunda hız yapmaya kalkan ulaşım araçlarının en pis kokulusu, en döküntüsü, en kirlisiydi; gerçi aslında hız yapmaya falan kalktığı yoktu, sadece fundalıklı düzlüklerin, kayalık dağ eteklerinin ve bitmez tükenmez taşlıkların arasından saatte en fazla elli kilometre hızla aksıra tıksıra ilerlemekle yetiniyordu.

Yaklaşık her iki saatte bir, ya bir lâstik patlamasından, ya tekerlekler kuma saplandığından, durmak zorunda kalıyordu; o zaman da şoförle biletçi, keçiler, köpekler ve tavuk sepetleri de dahil olmak üzere tüm yolcuları zorla aşağı indirerek, onlara otobüsü ittiriyor ya da lâstiği değiştirirlerken yolun kenarında oturup beklemelerini söylüyorlardı.

Ayrıca, dört saatte bir, otobüsün tepesine sıkıca bağlanmış bidona hortum takmak biçimindeki ilkel bir yöntemle depoya benzin doldurmak gerekiyordu; dik bir yokuşla karşılaştıkları zaman ise, erkekler bu yolu yayan yapmak zorunda bırakılıyorlardı.

Böylece, tavşan derisinden bir torbaya istif edilmiş hurmalar gibi üst üste, dayanılmaz sıcaktan kan ter içinde ve boğulacak hallerde, bu eziyetin sona ermesi için daha ne kadar kaldığını ya da bu tekdüzeli çölün sınırlarını görmenin kısmet olup olmayacağını bilemeden, iki gün iki gece boyunca yol aldılar.

Her durakta, Gazal'ın içinden, bu pis aracı terk edip, ne kadar uzun olursa olsun yola yayan devam etmek geliyordu, ama yine her durakta, kendi olanaklarıyla başkente varmanın aylar alacağını ve kaybedeceği her günün, hattâ her saatin, Leylâ ve çocukları için son derece önemli olabileceğini anlıyordu.

Bu yüzden, yalnızlığı ve özgürlüğü her şeyden fazla seven bir kimse olarak, o kapalı yerde anlatılamayacak kadar acı çekip, geveze satıcılara, yaygaracı kadınlara, gürültücü çocuklara ve pis kokulu tavuklara tahammül ederek, 'boş topraklar'da yapmayı başardığı gibi kendini taşa dönüştürüp çevresindekilerden soyutlamaya ve ruhunun bir süre için bedeninden ayrılmasını sağlamaya olanak bulamaz bir halde, yola devam etti.

Her bir sarsıntı, her bir çalkantı, her bir lâstik patlaması ya da yanındakilerden birinin her bir kusması, onu gerçeklere geri döndürüyor, gecenin en karanlık saatinde bile, gücünü toplamasına yardım edecek ya da onu hayalinde sevdiklerinin yanına götürecek kısacık bir uykuya dalamıyordu.

Sonunda, üçüncü günün bulanık bir şafak vakti, gri renkli boğucu bulutları insanın yüzüne savuran, durmak bilmez, yapış yapış bir rüzgâr, elli metreden uzaktaki cisimlerin dış hatlarını bile seçmesini engellerken, bir grup kerpiç kulübeyi, kurumuş bir dere yatağını ve pis kokulu bir meydanı geçerek, terk edilmiş eski bir pazar yerinin tam ortasında durdular.

—Buraya kadar! —diye bağırdı biletçi, gerinerek aşağı inip, çılgıncasına tehlikeli bir yolculukla ta El-Akab'a kadar uzandıktan sonra sağ salim geri dönme işini bir kez daha başarıyla tamamladıklarına inanamıyormuş gibi çevresine bakınarak:— Hamdolsun!

Gazal, en son olarak indi otobüsten; pazar yerinin, rüzgâr şiddetlendikçe başına yıkılacakmış gibi olan viran duvarlarına bakarak, aklı karışmış bir halde şoföre yaklaştı.

—Başkent burası mı? —diye sordu.

—Yok canım! —diye eğlenerek yanıt verdi adam.— Ama biz buraya kadar geliyoruz. Bu hurdayı anayola sokmaya kalkarsak, bizi tımarhaneye kapatırlar.

—Peki başkente varmak için ne yapmam gerekiyor?

—Başka bir otobüse binebilirsin, ama ben sana treni tavsiye ederim, daha hızlıdır.

—Tren nedir?

Öteki, bu sorudan şaşırmışa benzemiyordu; çöllerde tur attığı neredeyse yirmi yıldan bu yana taşıdığı ilk Bedevî değildi elbette.

—Gidip kendin görsen daha iyi edersin... —diye yanıt verdi.— Bu yolu devam et, üç blok sonra kahverengi bir bina göreceksin, işte orası...

—Üç ne sonra?..

—Üç blok, üç ada sonra... —Eliyle geniş bir işaret yaptı.— Evet, senin yaşadığın yerde her halde bunların hiçbiri yoktur... Sen o binayı görene kadar yürü. Zaten ondan başkası yok.

Gazal, kabul anlamında bir işaret yaptı, içinde kurşunlarını, bir parça yiyecek ve öteki eşyalarını sakladığı deri torbayı, silâhını ve kılıcını aldı, belirtilen yöne doğru yürümeye koyuldu, ama biletçi otobüsün tepesinden bağırdı ona.

—Hey! Burada o silâhlarla dolaşamazsın! Seni görürlerse başın derde girer... Ruhsatın var mı?

—Ne?

—Silâh taşıma ruhsatın... —eliyle olumsuz bir işaret yaptı.— Hayır! Görüyorum ki yok... Onları sakla, yoksa hapsi boylarsın!

Gazal, aklı iyice karışmış ve ne yapacağını bilemez halde, pazar yerinin ortasında kalakalmıştı; sonunda, omzunda bir bavul, bir elinde bir başka bavul, kolunun altında da dürülmüş halılarla, ters yöne doğru uzaklaşmakta olan bir yolcuyu görünce aklına bir fikir geldi. Ona doğru koşarak,

—Halılarını satın alırım —dedi, ona bir altın göstererek.

Öteki, yanıt bile vermedi. Parayı aldı, yükünü alması için kolunu kaldırdı ve o salak Tuareg'in fikrini değiştirmesinden korkarak aceleyle yoluna devam etti.

Ama Gazal, fikrini değiştirmemişti. Halıları açtı, silâhlarını içine sardı, bu kez kendisi onları kolunun altına alarak istasyona doğru yola koyuldu.

Otobüsün tepesindeki biletçi, eğlenerek başını iki yana sallıyordu.

Tren, otobüsten daha da kirli, rahatsız ve gürültülüydü; tekerleklerinin patlamaması gibi bir avantajı olmasına rağmen, yolcuları toz ve kurum içinde bırakmak, ayrıca yol üstündeki her şehirde, her kasabada, her köyde ve en küçük yerleşim biriminde bile insanı çileden çıkaracak kadar düzenli olarak durmak gibi sakıncaları vardı.

Trenin, pırıl pırıl istasyonun içinde, gerçek olmaktan çok, Zenci Suilem'in masallarına yaraşır bir canavar gibi, kükreyip istim saçarak ortaya çıktığını görünce, Gazal, hâkim olamadığı bir panik duygusuna kapılmış, kendisini yolcu selinin sürüklemesine bırakarak, tahtadan sert bankların sıralandığı, pencere-

leri camsız, köhne vagonlardan birine itiş kakış tırmanmak için, tüm savaşçı cesaretini toplaması ve şanlı 'Peçeliler Halkı'ndan bir *inmuçar*'ın tüm soğukkanlılığını takınması gerekmişti.

Başkalarının yaptıkları gibi davranma çabasıyla, halılarını ve deri torbasını yukardaki rafa koydu; aslında trenin, tozlu yollardan kaçınarak çelik raylar üzerinde giden bir tür büyük otobüsten başka bir şey olmadığı fikrini kendi kendine aşılamaya çalışarak, gidip en uzak köşeye oturdu.

Ama trenin düdüğünü duyup da, lokomotif sert bir sarsıntıyla, metalik gürültüler ve makinistin haykırmaları arasında soluyarak harekete geçince, yüreği yeniden ağzına gelmiş, kendini perona kafa üstü atmamak için tüm gücüyle oturduğu yere sarılmak zorunda kalmıştı.

Hele tren, saatte neredeyse yüz kilometre hızla yokuş aşağı gider ve dumanlı hava pencereden alabildiğine girerken, elektrik direklerinin, ağaçların ve evlerin baş döndürücü bir hızla yanından geçip gittiğini gördükçe heyecandan ölecek hallere gelen Gazal, bu cehennemî makineyi durdurmaları için avaz avaz bağırmaya başlamamak için peçesinin kenarını kuvvetle ısırdı.

Daha sonra, ikindi vakti, dağlar belirdi gözlerinin önünde ve düş gördüğünü sandı, çünkü aşılamaz bir engel gibi yükselen, dorukları beyazlara bürünmüş böylesine engebeli ve haşmetli bir kütlenin var olabileceğini hayal bile etmemişti.

Arkasında oturan ve vaktinin çoğunu birbirine tıpatıp benzer iki çocuğu emzirmekle geçiren şişman bir kadına dönüp sordu:

—O nedir?

—Kar —diye karşılık verdi kadın, kendine derin bir deneyim ve üstünlük havası vererek.— İyi örtün, çünkü çok geçmeden hava soğumaya başlayacak.

Gerçekten de, Tuareg'in o zamana kadar hiç tanımadığı bir soğuk çıkmış, ara sıra mikroskopik kar taneciklerini de birlikte sürükleyen buz gibi bir hava vagonu yavaş yavaş kaplayarak, tir tir titreyen zavallı yolcuları ellerine ne geçerse sarınmak zorunda bırakmıştı.

Artık neredeyse hava kararırken dağlarda minicik bir istas-

yonda durdular; kondüktör, akşam yemeği için bir şeyler almak üzere on dakika süreleri bulunduğunu duyurunca Gazal, yere atlayıp bembeyaz karlara elleriyle dokunabilmek için peronun dışına kadar koşmaktan kendini alamadı.

Karın kıvamı şaşırtmıştı onu. Soğukluğundan çok ele gelişi, ne kum gibi, ne su gibi, ne de taş gibi, o âna kadar eline aldığı her şeyden farklı olarak parmaklarının arasında dağılan, hafif gıcırtılı o tanımlanamaz yumuşaklığı, aklını karıştırarak etkilemişti Gazal'ı; şaşkınlığı öylesine büyüktü ki, incecik sandaletleri içindeki neredeyse çıplak ayaklarının donmak üzere olduğunu fark etmedi bile.

Düşünceli bir tavırla, hattâ bu keşfinden dehşete kapılmış bir halde, ağır ağır yürüyerek geri döndü, satıcı kadınlardan birinden kalın ve ağır bir battaniye satın aldı, bir başkasından da koca bir kâse sıcacık 'kuskus'; karanlığın bastırmasını, gölgelerin yutmasıyla giderek gözden kaybolan manzarayı, canları sıkılan yolcuların uzun yolculuk saatlerini çakılarıyla her tür yazıyı kazıyarak geçirdikleri vagonun rengârenk ahşap duvarını seyrederek sessizce yemeğini yemek üzere, oturduğu yere döndü. Orada, istasyonda, karların üzerinde dururken, Gazal Sayah birdenbire, ihtiyar Gülsüm'ün kehanetinin gerçekleşme yolunda olduğunu fark etmişti. İçinde doğduğu ve onca sevdiği çöl, gerilerde, artık yemyeşil çayırlar ve koca koca ağaçlarla örtülü o yüksek dağların eteklerinde kalmıştı, o kendisi ise, körü körüne ve ne yaptığını bilmez halde, sadece eski bir kılıcın ve zavallı bir tüfeğin yardımıyla dünyanın efendilerine karşı koymaya kalkışacağı, hiç tanımadığı o uzak ve düşman topraklara doğru ilerliyordu.

Frenlerin gıcırtısı ve şiddetli bir sarsıntı, sonra da kocaman bomboş bir mağarada yankılanan, mezar ötesinden gelir gibi uykulu birtakım sesler uyandırdı onu.

Başını küçük pencereden uzatıp baktığında, zayıf ampullerin ve tozlu reklam ışıklarının zar zor aydınlatmasıyla, olduğundan da büyük görünen, demirden ve camdan bir kubbenin yüksekliğine şaştı kaldı.

Uzun yolculuğa katlanmış olan yolcular, rengi atmış kar-

ton bavullarıyla trenden inmeye başlamışlardı bile, gideceği yere hep altı saatlik rötarla varan bu köhne trenin saçma tarifesine lânetler yağdırarak, yorgun adımlarla uzaklaşıyorlardı.

Son yolcu da, halılarını, deri torbasını ve ağır battaniyesini yüklenerek indi trenden; içinde yarasa sürülerinin uçuştukları ve yorucu bir çabadan sonra nefesini toplamaya çalışır gibi derin derin soluyan lokomotifin tıslamasından başka bir sesin artık duyulmadığı, yüksek tavanlı istasyonun büyüklüğünden etkilenmiş bir halde, buzlu camlı kocaman bir kapının ardında kaybolan öteki yolcuların peşi sıra yürüdü.

Sonra, üzerinde, çoluklu çocuklu ailelerin acınacak haldeki eşyalarına sımsıkı sarılarak uyudukları uzun sıraların bulunduğu, mermerleri kirli, büyük bekleme salonunu geçti, en sonunda da istasyonun ana kapısından çıkıp geniş merdivenin tepesinde durarak, koskoca bir meydana ve onu çevreleyen oturaklı binalara baktı.

Çevreyi neredeyse hava geçirmez biçimde saran, pencereler, kapılar ve balkonlardan oluşan bir duvar, onu eziyordu sanki; yolunu dört gözle bekleyen aç dilenciler gibi üzerine saldıran hiç tanımadığı pis kokuların çeşitliliği karşısında inanamayarak başını salladı.

İnsan teri, dışkı ya da çürümüş hayvan leşi kokusu değildi bu. Eski kuyulardaki kokuşmuş suyun ya da kızışmış devenin kokusu da değildi. Daha yumuşak, daha az bildik, ama onun gibi özgür boşluklara alışık birinin burnu için aynı derecede nahoş, buram buram bir kokuydu bu; üst üste yığılmış insanların, birbiri yanında pişen binlerce değişik yemeğin, aç kalmış sokak köpeklerinin kaldırımlara saçtığı çöp tenekelerinin, apteshanelerin lağımlardan sızan pis kokusuydu; sanki bütün şehir derin bir çöp denizinin üstüne inşa edilmiş gibiydi —ki gerçekten de öyleydi.

Hava, ayrıca yoğundu da. Sıcak gecenin havası sakin ve yoğundu. Nemli, tuzlu, sakin ve yoğun. Kükürt ve kurşun tadında, kötü yanmış benzin tadında; binlerce kez yanmış zeytinyağı tadında.

Uyuyan kentin içine girmekle, geri dönüp o uzun sıralardan birine sığınarak günün ışımasını beklemek arasında karar

veremeyerek öylece duruyordu, işte o sırada, havı kaçmış üniformasıyla kırmızı kasketli bir adam istasyondan çıkıp yanından geçmiş, artık son basamaktayken dönüp yeniden ona bakmıştı.

—Bir şey mi oldu?—diye merakla sordu; Gazal'ın ses çıkarmadan yaptığı olumsuz bir işaret üzerine anlayışlı bir tavırla— Anlıyorum... —diye ekledi.— İlk kez kente geliyorsun... Uyuyacak yerin var mı?

—Yok.

—Bizim evin oralarda bir yer biliyorum... Belki seni kabul ederler... —Kararsızlığını fark edince, eliyle geniş bir hareket yapıp kendini izlemesi için yüreklendirmeye çalıştı onu.— Hadi! —diye üsteledi.— Korkma... İbne falan değilim, niyetim seni soymak da değil.

Adamın, kan çanağı içindeki gözleri, nikotinden sararmış bıyıklarıyla, gece mesaisinden neredeyse sapsarı benizli ve zor bir yaşamın kırışıklarıyla dolu yorgun yüzü, hoşuna gitmişti.

—Gelsene... —diye ısrar etti.— Bunun gibi bir kentte kendini yalnız hissetmenin ne demek olduğunu bilirim. Ben, seninkinden daha da az eşyayla, kolumun altında bir peynirle köyden geleli on beş yıl oluyor... —kendi kendiyle alay ederek güldü.— Bir de şimdiki halime bak... Üniformamla kasketim ve bir düdüğüm bile var...

Gazal, onun yanına gitti, meydanın öbür ucundan başlayan ve ara sıra tek tük otomobillerin geçtiği geniş caddeye doğru birlikte yürüdüler.

Meydanın hemen hemen ortasına vardıklarında, adam dönüp dikkatle baktı ona.

—Gerçekten bir Tuareg misin sen? —diye merak edip sordu.

—Evet.

—Yüzünü ailenden ve yakınlarından başkasına göstermediğin doğru mu peki?

—Evet.

—Öyleyse burada başın derede girecek... —diye hükmünü verdi.— Polis, yüzün örtülü olarak dolaşmana izin vermez... Bizleri kontrol altında tutmaktan hoşlanırlar... Bizimkiler gibi

kimlik kartları, fotoğrafları, parmak izleri olan herkesi. —Bir an durakladı.— Herhalde hiç kimlik kartın olmamıştır... Yoksa oldu mu?

—Kimlik kartı nedir?

—Gördün mü? —Yeniden yürümeye başlamışlardı; adam, gidecekleri yere varmaya pek meraklı değilmiş de bu gece gezintisi ve sohbeti hoşuna gidiyormuş gibi acele etmeden yürüyordu.

—Ne mutlu sana... —diye devam etti.— Bütün bu süre boyunca onsuz yaşayabildinse, mutlusun. Ama baksana, hangi rüzgâr attı seni bu kente?

—Bakanı tanır mısın? —diye birdenbire sordu Gazal.

—Bakanı mı? Hangi Bakanı?

—Ali Madani'yi.

—Hayır! —diye hemen yanıt verdi.— Talihim varmış ki Ali Madani'yi tanımıyorum... Ve inşallah hiçbir zaman tanımak zorunda kalmam.

—Onu nerede bulabileceğimi biliyor musun?

—Herhalde bakanlıkta.

—Peki bakanlık nerede?

—Bu caddeden dümdüz inince. Kordon boyuna vardığında, sağ tarafta. Beyaz tenteli gri bir bina. —Eğlenerek gülümsedi.— Ama oraya yaklaşınamanı tavsiye ederim. Dediklerine göre geceleri, bodrumlarda işkence ettikleri tutukluların çığlıkları duyuluyormuş. Gerçi orada aşağıda öldürdükleri insanların ruhlarının yakınmaları olduğunu söyleyenler de var. Güneş doğunca cesetleri bir yük arabasıyla arka kapıdan çıkarıyorlarmış.

—Onları neden öldürüyorlar?

—Politika... —diye karşılık verdi bezgin bir tavırla.— Bu lânet şehirde her şey politikadır. Özellikle de Abdul-el-Kebir serbest kaldığından beri. Yakında kıyamet kopacak! —Caddeyi geçerek dar bir yan sokağa doğru yürürken eliyle işaret etti.— Gelsene! —diye üsteledi.— Burası.

Ama Gazal başıyla reddederek caddenin aşağı tarafını gösterdi:

—Hayır... —dedi.— Ben bakanlığa gidiyorum.

—Bakanlığa mı? —diye şaşırdı öteki.— Bu saatte mi? Ne için?

—Bakanı görmem gerek.

—Ama o orada oturmuyor ki. Orada sadece çalışıyor. O da gündüzleri.

—Ben beklerim.

—Uyumadan mı?

Demiryolu memuru, bir şey söyleyecekti, ama o anda Gazal'ı dikkatle incelemeye koyulduğunda, göğsüne bastırdığı kocaman halı rulosu gözüne ilişti; türbanıyla peçesinin aralığından görünen kapkara gözlerindeki kararlılığı fark ederek, neye yoracağını tam olarak bilemediği bir huzursuzluk hissetti ansızın.

—Geç oldu! —dedi birdenbire, ani bir korkuyla.— Çok geç oldu, yarın çalışmam gerek.

Koca bir çöp kamyonunun altında kalma tehlikesini göze alarak aceleyle sokağı geçti, Tuareg'in kendisini izlemediğinden emin olmak için birkaç kez başını çevirip baktıktan sonra daracık sokağın gölgeleri arasında gözden kayboldu.

Gazal, hiç oralı olmadı. Kamyon, pis kokusuyla birlikte geçip gidene kadar bekledi; rüzgârda salınan giysileri içindeki upuzun vücudunun, oturaklı binalar, karanlık pencereler ve kapalı kapılardan oluşan bu manzaraya hiç uymayan garip görüntüsüyle, iyi aydınlatılmamış geniş caddede, uyuyan şehrin, sadece başıboş bir köpeğin ona rakip gibi göründüğü mutlak efendisi olarak, tekbaşına yürümeye devam etti.

Sonra sarı renkli bir araba geçti yanından, daha sonra da bir kapı eşiğinden kadının biri lâf attı ona.

Saygılı bir tavırla ona yaklaştı, dekoltesi ve bir bacağını açıkta bırakan yırtmaçlı etekliği onu şaşırtmıştı, ama sokak lambasının ışığı altında Tuareg'i tam olarak seçince asıl şaşıran kadın oldu.

—Ne istiyorsun? —diye sordu, biraz da çekinerek.

—Yo, hiçbir şey... —diye özür diledi fahişe.— Seni bir arkadaşıma benzettim. İyi geceler.

—İyi geceler!

Yoluna devam etti; iki sokak aşağıda, ilerledikçe şiddetle-

nen boğuk bir gürültü geldi kulağına; ne olduğunu anlayamadığı monoton ve sürekli bir sesti bu, ama basılmaktan sertleşmiş toprağa inen devasa bir taşın ritmik darbelerini andırıyordu.

Kentin sona eriyormuş gibi göründüğü geniş bir gezi yolunu geçtiğinde, kumun hemen kenarında yükselen bir dizi uzun sokak fenerinin ışığında, bembeyaz köpükten sorguçları gecenin karanlığında yükselen koca koca dalgaların öfkeyle kabardığı geniş kumsalı seçebildi.

Şaşkınlıktan donup kalmıştı. Karanlıkların içinden, bu dünyada var olabileceğini asla düşünmediği dev gibi bir su kitlesi doğuyordu birdenbire, dalgaların köpüklü uçları kıvrılıyor, yükseliyor, boğuk bir patlama çıkararak hızla aşağı düşüyor, saldırısına taptaze bir coşkuyla yeniden başlamak üzere mırıldanarak geri çekiliyordu.

Denizdi bu!

Suilem'in hakkında o kadar şey anlattığı ve bir gece *hayma*'sında konaklayan en maceraperest yolcuların bile büyük bir saygıyla sözünü ettikleri o harikulâde denizin orada olduğunu anlamıştı; dalgaların içinde en cüretlisi olan büyük bir tanesi, kumda coşkuyla ilerleyerek, sandaletlerini ıslatıp *gandurah*'ının eteğini yalamasına ramak kala, içini öyle bir korku sardı ki, koşarak kaçmak için geriye sıçramayı bile akıl edemedi.

Vaktiyle ataları 'Garamantalar'ın doğdukları deniz; güneyda çölü sınırlandıran büyük ırmağın aktığı ve Senegal kıyılarını yalayan deniz; kumların ve tanıdığı tüm âlemin sona erdiği, ötesinde sadece Fransızların yaşadıkları deniz.

Günün birinde tanımayı hiç hayal etmediği, kendisi için, en son Samanyolunun en uzak yıldızı kadar uzak, tüm toprakların ve kumlukların ezelî gezginleri 'Rüzgârın Çocukları'nın karşısına bizzat Yaradan'ın çıkardığı aşılmaz bir sınır olan deniz.

Artık yolunun sonuna gelmişti, bunu biliyordu. O deniz, evrenin sınırıydı; öfkesinin gürültüsü ise, kendi gücünün ötesine, düzlüklerdeki *imohag*'ların gidebileceklerinin ötesine gitmiş olduğunu ve böylesine büyük bir saygısızlığın hesabını verme zamanının yaklaştığını haber vererek ona seslenen Allah'ın sesiydi.

Kendi dünyandan uzaklarda öleceksin, diye kehanette bu-

lunmuştu ihtiyar Gülsüm ve kendi dünyasına, gözlerinin önünde öfkeyle kabaran ve öte yanında sadece gecenin derinliğini seçebildiği, bembeyaz köpüklü bu kükreyen engelden daha yabancı başka hiçbir şey hayal edemiyordu.

Dalgaların erişemeyeceği yerde, kuru kumların üzerine oturdu ve orada öylece, hiç kıpırdamadan durarak yaşamını hatırlayıp karısını, çocuklarını ve yitirdiği cenneti düşündü; günün ilk ışıklarının beklentisi içinde saatler geçip giderken, gökyüzünde yayılmaya başlayan açık yeşil renkli belirsiz bir ışık, önünde açılan suyun uçsuz bucaksızlığı karşısında hayran bırakmıştı onu.

Gazal, karların, kentin ve dalgaların, şaşırma kapasitesini sonsuza dek tükettiğini düşünmüş olsa da, şafak vaktinin gözleri önüne serdiği manzara, ona bir kez daha yanıldığını göstermişti, çünkü dalga dalga kabarmış bu tehditkâr denizin kurşunî ve metalik grisi, onu ipnotize ederek, cansız bir heykel gibi hareketsiz ve dalgın bırakan derin bir trans haline sokmayı başarmıştı.

Sonra, güneşin ilk ışınının, bu gri rengi parlak bir maviye ve donuk bir yeşile çevirmesiyle, köpüklerin beyazı, batıdan yaklaşmakta olan bir fırtına bulutunun korkutucu siyahıyla bir tezat oluşturarak büsbütün yoğunlaşır gibi oldu; bu, ne kadar istese aklının alamayacağı bir ışıklar ve biçimler cümbüşüydü ve eğer arkasında duyduğu ısrarlı bir araç gürültüsü onu bu dalgınlığından çıkarmamış olsaydı, daha saatlerce orada öylece mıhlanıp kalabilirdi.

Kent, uyanıyordu.

Geceleyin, kapalı pencerelerden oluşan yüksek duvarlar ve belirsiz birtakım koyu renk lekeler halinde yeşillikler gibi görünen şeyler, günışığıyla bir renk karmaşasına dönüşüyor, otobüslerin göz alıcı kırmızısı, bina cephelerinin beyazıyla, taksilerin sarısı, sık yapraklı ağaçların yeşiliyle ve binlerce duvarı kaplayan cart renkli afişlerin başına buyruk karmaşasıyla karşıtlık yaratıyordu.

Ve insanlar...

Yeryüzünün tüm sâkinleri, o sabah geniş kordon boyunda buluşmaya sözleşmişlerdi sanki; yüksek binalara girip çıkıyor-

lar, birbirleriyle çarpışıyorlar ya da birbirlerinden kaçınıyorlar, garip bir tür dansmış gibi sürekli gidip geliyorlar, derken hepsi birden ansızın kaldırımın kenarında durduktan sonra, otobüslerin, taksilerin ve değişik biçimlerde yüzlerce aracın, sanki gözle görülmez güçlü bir el onları frenlemiş gibi aniden durdukları geniş yola, aynı anda kendilerini atıveriyorlardı.

Onları bir süre seyrettikten sonra Gazal, bu görünmez elin, felçli gibi olduğu yere çakılmış duran, kısa boylu, şişman bir adama ait olduğu sonucuna vardı; sanki delilik nöbeti geçiriyormuş gibi kollarını durmadan aptalca kaldırıp indirirken elindeki uzun bir düdüğü öyle bir öfke ve ısrarla öttürüyordu ki, yayalar, düdük sesi doğrudan doğruya Büyük Allah'ın ağzından çıkıyormuşçasına hemen duruyorlardı.

Kıpkırmızı kesilmiş suratına ve üniformasındaki ter lekelerine rağmen, bu adamın önemli biri olduğuna kuşku yoktu, çünkü elini kaldırdı mı en ağır kamyonlar bile duruyorlar ve ancak o yeniden izin verdiğinde yollarına devam ediyorlardı.

Demiryolu memurunun sözünü ettiği beyaz tenteli gri bina da, tam arkasında, kalın bir parmaklığın çevirdiği boynu büküük ağaçlarla dolu küçük bir bahçenin içinde, alabildiğine süslü mimarisiyle koca bir kitle halinde yükseliyordu.

Karısını ve çocuklarını ele geçirmiş olan İçişleri Bakanı Ali Madani, orada yaşıyor, ya da hiç değilse orada çalışıyordu.

Kararını verip eşyalarını topladı, azimli bir tavırla caddeyi geçip inmeli şişkoya yaklaştı; adam, elini kolunu sallayarak düdüğünü öttürmeyi bırakmadan şaşkın gözlerle bakakalmıştı ona.

Tam önünde durup,

—Bakan Madani orada mı oturuyor? —diye sordu; pes ve kalın ses tonu, acayip görüntüsünden, giysilerinden ve peçeyle gözlerine kadar örtülü yüzünden daha fazla etkilemişti polis memurunu.

—Ne dedin?

—Bakan Madani orada mı yaşıyor ya da oturuyor diye sordum...

—Evet. Bürosu orada, beş dakika içinde, saat tam sekizde gelir. Şimdi çekil buradan!

Gazal, ses çıkarmadan onun dediğini yaptı, çalışma ritmini bir an için kaybeden polisin şaşkın bakışları altında yeniden caddeyi geçerek, kumsalın kenarında durup bekledi.

Tam beş dakika sonra siren sesleri duyuldu, motosikletli iki polisi izleyen siyah renkli büyük bir otomobil görünmüş, maiyet alayının hiçbir engelle karşılaşmaksızın ilerleyip, gösterişli bir biçimde gri binanın küçük bahçesine girebilmesi için, caddedeki bütün trafik bir anda durmuştu.

Gazal, zarif ve azametli bir adamın uzun boylu siluetinin, kapıcılarla görevlilerin seremonili reveransları arasında arabadan inerek, iki yanında birer askerin otomatik tüfeklerle nöbet bekledikleri geniş girişin mermerden beş basamağını hiç acele etmeden çıktığını uzaktan seçebilmişti.

Madani gözden kaybolunca, Gazal, kendisini göz ucuyla izlemeyi bırakmayarak sinirlendiği açıkça belli olan polis memurunun bakışları önünde caddeyi yeniden geçerek,

—Bakan o muydu? —diye sordu.

—Evet. Oydu... Ben sana buradan gitmeni söylemiştim! Rahat bırak beni!

—Olmaz! —Tuareg'in sesi soğuk, kararlı ve tehditkâr bir tonda çıkıyordu.— Ona benim tarafımdan bir şey söylemeni istiyorum: eğer yarın değil öbür gün ailemi hemen burada, şu durduğun yerde serbest bırakmayacak olursa, Cumhurbaşkanını öldüreceğim.

Şişko memur şaşkınlıktan donakalmıştı. Tepki göstermekte gecikerek, sonunda budalaca kekeledi:

—Ne dedin? Cumhurbaşkanını mı öldüreceksin?

—Aynen öyle dedim —diye doğrulayarak parmağıyla binanın içini işaret etti.— Ona böyle söyle! Abdul-el-Kebir'i kurtarmış ve zaten on sekiz askeri öldürmüş olan ben, Gazal Sayah, ailemi bana geri vermezlerse Cumhurbaşkanını da öldürürüm. Unutma! Öbür gün!

Gerisin geriye döndü, trafik ışığında bekleyen otobüslerle kamyonların arasından kendine bir yol bularak uzaklaştı; trafik memuru, uzun boylu bir Bedevînin kalabalığın içinde gözden kaybolmakta olduğu noktaya bomboş gözlerle bakan tuzdan bir heykeli andırdığından, bütün araçlar ısrarla klaksonla-

rını çalıp duruyorlardı.

Daha sonraki on dakika boyunca, polis memuru, sinirlerine hâkim olup, trafiğin akışını yeniden güçlükle yoluna koyabilmek için kendini zorluyor, bu olan bitenlerin hiçbir anlamı olmadığına ve sadece aptalca bir şaka ya da fazla çalışmaktan gördüğü basit bir hayal olduğuna kendini inandırmaya çalışıyordu.

Ama o delinin sözlerindeki ciddiyette onu huzursuz eden bir şey vardı; eski Cumhurbaşkanının kaçmayı başararak Paris'te bulunduğunun ve yandaşlarının yeniden organize olmaları için onlara oradan sürekli çağrı yaptığının artık herkesçe bilindiği bir sırada Abdul-el-Kebir'den ve onun özgürlüğünden söz etmiş olması da onu aynı biçimde huzursuz ediyordu.

Aradan yarım saat geçtikten sonra, dikkatini işine veremez bir halde ve trafiğin kilitlenmesine ya da ciddi bir kazaya neden olmasına ramak kaldığının bilinci içinde, bulunduğu noktayı terk edip gezi yolunu ve Bakanlığın küçük bahçesini geçti ve neredeyse tir tir titreyerek, beyaz mermerden yüksek sütunların bulunduğu geniş antreye girdi.

—Güvenlik şefiyle konuşmak istiyorum —dedi karşısına çıkan ilk görevliye.

On beş dakika sonra, Bakan Ali Madani'nin bizzat kendisi, inanılmaz güzellikte lâke bir maun masanın öbür yanından, yüzünde kaygılı bir ifadeyle kaşlarını gülünç bir biçimde çatmış, dikkatle onu izliyordu.

—Demek uzun boylu, zayıf ve yüzü peçeli, öyle mi? —diye yineledi, ötekinin yanılmadığını iyice anlamak için:— Emin misin?

—Tamamen eminim, Ekselans... Gerçek bir Tuareg, hani artık sadece kartpostallarda görünenlerden. Birkaç yıl öncesine kadar kentin merkezinde ve pazar yerinde pek çoğu görülürdü, ama peçe kullanmaları yasaklandığından beri bir daha görünmez oldular...

—Bu o, hiç kuşku yok... —diye kabullendi Bakan; ağızlıklı uzun bir Türk sigarası yakarak kendi düşüncelerine dalmış görünüyordu.— Sana ne dediğini tam olarak tekrarlamaya çalış bana —dedi sonra.

—Eğer ailesini şu köşede serbest bırakıp kendisine geri vermezlerse, Cumhurbaşkanını öldürecekmiş...

—Deli bu...

—Ben de kendi kendime öyle dedim, Ekselans... Ama bu deliler bazan tehlikeli olurlar...

Ali Madani, Emniyet Genel Müdürlüğü görevini yürüten ve tam anlamıyla sağ kolu olarak gördüğü Albay Turki'ye döndü, tam bir şaşkınlık içinde birbirlerine baktılar.

—Ne ailesinden söz ediyor bu herif...? —diye sordu.— Bildiğim kadarıyla, biz onun ailesine elimizi bile sürmedik.

—Belki de aynı kişi değildir...

—Hadi, Turki! Abdul-el-Kebir meselesiyle askerlerin öldürülmesini bilebilecek pek fazla Tuareg yok bu dünyada. Bunun o olması gerek. —Polis memuruna dönüp eliyle çekilebileceğini belirten bir işaret yaptı.— Siz gidebilirsiniz... —diye belirtti.— Ama bundan kimseye tek söz etmeyin.

—Merak etmeyin, Ekselans! —diye yanıt verdi sinirli bir ifadeyle.— Görevle ilgili gizli konularda mezar gibi sessizimdir ben.

—Bu, kendi lehinize olur —diye soğuk bir tavırla karşılık verdi Bakan.— Dediğiniz gibi davranırsanız, terfiiniz için öneride bulunurum. Aksi takdirde, sizinle bizzat ben uğraşırım. Anlaşıldı mı?

—Elbette, Ekselans. Elbette.

Polis memuru odadan çıkınca, Bakan Madani ayağa kalkıp büyük pencereye yaklaştı, tül perdeleri çekerek, üzerinde simsiyah bir bulutun son derece güzel ışık ve gölge oyunları yaptığı denize baktı uzun uzun.

—Demek buraya kadar geldi... —diye yorumda bulundu; ötekinin onu duyabilmesi için yüksek sesle söylemişti ama aslında kendi kendine konuşuyordu.— O lânet Tuareg, başımıza açtığı onca sorunla yetinmedi, bizi kışkırtmak için kalkıp kapımıza kadar gelebildi... Görülmemiş şey! Gülünç ve görülmemiş!

—Onu tanımak isterdim...

—Allah kahretsin! Ben de öyle —diye bağırdı kesin bir ifadeyle.— Böylesine erkek adam her zaman bulunmaz... —Sigara-

sını pencerenin camına bastırdı.— Ama burada ne işi var? —diye sordu birdenbire aksi aksi.— Şu aile meselesi de neyin nesi?

—Hiçbir fikrim yok, Ekselans.

—El-Akab'la konuş —diye emretti.— O delinin ailesine ne olmuş öğren bakalım. Bok herif! —diye söylendi, sigaranın izmaritini havaya atıp, bahçenin bir ucuna park edilmiş kendi arabasının üzerine nasıl düşeceğini seyrederek.— Abdul'le başım yeterince dertte değilmiş gibi!.. —karşısındakinin gözlerinin içine baktı.— Seninkiler Paris'te ne halt ediyorlar?

—Hiçbir şey yapamazlar, Ekselans —diye kendini savunmaya çalıştı albay.— Fransızlar onu çok iyi koruyorlar. Nerede sakladıklarını bile öğrenemedik.

Bakan, yeniden masasına döndü, eline aldığı bir deste dokümanı suçlayıcı bir tavırla ona göstererek,

—Şu raporlara bak! —dedi.— Orduyu terk eden generaller, Abdul'a katılmak için sınırı geçen insanlar, iç taraflardaki garnizonlarda yapılan gizli toplantılar hakkında onca rapor! Bir tek, Cumhurbaşkanını avlamaya kalkan çılgın bir Tuareg eksikti... Bul onu! —diye emretti.— Eşkâlini biliyorsun artık: uzun boylu, hayalet gibi giyimli, yüzünü örten ve gözlerinden başka bir yerini göstermeyen bir peçesi var. Şehirde bu tanıma uyan pek fazla kimse olacağını sanmıyorum.

Aradığı yer, eski bir *rumi* tapınağı görünümünde çıkmıştı karşısına: Fransızların, tek bir Müslümanı bile Hıristiyan yapmayı asla başaramayacaklarını bile bile ülkenin her yanına serpiştirdikleri o acayip kiliselerden biriydi bu.

Kumsalın ve birkaç sarp kayalığın hemen yanında, başkentin şık bir mahallesi olma yolundaki süperlüks bir yerleşim merkezinde yükselen kilise, devrimden ilk etkilenenlerden biri olmuştu; karanlık bir geceyarısı alevlerin sarmasıyla, yaklaşma ihtiyatsızlığını gösterecek olanları yangının ışığında vurmaya kararlı keskin nişancı milliyetçilerin, yakındaki ormanın karanlıklarında birbirleriyle yarış halinde olduklarını bilen komşular ve itfaiyeciler koşup yangını söndürmeye cesaret edemeden, gün ışıyana kadar yanıp kül olmuştu.

Bu yüzden zamanla, yangından kararmış, toz toprak içinde bir iskelete dönüşerek, sadece fareler ve kertenkeleler için bir barınak haline gelmişti, çünkü serseriler bile, bir rastlantı olarak kilisenin yakılmasının onuncu yıldönümünün kutlandığı gece, içlerinden biri son derece esrarlı bir biçimde burada ölü olarak bulunduğundan beri, içeriye girmekten boş bir inançla kaçınır olmuşlardı.

Büyük orta nefin çatısı yıkıldığından, denizden esen nemli rüzgâr burayı barınılamaz bir hale getiriyordu, ama dip tarafta, zamanında büyük mihrap olması gereken yerin arkasındaki bir kapı, korunmalı küçük birtakım odalara açılıyordu ve bunlardan ikisinin pencerelerindeki camların çoğu hâlâ el değmemiş bir halde duruyordu.

Tuaregler gibi ezelden beri huzura ve sessizliğe alışık olanların kulaklarının zarını patlatmaya çalışmaktan başka bir kaygısı yok gibi görünen bu dünyanın dayanılmaz rezilliğinden, trafiğinden ve kalabalığından şaşkına dönmüş bir halde kenti dolaştıktan sonra sersemleyip başı dönen Gazal'ın, yaşamındaki en heyecan dolu günlerin ardından gereksinim duyduğu ıssız ve sakin bir yerdi burası.

Bitkin bir halde battaniyesini bir köşeye serip, silâhlarına

sarılarak uyudu; gördüğü korkunç kâbuslarda, trenler, otobüsler ve avaz avaz bağıran kalabalıklar durmadan üzerine geliyor, onu ezerek kanlar içinde biçimsiz bir külçe haline getiriyorlardı.

Günün ışıkları onu uyandırdığında soğuktan titriyordu ama gördüğü rüyalar yüzünden de şakır şakır ter içindeydi, başlangıçta sanki soluk alamıyormuş ve dev bir el onu boğmaya çabalıyormuş gibi geldi, çünkü artık uzun sayılabilecek ömründe ilk kez olarak, betondan bir damın altında ve dört duvar arasında uyumuştu.

Başını uzatıp dışarı baktı. Yüz metre ötede, bir önceki gün gördüğü öfkeden köpürmüş canavardan çok farklı olarak masmavi ve sakin olan denizin üzerine, pırıl pırıl bir güneşin güçlü ışıkları gümüşsü yansımalar gönderiyordu.

Kasba'daki dükkânlardan aldıklarının bulunduğu paketi büyük bir özenle, neredeyse merasimle açıp battaniyenin üstüne serdi. Pencerenin içine küçük bir ayna koyarak, kendini bildi bileli yaptığı gibi, son derece keskin hançeriyle kuru kuruya tıraş oldu; sonra bir makas alıp, sertleşmiş, simsiyah kıvırcık saçlarını öyle bir kesti ki, yüzünü yeniden uzun uzun incelediğinde neredeyse kendini tanıyamayacaktı. En sonunda da deniz kenarına giderek, güzel kokulu bir kalıp sabunla adamakıllı yıkandı; suyun acı lezzeti, cildinde bıraktığı tuz ve yıkanırken çıkardığı köpüğün azlığı onu şaşırtmıştı.

Sığınağına geri döndüğünde, sımsıkı mavi bir pantolonla beyaz bir gömlek giydi; kendini gülünç hissediyordu.

Gandurah'larına, türbanına ve peçesine üzülerek baktı, neredeyse onları alıp yeniden giyecekti, ama bunu yapmaması gerektiğini anlıyordu, çünkü o her zamanki giysileriyle *kasba*'da bile herkesin dikkatini üzerine çektiğinin farkındaydı.

Ülkenin en kudretli adamını tehdit etmişti, artık bu zamana kadar Polis de Ordu da, sadece gözlerini meydanda bırakan bir *litham*'la örtülü bir Tuareg'i arıyor olmalıydı. Bu yüzden de, gerçek görünümü hakkında hiç kimsenin en ufak bir fikri olmamasının kendisine sağladığı avantajdan yararlanması gerekiyordu; henüz edindiği bu yepyeni görünümüyle Leylâ'nın bile onu tanıyamayacağından emindi.

Yabancıların, yüzünü görebilecekleri fikri onu tiksindiriyor, sanki sokağa çırılçıplak çıkıp kalabalığın arasında öylece dolaşmak zorundaymış gibi utanıyordu, çünkü uzun yıllar önce bir gün, artık çocukluktan çıktığında, annesi ona ilk *gandurah*'ını vermiş, daha sonra, bir erkek ve savaşçı olduğunda ise, başkalarının saygısına tam olarak layık bir duruma geldiğini belirten, *litham*'ı olmuştu. Onu her iki giysiden de yoksun bırakmak, çocukluğuna, edep yerini herkese gösterebildiği ve buna hiç kimsenin aldırmadığı zamanlara geri götürmek demekti.

Odanın içinde yürüdükten sonra, üstü açık olan geniş nefe çıkarak, uzun yürüyüşlerle kendini yeni giysilerine alıştırmaya çalıştı, ama pantolon onu sıkıyor, kendini rahat hissettiği bir pozisyonda saatlerce durabileceği biçimde çömelmesini de engelliyordu; gömlek ise vücudunu dalıyor, kumaşına mı yoksa denizin tuzuna mı yorması gerektiğini bilemediği bir kaşıntı ve rahatsızlık veriyordu.

En sonunda, yeniden soyunarak battaniyeye sarındı ve böylece yere çömelip düşüncelerine dalarak, günün geri kalanını hiçbir şey yiyip içmeden geçirdi.

Odanın içine karanlık bastığında yumduğu gözlerini günün ışıklarıyla yeniden açtı. Yeni giysiler karşısındaki tiksintisini yenerek giyindi; kent uyanmaya başlarken, gri bakanlık binasının önüne varmıştı bile.

Hiç kimse ne görünümüne dikkat etmiş, ne de sanki çıplakmış gibi bakmıştı ona; ama çok geçmeden, stratejik noktalara mevzilenmişe benzeyen, makineli tüfeklerle silâhlanmış polislerin varlığını fark etti; bu arada terden leke leke üniforması içindeki şişko, aynı yerde ellerini kollarını sallamayı sürdürüyor, ama çevresine kaçamak bakışlar atması her zamankinden daha sinirli olduğunu gösteriyordu.

"Beni arıyor... —dedi Gazal kendi kendine.— Ama bu giysilerle imkânı yok beni tanıyamaz..."

Daha sonra, bir kronometre dakikliğiyle saat tam sekizde, bakan, maiyetiyle birlikte, gezi yolunun ucunda göründü; Gazal, Ali Madani'nin bu kez hiç kimseyi selâmlamak için durmadan, hemencecik binaya girmek üzere merdiveni nasıl çabucak çıktığını gördü.

Leylâ'yla çocuklarının bu aynı kapıdan her an çıkacaklarına inanarak, kentin içinde sürüyle gezinen işsizlerden biri gibi bulvardaki banklardan birine oturdu, ama kendi iç dünyasının en derinlerinde iğrenç bir ses, susturmak için elinden geleni yapmasına rağmen, vakit kaybetmekte olduğunu haykırıyordu ona.

Öğle olunca Madani, yanında gürültücü motosikletlileriyle birlikte yeniden dışarı çıkarak bir daha geri dönmedi ve artık akşam olurken, ailesini ona geri vermeye hiç niyetleri olmadığına kuşkusu kalmayınca, Gazal oturduğu banktan kalkarak, ne yaparsa yapsın, sevdiklerini bu büyük kentin karmaşası içinde bulmasına hiçbir olanağı bulunmadığının bilinci içinde, nereye gittiğini bilmeden uzaklaştı.

Cumhurbaşkanına yaptığı tehdit hiçbir işe yaramamıştı; Abdul-el-Kebir artık özgürlüğüne kavuştuğuna göre, ailesini ellerinde tutmaya ne gerek olduğunu —hiçbir yanıt bulamadan— sordu kendi kendine. Aptalca ve korkakça bir intikamdan başka bir şey olamazdı bu, çünkü hiçbir kötülük yapmamış olan savunmasız insanlara zarar vermekten zevk aldıkları düşünülemezdi.

—Belki de bana inanmamışlardır —diye muhakeme yürüttü.— Belki zavallı cahil bir Tuareg'in, Cumhurbaşkanına asla yaklaşamayacağını düşünüyorlardır.

Belki de haklıydılar, çünkü bütün o günler boyunca Gazal, bildiklerinin, deneyiminin ve kararlarının ona hiçbir yararı olmadığı bir başkentin karmaşık dünyası karşısında kendi küçüklüğünün farkına varmıştı.

Kocaman tuzlu bir denizin yıkadığı ve köşelerinin pek çoğunda, bir Bedevînin bütün ömrü boyunca harcadığından daha fazla tatlı su akan çeşmelerin bulunduğu bu binalar ormanı, binlerce fareye yuva olmaktan başka bir işe yaramayan bir kayalık zemin üzerinde yükselerek, mübarek Kel—Talhimus halkından en kurnaz, en yiğit, en soylu ve akıllı bir *imohag*'ın, kendisini *akli* kölelerin en zavallısı kadar güçsüz hissettiği bir yer haline gelmişti.

—Cumhurbaşkanının sarayına nasıl gideceğimi tarif edebilir misiniz bana?..

Aynı şeyi beş kez sorup, bir o kadar yol tarifini büyük bir dikkatle dinlemesi gerekmişti, çünkü hepsi birbirine benzeyen sokakların labirenti, içinden çıkılmaz görünüyordu ona, ama ısrarla arayarak, neredeyse gece olurken, ömründe hiç görmediği kadar görkemli bir binayı dört bir yanından saran, yüksek parmaklıklarla çevrili geniş bir bahçenin önüne vardı.

Gösterişli tüylü miğferleriyle kırmızı sırmalı ceketler giymiş Muhafız Alayı askerleri, emirlere otomatik olarak uyarak tören yürüyüşü yapıyorlardı, sonunda geçip gittiklerinde, köşe başlarına, etten kemikten insanlardan çok heykelleri andıran azametli nöbetçiler bırakmışlardı.

Görkemli parkı uzun uzun incelediğinde, ana girişten iki yüz metreden az uzaklıkta, her yana hâkim bir durumda yükselen, birbirine yakın bir grup palmiye ağacı çarptı gözüne.

Gazal'ın, artık çok uzaklarda kalan kendi çölündeyken, böyle palmiyelerden birinin tepesine tırmanarak, son derece keskin koku alma duyuları, başka herhangi bir durumda, bir insanın varlığını onlara daima haber veren bir oniks sürüsünü gözlemek üzere orada günlerce kaldığı ve palmiye yapraklarının kalın saplarına kendini bağlayarak uyuduğu çok olurdu.

Parmaklıklardan palmiyelere kadar olan uzaklığı göz kararıyla ölçtü ve geceleyin onlardan birinin tepesine kimseye görünmeden tırmanmayı başarabilirse, Cumhurbaşkanını, saraya girmeye ya da saraydan çıkmaya kalkıştığı anda, bir atışta vurma olasılığının büyük olacağını hesapladı.

Artık bundan sonrası bir sabır meselesi olacaktı, sabır ise bir Tuareg'de her zaman fazlasıyla vardı.

Daha telefon çaldığında kim olduğunu biliyordu, çünkü bu, sadece Cumhurbaşkanının kullandığı direkt bir hattı.

—Buyrun, efendim?

—General Al Humaid biraz önce beni aradı, Ali... —sesinden sakin olmaya çabaladığı, ama adamakıllı sinirli olduğu anlaşılıyordu.— Kan dökülmesini engellemek için mümkün olan en kısa zamanda seçimlere gitmemi 'saygılarıyla' rica ediyor.

—Al Humaid ha! —Ali Madani, kendi sesinin de heyecanını aynı biçimde belli ettiğinin ve yine aynı biçimde sakin olmadığı halde sakinmiş gibi konuşmaya çalışıp beceremediğinin farkındaydı.— İyi ama Al Humaid her şeyini size borçludur... Sıradan bir komutanken...

—Biliyorum, Ali, biliyorum! —diye sözünü kesti sabırsızlıkla.— Ama şimdi orada, kilit bir bölgenin askerî valisi, en büyük tank birliğimiz de emrinde...

—Azledin onu!

—Bu, işleri daha da hızlandırır... Harekete geçecek olursa, bütün eyalet onu izler. İsyan halinde bir eyalet de, Fransızların bir 'Geçici Hükümet'i hemen tanımaları için yeter de artar. Dağlardaki o Bedevîler zaten bizi hiç sevmemişlerdir, Ali, sen bunu bender daha iyi bilirsin.

—Ama onların ileri sürdükleri koşulları kabul edemezsiniz! —diye uyardı.— Ülke henüz seçimlere hazır değil.

—Biliyorum... —diye karşılık verdi.— Zaten seni bunun için aradım... Abdul'dan ne haber?

—Sanıyorum yerini saptadık... Maison-Laffitte bölgesinde, Saint-Germain ormanında küçük bir şatoda tutuyorlarmış onu...

—Orayı bilirim. Bir keresinde, bir suikast hazırlarken, o ormanda üç gün saklanmıştık. Plânın nedir?

—Albay Turki, dün gece Cenevre'den geçip Paris'e gitmek üzere yola çıktı. Şu saatlerde adamlarıyla temas kurmuş olması gerek. Her an beni aramasını bekliyorum.

—Bir an önce harekete geçsin.

—Sonuçtan kesin olarak emin olmadıkça harekete geçmesini istemiyorum —diye karşılık verdi.— Eğer başaramazsak, Fransızlar bize ikinci bir şans tanımazlar.

—Pekâlâ... Beni haberdar et.

Telefonu kapadı. İçişleri Bakanı Ali Madani de telefonu kapatıp, düşüncelere dalarak uzun süre koltuğunda öylece kaldı; Albay Turki girişiminde başarıya ulaşamaz da Abdul-el-Kebir halkı kışkırtmayı sürdürürse neler olacağını düşünüyordu. General Al Humaid, harekete geçen ilk kişi olmuştu, ama onu tanıdığı kadarıyla, başka garnizonların hemen kendisine katılacaklarından emin olmasa, inisiyatifi ele alıp Cumhurbaşkanını aramazdı. Adlarını aklından geçirdiğinde, Silâhlı Kuvvetlerin üçte biri demek olan en az yedi eyaletin, daha ilk andan Abdul-el-Kebir'den yana tavır alacaklarını hesaplıyordu. O noktayla açık bir iç savaş arasında sadece bir adım vardı, özellikle de Fransızlar bu iç savaşın patlak vermesi için ellerinden geleni esirgemezlerken. Yirmi yıl önceki gurur kırıcı yenilgiyi hâlâ affetmiş değillerdi ve hâlâ bir yüzyıl boyunca kendilerinin saydıkları bazı zenginliklere yeniden el atmayı hayal ediyorlardı.

Gayet şık ağızlıklı o güzel Türk sigaralarından birini yaktı, ayağa kalkıp pencereye yaklaşarak sakin denizi, yılın bu mevsiminde bomboş olan plajı ve geniş kordon boyunu seyre koyuldu; o kadar sevdiği bu büroyu kesin olarak terk etme zamanının gelip gelmediğini merak ediyordu.

Oraya varmak için uzun bir yol katetmişti; aslında içinden takdir ettiği bir adamın hapsedilmesinden ve yine içinden değersiz addettiği bir başkasına tümüyle boyun eğmekten geçen bir yoldu bu. Gerçekten de zor bir yol olmuştu, ama ülkenin en büyük gücünün ve kudretinin uzun vadede kendi elinde toplanması ve hiç kimsenin —belki de o lânet olasıca Tuareg'in dışında hiç kimsenin— onun haberi olmaksızın tek bir adım bile atamaması biçiminde meyvesini vermişti.

Ama bu gücün artık aşınmakta olduğunu ve güneşte kuruyup un ufak olan çamur gibi parmaklarının arasından akıp gittiğini fark ediyordu; onu tutma çabasıyla avucunu ne kadar sıkarsa sıksın, daha da büyük bir hızla dağılıyordu.

Başkalarının alın teri ve kanı pahasına kurdukları bu yek-

pâre devletin sonuçta bu kadar kırılgan olmasını ve Abdul-el-Kebir adının tek bir yankısının onu temellerine varıncaya kadar yıkmaya yeterli olduğunu kabul etmek istemiyordu, ama olaylar bunun doğru olduğunu ona göstermiş ve belki de gerçeklerle yüzleşip yenilgiyi kabul etmenin zamanı gelmişti.

Masaya geri dönüp ahizeyi kaldırdı, evinin numarasını çevirerek uşağın hanımına haber vermesini bekledi; eşi telefona geldiğinde, Madani'nin sesi garip bir şekilde boğuk, neredeyse utanmış gibi çıkıyordu:

—Valizleri hazırla, canım —dedi.— Çocuklarla birlikte birkaç gün Tunus'a gitmeni istiyorum... Ne zaman döneceğini ben sana haber veririm.

—İşler o kadar mı kötü?..

—Henüz bilmiyorum —diye itiraf etti.— Her şey, Turki'nin Paris'te ne elde edeceğine bağlı.

Telefonu kapatıp, gözlerini Cumhurbaşkanının dipteki duvarı kaplayan büyük portresine dikerek uzun uzun düşündü. Turki başaramayacak ya da düşman safına geçmeye karar verecek olursa, her şeye kaybedilmiş gözüyle bakılabilirdi.

Onun yetenek ve sadakatine her zaman kesin olarak inanmıştı, ama albaya böylesine inanmanın doğru olup olmadığı kaygısını üstünden atamıyordu.

Günün büyük bölümünü, Cumhurbaşkanlığı Sarayı ile *kasba* arasındaki yolu durmadan gidip gelerek geçirmişti, çünkü oraya alışmıştı artık ve yolunu kaybetmeden sığınağından oraya gidip gelebiliyordu, ama modern kentin, sadece dükkânlarla ve çözümleyemediği tabelalarla ayırt edilebilen, dümdüz ve birbirine benzer sokaklarına kendini alıştıramamıştı bir türlü.

Daha sonra, küçük bir pazar yerinden bol miktarda hurma, incir ve badem satın aldı, çünkü palmiyenin tepesinde ne kadar zaman gizlenip kalması gerektiğini bilmiyordu; bir de büyük bir matara alıp en yakındaki çeşmeden ağız ağza doldurdu. En sonunda, kiliseyıkıntısınageri dönüp, silâhlarının durumunu gözden geçirdi ve saraya varmak için geçmesi gereken yoldan başka bir şey düşünmemeye çalışarak, duvara yaslanıp sabırla bekledi.

Karanlık *kasba*'nın içinden kedileri ürküterek sessizce geçerken ortalıkta kimsecikler yoktu, asfalt sokaklardan ilkine vardığında, saatin ağır ağır üçü vurduğu duyuldu. Başını kaldırıp, bir devin kocaman gözü gibi kendisini seyreden ışıklı kadranına baktı, gecenin karanlığı saat kulesinin dış hatlarını bile seçmesine olanak vermiyordu, bu yüzden saatin kadranı, ufkun hemen üzerinde dalgalanan koskoca mehtap gibi göründü ona.

Caddeler ıssızdı, ne geç vakitlere kadar sefer yapan otobüsler vardı, ne de çöp kamyonları, saatin ilerlemiş olmasına rağmen bu anormal sessizlik huzursuz etmişti onu.

Sonra, tepesinde yanıp sönen bir ışıkla uzaktan geçen siyah renkli bir polis arabasının ortaya çıkmasıyla bu sessizlik ansızın bozuldu ve uzaklarda, plaj tarafından geldiğini tahmin ettiği bir siren sesi duyuldu.

Huzursuzluğu gitgide artarak adımlarını hızlandırdı, ama iki yüz metre ötede ortaya çıkan siyah renkli başka bir araba, kaldırımın kenarında durup farlarını söndürünce, büyük bir kapının içine gizlenmek zorunda kaldı.

Sabırla bekledi, ama arabadakiler, iki sokağın birleştiği bu stratejik noktayı, belki de bütün gece nöbet tutmak için, özellikle seçmişlerdi sanki; birkaç dakika bekledikten sonra, en yakın sokaklardan birine girip, bu engelin çevresini dönerek daha ilerde arkalarından çıkmaya karar verdi.

Ancak, onca güçlükle ezberleyebildiği yolu terk etmek zorunda kaldığında, kaybolduğunu anlamakta gecikmedi. Bütün sokaklar ona birbirinin aynı görünüyordu ve yine birbirinin aynı sönük sokak lambalarının yarı karanlığında, gün boyunca dikkat etmiş olduğu bütün o minik ayrıntıların en ufak bir izine rastlayamıyordu.

İyice kaygılanmaya başladı, çünkü ne kadar ilerlerse kendini o kadar kaybolmuş hissediyordu, orada ne yüzünü dönebileceği rüzgâr vardı, ne de ona yolunu gösterecek yıldızlar.

Sireniyle gecenin sessizliğini bozarak bir polis arabası geçince kendini bir bankın altına attı, daha sonra çıkıp bankın üstüne oturarak, Cumhurbaşkanlığı Sarayının ve *kasba*'yla bir dereceye kadar tanıdığı öteki yerlerin, bu pis kokulu, canavar gibi devasa kentin neresinde olduklarını ayırt edebilmek için kafasını toplamaya boşuna çabaladı.

Sonunda, oyunu kaybettiğini ve geri dönüp ertesi gün yeniden denemenin daha akıllıca olacağını anladı.

Gerisin geriye döndü, ama giderken olduğu gibi dönerken de sorun aynı derecede karmaşıktı; uzun bir süre nerede olduğunu bilemeyerek dolaştı, ta ki sonunda kulağına denizin sesi gelip geniş kordon boyuna ulaşana ve en sonunda da kendini iyi tanıdığı İçişleri Bakanlığının önünde bulana kadar.

Rahat bir soluk aldı. Oradan saklanma yerine varmayı biliyordu, ama adımlarını sıklaştırıp, yerli halkın oturduğu mahalleye doğru çıkan kıvrımlı dar sokağa tam girmek üzereyken, kaldırımın kenarına park etmiş bir arabanın farları gözlerini kamaştırarak yandı ve otoriter bir ses bağırdı:

—Hey, sen! Buraya gel!

İlk aklına gelen, yokuş yukarı koşup kaçmak olmuştu, ama kendini tutup, gözünü alan ışık huzmesinden kaçınmaya çalışarak otomobilin ön camına yanaştı.

İçerinin yarı karanlığında, üniformalı üç adam, sert bir ifa-

deyle ona bakıyorlardı.

—Bu saatte sokaklarda ne işin var? —diye sordu, şoförün yanında oturup ona seslenmiş olan.— Sokağa çıkma yasağı olduğunu duymadın mı?

—Ne yasağı? —diye budalaca tekrarladı.

—Sokağa çıkma yasağı, salak. Radyoda da televizyonda da söylediler. Sen hangi cehennemden geliyorsun?

Gazal, belirsiz bir hareketle arkasını işaret etti.

—Limandan...

—Peki nereye gidiyorsun?

Çenesiyle dar sokağı gösterdi.

—Eve...

—Pekâlâ... Belgelerini göster bakalım.

—Belgelerim yok.

Arka koltukta oturan kişi kapıyı açarak elinde, kullanma niyetinde görünmediği kısa bir makineli tüfekle dışarı çıktı, ağır adımlarla ve aksi bir tavırla Tuareg'e yaklaştı.

—Dur bakalım... Belgelerim yok da ne demek? Herkesin belgesi vardır.

Kocaman bıyıklı, iriyarı, kendinden emin tavırlı, güçlü kuvvetli bir adamdı, ama Gazal'ın midesine indirdiği müthiş bir kabza darbesiyle, acıdan inleyerek birdenbire iki büklüm olmuştu.

Neredeyse aynı anda Tuareg, elindeki halıları arabanın ön camına fırlatarak koşmaya başladı ve köşeyi dönüp dar sokağa girdi.

Birkaç saniye sonra gecenin sessizliğinde ötmeye başlayan siren sesleri, mahalleyi ayağa kaldırmıştı; kaçak, sokağın yarısına vardığında, polislerden biri köşede göründü ve nişan bile almadan otomatik silahıyla kısa bir süre ateş etti.

Kurşunun isabet etmesiyle Gazal ileri doğru fırlayıp, sokağın geniş basamaklarına yüzükoyun yuvarlandı, ama bir kedi gibi sıçrayıp geri dönerek o da silâhını ateşledi; göğsünden vurulan polis sırtüstü yere serilmişti.

Silâhını yeniden doldurarak köşeyi dönüp öte yana sığındı ve bitkin bir halde soluyarak bekledi, gerçi kurşun onu delip geçmiş ve gömleğinin göğsünde kan lekesi belirmeye başlamıştı

ama hiçbir acı duymuyordu.

Köşeden bir kafanın uzanmasıyla nişan almadan karşılıklı ateş ettiler; kurşunlar gecenin içinde kayboluyor ya da binalara isabet ederek bazı pencerelerin camlarını parçalıyordu.

Duvara sığınarak, merdivenin geri kalanını yavaş yavaş çıkmaya başladı; açtığı tek bir ateş, peşindekilerin, keskin bir nişancı karşısında olduklarını ve hayatlarını tehlikeye atmanın akıllıca olmayacağını anlamalarına yetmişti.

Tuareg, birkaç saniye sonra, daracık sokakların labirentinde ve *kasba*'nın dolambaçlı yollarının karanlığında gözden kaybolduğunda, geriye kalan iki polis bir an bakışıp gözleriyle anlaştıktan sonra, yaralıyı kaldırıp arabanın arka koltuğuna yatırarak, gecenin karanlığında hastaneye doğru uzaklaştılar.

Her ikisi de, yerli mahallesinin kasvetli ve karmaşık küçük dünyasında bir kaçağın yerini saptamaya çalışmak için bir orduya gerek olduğunu biliyorlardı.

Zenci Gülsüm'ün kehaneti bir kez daha doğru çıkıyordu: orada, sessiz düzlüklerinde rüzgârın özgürce estiği bir çölün apaçık yalnızlığından hayal bile edilemeyecek kadar uzaklardaki bu yerde, aşırı kalabalık bir kentin göbeğindeki bir *rumi* tapınağının yıkıntıları arasında kirli bir köşede, kulaklarında denizin homurtusuyla ölecekti işte.

Yarasının giriş ve çıkış olmak üzere iki belirgin deliğini tıkamaya çalışarak, uzun türbanının yardımıyla göğsünü sıkıca sardı, battaniyeye sarınarak duvara yaslanıp uzandı, soğuktan ve ateşten tir tir titreyerek, acısı, anıları ve ölüm *gri-gri*'siyle baş başa, uykuyla uyanıklık arasında bir huzursuzluğa gömüldü kaldı.

Kendini taşa dönüştürme yöntemine başvuracak ya da kanının kirli türbanı sırılsıklam etmesini engelleyecek kadar pıhtılaşmasını sağlamaya çalışacak hali yoktu artık; kendi irade gücüne ya da ruh bütünlüğüne de güvenmiyordu, çünkü iradesi, ağır bir kurşunun gücü altında kırılıp dağılmıştı, ruhu ise, ailesini bulmaktaki tüm umudunu yitirdiğinden beri aynı değildi.

"...görün bakın, çatışmalar ve savaşlarla insan nasıl hiçbir yere varamıyor, çünkü bir tarafın ölülerinin karşılığı, öbür tarafın ölüleriyle ödeniyor..."

Hep ihtiyar Suilem'in öğretileri; hep o aynı öyküye geri dönüştü bu, çünkü gerçek şuydu ki, yüzyıllar geçebilir, hattâ manzaralar değişebilirdi, ama insanlar aynı olmaya devam ediyorlar, zaman ve mekân ne kadar değişirse değişsin, en sonunda yine, bin kez yinelenen aynı facianın tek kahramanları oluyorlardı.

Bir deve, başka bir kabilenin bir koyununu ezdi diye bir savaş çıkmıştı. Benzer bir savaş da, biri eski bir geleneğe saygı göstermediği için başlamıştı. Eşit güçte iki ailenin karşılaşması ya da, kendi başına geldiği gibi, bir adama karşı bir ordu olabilirdi. Sonuç aynıydı: ölüm *gri-gri*'si, yeni bir kurbana el atıyor ve onu yavaş yavaş uçuruma itiyordu.

İşte şimdi orada, o uçurumun kenarındaydı; kadere boyun

eğip içine düşmeye razı, ama üzgün bir haldeydi, çünkü günün birinde onun cesedini bulacak olanlar, kurşunun sırtından girmiş olduğunu fark edeceklerdi, oysa o, Gazal Sayah, düşmana daima yüzünü dönmeyi bilmişti.

Yaptıklarıyla cennette kendine bir yer edinip edinmediğini merak ediyordu, yoksa aksine, sonsuza dek 'boş topraklar'da avare gezmeye mahkûm mu edilmişti acaba; belki de sonunda 'Büyük Kervan'dakilere katılacak olan kendi ruhu için derin bir üzüntüye kapıldı.

Sonra o kervanı gördü rüyasında: mumyalaşmış develer ve lime lime giysilere sarılı iskeletler, sessiz düzlükte yeniden yola koyularak, istasyonu geçip uyuyan kentin içine sokuluyorlardı; Gazal, kendini duvardan duvara atıp başını sallayarak karşı koyuyordu, çünkü onu almaya geldiklerinden emindi, çok geçmeden kilisenin bomboş büyük nefine girerek, kendileriyle gelmeye karar verene kadar sabırla beklemek üzere konaklayacaklardı orada.

Onlarla birlikte çöle geri dönmek istemiyordu; Tikdabra' daki 'boş topraklar'da yüzyıllar ve yüzyıllar boyu oradan oraya dolaşmak istemiyordu; bağırmaya gücü olmadığı için kısık bir sesle kendisini almadan gitmelerini fısıldadı onlara.

En sonunda üç uzun gün boyunca uyudu.

Uyandığında, battaniye terden ve kandan sırılsıklam görünüyordu, ama yarası artık kanamıyordu ve bandaj, derisine yapışık sert bir kabuk haline gelmişti. Kıpırdamaya çalıştıysa da öyle dayanılmaz bir acı duydu ki, yarasına şöyle bir dokunmaya bile cesaret edene kadar saatlerce hiç hareketsiz durmak zorunda kaldı. Daha sonra mataraya kadar güçlükle sürüklenerek kana kana içti ve yeniden uykuya daldı..

Yaşamla ölüm arasında, bilinçle bilinçsizlik arasında ya da düşle gerçek arasında ne kadar zaman kaldığını kimse, hele kendisi hiç bilemezdi. Günler, belki de haftalar boyu; ama sonunda bir sabah uyanıp da hiç acı duymadan derin soluk alabildiğini ve her şeyin gerçekte olduğunu bildiği gibi göründüğünü fark edince, ömrünün yarısı o dört duvar arasında geçmiş gibi geldi ona, sanki yıllar —hattâ yüzyıllar— olmuştu kente geleli.

Cevizleri, hurmaları, bademleri iştahla yedi, son kalan su-

yu da içti. Sonra zahmetle ayağa kalktı, duvara dayanarak birkaç adım atmayı başardı, ama başı dönünce yeniden yatmak zorunda kaldı; çevresine bakınarak seslendiğinde ölüm *gri-gri*'sinin artık yatağının yanında uyumadığından emin olmuştu.

"Belki de Zenci Gülsüm yanılmıştır —dedi, keşfinden mutluluk duyarak.— Belki düşlerinde beni yaralı ve yenik görmüştür, ama ölümü yenebilecek güçte olacağımı hayal edememiştir."

Ertesi gece, yarı yürüyerek, yarıyerde sürünerek, yakındaki çeşmeye ulaşıp zorlukla yıkanmayı başardı ve derisiyle tekvücut olmuşa benzeyen bandajları açmayı becerdi.

Aradan dört gün geçtikten sonra, yanıp kül olmuş eski kilisenin içinde dolaşmaya cesaret edebilecek biri çıksa, halsizliğini ve mide bulantılarını yenip, kilisenin bomboş nefinde ayaklarını sürüyerek yürüyen ve insanüstü bir irade gücüyle dengesini kazanıp yaşama geri dönmeye çalışan, iskelet gibi uzun boylu bir hayalet karşısında dehşete kapılırdı.

Gazal Sayah, o adımlardan her birinin onu ölümden biraz daha uzaklaştırdığını ve sevdiği çöle biraz daha yaklaştırdığını biliyordu.

Eski gücüne kavuşmak için, artık yiyecek hiçbir şeyi kalmayana kadar, bir hafta daha geçmesini bekledi, sığınağını bir daha dönmemek üzere terk etme vaktinin geldiğini anlamıştı.

Giysilerini çeşmede yıkadı, karanlıktan ve mahallenin tenhalığından yararlanarak kendi de yıkanıp temizlendi; ertesi sabah güneş yükseldiğinde, Yüzbaşı Kaleb-el-Fasi'ye ait olan ağır tabancayı deri torbasının içine koydu, kılıcını, tüfeğini ve artık parça parça olan *gandurah*'larını üzülerek bırakıp, ağır ağır dönüş yoluna koyuldu.

Kasba'da durup iyice karnını doyurdu, kanını damarlarında harekete geçiren koyu ve bol şekerli, kaynar bir bardak çay içti, satın aldığı mavi renkli yeni bir gömlek, kendini bir an için mutlu hissetmesine neden olmuştu.

Artık kendine gelmiş olarak yeniden yola koyuldu, yaralanmış olduğu merdivende kısa bir an durarak, kurşunların eski

duvarlarda bıraktığı izlere baktı.

Yeniden geniş caddeye çıktığında, her iki kaldırıma yığılmış kalabalık şaşırttı onu; yolu istasyona doğru geçmek istediğinde ise üniformalı bir polis memuru yolunu kesti:

—Geçemezsin —dedi.— Bekle.

—Neden?

—Cumhurbaşkanı geçecek.

Ölüm *gri-gri*'sinin bir kez daha kendisine eşlik ettiğini anlamak için onu görmesine gerek yoktu. Nereden çıktığını, ya da bütün o süre boyunca nereye saklandığını bilemiyordu, ama oradaydı, yeni gömleğine sıkı sıkı yapışmış, aptalca bir özgür olma umudunu bir an için besleyebilmesine kıs kıs gülüyordu.

Cumhurbaşkanını unutmuştu. Ailesini geri vermezse onu öldürme yeminini unutmuştu, ama şimdi, tam istasyon binası gözlerinin önünde belirmiş, kendi çölüne ve kendi dünyasına geri dönmesiyle arasında yüz metre kalmışken, kader onun bu iyiniyetiyle alay etmek ister gibiydi; ölüm *gri-gri*'si, ona trajik bir şaka yapıyor, başına gelen tüm kötülüklerin ve talihsizliklerin başlangıcı ve sonu olan o adam, yoluna çıkıyordu.

İnşa-Allah!

Eğer onun emri buysa ve sözünde durup onu öldürmesi gerekiyorsa, bunu yapacaktı; çünkü o, Gazal Sayah, mübarek Kel-Talhimus halkından ne kadar soylu bir *imohag* olursa olsun, Allah'ın emrine karşı elinden bir şey gelmezdi. Eğer Yüce Tanrı, o gün, o saatte, düşmanının bir kez daha Gazal'la, seçtiği hayat arasına girmesini istediyse, o düşmanın yok edilmesi gerektiğine karar vermiş olmalıydı ve o, Gazal Sayah, onu ortadan kaldırmak için seçilmiş bir âletti.

İnşa-Allah!

Sirenlerini öttürerek iki motosikletli geçmiş ve neredeyse hemen arkasından, bulvarın yukarı kısmında insanlar bağrışıp alkışlamaya başlamışlardı.

Kendi misyonuyla ilgili olmayan hiçbir şeyi gözü görmeyen Tuareg, elini deri torbanın içine sokup silâhının kabzasını aradı.

Bu kez grup halinde başka motosikletliler, yolun dönemecinde görünmüşlerdi ve on metre arkalarında çok ağır olarak

ilerleyen üstü kapalı, büyük, siyah bir araba, arka kısmında bir adamın kollarını kaldırarak halkı selâmladığı üstü açık bir başka arabayı neredeyse tümüyle gözden saklıyordu.

Polisler, bağırıp çağırarak alkışlayan kalabalığı tutuyorlar, kadınlarla çocuklar binaların pencerelerinden çiçekler ve renkli kâğıt parçacıkları atıyorlardı.

Gazal, silâhını sıkıca kavrayıp bekledi. İstasyonun saati, sanki onu bir kez daha her şeyi unutmaya davet eder gibi ikiyi vurdu, ama yankısı, sirèn sesleri, bağrışmalar ve alkışlar arasında kaybolmuştu.

Tuareg'in içinden ağlamak geliyordu, gözleri yaşararak ölüm *gri-gri*'sine yüksek sesle lânet etti; önünde kollarını açmış duran polis memuru, anlamını bilmediği bu cümleye şaşırarak dönüp ona baktı.

Motosikletli polisler, her şeyi bastıran bir motor gürültüsü içinde geçtiler, sonra da o büyük siyah araba geçti ve o anda Gazal büyük deri torbasını bir yana fırlatarak önündeki polisi sert bir hareketle itti ve elinde emniyeti açılmış, ateşe hazır tabancasıyla, iki sıçrayışta üstü açık arabanın üç metre ötesine fırladı.

Kollarını yukarıya kaldırmış, halkın coşkuyla bağırıp alkışlamasına karşılık vermekte olan adam, onu bir anda fark etmişti; yüzünde beliren korku ifadesiyle bir dehşet çığlığı atarak, kendini korumak için avuçları açık ellerini ileri uzattı.

Gazal, üç el ateş etti ve ikinci kurşunun kalbini delip geçtiğini anladı; onu öldürdüğünden emin olmak için yüzündeki ifadeye baktı ve sanki ilahî bir yıldırımla çarpılmış gibi şaşkınlıktan donakaldı.

O anda, bir makineli tüfek sesi duyuldu ve daha çok *Avcı* lakabıyla tanınan *inmuçar* Gazal Sayah'ın delik deşik olmuş cansız vücudu, yüzünde aynı şaşkınlık ifadesiyle, sırtüstü yere serildi.

Araba, sert bir hareketle yoluna devam etti; iktidara zaferle geri döndüğü o şanlı gününde Cumhurbaşkanı Abdul-el-Kebir'in hayatını kurtarmak için onu hastaneye yetiştirmek üzere boşuna bir çabayla yolları açan siren sesleri, acı acı yankılanıyordu.

SON

Alberto Vázquez-Figueroa

TUAREG

İspanya'nın Kanarya Adaları'nda doğan *Alberto Vázquez-Figueroa*, çocukluğunun bir bölümünü İspanyol Sahrası'nda geçirmiş; daha sonra Madrid'de gazetecilik ve yazarlık mesleğine başlamış. Muhabir olarak dünyanın birçok ülkesine giden *Vázques-Figueroa*'nın buralarda gördükleri ve yaşadıkları, yapıtlarının ana malzemesini oluşturmuş. Gelenekleri, töreleri ve ahlâk anlayışları, Kuzey Afrikalı Arapların ve Berberlerinkinden çok farklı, tümüyle kendilerine özgü, gururlu bir ırk olan Tuaregler, dünyanın yaşanması en zor yerlerinden biri olan Büyük Sahra bölgesinde, çölün gerçek çocukları ve efendileridir; bu yöredeki en olmadık koşullarda hayatta kalma konusunda rakipsizdirler. Soylu bir 'inmuçar' olan *Gazal Sayah* da, uçsuz bucaksız bir çölün efendisi ve yöredeki bilinen tek kuyunun sahibidir. Irkının kutsal konukseverlik törelerine körü körüne bağlı olan Tuareg'in, günün birinde konak yerine gelen iki yabancıyı konuk etmesiyle, kitabın son satırlarına kadar süren heyecanlı bir olaylar zinciri başlar. *Alberto Vázquez-Figueroa*, 'Tuareg' adlı bu yapıtında, Tuaregler'in ilginç yaşam ve düşünce tarzlarını yansıtmanın yanısıra, dünyada soyu tükenmekte olan bu kendine özgü insanlara ağıt niteliğinde bir destan sunuyor bizlere.

Kapaktaki fotoğraf: FOTOTECA

ISBN 975-510-455-0

KDV içindedir